civitta

Rahastanud Euroopa Liit

Siseministeerium

Siseturvalisuse arengukava 2020–2030 vahehindamine

Lõpparuanne

September 2026

„Siseturvalisuse arengukava 2020-2030“ vahehindamise tegi Siseministeeriumi tellimusel Civitta AS koos valdkondlike ekspertidega Lauri Tabur ja Janek Laev. Hindamine toimus perioodil jaanuar – september 2026.

Hindamist toetas Siseministeeriumi juhtrühm koosseisus: Krystiine Liiv, Anne Siigur, Inge Kollom ja Kairi Kööts.

Täname kõiki projektis osalenud asutuste ja organisatsioonide esindajaid sisuka tagasiside ning aktiivse kaasa mõtlemise eest.

Hindamise lõpparuande keeletoimetuse tegi Luisa Tõlkebüroo OÜ.

Viitamine: Viks-Binsol, P., Schultz, A., Aro, K., Salumets, A.-L., Kirs, K., Tabur, L. (2026). *Siseturvalisuse arengukava 2020–2030 vahehindamine*. Civitta AS.

Sisukord

Lühendid… 6

1. Sissejuhatus 7
   1.1. „Siseturvalisuse arengukava 2020-2030“ 7
   1.2. Hindamise eesmärk ja ulatus 8
   1.3. Metoodika 9
   1.4. Hindamisaruande struktuur 10
2. Arengukava ja programmide tulemuslikkus ning asjakohasus 11
   2.1. Programm „Ennetava ja turvalise elukeskkonna kujundamine“ 12
      2.1.1. Tulemuslikkus 12
      Tegevus „Õnnetuste, süütegude ja varakahjude ennetamine“ 13
      Tegevus „Siseturvalisuse vabatahtlike kaasamine“ 16
      Tegevus „Turvalise avaliku ruumi kujundamine“ 18
      Tegevus „Tegevus- ja relvalubade väljaandmine“ 19
      Kokkuvõtvalt programmi „Ennetava ja turvalise elukeskkonna kujundamine“ tulemuslikkusest 20
      2.1.2. Asjakohasus 21
      Programmi väljakutsete asjakohasus 21
      Programmi eesmärkide ja tegevuste vastavus ühiskonna ja sihtrühmade vajadustele 23
      Kokkuvõtvalt programmi „Ennetava ja turvalise elukeskkonna kujundamine“ asjakohasusest 24
   2.2. Programmi „Kiire ja asjatundlik abi“ tulemuslikkus ning asjakohasus 26
      2.2.1. Tulemuslikkus 26
      Tegevus „Hädaabi- ja infoteadete vastuvõtmine ning abi väljasaatmine“ 27
      Tegevus „Avaliku korra tagamine“ 27
      Tegevus „Demineerimine“ 28
      Tegevus „Päästmine maismaal ja siseveekogudel“ 28
      Tegevus „Abi osutamine Eesti merealadel ja piiriveekogudel“ 29
      Tegevus „Süüteomenetluse tõhustamine“ 29
      Kokkuvõte programmi „Kiire ja asjatundlik abi“ tulemuslikkusest 29
      2.2.2. Asjakohasus 31
      Programmi väljakutsete asjakohasus 31
      Programmi eesmärkide ja tegevuste vastavus ühiskonna ja sihtrühmade vajadustele 32
      Kokkuvõtvalt programmi „Kiire ja asjatundlik abi“ asjakohasusest 33
   2.3. Programmi „Kindel sisejulgeolek“ tulemuslikkus ja asjakohasus 35
      2.3.1. Tulemuslikkus 35
      Tegevus „Põhiseadusliku korra tagamine“ 36
      Tegevus „Raske ja organiseeritud kuritegevuse vastane võitlus“ 37
      Tegevus „Elanikkonnakaitse, kriisideks valmisolek ja nende lahendamine“ 40
      Tegevus „Piirihaldus“ 42
      Kokkuvõte programmi „Kindel julgeolek“ tulemuslikkusest 44
      2.3.2. Asjakohasus 45

Programmi väljakutsete asjakohasus....45
Programmi eesmärkide ja tegevuste vastavus ühiskonna ja sihtrühmade vajadustele....49
Kokkuvõtvalt programmi „Kindel sisejulgeolek“ asjakohasusest....50
2.4. Programm „Eesti arengut toetav kodakondsus-, rände- ja identiteedihalduspoliitika“ 51
2.4.1. Tulemuslikkus 51
Tegevus „Rände- ja kodakondsuspoliitika kujundamine ning elluviimine“ 52
Tegevus „Migratsioonijärelevalve“ 53
Tegevus „Isikute tõsikindel tuvastamine ja dokumentide väljaandmine“....54
Kokkuvõte programmi „Eesti arengut toetav kodakondsus-, rände- ja identiteedihalduspoliitika“ tulemuslikkusest....56
2.4.2. Asjakohasus....57
Programmi väljakutsete asjakohasus....57
Programmi eesmärkide ja tegevuste vastavus ühiskonna ja sihtrühmade vajadustele....58
Kokkuvõtvalt programmi „Eesti arengut toetav kodakondsus-, rände- ja identiteedihalduspoliitika“ asjakohasusest....58
2.5. Programm „Tark ja innovaatiline siseturvalisus“ 60
2.5.1. Tulemuslikkus 60
Tegevus „Tasemeõpe ja täienduskoolitus Sisekaitseakadeemias“....60
Tegevus „SKA teadus-, arendus- ja innovatsioonitegevus“....62
Tegevus „IKT-teenuste pakkumine SIM-i valitsemisalast väljapoole“ 63
Kokkuvõte programmi „Tark ja innovaatiline siseturvalisus“ tulemuslikkusest 64
2.5.2. Asjakohasus....65
Programmi väljakutsete asjakohasus....65
Programmi eesmärkide ja tegevuste vastavus ühiskonna ja sihtrühmade vajadustele....67
Kokkuvõtvalt programmi „Tark ja innovaatiline siseturvalisus“ asjakohasusest 67
2.6. Kokkuvõte arengukava ja programmide tulemuslikkusest 69
Programmide tervikliku toimivuse analüüs 69
Partnerlus- ja koostöövõrgustike panus programmide väljundite saavutamisse 70
Arengukava tulemuslikkus 72
2.7. Kokkuvõtvalt arengukava ja programmide asjakohasusest 74
2.8. EL-i järgmise eelarveperioodi vahendite planeerimisest.... 76
3. Arengukava juhtimis- ja rakendusmudeli tõhusus.... 80
3.1. Ülevaade arengukava praegusest juhtimis- ja rakendamismudelist 80
3.2. Juhtimis- ja rakendamismudeli tõhususe analüüs 82
4. Arengukava programmide kooskõla EL-i algatuste ja siseturvalisuse fondide erieesmärkidega 87
4.1. Programmide kooskõla EL-i algatustega.... 87
4.2. Programmide kooskõla EL-i siseturvalisuse fondide erieesmärkidega 90
5. Arengukava panus strateegia „Eesti 2035“ sihtide saavutamisse, aluspõhimõtete hoidmisse ja horisontaalsetesse põhimõtetesse 94
5.1. Panus strateegia „Eesti 2035“ sihtide saavutamisse 94
5.2. Panus strateegia „Eesti 2035“ horisontaalsetesse põhimõtetesse 97

6. Kokkuvõte 102
7. Executive Summary 107
8. Soovitused 113
9. Lisad 126
Lisa 1 – Metoodika 127
Hindamiskriteeriumid ja -küsimused 127
Kasutatud andmekogumise ja analüüsimeetodid 129
Lisa 2 – STAK-i programmide sekkumisloogikad 137
Programmi „Ennetava ja turvalise keskkonna kujundamine” sekkumisloogika 137
Programmi „Kiire ja asjatundlik abi” sekkumisloogika 138
Programmi „Kindel sisejulgeolek” sekkumisloogika 139
Programmi „Eesti arengut toetav kodakondsus-, rände- ja identiteedihalduspoliitika“ sekkumisloogika 140
Programmi „Tark ja innovaatiline siseturvalisus” sekkumisloogika 141
Lisa 3 - Arengukava ja programmide eesmärgid ja mõõdikud 142
STAK-i mõõdikud 142
Programmi „Ennetava ja turvalise keskkonna kujundamine” mõõdikud 143
Programmi „Kiire ja asjatundlik abi” mõõdikud 149
Programmi „Kindel sisejulgeolek“ mõõdikud 152
Programmi „Eesti arengut toetav kodakondsus-, rände- ja identiteedihalduspoliitika“ mõõdikud 155
Programmi „Tark ja innovaatiline siseturvalisus“ mõõdikud 158
Lisa 4 - STAK programmide kooskõla EL-i algatustega 162
Lisa 5 – Arengukava tegevussuundade ja strateegia „Eesti 2035“ sihtide seoste analüüs 174
Lisa 6 – Arengukava alaeesmärkide ja tegevussuundade ning strateegia „Eesti 2035“ horisontaalsete põhimõtete seoste analüüs 182

Lühendid

Lühend	Selgitus
AMIF	Varjupaiga-, Rände ja Integratsioonifond
BMVI	Piirihalduse ja viisapoliitika rahastu
EIS	Ettevõtlus ja Innovatsiooni Sihtasutus
EL	Euroopa Liit
HTM	Haridus- ja Teadusministeerium
HÄK	Häirekeskus
HK	hindamisküsimus
ISF	Sisejulgeolekufond
JDM	Justiits- ja Digiministeerium
KA	Kaitseministeerium
KAPO	Kaitsepolitseiamet
KKA	Keskkonnaamet
KLIM	Kliimaministeerium
KUM	Kultuuriministeerium
KL	Kaitseliit
KV	Kaitsevägi
MKM	Majandus- ja Kommunikatsiooniministeerium
MTA	Maksu- ja Tolliamet
PPA	Politsei- ja Piirivalveamet
PÄA	Päästeamet
PTA	Põllumajandus- ja Toiduamet
RAM	Rahandusministeerium
REM	Regionaal- ja Põllumajandusministeerium
RIA	Riigi Infosüsteemide Amet
RIK	Registrite ja Infosüsteemide Keskus
RIKS	Riigi Infokommunikatsiooni Sihtasutus
RK	Riigikantselei
SIM	Siseministeerium
SOM	Sotsiaalministeerium
SKA	Sisekaitseakadeemia
SMIT	Siseministeeriumi info- ja arenduskeskus
STAK	Siseturvalisuse arengukava 2020–2030
VÄM	Välisministeerium
VV	Vabariigi Valitsus
TA-tegevus	teadus- ja arendustegevus
TAI	Tervise Arengu Instituut
TTJA	Tarbijakaitse ja Tehnilise Järelevalve Amet

1. Sissejuhatus

1.1. „Siseturvalisuse arengukava 2020-2030“

„Siseturvalisuse arengukava 2020–2030“[1] (edaspidi ka STAK või arengukava) on varem kehtinud arengukava „Siseturvalisuse arengukava 2015–2020“ jätkudokument. Arengukava abil saab määrata kindlaks siseturvalisuse valdkonna suunad, vastutusalad ja koostöövormid, planeerida ministeeriumide valitsemisalade siseturvalisusesse panustamise ressursse, luua eeldused valdkonna ressursside tõhusamaks kasutamiseks ning tagada kooskõla EL-i poliitikaeesmärkidega. Arengukava kiideti heaks 12.09.2019. aastal.

STAK-i ettevalmistamisel tehti valdkonda puudutavate tulevikutrendide ja probleemide analüüs, mille põhjal järeldati, et varasemal perioodil kehtinud arengukava üldeesmärk on asjakohane ka aastatel 2020–2030. Arengukava üldeesmärk on tagada, et Eesti inimesed tunnevad, et nad elavad vabas ja turvalises ühiskonnas, kus igaühe väärtus, kaasatus ja panus kogukonna turvalisusesse loovad ühe turvalisima riigi Euroopas. Koostöös parandatakse elukeskkonda, vähendatakse ohtu elule, tervisele, varale ja põhiseaduslikule korrale ning tagatakse kiire ja asjatundlik abi. Üldeesmärgi paremaks saavutamiseks on STAK-is lisaks sõnastatud viis alaeesmärki ja nende peamised tegevussuunad ning kirjeldatud alaeesmärkide täitmise tulemusena saavutatavad soovitud olukorrad.

Arengukava viiakse ellu alaeesmärkidele vastavate programmide kaudu, mis koostatakse keskpikaks ehk 1 + 3 aasta pikkuseks perioodiks ja mida ajakohastatakse igal aastal. Kuni 2024. aastani viidi arengukava ellu programmiga „Siseturvalisus“, milles olid sõnastatud viis alameedet. Alates 2025. aastast kujundati senised meetmed ümber programmideks ning arengukava viiakse ellu viie programmi kaudu:

1. „Ennetava ja turvalise elukeskkonna kujundamine“;
2. „Kiire ja asjatundlik abi“;
3. „Kindel sisejulgeolek“;
4. „Eesti arengut toetav kodakondsus-, rände- ja identiteedihaldus“;
5. „Tark ja innovaatiline siseturvalisus“.

Programmi „Eesti arengut toetav kodakondsus-, rände- ja identiteedihaldus“ pealkiri on aja jooksul muutunud. Alguses kandis programm pealkirja „Eesti arengut toetav kodakondsus-, rände- ja identiteedihalduspoliitika“, 2020. ja 2021. aasta tulemusaruannetes aga „Tõhus rahvastikuhaldus“. Alates 2022. aasta tulemusaruandest on kasutatud nimetust „Eesti arengut toetav kodakondsus-, rände- ja identiteedihaldus“.

Igas programmis on kirjeldatud selle spetsiifilised prioriteetsed väljakutsed ning peamised arendus- ja tegevuseesmärgid. Programmid on üles ehitatud tegevuste kaupa, kus igal tegevusel on oma eesmärk ja mõõdikud.

STAK-i programmide elluviimist rahastatakse riigieelarve ja EL-i vahenditest. Varjupaiga-, Rände ja Integratsioonifondist (AMIF), Sisejulgeolekufondist (ISF) ning piirihalduse ja viisapoliitika rahastust (BMVI) rahastati või rahastatakse osaliselt nelja programmi („Kiire ja asjatundlik abi“, „Kindel sisejulgeolek“, „Eesti arengut toetav kodakondsus-, rände- ja identiteedihaldus“, „Tark ja innovaatiline siseturvalisus“). Ühtekuuluvuspoliitika fondist (ÜKP) toetatakse riiklike pääste- ja

[1] Siseministeerium. Siseturvalisuse arengukava 2020–2030. Vabariigi Valitsus. 2021. Link.

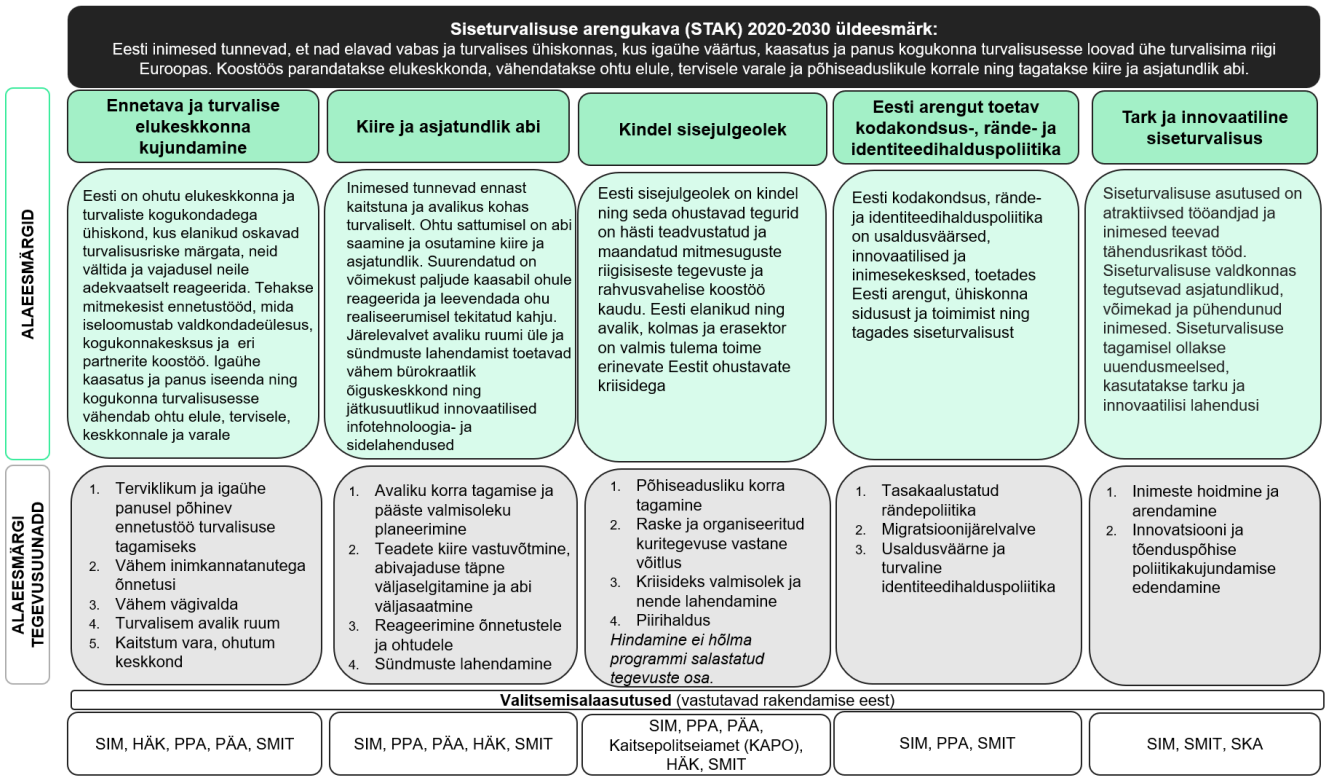
reageerimisteenuste taristu ning KOV-ide kriisikindluse suurendamist (programm „Kiire ja asjatundlik abi“). Euroopa Sotsiaalfondist (ESF) rahastatakse ennetustegevusi, kogukondade kaasamist ja võrgustikutööd kohalikul tasandil (noorte toetusprogrammid SPIN, STEP, turvalisuseturvalisuse arenguprogramm omavalitsustele) (programm „Ennetava ja turvalise elukeskkonna kujundamine“).

Arengukava elluviimist koordineerib SIM koostöös STAK-i elluviimise toetamiseks loodud juhtkomisjoniga. Programmide elluviimist juhivad SIM-i vastavate valdkondade asekantslerid. Nii arengukava kui ka programmide elluviimisel, seirel ja uuendamisel kaasatakse vajaduspõhiselt teisi ministeeriumeid, kohalikke omavalitsusi, vabaühendusi ning muid partnereid eri koostööformaatide kaudu.

STAK-i eesmärkide saavutamise edendamiseks on seatud mõõdikud kolmel tasemel: arengukava üldeesmärgile, arengukava igale alaeesmärgile ja programmide igale tegevusele. Arengukava ja programmide edenemise ning eesmärkide ja mõõdikute saavutamise seireks koostatakse igal aastal tulemusaruanne[2]. Viimase põhjal ajakohastatakse programmide tegevusi järgmisteks aastateks.

Ülevaade STAK-i üldeesmärgist, alaeesmärkidest ja tegevussuundadest on toodud joonisel 1.

Joonis 1. „Siseturvalisuse arengukava 2020–2030“ ülevaade

1.2. Hindamise eesmärk ja ulatus

Töö eesmärk oli hinnata „Siseturvalisuse arengukava 2020–2030“ rakendamist perioodil 2020–2025. Täpsemalt lähtuti vahehindamisel kolmest SIM-i etteantud hindamise alaeesmärgist:

1. hinnata programmide eesmärkide saavutamise poole liikumist, tegevuste tulemuslikkust ja mõju arengukavas püstitatud eesmärkide saavutamisele;

[2] „Siseturvalisuse arengukava 2020–2030“ tulemusaruanded. Link.

2. hinnata programmide teenuste aja- ja asjakohasust muutuvas tegevuskeskkonnas: kuivõrd programmis seatud eesmärgid ja prioriteedid on ajakohased ning tegevused kooskõlas taotletavate eesmärkidega;
3. anda asjakohaseid soovitusi programmide uuendamiseks rakendusperioodil 2027–2030, uue arengukava 2030+ koostamiseks ja EL-i eelarveperioodi 2028+ vahendite riigisiseseks planeerimiseks.

Hindamise aluseks olid tulemuslikkuse, asjakohasuse ja tõhususe kriteeriumid ning neile vastavad hindamisküsimused. Hindamiskriteeriumide fookus ja hindamisküsimused kooskõlastati SIM-iga projekti alguses ning need on esitatud lisas 1.

Tulemuslikkuse kriteerium oli otseselt seotud hindamise esimese alaeesmärgiga ja asjakohasuse kriteerium teise alaeesmärgiga. SIM-i antud suuniste alusel ei analüüsitud tulemuslikkuse hindamisel programmide eelarve kasutamist, piisavust jms. Tõhususe hindamisel vaadeldi, kuivõrd on arengukava juhtimismudel toetanud eesmärkide saavutamist, ehk juhtimisstruktuuri toimivust. SIM-i suunistest lähtudes kasutati tõhususe hindamisel ainult kvalitatiivseid andmeid, st analüüs ei hõlmanud asutuste eelarveid, tegevuskulusid, investeeringuid, ressursside kasutamise andmeid jms.

Hindamine hõlmas kõiki viit STAK-i programmi, välja arvatud programmi „Kindel sisejulgeolek“ salastatud tegevuste osa.

1.3. Metoodika

Hindamisküsimustele vastamiseks kasutasime kombineeritud meetodeid, sh sekundaarandmete analüüsi (st peamiselt STAK-i tulemusaruandeid, aga vajaduse korral ka teisi valdkonda puudutavaid varasemaid analüüse), fookusgrupiintervjuusid, temaatilisi töötube, kogutud andmete kvalitatiivset ja kvantitatiivset analüüsi ning tulemuste sünteesi. Meetodeid rakendasime tõhususe põhimõttel ehk esmalt kasutasime olemasolevaid teiseseid andmeid ning seejärel kogusime puuduolevaid või kontrollimiseks vajalikke esmaseid andmeid. Metoodilise lähenemisviisi ja hindamisküsimused kooskõlastasime SIM-iga projekti alguses lähtearuandes.

Hindamise alguses koostasime iga STAK-i programmi kohta sekkumisloogika, mida valideerisime lähtearuandes ja intervjuude käigus ning millest lähtusime hindamistulemuste koostamisel. Sekkumisloogikad STAK-i programmide lõikes on toodud aruande lisas 2.

Samuti koostasime hindamise alguses tabelid arengukava, programmide ja tegevussuundade mõõdikutest koos siht- ja saavutustasemetega, mille kooskõlastasime SIM-iga lähtearuandes. Mõõdikute andmed olid aluseks tulemuslikkuse hindamisel. Mõõdikud on esitatud aruande lisas 3.

Perioodil 2020–2025 muudeti arengukava struktuuri (suurim muudatus seisnes selles, et varasemad meetmed kujundati alates 2025. aastast programmideks) ning alaeesmärkide ja tegevuste sõnastust. Samuti on aastate jooksul kasutatud erinevaid mõõdikuid. Meie lähtusime hindamisaruande koostamisel 2025. aastast kehtivast programmide tekstist ning nendest 2024. aasta tulemusaruande mõõdikutest, mille kohta on esitatud siht- ja saavutustase. Teksti parema loetavuse huvides ei ole me hindamisaruandes programmidele ja tulemusaruannetele allviiteid lisanud.

Kogutud teabe analüüsimisel kasutasime andmete, meetodite ja uurijate triangulatsiooni. Tulemuste valideerimiseks kogusime kirjalikku tagasisidet lähte-, vahe- ja lõpparuande eelnõu kohta ning korraldasime kaks valideerimisseminari.

Hindamismeetodite üksikasjalikum kirjeldus ja hindamisse kaasatud osapooled on toodud aruande lisas 1.

1.4. Hindamisaruande struktuur

Hindamise peamised tulemused on esitatud 2. peatükis, kus on analüüsitud tulemuslikkust ja asjakohasust eraldi iga STAK-i programmi lõikes. 3. peatükis on käsitletud STAK-i juhtimise tõhusust arengukava ja programmide üleselt, 4. peatükis on analüüsitud arengukava kooskõla EL-i algatuste ja siseturvalisuse fondide erieesmärkidega ning 5. peatükis on kirjeldatud arengukava panust strateegia „Eesti 2035“ sihtide saavutamisse ja aluspõhimõtete hoidmisse.

Nimetatud peatükkide eesti- ja ingliskeelne kokkuvõte on esitatud vastavalt 6. ja 7. peatükis ning hindamistulemuste põhjal tehtud soovitused 8. peatükis.

Aruande sisupeatükkides on keskendutud tulemustele ja järeldustele ning nende aluseks olevad üksikasjalikumad andmed, tabelid jms on esitatud aruande lisades 9. peatükis.

2. Arengukava ja programmide tulemuslikkus ning asjakohasus

Käesolevas peatükis on hinnatud arengukava tulemuslikkust ja asjakohasust programmide kaupa.

Tulemuslikkuse kriteeriumi kaudu hindasime mil määral on arengukava programmides seatud eesmärgid saavutatud või on nende saavutamise poole liigutud. Tulemuslikkuse analüüsi põhjal on toodud vastused küsimustele kuidas on edenetud programmides seatud eesmärkide saavutamisel (sh kas on olnud piirkondlikke erisusi), milliseks võib hinnata ellu viidud tegevuste mõju programmi eesmärkide täitmisele ning nende laiemat mõju valdkonna arengu vaates ja millised peamised praktikad ja kõrvalekalded on mõjutanud programmi tulemuste saavutamist. Tulemuslikkuse analüüs on koostatud programmide ja tegevuse kaupa, mille alusel on alapeatükki 2.7 toodud koondhinnang tulemuslikkusele arengukava üleselt ning lisaks analüüsitud kuivõrd hästi toimivad programmid tervikuna ja kuidas toetavad arengukava tulemuslikkust koostöö ja partnerlusvõrgustikud.

Asjakohasuse kriteeriumi kaudu hindasime kuivõrd on programmides seatud eesmärgid ja prioriteedid asja- ja ajakohased ning kas ellu viidud tegevused on kooskõlas taotletavate eesmärkidega. Asjakohasuse analüüsi põhjal on toodud vastused küsimusele kas programmides seatud eesmärgid ning tegevused ja väljakutsed on asja- ja ajakohased, aitavad saavutada programmi ja arengukava eesmärke ning lahendada arengukavas nimetatud ja uusi väljakutseid ning kuivõrd vastavad ühiskonna ja sihtrühmade vajadustele. Asjakohasuse analüüs on koostatud programmide ning nendes sõnastatud väljakutsete lõikes, mille põhjal on alapeatükki 2.7 toodud koondhinnang asjakohasusele arengukava üleselt ning analüüsitud milliseid muutusi tervikuna on vaja 2030+ perioodil.

Tulemuslikkuse ja asjakohasuse hindamisel tuginesime sekundaarandmete analüüsile (sh STAK-i tulemusaruanded koos mõõdikute täitmise andmetega ning muud asjakohased varasemad analüüsid, hindamised jms) ja intervjuude ja töötubade tulemustele. Hindamisel ei analüüsitud arengukava ja programmide eelarvete ja muude ressursside kasutamist.

Hindamise tegemisel läbivalt lähtusime programmide algsest sekkumisloogikast, mis on toodud lisas 2.

Arengukava ja kõikide programmide perioodil 2020-2024 kasutatud mõõdikute andmed koos siht- ja saavutustasemetega on toodud aruande lisas 3.

Täpsemalt on avatud hindamise aluseks olevaid kriteeriume (tulemuslikkus ja asjakohasus) ning nendega seotud hindamisküsimusi ja hindamises kasutatud meetodeid lisas 1.

2.1. Programm „Ennetava ja turvalise elukeskkonna kujundamine“

Programmi sekkumisloogika eeldab, et elanike teadlikkus, hoiakud ja oskused ning nendest tulenev käitumine aitavad ära hoida ohtu elule, tervisele ja varale. Kui neid eeldusi edukalt ellu viia, kujuneb Eestist ohutu elukeskkonna ja turvaliste kogukondadega ühiskond, kus elanikud oskavad turvalisusriske märgata, neid vältida ning vajadusel neile adekvaatselt reageerida. Eesmärgi saavutamiseks tehakse mitmekesist ennetustööd, mida iseloomustab valdkondadeülesus, kogukonnakeskus ja eri partnerite koostöö.

2022. ja 2024. aasta tulemusaruannetes oli „Tegevus- ja relvalubade väljaandmine“ (tegevus 1.4) esitatud programmi eraldiseisva tegevusena. Eeltoodut ei ole tabelis kajastatud, sest tegevus- ja relvalubade väljaandmine ei ole enam eraldiseisev tegevus, vaid on struktuuri korrastamise käigus koondatud laiema turvalise keskkonna tegevuse alla. Sellest hoolimata on see olnud vahehindamise perioodil programmi oluline osa ja seetõttu on seda käsitletud ka alljärgnevas analüüsis. Programmi põhjalik sekkumisloogika on toodud lisas 2 ja mõõdikute andmed lisas 3.

Tabel 1. Programmi „Ennetava ja turvalise elukeskkonna kujundamine“ eesmärgid ja tegevused

Meede „Ennetava ja turvalise elukeskkonna kujundamine“			
Üldeesmärk	Eesti on ohutu elukeskkonna ja turvaliste kogukondadega ühiskond, kus elanikud oskavad turvalisusriske märgata, neid vältida ja vajadusel neile adekvaatselt reageerida. Tehakse mitmekesist ennetustööd, mida iseloomustab valdkonnaülesus, kogukonnakeksus ja eri partnerite koostöö. Igaühe kaasatus ja panus iseenda ning kogukonna turvalisusesse vähendab ohtu elule, tervisele, keskkonnale ja varale.		
Tegevused	1. Õnnetuste, süütegude ja varakahjude ennetamine	2. Siseturvalisuse vabatahtlike kaasamine	3. Turvalise avaliku ruumi kujundamine
Tegevuste eesmärgid	Riigiasutuste, kohalike omavalitsuste, vabaühenduste ja erasektori teaduspõhises koostöös on loodud turvaline elukeskkond ning mõjusa ennetustöö abil on vähenenud riskikäitumine, õnnetused, süüteod ja varakahjud, inimesed on teadlikumad ning oskavad ohte ennetada ja neile reageerida	Vabatahtlike roll kogukonna turvalisuse tagamisel on suurenenud ning pädevad ja motiveeritud vabatahtlikud on tõhusalt kogukonna turvalisuse tagamisse kaasatud	Avalik ruum ja elukeskkond on turvaline ning selles rakendatud meetmed ja reeglid aitavad ennetada riske ja vältida ohte

2.1.1. Tulemuslikkus

Programmi mõõdikute täitmine näitab, et üldine turvatunne on paranenud ja vabatahtlike kaasamine suurenenud, kuid tulemused on tegevuste lõikes olnud ebaühtlased. Mõõdikud on püsinud stabiilselt sihttasemel tuleohutuse valdkonnas: eluhoonete tulekahjude arv on olnud strateegilisest piirmäärast väiksem, ulatudes 473 juhtumini aastas (sihttase 700). Samuti on edukalt täidetud tuleohutusalaselt kontrollitud ehitiste mõõdik. Seevastu veeohutuse valdkonnas on sihttasemete saavutamine olnud keeruline, sest veeõnnetustes hukkunute arv on aastate lõikes suurenenud. Mitmed mõõdikud ei ole täidetud tegevuse „Õnnetuste, süütegude ja varakahjude ennetamise“ raames, näiteks registreeritud varavastaste kuritegude ja varguste maht on viimastel aastatel kasvava sotsiaal-majandusliku surve tõttu suurenenud. Hoolimata sellest, et elanikkonna üldine turvatunne on suur,

esineb piirkondlikke erinevusi. Näiteks 2016. aasta siseturvalisuse uuringu kohaselt[3] on Kirde-Eesti elanike hinnang turvalisusele võrreldes ülejäänud elanikkonnaga keskmisest madalam.

Tegevus „Õnnetuste, süütegude ja varakahjude ennetamine“

Tegevuse eesmärkide täitmisel on viimaste aastate statistika alusel joonistunud välja kahetine pilt, st ennetuse fookus on liikunud reageerimiselt riskide süsteemsele maandamisele, kuid tulemuste saavutamine on valdkonniti olnud ebaühtlane. Tegevussuund on olnud tulemuslik eelkõige nende mõõdikute täitmisel, kus riskitegureid saab otseselt mõjutada (nt kodude tuleohutuks tegemine), kuid jäänud ebapiisavaks õnnetuste ja kuritegevuse ennetamisel, sest probleemide juurpõhjused ulatuvad tihti siseturvalisuse valdkonnast kaugemale.

Kvantitatiivsete andmete ja valdkonna ekspertide tagasiside järgi on **positiivne areng** toimunud tuleohutuse valdkonnas. Eluhoonete tulekahjud on perioodil 2022–2024 vähenenud 13,8%. Samal ajal on kasvanud tuleohutusalaselt kontrollitud ehitiste arv 51,5% ja tules hukkunute arv on püsinud aastate lõikes langustrendis. Valdkonna üks kesksemaid ennetustegevusi on PÄA ja KOV-ide pikaajaline koostoimeprojekt „Kodud tuleohutuks“, mille eesmärk on parandada haavatavate sihtrühmade elamispindade tuleohutust. Vahehindamise perioodil on muudetud reaalsete ehitustöödega tuleohutumaks 2364 kodu[4] ja viidud läbi üle 100 000 kodunõustamise[5], mis on oluliselt toetanud tulemuste saavutamist. PÄA esindajad rõhutavad olulise ennetusmeetmena ka korstnapühkijate süsteemset kaasamist. Nimelt kontrollivad korstnapühkijad iga viie aasta tagant kodudes küttesüsteemide ohutust ja vingugaasiandurite paigaldamist.

Tabel 2. Tegevuse „Õnnetuste, süütegude ja varakahjude ennetamine“ 2024. aasta mõõdikud, kus soovitud siht on saavutatud

Mõõdik	Suund	Tegelik 2024	Siht 2024	Erinevus sihist (%)
Eluhoonete tulekahjude arv	väiksem (parem)	473 tk	700 tk	–32,4% (alla sihi)
Siseveekogudel toimunud õnnetuste arv	väiksem (parem)	82 tk	100 tk	–18% (alla sihi)
Lapskannatanutega registreeritud seksuaalkuriteod (avastamine)	suurem (parem)	647 tk	505 tk	28,1% (üle sihi)
Tuleohutusalaselt kontrollitud ehitiste arv	suurem (parem)	11 771 tk	8 000 tk	47,1% (üle sihi)
Inimeste osakaal, kes on viimase aasta jooksul kasutanud ennetusabinõusid oma vara kaitsmiseks varguse, lõhkumise ja õnnetuste eest	suurem (parem)	76%	75%	1,3% (üle sihi)

Järgnevas tabelis on esitatud need mõõdikud, mille 2024. aasta **sihttase ei ole saavutatud**. Võrdlusena on toodud ühe aasta andmed, sest varasemate perioodide kohta puudus sihttase ja hilisemate perioodide kohta täielik statistika.

Tabel 3. Tegevuse „Õnnetuste, süütegude ja varakahjude ennetamine“ 2024. aasta mõõdikud, kus ei ole soovitud siht saavutatud

Mõõdik	Suund	Tegelik 2024	Siht 2024	Erinevus sihist (%)*
Tules hukkunute arv	väiksem (parem)	34 in	16 in	+112,5% (üle sihi)**

[3] Turu-uuringute AS. Siseministeerium. *Siseturvalisuse uuring 2026*. Link.
[4] Päästeamet. *Kodud tuleohutuks.* Link.
[5] Kodunõustamiste hinnang põhineb perioodil 2020–2024 tulemusvaldkonna siseturvalisuse tulemusaruannetes esitatud andmetel.

Mõõdik	Suund	Tegelik 2024	Siht 2024	Erinevus sihist (%)*
Eesti päästepiirkonnas registreeritud mereabijuhtumite arv	väiksem (parem)	145 tk	70 tk	+107,1% (üle sihi)
Eesti merealal hukkunute arv	väiksem (parem)	7 in	4 in	+75,0% (üle sihi)
Veeõnnetustes hukkunute arv	väiksem (parem)	42 in	24 in	+75,0% (üle sihi)
Registreeritud varavastaste kuritegude arv	väiksem (parem)	14 841 tk	10 000 tk	+48,4% (üle sihi)
Registreeritud varguste arv	väiksem (parem)	10 049 tk	7000 tk	+43,6% (üle sihi)
Tulekahjude varakahju	väiksem (parem)	13 700 000 €	11 000 000 €	+24,5% (üle sihi)
Eesti päästepiirkonnas registreeritud ohuolukordade arv	väiksem (parem)	222 tk	180 tk	+23,3% (üle sihi)
Korduva lähisuhtevägivalla ohvrite osakaal registreeritud lähisuhtevägivalla kuritegudes	väiksem (parem)	19%	16%	+18,8% (üle sihi)
Naabrivalvega liitunud piirkondade arv	suurem (parem)	576 tk	700 tk	–17,7% (alla sihi)
Elanike osakaal, kes nõustuvad, et inimesed peaksid ise aktiivselt osalema omaenda ja kodukoha turvalisuse tagamisel	suurem (parem)	79%	93%	–15,1% (alla sihi)
Heas tuleohutusalases seisukorras olevate ehitiste osakaal kontrollitud ehitistest	suurem (parem)	47%	51%	–7,8% (alla sihi)

** Erinevus sihist on arvutatud suhtelise protsendina valemiga ((tegelik – siht) / siht) × 100.*
*** See, kas üle/alla sihi on positiivne või negatiivne tulemus, sõltub mõõdiku eesmärgist (suund – kas väiksem või suurem on parem).*

Andmete analüüsist ilmneb **kolm peamist murekohta**: hukkunud inimeste suur arv, veega seotud õnnetusjuhtumite arv ning varguste ja varavastaste kuritegude sihttaseme ületamine.

Alates 2022. aastast on eluhoonete tulekahjude arv vähenenud ning 2025. aastal oli tulekahjudes hukkunuid kolme aasta võrdluses kõige vähem, kuid sellest hoolimata ületas hukkunute arv vaadeldud perioodil seatud sihttaset kahekordselt. Peamised riskitegurid on hooletu suitsetamine, alkoholi tarbimine ja eraklik eluviis[6]. Üks hukkumise määravaid asjaolusid on suitsuanduri puudumine, kuid 2025. aasta tulemusaruandes nenditakse, et isegi töötava suitsuanduri korral on raske joobe tõttu tulest pääsemine praktiliselt võimatu. Seega on hukkumiste üks peamisi probleeme endiselt hooletu käitumine, mida saaks individuaalsel tasemel ennetada.

2025. aastal oli kõikides veeõnnetustes hukkunutest 63% joobes või joobekahtlusega[7]. Seejuures oli eelmisel aastal tulekahjudes hukkunute keskmine joobeaste viimase viie aasta kõrgeim. Kui uppumise põhjus on teadmata, siis teadaolevatest põhjustest on veeõnnetuste puhul püsivalt kõige sagedasem vette kukkumine, mis leiab enamasti aset koduümbruses ja joobeseisundis. PÄA koostatud kokkuvõttes tuuakse välja, et keskmine hukkunu ei olnud mitte lihtsalt alkoholi tarvitanud, vaid tema joobeaste oli väga kõrge. Hindamise raames nentisid valdkonna eksperdid, et **teavitustöö võib jääda riskikäitumise muutmisel piiratuks**. Kui statistika kohaselt hukkub ühel aastal peamiselt keskealine alkoholi tarbiv mees ja sellele sihtrühmale korraldatakse teavituskampaania, siis järgmisel aastal upub hoopis 70-aastane inimene ja ülejärgmisel aastal kolmas sihtrühm. See näitab, et pelgalt sihtrühmale suunatud teavitustöö ei pruugi olla tulus juurdunud probleemide lahendamiseks.

[6] Päästeamet. *Eluhoonete tulekahjud, hukkunud ja vigastatud 2025.* Link.
[7] Päästeamet. *Veeõnnetused 2025.* Link.

Levinumad varavastased kuriteod 2025. aastal olid vargused, millest enamik pannakse toime kauplustes ja tihti korduvvaraste poolt[8]. Süstemaatiliste varguste puhul oli 2024. aastal kahjusummade mediaan ligikaudu 45 eurot (keskmine 140 eurot)[9]. 2024. aastal tehtud uuringu „Uuring kauplustest toime pandud varguste menetluspraktikast“[10] järgi moodustavad asjaosaliste hinnangul suure osa varguste toimepanijatest inimesed, kelle eesmärk on toetada enda toimetulekut, mitte varastatud kaupa edasi müüa. Näiteks toovad kaupluste, turvaettevõtete, politsei ja prokuratuuri esindajad välja neli peamist varguste toimepanijate profiili: 1) inimesed, kes varastavad enda toimetuleku tarbeks toiduaineid väiksemas koguses; 2) professionaalsed vargad, kes varastavad kiiresti edasimüüdavaid ja tihti kallemaid esemeid (alkohol, elektroonika jne); 3) inimesed, kellel on sõltuvusprobleemid; ning 4) sisevargad ehk kaupluse enda töötajad. Eesti Turvaettevõtete Liidu esindajad kritiseerivad erasektori vähest kaasamist, mis aitaks kujundada terviklikuma vaate nii käsitletavatele teemadele kui ka võimalikele lahendustele. Esindajad rõhutavad, et kuna palgad ja kulud kasvavad kiiresti, väheneb turvatöötajate arv turul pidevalt. Seetõttu ei ole tulevikus enam võimalik tagada turvalisust pelgalt inimeste füüsilise kohaloluga, vaid otsitakse nutikaid turvalisuse tagamise lahendusi. Kuna erasektor on oma olemuselt orienteeritud efektiivsusele, ollakse tehnoloogiliste lahenduste arendamisel riigiasutustest ees. Intervjuudes mainiti korduvalt, et siseturvalisuse valdkonna asutused ei kasuta **erasektoriga koostöö** potentsiaali piisavalt ära.

Intervjuudes ja töötubades nenditi läbivalt, et senini on suurim probleemkoht olnud **ennetustöö projektipõhisus**. Kriitika kohaselt ei panustata piisavalt väärtushinnangute süsteemsesse kujundamisse varases eas või vanemahariduses. KOV-ide esindajad kinnitavad eeltoodut, lisades, et sageli jääb puudu suutlikkusest panustada ennetusse, sest peamine ajaressurss on seotud tagajärgedega tegelemisega.

Tegevussuuna eesmärkide saavutamise lahendusena nähakse tuleviku põlvkonna kasvatamist, näiteks **sidudes ohutusalase ennetuse süsteemselt kooliharidusega**. Eksperdid rõhutavad, et oskuste õpe ei tohiks olla juhuslik ega liiga teoreetiline, vaid praktiline ja eri kooliastmetes regulaarselt korduv. Noortele suunatud ennetustegevuste mõju on tõestanud tegevussuuna raames mitmed teaduspõhised sekkumised, nagu NEET-noorte toetamiseks mõeldud STEP-programm, mille kulu-tuluanalüüs tõestas, et programm toob riigile tagasi vähemalt 2,5-kordset tulu ning vähendab oluliselt noorte korduvkuritegevust. Riskikäitumist on edukalt ennetanud ka spordipõhine SPIN-programm ja koolides rakendatav VEPA käitumisoskuste mäng.

Kuigi probleemide juurpõhjused võivad olla komplekssemad ja laiaulatuslikumad, kui esialgu eeldati, näitab vahehindamise perioodi analüüs, et **õnnetuste, süütegude ja varakahjude vähendamisel liigutakse eesmärkide poole, kuid aeglasemalt, kui arengukavas planeeritud**. Järgneval perioodil tuleks veelgi enam keskenduda teaduspõhistele ennetusprogrammidele, eriti noorte sihtrühmas, ja tegevustele, kus on otsene kokkupuude sihtrühmaga. Tihti ei ole probleemkohad seotud vähese teadlikkusega, vaid vajadusega muuta tegelikku käitumist, mida soodustab otsene kontakt ja/või sekkumine. See aga eeldab mitme asutuse ja valdkonna koostööd, et mõista, millised on nii asutusesisesed võimalused ja piirangud kui ka valdkonna parimad tavad. Samuti tuleks teha tihedamat koostööd erasektoriga, kus võivad vajalikud lahendused juba kasutusel olla.

Kokkuvõttes on oluline välja tuua, et tegevuse **laiem mõju siseturvalisuse valdkonnale** seisneb selles, et fookus on suunatud tagajärgedega tegelemiselt ja reageerimiselt reaalsetele ennetuspõhimõtetele ja varajasele sekkumisele. Ennetustööd ei käsitleta enam üksnes

[8] Justiits- ja Digiministeerium. *Kuritegevus Eestis 2025.* Link.
[9] Justiits- ja Digiministeerium. *Kuritegevus Eestis 2024.* Link.
[10] Civitta Eesti AS. *Uuring kauplustest toime pandud varguste menetluspraktikast.* Link.

teavituskampaaniatena, vaid reaalsete füüsiliste ja sotsiaalsete sekkumistena (nt riskiperede eluruumide ohutuks muutmine ja riskikäitumise varajane kaardistamine). Varajane ja sihitud ennetustöö on ühtlasi **tegevuse peamine parim tava tulemuslikkuse saavutamisel**, kuna see on aidanud pikka aega hoida tulekahjudes hukkunute arvu ajalooliselt madalal tasemel ning vähendanud ennetatavate õnnetuste tõttu tekkivat ebamõistlikku koormust ametkondadele ja tervishoiusüsteemile.

Tegevuse teine oluline laiem mõju on **sektoriülese võrgustikutöö ja institutsioonidevahelise vastutuse senisest parem juurdumine**. Selliste mudelite nagu MARAC, kohalike turvalisuse nõukogude ja KOV-ide turvalisuse arenguprogrammi kaudu on loodud koostöö platvormid, kus turvalisuse tagamine on mitme osapoole vastutada.

Tegevuse **tulemuslikkust takistava tegurina** toome esile praeguse ennetustöö sõltuvuse lühiajalisest ja projektipõhisest rahastusest, mis seab ohtu projekti raames alustatud koostöö ja võrgustike jätkusuutlikkuse.

Regionaalses vaates paistavad tegevuse elluviimisel välja erinevused suuremate linnaliste keskuste ning maapiirkondade, eriti Kagu-Eesti ja Ida-Virumaa vahel. Kui Harju- ja Tartumaal on varakahjude ning süütegevuse riskid nihkunud füüsilisest ruumist üha enam küber- ja veebikelmuste ning varjatud lähisuhtevägivalla suunas, siis Kagu-Eestis ja Ida-Virumaal võimendavad tule- ja elukeskkonna ohte elamufondi suur amortiseeritus, kütteseadmete halb seisukord ning elanikkonna vananemine. Nendes piirkondades on vajadus füüsiliste koduohutuse kohanduste, küttesüsteemide parandamise ja vahetute kodukülastuste järele mitu korda suurem, kuid KOV-ide piiratud ressursid ning spetsialistide puudus takistavad samaväärseid ennetustegevusi. Kokkuvõttes saab järeldada, et tegevuse raames ei ole suudetud piirkondlikku lõhet turvalisuse tajus ega reaalsetes elukeskkonna riskides täielikult tasandada, mis viitab vajadusele rohkem kohandada õnnetuste ja süütegude ennetuse meetmeid regionaalse riskiprofiili järgi.

Vahehindamine kinnitab, et üldine turvatunne avalikus ruumis on vaatamata väliskeskkonna muutustele püsivalt kõrge, mis **viitab tegevussuuna tulemuslikkusele**. KOV-ide ja PPA esindajatega tehtud intervjuudes joonistub selgelt ja korduvalt välja, et kõige mõjusamaks ja **edukamaks praktikaks** on kujunenud kohaliku tasandi koostöövõrgustike arendamine, KOV-i spetsialistide ja planeerijate sihipärane koolitamine ja juhendite pakkumine avaliku ruumi riskide hindamiseks ja ohuennetuseks. hindamise ja ohuennetuse juhendite pakkumine. Eriti heaks näiteks on „Turvalisuse arenguprogramm“, mis on andnud kohalikule tasandile esmase süsteemse arendusraamistiku ja loogika ennetuse planeerimiseks. KOV-ide esindajad tõid mitmeid näiteid selle kohta, et kui varem toimetasid kool, sotsiaalvaldkond ja politsei eraldi, siis arenguprogrammi koordinaator tõi spetsialistid esimest korda ühe laua taha, kus jagati üksteisega muresid ning tehti koostööd konkreetse tegevuskava alusel. Samuti toodi näiteid juhtumite kohta, kus aktiivne kogukond oli teinud kriisiplaani, kuid KOV ei olnud sellest teadlik. Ühistel kohtumisel said sellised algatused avalikuks ja ühiselt määrati täpsemad kriisiaja rollid.

Tegevus „Siseturvalisuse vabatahtlike kaasamine“

Tegevuse spetsiifiliste mõõdikute täitmise analüüsimisel joonistub välja muster, kus arvulised kaasatuse eesmärgid on üldiselt saavutatud (vt alljärgnev tabel), kuid sisulist võimekust kajastavad näitajad on jäänud osaliselt täitmata. Edukalt on täidetud vabatahtlike päästjate, abipolitseinike ja merepäästjate üldarvu ning kaasatuse eesmärgid, mis kinnitab elanikkonna suurt valmisolekut panustada vahetusse turvalisuse tagamisse ja reageerimistegevustesse. Samal ajal on jäänud täitmata vabatahtlike päästjate sihtarv (tegelik 2872, siht 2900) ning HK vabatahtlike (tegelik 156, siht 220) ja abipolitseinike arv (tegelik 1235, siht 1800).

Tabel 4. Siseturvalisuse vabatahtlike kaasamise mõõdikud, kus soovitud siht on saavutatud

Mõõdik	Suund	Tegelik 2024	Siht 2024	Erinevus sihist (%)
Siseturvalisuse vabatahtlike arv – vabatahtlikud merepäästjad	suurem (parem)	752 in	600 in	+25,3% (üle sihi)
Aktiivsete abipolitseinike osakaal	suurem (parem)	56%	45%	+24,4% (üle sihi)
Aktiivsete Häirekeskuse vabatahtlike osakaal	suurem (parem)	66%	44%	+50,0% (üle sihi)

Elanike valmidus hakata abipolitseinikuks (tegelik 17%, siht 13%) ja vabatahtlikuks päästjaks (tegelik 23%, siht 15%) püsib seatud eesmärkidega võrreldes suurem. HK vabatahtlikuks saamise valmidus püsib täpselt sihttasemel (15%). Siseturvalisuse vabatahtlike usaldusväärsus on elanikkonna seas jätkuvalt suur (näiteks vabatahtlikul päästel 86% ja abipolitseil 77%), jäädes 2024. aasta eesmärkidele alla vaid minimaalselt. Seega võib tegevust mõõdikute analüüsi põhjal pidada üldiselt tulemuslikuks.

Mõõdikute sisulise kasutatavuse ja tõlgendamise kohta esitasid kõik osapooled hindamise käigus korduvalt kriitilisi märkusi. Nii ministeeriumi, asutuste kui ka vabatahtlike esindajad märkisid, et praegused mõõdikud ei ole adekvaatsed eesmärgi saavutamise hindamiseks. Esiteks ei ühti senised mõõdikud asutuste endi strateegiatega või on vabatahtlike tegelik vajadus akuutsete kriiside puudumisel oodatust väiksem. Näiteks on intervjuude põhjal abipolitseinike optimaalne arv kuni 30% rakendusüksuste isikkoosseisust, millega võrreldes on senised sihttasemed liiga ambitsioonikad (2026. aasta siht on korrigeeritud ehk 1350 abipolitseinikku). Teiseks selgitavad vabatahtlike esindajad, et aktiivsed inimesed panustavad sageli samaaegselt ühel või mitmel SIM-i valitsemisala ametikohal (nt vabatahtlik päästja või abidemineerijana) ning sellele lisaks tegutsevad ka kogukondlikes vabatahtlike organisatsioonides, mis toob mõõdikute koondarvus kaasa inimeste topelt loenduse. Kolmandaks võivad vabatahtlike nimekirjades olla liikmed, kes pole organisatsiooni töös enam aktiivsed. Kuna siseturvalisuse vabatahtlikud on vajalik ressurss nii hajaasustusega regioonides kui ka kriisiajal, on oluline saada parem ülevaade, milline on tegelik vabatahtlikuna osalevate inimeste arv.

Kui arengukavas mõtestati algselt siseturvalisuse vabatahtlikke eelkõige kogukondliku turvatunde loojana, siis muutunud julgeolekuolukorra tõttu on vabatahtlikud üha enam hädavajalik operatiivressurss ja kriisireserv. Kuna vabatahtlike roll ja olulisus siseturvalisuse tagamisel on märkimisväärselt kasvanud, tuleks meetme juhtimiskvaliteedi tagamiseks selle tegevuse **mõõdikud kui peamised juhtimisvahendid kriitiliselt üle vaadata ning ajakohastada**, et otsustajatel oleks muutunud olukorras asjakohane teave põhjendatud valikute tegemiseks.

Hoolimata osaliselt täitmata mõõdikutest võib **tegevuste sisu ja laiema mõju vaatest hinnata tegevuse elluviimist siiski tulemuslikuks**. Näiteks on kasvanud nii vabatahtlike aktiivsus, panustamisvõimaluste viis kui ka motiveerimisvõimalused. Seadusemuudatused võimaldavad vabatahtlikke kaasata demineerimistöösse abidemineerijatena, koolitada ulatusliku evakuatsiooni korraldamiseks ja rakendada kriisirolliga abipolitseinike süsteemi. Abipolitseinike pikaajalise panuse väärtustamiseks võeti 2024. aastal kasutusele teenistusristide (staažiristide) süsteem ja rakendati üleriigiline abipolitseinike mentorlussüsteem. Samuti on investeeritud vabatahtlike päästjate ja merepäästjate taristusse. Eeltoodud tegevusi on hinnatud oluliseks ja edukaks ka intervjuudes ja töötubades.

Tegevuse **laiem mõju siseturvalisuse valdkonnale** on avaldunud eelkõige suures kogukondlikus turvatundes. Vabatahtlike aktiivne kaasamine on kasvatanud elanikkonna teadlikkust, kriisivalmidust ja omavahelist sidusust. Lisaks on vabatahtlikud päästjad, abipolitseinikud ja

vabatahtlikud merepäästjad muutunud kutselistele reageerijatele võrdväärseks kriitilise tähtsusega partneriks.

Kogutud andmete põhjal saab kokkuvõttes järeldada, et **eesmärgi saavutamist on kõige enam toetanud** ühiskonna suur valmisolek panustada turvalisusesse ning ametkondade (PÄA, PPA) teadlik töö vabatahtlike väärtustamisel. Lisaks on abi olnud toimivast koolitussüsteemist ja vabatahtlike ühendustele antud reaalsest vastutusest, mis on kasvatanud motiveeritust ja professionaalsust.

Tulemuste saavutamist ja edasist arengut on aga **takistanud** eelkõige vabatahtlike organisatsioonide rahastuse vähenemine inflatsiooni ja elukalliduse tõttu. See jätab organisatsioonid tihti sõltuvusse lühiajalistest projektitoetustest või KOV-ide ebaühtlasest võimekusest. Intervjuude ja töötubade arutelude põhjal pärsib tegevuse mõju ka vabatahtlike suur voolavus ja ebaühtlane koormus, mis viib eestvedajate läbipõlemiseni. Samuti on mõneti takistuseks selgete koostöömudelite puudumine KOV-idega, mille tõttu ei kasuta mitmed omavalitsused vabatahtlike võrgustikku kohaliku kriisivalmiduse ja ennetustöö loogilise osana.

Viimati nimetatud aspekt iseloomustab kõige enam ka **tegevuse regionaalset arengut ja elluviimist**. Näiteks on aruandluse ja ekspertide tagasiside põhjal ääremaastuvates piirkondades vajadus vabatahtliku reageerimisvõimekuse järele kõige suurem, samas kui nende piirkondade KOV-ide finantsvõimekus ei võimalda tagada vabatahtlike ühendustele tuge pakkuvat taristut. Teatav regionaalne erinevus ilmneb muu hulgas selles, et maapiirkondades, eelkõige Lõuna-Eestis ja saartel, on vabatahtlikud toeks pigem kutselistele komandodele ja patrullidele (st toetavad esmast reageerimisvõimekust). Linnalistes keskustes on aga esiplaanil spetsiifilised preventiivsed tegevused ja avaliku korra tagamine (nt abipolitseinikud).

Tegevus „Turvalise avaliku ruumi kujundamine“

Turvalise keskkonna kujundamise mõõdikute 2024. aasta tulemused on valdavalt positiivsed, st elanikud tunnevad end öösel oma ümbruskonnas liikudes oodatust turvalisemalt (tegelik 83%, siht 82%) ning peavad avalikus kohas alkoholi ja narkootikumide tarbimist (tegelik 10%, siht 15%) ja heakorrastamata avalikku ruumi (tegelik 5%, siht 10%) sihttasemega võrreldes märkimisväärselt väiksemaks probleemiks. Samas on arenguruumi avalikel üritustel osalemise turvatundes, mille näitaja on 85% ja jääb seega alla seatud 90% sihttaseme. Kuigi omanike rahulolu ohutusteenuste osutajatega on väga suur (94%), ei saa valdkonna spetsialistide (nt tuleohutuseksperdid, korstnapühkijad ja vetelpäästjad) lisandumise kohta lõplikku hinnangut anda, kuna nende kutsetunnistuste 2024. aasta andmed veel puuduvad.

Avalikel üritustel osalemist peetakse veidi vähem turvaliseks just 35–49-aastaste seas[11]. Kuigi füüsiline keskkond on valdavalt turvaline ja inimesed tunnevad end ohutult, rikuvad üldist turvatunnet hoopis sotsiaalsed ja käitumuslikud probleemid. Inimesi häirib enim halb liikluskultuur (kihutamine, roolis nutiseadmete kasutamine) ning üha kasvava probleemina alkoholi ja narkootikumide avalik tarbimine ning lärm. Siinkohal nähakse arengukavas aina suuremat vastutust kohalikul tasandil.

Tegevuse **laiem mõju siseturvalisuse valdkonnale** avaldub eelkõige põhimõttelises nihkes reageerivalt turvapoliitikalt ennetavale ja kogukonnapõhisele lähenemisviisile. Turvalise avaliku ruumi põhimõtete ja füüsilise ohutuse integreerimine elukeskkonna arendusse on loonud eeldused süütegevuse ning õnnetuste riski vähendamiseks. Laiema **mõju ja tulemuslikkuse saavutamist takistav tegur** on asjaolu, et ennetus- ja planeerimistegevused sõltuvad enamasti projektipõhisest rahastusest, mistõttu puudub KOV-idel tihti võimalus avaliku ruumi turvalahendusi jätkuvalt

[11] Turu-uuringute AS. *Siseturvalisuse uuring 2024.* Link.

hooldada ja spetsialiste palgata. Mõju avaldub ebaühtlaselt ka regionaalselt, st kui suuremates keskustes suudetakse avalikku ruumi kujundada komplekselt, siis võimekuse ja ressursside ebapiisavuse tõttu jäävad maapiirkonnad ning eelkõige Ida-Virumaa ja Kagu-Eesti hätta amortiseerunud füüsilise elukeskkonna ajakohastamisega.

Tegevus „Tegevus- ja relvalubade väljaandmine“

Andmete põhjal on selle tegevussuuna tulemused paranenud. Viiest mõõdikust on täidetud neli. 2024. aasta tulemused näitavad positiivset arengut järelevalve ja rikkumiste vähenemise valdkonnas, kuid arenguruumi on usalduse kasvatamisel. Turvateenuse pakkujatele tehti 0 ettekirjutust (siht 5) ning süüteo sooritanud või julgeolekut ohustanud relvaomanike relvalubade kehtetuks tunnistamiste arv (vastavalt 13 ja 21) jäi seatud maksimumpiiridest tunduvalt allapoole (sihid vastavalt 24 ja 40). Samuti ei tehtud ühtegi ettekirjutust relvaseaduse alusel väljastatud tegevuslubade omajatele. Ainus näitaja, mis jäi oodatud eesmärgile alla, on inimeste usaldus turvateenuste vastu – tegelik tulemus oli 71%, mis jääb seatud 75% sihist mõnevõrra allapoole. Siseturvalisuse uuringus tuuakse välja, et keskmiselt enam usaldavad turvaettevõtteid noored, eestlased ja väikelinnade elanikud[12]. Samas uuringus hindasid mehed turvatöötajate professionaalsust madalamalt kui naised.

Hoolimata sellest, et tegevussuuna tegevus- ja relvalubade andmisega seotud mõõdikud on üldiselt täidetud, peavad hindamises osalenud eksperdid nende põhjal tulemuslikkusele hinnangu andmist vastuoluliseks. Relva- ja tegevuslubade väljaandmise arvu mõõtmine või lubade vähendamine ei pruugi kajastada tegelikku turvalisuse olukorda, sest ametliku relvaloaga isik on tavaliselt tunduvalt seadusekuulekam kui see, kellel luba puudub. Seega ei pruugi relvalubade arvu vähenemine üldist turvalisust suurendada.

Tegevuse **mõju siseturvalisuse valdkonnale ja ühiskonnale** avaldub eelkõige turvalise keskkonna loomisel, mida toetab õigusraamistik ehk tõhus ja range taustakontroll tegevus- ja relvalubade väljaandmisel. See on hoidnud tsiviilkäibes olevate relvade ja erinõuetega tegevusvaldkondade riskid väikesed. Statistika ja ohuhinnangud näitavad, et seaduslikult registreeritud tsiviilrelvadega või litsentsitud lõhkematerjali- ja turvaettevõtetega seotud rasked vahejuhtumid on Eestis haruldased. Riskid on suudetud hoida väikesed just tänu ennetavale kontrollile, mitte tagajärgedega tegelemisele.

Tulemuste saavutamist on tugevalt toetanud menetluste digiteerimine ja 2024. aastal loodud uus digitaalne relvade järelevalvesüsteem, mis võimaldab automaatset andmevahetust eri süsteemide vahel. Teise olulise edutegurina paistab silma varasemast parem taustakontroll relvalubade väljastamisel, mis on aidanud riskiisikuid juba varakult tuvastada ja vähendanud oluliselt vajadust relvalube hiljem kehtetuks tunnistada.

Peamiseks edu takistavaks teguriks on olnud **menetlejate kasvanud töökoormus ja ressursinappus geopoliitiliselt muutunud olukorras**. Hindamises osalenud eksperdid ise rõhutavad, et seadusandluse karmistamine ja täiendavate taustakontrollide kehtestamine (nt kolmandate riikide kodanike relvalubade kehtetuks tunnistamine või ülevaatamine) on toonud kaasa menetlusmahtude hüppelise kasvu, mida ei ole katnud proportsionaalne personali ega finantsvahendite lisandumine.

Kokkuvõttes saame tegevust hinnata **tulemuslikuks**. Seda kinnitab eelkõige asjaolu, et tsiviilkäibes olevate relvadega toime pandud raskete süütegude arv on Eestis püsivalt üliväike.

[12] Turu-uuringute AS. *Siseturvalisuse uuring 2024.* Link.

Kokkuvõte programmi „Ennetava ja turvalise elukeskkonna kujundamine“ tulemuslikkusest

Programmiüleseid eesmärke mõõdavad lisaks eeltoodule näitajad „Oma elukohta turvaliseks hindavate elanike osakaal“, „Elanike osakaal, kes hindavad oma oskusi ennast ja teisi õnnetuse korral aidata piisavaks“, „Elanike osakaal, kel on valmidus hakata vabatahtlikuks naabrivalves“ ja „Siseturvalisuse vabatahtlike usaldusväärsus (naabrivalve)“. 2024. aasta andmete põhjal hindab oma elukohta turvaliseks 91% elanikest (siht 96%). Eesti elanike üldine turvatunne on aastatel 2020–2026 püsinud võrdlemisi suur, kuid näitab viimaste aastate mõningase languse taustal püsivaid piirkondlikke erinevusi[13]. Järjepidevalt kõige väiksema turvatundega eristub Kirde-Eesti, kus elanikud tunnevad end keskmisest vähem kaitstuna nii riigis tervikuna kui ka öösiti koduümbruses liikumisel ning on kriitilisemad politsei nähtavuse suhtes. Tiheda asustuse ja avaliku korra probleemide tõttu on turvatunne keskmisest mõnevõrra väiksem ka Põhja-Eestis ja pealinnas, kuigi Tallinna elanikud on koos Lääne-Eestiga politsei kohaloluga kõige enam rahul. Seevastu Kesk-, Lääne- ja Lõuna-Eestis ning üldiselt maapiirkondades on hinnangud olnud läbi aastate kõige positiivsemad ning elanikud tunnevad end seal öisel ajal turvalisemalt. Oskusi ennast ja teisi õnnetuse korral aidata peab piisavaks 58% vastanutest, mis jääb alla seatud 66% sihttaseme. Valmidus hakata naabrivalve vabatahtlikuks on 50%-l (siht 56%) ning naabrivalve vabatahtlike usaldusväärsus ulatub 72%-ni (siht 78%). Kokkuvõttes näitavad need andmed, et kõigi nelja nimetatud mõõdiku tulemused on 2024. aastal jäänud seatud sihttasemetest mõnevõrra madalamaks.

Analüüsi tulemusel saame kokkuvõttes hinnata, et programmi eesmärkide poole on tervikuna hästi liigutud, kuid tegevuste lõikes ebaühtlaselt. Programm on olnud edukas subjektiivse turvatunde hoidmisel, valdkonnaülese ennetustöö planeerimisel ning vabatahtlike võrgustiku laiendamisel, kuid elu-, tervise- ja varakahjude ennetamisel ei ole soovitud tulemusi saavutatud. Strateegilist edenemist pärsivad püsivad probleemid, nagu õnnetusjuhtumite, varavastaste kuritegude ja registreeritud varguste kõrge tase ning inimeste enda vähenenud valmidus panustada kodukoha turvalisusesse.

Mõõdikute analüüsi alusel eristuvad näiteks tuleohutuses saavutatud sihid, kus eluhoonete tulekahjude arv ja tuleohutusalaselt kontrollitud ehitiste arv on ületanud seatud sihttaseme või jäänud alla piirmäära. Samuti on edukalt täidetud siseturvalisuse vabatahtlike aktiivsuse arvulised eesmärgid. Seevastu veeohutuses on tulemused ilmastiku ja alkoholi kaaskasutuse tõttu kõikuvad ning täitmata on jäänud mitmed õnnetuste, süütegude ja varakahjude ennetamise mõõdikud (nt küberkuritegude ja kelmuste kasv).

Edaspidi tuleks programmiülese juhtimiskvaliteedi ja otsustusprotsesside parandamiseks vaadata üle kõigi nelja tegevuse mõõdikud ning asendada seni ülekaalus olnud mahunäitajad ja üldarvud näitajatega, mis kajastavad tegelikku mõju, faktilist aktiivsust ja pikaajalisi muutusi käitumises.

Piirkondlikus vaates ilmnevad märkimisväärsed erinevused Harjumaa ja Kirde-Eesti vahel. Kui suuremates linnakeskustes (Harju- ja Tartumaa) on riskid nihkunud enam digiruumi, hinnates füüsilist avalikku ruumi turvaliseks, siis Ida-Virumaal ja Kagu-Eestis võimendavad ohte elamufondi suur amortiseeritus, kütteseadmete halb seisukord ning elanikkonna vananemine. Samal ajal seab ääremaastuvates piirkondades KOV-ide piiratud finantsvõimekus ja spetsialistide puudus piirid nii koduohutuse kohanduste pakkumisele kui ka vabatahtlikke toetava taristu tagamisele.

[13] Tuginedes Turu-uuringute AS-i aastatel 2020, 2022, 2024 ja 2026 tehtud siseturvalisuse uuringule.

Programmi raames ellu viidud tegevuste laiemat mõju valdkonnale saab hinnata oluliseks. Edusamme on tehtud üleminekul killustatud asutusepõhiselt ennetustöölt valdkonnaülesele võrgustikutööle. Valdkondadevahelised ennetuskokkulepped ja ühtne riiklik ennetusnõukogu on loonud aluse koordineeritud koostööks ning aidanud tagada, et riskirühmadele suunatud tõendatud mõjuga programmid jätkuvad ja uued sekkumised on teaduspõhised. Samal ajal on KOV-ide järjepidev võimestamine arenguprogrammi näol märkimisväärselt suurendanud kohaliku tasandi rolli ja spetsialistide suutlikkust turvalise elukeskkonna kujundamisel.

Mõjusamate heade tavadena on tulemuste saavutamist toetanud menetluste ja andmevahetuse digiteerimine (e-politsei, e-teenused) ning julgeolekuorganite ja komisjonide tihe koostöö riskiisikute varajasel tuvastamisel. Valdkonna osapooled ise hindavad läbivalt kõrgelt perioodil tehtud seadusemuudatusi ja õigusreforme (nt abipolitseinike seaduse ja hädaolukorraseaduse muudatused), sest need soodustavad turvalise elukeskkonna loomist ja kasutusele võetud digilahendusi, mis on parandanud andmepõhise järelevalve tõhusust ning vähendanud halduskoormust. Samuti on omavalitsuste rajatud kerksuskeskused aidanud kaitsta kõiki sihtrühmi ja suurendada kohaliku tasandi kriisikindlust.

Teisalt on takistuseks ennetustöö sõltuvus lühiajalisest ning projektipõhisest rahastusest, mis ohustab võrgustike ning organisatsioonide tegevuste jätkusuutlikkust. Järgenevatel perioodidel tuleks tagada stabiilsem rahastus, kasutada erasektori tõhusamat panustamist ühiste ohutusteenuste arendamisse ning suunata fookus varajasele ennetustööle haridussüsteemi ja perede tasandil.

2.1.2. Asjakohasus

Ennetava ja turvalise elukeskkonna kujundamise programm kutsuti ellu selleks, et lahendada kolme peamist kitsaskohta: 1) ennetustöö on valdkondade vahel killustatud, 2) vabatahtliku tegevuse senine korraldus ei taga selle jätkusuutlikkust ja 3) elanike teadmised, hoiakud ja oskused ning käitumine ei aita piisavalt ära hoida ohtusid.

Programmi väljakutsete asjakohasus

Programmi algsete väljakutsete asjakohasuse analüüs näitab, et kõik kolm probleemi on endiselt kriitilise tähtsusega. Samal ajal on julgeolekukeskkonna muutumine ja seni rakendatud praktika nihutanud nende väljakutsete sisu, tõstes tulevikku vaatavalt veelgi enam esile vajaduse liikuda projektipõhisuselt süsteemse ja püsiva mudelini.

Vahehindamise tulemused näitavad, et **valdkondadevahelise koostöö edendamisel** ja võrgustikutöö arendamisel (nt MARAC-mudel, kohalikud turvalisuse nõukogud ja koostöö KOV-idega avaliku ruumi planeerimisel) on tehtud edusamme ning osapoolte koostöö on paranenud. Sellest hoolimata on väljakutse jätkuvalt asjakohane, kuna paljud siseturvalisuse valdkonna põhiprobleemid on olemuselt laiaulatuslikud ja valdkondadeülesed ning eeldavad pikaajalist, süsteemset koos tegelemist. Näiteks ulatuvad raskete tule- ja veeõnnetuste peamised riskitegurid (nt tugev alkoholijoove, eraklik eluviis ja psühhiaatrilised või sotsiaalsed mured) ning varavastaste kuritegude juurpõhjused (nt toimetulekuraskused ja sõltuvusprobleemid) väljapoole siseturvalisuse haldusala piire, nõudes koostööd sotsiaal-, tervishoiu- ja haridussektoriga ning eriti KOV-idega. Püsiva koostöö saavutamist takistab praegu ka ennetustöö sõltuvus lühiajalisest ja projektipõhisest rahastusest. Selline rahastusmudel loob koostöösidemeid vaid üksikute osapoolte vahel ja konkreetsete projektide ajaks, mistõttu võivad projekti käigus hästi toimima hakanud võrgustikud pärast projekti lõppu hääbuda.

Vabatahtliku tegevuse korralduse ja pikaajalise jätkusuutlikkuse küsimus muutub tulevikus veelgi olulisemaks ning kriitilisemaks. Geopoliitiliste muutuste ja uute julgeolekuriskide valguses on vabatahtlikud siseturvalisuse tagamisel ja kriisidele reageerimisel ülitähtis ressurss ning seega on nende tegevuse tõhus ja jätkusuutlik korraldus ka tulevikku vaatavalt suurema kaaluga. Praeguse süsteemi murekoht on asjaolu, et vabatahtlike kandev tuumik on püsivalt sama, st aktiivsed eestvedajad panustavad sageli samal ajal mitmesse organisatsiooni ja valdkonda, mis tekitab mõõdikutes inimeste topeltloendust ning toob kaasa eestvedajate läbipõlemise ohu. Lisaks puudub vabatahtlikel ühendustel püsiv rahastusmudel ja kohati ka selge koostöövorm KOV-idega, ohustades võrgustike säilimist eriti ääremaastuvates piirkondades.

Tulevikus on toimiva ja jätkusuutliku mudeli saavutamiseks vaja lahendada olukord laiemalt, st lisaks olemasolevate organiseeritud struktuuride (sh abipolitseinike, vabatahtlike päästjate ja merepäästjate) toetamisele tuleb siseturvalisuse ja ühiskondliku kerksuse tugevdamiseks suurendada inimeste üleüldist vabatahtlikuna kaasalöömise tahet ja üldist valmisolekut ja tahet kaasa lüüa nii organiseeritud tegevuses kui ka vahetult oma kogukonda panustades.

Kolmanda algses arengukavas toodud programmi strateegilise väljakutse analüüs näitab, et **elanikkonna teadlikkuse suurendamine** ei kandu automaatselt üle tegelikuks ohutuskäitumiseks ja kriisivalmiduseks. Hindamises osalenud eksperdid tõdesid läbivalt, et kuigi elanike üldine kriisiteadlikkus on viimastel aastatel kasvanud, ei ole inimeste tegelik valmidus ja igapäevane käitumuslik muutus sellele järele jõudnud. Sama trendi kinnitab statistika: kui 2022. aasta siseturvalisuse uuringus leidis 90% elanikest, et nad peaksid ise oma ja kodukoha turvalisuse tagamises aktiivselt osalema, siis 2024. aastaks kahanes see näitaja 79%-le[14]. Kuigi uuringus ei tooda välja languse konkreetseid põhjuseid, viitab taustteave võimalikule seosele KOV-ide tegevusega. Kolmandik Eesti elanikkonnast näeb puudujääke selles, kuidas omavalitsused elanikke kriisiolukordadeks (nt tormid ja ulatuslikud elektrikatkestused) kaasavad.

Kirjeldatud väljakutse lahendamiseks oleks vaja parandada kogukondlikku koostööd, kuid see eeldab, et inimesed tunnevad üksteist ning neil on ühiseks tegutsemiseks selged rollid ja kokkulepped. Hindamise käigus tõid KOV-id ja vabaühendused selle probleemi arutelul korduvalt esile, et nende hinnangul ei ole sotsiaalseid ja kogukondlikke muresid traditsiooniliselt peetud klassikalisteks siseturvalisuse probleemideks, kuid just tugev ja sidus kohalik tasand aitaks kriise ennetada ning nende süvenemist pidurdada. Teaduskirjanduses kasutatakse toimiva kogukonna kirjeldamiseks kollektiivse tõhususe mõistet (ingl *collective efficacy*), mis tähistab naabruskonna valmisolekut ühiselt tegutseda. Uuringute põhjal on kollektiivse tõhususe suurim mõjutaja hoopis elanike usaldus politsei vastu (seostub programmiga „Kiire ja asjatundlik abi“), olles ainus näitaja, millel on kollektiivse tõhususega tugev ja statistiliselt oluline seos.[15] Teadmine, et politsei on usaldusväärne ning reageerib vajadusel kiiresti ja asjatundlikult, vähendab elanike ohutunnet ning julgustab neid ka ise ümbritsevasse keskkonda asjakohaselt sekkuma. Seega moodustub tegelikkuses positiivne ahel ehk inimene, kes usaldab riiklikke korrakaitseorganeid ja on valmis rohkem panustama kogukonna turvalisusesse, mis omakorda suurendab üleüldist turvatunnet ja ennetab ohte. See väljakutse peab ka edaspidi fookuses püsima, kuid strateegias tuleks senisest teavitustööst enam keskenduda kogukondliku sidususe, KOV-ide kaasamisvõime ja käitumismuutust toetava institutsioonilise usalduse tugevdamisele.

Tulevikku vaatavalt tuleks programmi aja- ja asjakohastamisel arvestada **noorte riskikäitumist ja radikaliseerumist** kui kasvavat ühiskondliku mõjuga ohtu**.** Nii kvantitatiivsed kui ka kvalitatiivsed andmed näitavad, et alaealiste ja noorte radikaliseerumine on sagenenud nii Eestis kui ka mujal

[14] Turu-uuringute AS. *Siseturvalisuse uuring 2024.* Link.

[15] Journal of Experimental Criminology. *A systematic review and meta-analysis of the relationship between policing and collective efficacy*. DOI.

Euroopas[16]. Radikaliseerumist võivad soodustada vaimse tervise probleemid ja üleüldine kuuluvustunde puudumine[17]. Puutudes pidevalt kokku radikaalse ja vägivalda õhutava sisuga (nt sotsiaalmeedias), normaliseeritakse vägivalla kasutamist ning nähtud hoiakud ja teadmised võetakse pärisellu kaasa[18]. Kriitilise tähtsusega on ennetamine ja varajane sekkumine, sest teismeeas alguse saanud rikkumised kipuvad ilma toeta kujunema korduvaks[19]. Väljakutse üks lahendusi on varased sekkumised (nt vanemahariduse programm), mis tegeleks probleemiga rohujuuretasandil ja toetaks põlvkondade sidusust. Hea näide toimiva sekkumise kohta on juba eespool nimetatud STEP-programm, mis toetab õigusrikkumise taustaga mittetöötavaid ja -õppivaid noori, aidates neil naasta kooli või tööturule ning hoida nii ära uusi kuritegusid. Olenevalt uuringu tulemustest selgub, et ligi pooled programmi läbinud noortest asuvad tööle või õppima[20].

Teise olulise uue väljakutsena peab programm edaspidi arvestama **küberpettuste ja -kelmuste kiire kasvuga**. Kuna ühiskonna igapäevasuhtlus, finantstehingud, kauplemine ja avalike teenuste tarbimine on ulatuslikult kolinud digikeskkonda, on ka süüteod ning elanikele ja ettevõtetele varakahju tekitamine nihkunud füüsilisest linnaruumist eelkõige veebi. Tehisaru kiire areng on muutnud küberpettused ja -kelmused usutavamaks ja odavamaks, ohustades otseselt inimeste vara ning tekitades üleüldist ebakindlust[21]. Ühe haavatava sihtrühmana tuuakse välja eakad[22]. 2025. aastal oli keskmine ohvriks langenu 72-aastane naine, kuid hoolimata statistikast võib ohvriks langeda igaüks olenemata demograafilistest näitajatest[23]. Teadaolevalt moodustasid kõige suurema osa kõikidest kelmustest petukõned (35%), ostu-müügikeskkondade müügipettused (15%) ja õngitsused (12%). Näiteks KOV-ide ja vabaühenduste esindajad tõdesid korduvalt, et kuigi pettuse ohvriks langenud inimesele pakutakse abi, puudub neil vajalik ressurss ja võimekus küberkuritegevusega süsteemselt tegeleda. Lahendusena nähakse mitmekülgset sekkumist, soodustades nii rahvusvahelist koostööd (vt ka programm „Kindel sisejulgeolek“), spetsialistide paremat koolitamist (vt ka programm „Tark ja innovaatiline siseturvalisus“) kui ka laialdasemat digi- ja küberkirjaoskuse parandamist.

Programmi eesmärkide ja tegevuste vastavus ühiskonna ja sihtrühmade vajadustele

Programmi üldeesmärk ning selle saavutamiseks seatud **tegevused on oma olemuselt ühiskonna ootuste ja vajadustega kooskõlas**. Elukeskkonna turvalisust suurendavad tegevused (nt tule-, vee- ja liiklusohutuse tagamine, süütegude ja lähisuhtevägivalla ennetus) vastavad otseselt elanikkonna algsele vajadusele turvalise ja stabiilse elukeskkonna järele.

Samas näitab muutunud ohupilt ja vahehindamise analüüs, et kuigi tegevussuunad on üldjoontes õiged, on **sihtrühmade tegelike vajaduste paremaks katmiseks vaja ajakohastada tegevuste fookust**:

- Programmi tegevused on keskendunud eelkõige füüsilise elukeskkonna ohtudele (nt tulekahjud, veeõnnetused, kodune ohutus). Ühiskonnas ja sihtrühmade seas on suurenenud vajadus digi- ja sotsiaalsete riskide ennetamise järele, näiteks küber- ja veebikelmuste, eakatele suunatud finantskelmuste ning noorte vaimse tervise ja sõltuvuskäitumisega seotud riskide puhul. Programmi tegevusi tuleb uute ohtude ennetamiseks kiiremini ja paindlikumalt kohandada.

---

[16] Sisekaitseakadeemia. *Sisejulgeoleku väliskeskkonna trendid ja prognoos: raport (2024).* DOI.
[17] Sisekaitseakadeemia. *Eesti sisejulgeolekut mõjutavate globaalsete arengutrendide prognoos 2026–2030 (2025)*. DOI.
[18] Kaitsepolitsei. *Aastaraamat 2025–2026.* Link.
[19] Turvalisuskompass 1/2024 (6). *Korduvvangistatud noorte taasühiskonnastamine ja selle probleemid üle elukaare*. DOI.
[20] Tervise Arengu Instituut. *STEP.* Link.
[21] Sisekaitseakadeemia. *Eesti sisejulgeolekut mõjutavate globaalsete arengutrendide prognoos 2026–2030 (2025)*. DOI.
[22] Rahvusvaheline Kaitseuuringute Keskus (2022). *Resilience Against Disinformation: A New Baltic Way to Follow?*. Link.
[23] Justiits- ja Digiministeerium. *Kuritegevus Eestis 2025.* Link.

- Asjaosaliste sõnul on ennetustegevuste laiem väljund olnud üldiste teavituskampaaniate korraldamine. Vahehindamise perioodi andmete analüüs näitab, et püsivalt suure riskiga sihtrühmad (nt eraklikult elavad eakad, sõltuvushäiretega isikud, toimetulekuraskustega pered, NEET-noored) ei muuda oma käitumist avalike teavituskampaaniate mõjul. Need sihtrühmad vajavad tegelikult koha- ja juhtumipõhiseid sekkumisi, mis on tihedamalt seotud sotsiaalsüsteemiga (nt kodude füüsiline kohandamine ja STEP-programmi taolised ennetused).
- Vabatahtlike kaasamise tegevused on seni keskendunud peamiselt vabatahtlike arvukuse hoidmisele ja koolitamisele. Muutunud julgeolekukeskkonnas vajavad vabatahtlikud koolituste osas ajakohasemaid teadmisi (nt küber- ja digiohtudest, droonitehnoloogiatest ja nende tuvastamisest/kasutamisest ning hübriidohtude tõkestamisest). Lisaks vajavad vabatahtlike organisatsioonid ja kogukonnad vastavaid ressursse ning aktiivse tuumiku paremat motiveerimist ja tuge, et ennetada võtmeisikute läbipõlemist ja voolavust.

Kokkuvõte programmi „Ennetava ja turvalise elukeskkonna kujundamine“ asjakohasusest

Kokkuvõttes võib järeldada, et programmi **põhieesmärk ja tegevuste strateegiline suund** on jätkuvalt asjakohased. Ühiskondlik vajadus ennetava, turvalise ja kaasava elukeskkonna järele on julgeolekukriiside ning muutunud ohupildi vaates veelgi kasvanud. Programmi üldeesmärk ja tegevused vastavad ootusele, et riik ning omavalitsused tegelevad ohtude varajase ärahoidmisega, mitte pelgalt tagajärgedele reageerimisega.

Programmi algsete väljakutsete ajakohasuse analüüs kinnitab, et **kõik kolm püstitatud probleemi on jätkuvalt olulised**, kuigi muutunud julgeolekukeskkond ja sellest tulenev ühiskonna vajaduste muutus on **muutnud nende sisu ja fookust**. Esiteks on valdkondadevaheline tihe koostöö endiselt tähtis, sest probleemide juurpõhjused ulatuvad väljapoole siseturvalisuse valdkonna piire ning nendega tegelemine eeldab head ja jätkusuutlikku koostööd. Teiseks on vabatahtliku tegevuse korraldus muutunud väliskeskkonnast tulenevate pingete valguses veelgi olulisemaks, sest vabatahtlikest on saanud kriisidele reageerimisel vajalik operatiivressurss. Seega eeldab siseturvalisuse vabatahtlike tegevuse jätkusuutlikkus nende jätkuvat motiveerimist ja toetamist. Kolmanda väljakutsena algselt arengukavas toodud elanikkonna teadlikkuse suurendamine ei kandu automaatselt üle tegelikuks ohutuskäitumiseks ega kriisivalmiduseks. Kuigi inimeste üldine teadlikkus on kasvanud, näitab tegelik valmiduse ja panustamistahte vähenemine, et laialdase teavitustöö asemel tuleb rohkem keskenduda kogukondliku sidususe suurendamisele, KOV-ide võimele elanikke kaasata ning elanike usaldusele korrakaitseorganite vastu.

Et programm oleks edaspidi **tulemuslikum ja asjakohasem**, on oluline, et ennetustegevused vastaksid paremini konkreetsete sihtrühmade tegelikele vajadustele (nt suunates suure riskiga rühmadele nende vajadustest lähtuvaid konkreetseid ennetustegevusi). Lisaks tuleb piirkondlikku ennetustööd ja võrgustikupõhist koostööd üha laiendada, näiteks turvalisuse arenguprogrammi abil, mis on osutunud edukaks.

Tulevikku vaatavalt **peab programm arvestama kahe uue julgeolekuriskiga**: noorte radikaliseerumise ja riskikäitumisega ning küberkelmuste kasvuga. Noorte puhul on peamine mõjutaja digiruum ja sotsiaalmeedia, kus leviv sisu koos vaimse tervise muredega soodustab õigusrikkumiste teket. Selle vältimiseks tuleb panustada varajasse märkamisse, perede toetamisse ja noorte retsidiivsust vähendavatesse programmidesse. Teisalt on inimeste varade ja finantstoimingute veebi kolimine viinud digikeskkonda ka suure osa varavastastest kuritegudest.

Tehisarul põhinevad õngitsused ja petukõned tekitavad elanikele varalist kahju, mistõttu peab programm füüsilise keskkonna ohutuse kõrval pöörama rohkem tähelepanu ka digikeskkonnale, sh elanikkonna digikirjaoskuse parandamisele.

2.2. Programmi „Kiire ja asjatundlik abi“ tulemuslikkus ning asjakohasus

Programmi eesmärk on, et inimesed tunnevad ennast kaitstuna ja avalikus kohas turvaliselt. Ohtu sattumisel on abi saamine ja osutamine kiire ja asjatundlik. Suurendatud on võimekust paljude kaasabil ohule reageerida ja leevendada ohu realiseerumisel tekitatud kahju. Järelevalvet avaliku ruumi üle ja sündmuste lahendamist toetavad vähem bürokraatlik õiguskeskkond ning jätkusuutlikud innovaatilised infotehnoloogia- ja sidelahendused.

Esialgu viidi programmi eesmärki täide nelja tegevussuuna abil: 1) avaliku korra tagamise ja pääste valmisoleku planeerimine; 2) teadete kiire vastuvõtmine, abivajaduse täpne väljaselgitamine ja abi väljasaatmine; 3) reageerimine õnnetustele ja ohtudele ning 4) sündmuste lahendamine. Alates 2022. aastast koosneb programm kuuest tegevusest (vt alljärgnev tabel).

Programmi põhjalik sekkumisloogika on esitatud lisas 2 ja mõõdikute andmed lisas 3.

Tabel 5. Programmi „Kiire ja asjatundlik abi“ ülevaade

Meede „Kiire ja asjatundlik abi“						
Üldeesmärk	Inimesed tunnevad ennast kaitstuna ja avalikus kohas turvaliselt. Ohtu sattumisel on abi saamine ja osutamine kiire ja asjatundlik. Suurendatud on võimekust paljude kaasabil ohule reageerida ja leevendada ohu realiseerumisel tekitatud kahju. Järelevalvet avaliku ruumi üle ja sündmuste lahendamist toetavad vähem bürokraatlik õiguskeskkond ning jätkusuutlikud innovaatilised infotehnoloogia- ja sidelahendused					
Tegevused	1. Hädaabi- ja infoteadete vastuvõtmine ning abi väljasaatmine	2. Avaliku korra tagamine	3. Demineerimine	4. Päästmine maismaal ja sisevee-kogudel	5. Abi osutamine Eesti merealadel ja piiri-veekogudel	6. Süüteo-menetluse tõhustamine
Tegevuste eesmärgid	Kogu ööpäeva jooksul on tagatud ligipääs kiirele abile eri kanalites, ohule ja sündmusele antakse asjakohane hinnang ning abiosutaja saadetakse õigel ajal välja	Avaliku korra hoidmine on kõigi ülesanne, mida täidavad eri korrakaitseorganid, lähtudes ohust ja korrarikkumise liigist. Igale sündmusele reageeritakse optimaalsete jõududega, et korrarikkumine lõpetada. Inimeste elu ja tervist ohustavatele sündmustele reageeritakse esmajärje-korras, et minimeerida võimalikke tagajärgi	Avalik ruum ja elukeskkond on turvaline ning selles rakendatud meetmed ja reeglid aitavad ennetada riske ja vältida ohte	Kiire ja asjakohane reageerimine pommi- ja plahvatusohu korral aitab vähendada inim-, vara- ja keskkonna-kahju. Päästevõrgustik koos partneritega on nii koos kui ka eraldi valmis reageerima õnnetusele või ohule senisest paremini	Eesti päästepiir-konnas hätta sattunud inimene saab riigi otsingu- ja päästeteenistu selt kiiresti asjakohast abi ning päästetakse	Sündmuste lahendamist ja korrarikkumiste lõpetamist toetavad digilahendused ja automaatsed järelevalve-süsteemid, mille abil on süütegude menetlemine muutunud inimestele mugavamaks, kiiremaks ja efektiivsemaks

2.2.1. Tulemuslikkus

Kuivõrd programmis (võrreldes teiste programmidega) on rohkem tegevusi, on järgnev tulemuslikkuse analüüs esitatud nii, et esmalt tuuakse tegevuste kaupa välja peamised tulemuslikkust mõjutanud tegurid ning seejärel antakse vastused tulemuslikkust puudutavatele hindamisküsimustele ja hinnang tulemuslikkusele programmiüleselt.

Tegevus „Hädaabi- ja infoteadete vastuvõtmine ning abi väljasaatmine“

Tegevussuuna mõõdikutest jäi 2024. aastal **saavutamata** vaid keskmine otsingu- ja päästetööde ressursi alarmeerimise aeg lennu- või merepääste juhtumile, kui teade on laekunud HK kaudu. Mõõdiku siht oli 4 minutit, kuid tegelik aeg 8,97 minutit ehk erinevus sihist oli 124,25%. Tulemusaruandes selgitatakse, et alarmeerimisaja pikenemine ei tähenda päästjate aeglasemat reageerimist, vaid tuleneb andmete registreerimise ja mõõtmismetoodika muutusest seoses andmekogu KILP kasutuselevõtuga. Kui väljasõidukorraldus antakse edasi raadio või telefoni teel, peab ametnik selle andmebaasi käsitsi sisestama, mistõttu pikeneb alarmeerimisaeg. Mõnel juhul võib aeg pikeneda ka siis, kui abivajaja asub kaugemal merealal või ilmastiku tõttu ei ole võimalik kiiresti reageerida.

Kuigi teadete menetlemise aeg jääb alla soovitud ülempiiri, toovad HK esindajad esile, et pelgalt kõnede kiirem vastuvõtmine ei paranda teenuse tegelikku kvaliteeti, sest helistajate ootused ja probleemid on muutunud keerukamaks. Kõigist kõnedest moodustavad üha suurema osa sotsiaalse abivajadusega seotud kõned.

2022. aastal vajas **ligi veerand helistajatest sotsiaalset abi või nõustamist**. Alkoholi tarvitamine või sõltuvus oli põhjuseks umbes pooltel juhtudel, kuid probleemi ulatus on laiem. Üksikud inimesed helistavad sageli mitmel korral. 2022. aasta uuringu andmetel vastati 20 sagedasema korduvhelistaja kõnedele kokku 12 995 korral. Kõige aktiivsem korduvhelistaja helistas üksi 1744 korda (keskmiselt u 140 kõnet kuus).

Hindamisel kogutud andmetest selgub kaks peamist põhjust, miks on probleem säilinud. Esiteks saavad HK, SOM ja KOV-id „sotsiaalsest abivajadusest“ erinevalt aru. Kuna määratluses ei ole suudetud kokku leppida, on lahenduse loomine valdkondade ja asutuste vahel raskendatud. Teine põhjus seisneb selles, et kui probleemil puudub vastutaja, siis sekkub operatiivressurss, kuigi vajalik abi asub mujal. Kui hädaabikõnede vastuvõtmine numbril 112 ja abi väljasaatmine toimivad tehniliselt hästi, saab tulemuslikkust edaspidi suurendada eelkõige siis, kui sotsiaalprobleemidega helistajad jõuavad õige abini ka väljaspool tavapärast tööaega ning operatiivressurss jääb elupäästesündmuste lahendamiseks.

Seega, kui seni on **hädaabi- ja infoteadete menetlemine ning abi väljasaatmine olnud tulemuslik** nii osapoolte endi hinnangul kui ka mõõdikute põhjal, siis on suureks väljakutseks sotsiaalprobleemidega inimeste suunamine õige tugisüsteemini. See vabastaks operatiivteenistuste ressurssi nende juhtumite lahendamiseks, kus esineb otsene oht elule või tervisele.

Tegevus „Avaliku korra tagamine“

Tegevussuuna seireks seatud kolmest mõõdikust ei saavutanud mitte ükski 2024. aastaks oma sihttaset (vt allolev tabel).

Tabel 6. Avaliku korra tagamise mõõdikud, kus soovitud siht ei ole saavutatud

Mõõdik	Suund	Tegelik 2024	Siht 2024	Erinevus sihist
Politseipatrullide keskmine väljapanek	suurem (parem)	62	86	–27,91%
Hajaasustusega alal elu ja tervist ohustavale sündmusele piirajaga reageerimiste osakaal	suurem (parem)	80%	95%	–15,79%
Tiheasustusega alal elu ja tervist ohustavale sündmusele piirajaga reageerimiste osakaal	suurem (parem)	92%	99%	–7,07%

Politseipatrullide keskmine väljapanek on vahehindamise perioodil olnud langustrendis. Peamise põhjusena nimetatakse rahvastiku vananemise tõttu tööturule sisenevate noorte vähenemist ja

pikaajaliste töötajate jõudmist pensionikka. Hiljuti avaldatud magistritöös[24] toob autor Lõuna prefektuuri töötajate näitel välja, et politseiametnike töökoormust ja sellest tulenevat kurnatust suurendab töötajate vähesus. Autor järeldab, et individuaalsest toimetuleku suurendamisest üksi ei piisa, sest peamised põhjused on seotud töökorralduslike ja organisatsiooni puudutavate teguritega.

Laiemalt on eri osapooled hindamise käigus kritiseerinud rahastuse ebapiisavust, sest patrullivõimekuse vähenemise korral ei kaasne lisarahastust uute patrullide loomiseks. Nende arvates näitab see, et eelarve ja arengukava eesmärgid ei ole omavahel kooskõlas. PPA hinnangul on patrullide väljapanekust olulisem abiandmise tegelik kiirus ja kvaliteet.

Nii haja- kui ka tiheasustusega alal elu ja tervist ohustavate sündmuste piirajaga reageerimiste osakaal on jäänud 2024. aastal **alla soovitud sihttaseme, kuid teinud võrreldes eelnevate aastatega positiivse hüppe** (vt täpsemalt eelmiste aastate mõõdikuid lisast 3). Võimekus reageerida on otseselt seotud olemasolevate ressurssidega ning sihttaseme suunas liikumist on toetanud tehnoloogia kasutuselevõtt. Näiteks on loodud kolmepoolne andmevahetus hädaabiteadete infosüsteemi (SOS), e-politsei rakenduse (Apollo) ja taktikalise juhtimise andmekogu (KILP) vahel, mis hoiab ära raadioside kaudu andmete edastamise viivitused, muutes seeläbi reageerimise kiiremaks.

Avaliku korra tagamisel on **suurim kitsakoht** kriitiline inimressursi puudus, mis seab otseselt ohtu tegevuse pikaajalise tulemuslikkuse. Kuigi tehnoloogilised andmevahetuslahendused toetavad reageerimist, jäävad tulemused ilma piisava arvu reaalsete inimesteta tänavatel nii haja- kui ka tiheasustusega aladel alla seatud sihttasemete, andes kinnitust, et ilma tööjõukriisi lahendamiseta ei saa tagada avaliku korra teenuse kvaliteeti.

Tegevus „Demineerimine“

Tuginedes mõõdikutele ja eri sidusrühmade tagasisidele, saab tegevuse elluviimist **pidada üldiselt tulemuslikuks ja tulevikuvaates oluliseks**. Aruandes tuuakse eduloona välja 2022. aasta, mil esmakordselt alates 1992. aastast ei saanud lõhkematerjali plahvatuses keegi surma ega vigastada. Eesti pinnases on hinnanguliselt endiselt üle poole miljoni Teise maailmasõja aegse lõhkekeha. Näiteks 2022. aastal tehti kahjutuks 14 985 lõhkekeha, 2023. aastal 10 840 lõhkekeha ja 2024. aastal 6622 lõhkekeha. Ka intervjuudes ja töötubades rõhutati, et kahjutuks tegemata lõhkekehade arv on väga suur. Seega on oluline tegevust tulemuslikult ellu viia ja seda ka edaspidi eraldi strateegilises fookuses hoida.

Andmete põhjal võib positiivsena märkida, et demineerimisega seotud tegevused on arengukavas loogiliselt ühte kohta koondatud. Suurima **kitsaskohana** tõid PÄA esindajad esile koolitusressursi puuduse. Demineerijad peavad oma koostööpartnereid ise koolitama ja treenima. See tuleb aga teha enda tööajast. Probleemi juurpõhjusena nähakse, et SKA-s puudub demineerimise jaoks eraldi õppetool, mistõttu on spetsiifiline väljaõpetamine jäänud demineerijate õlule. Seega viitab analüüs vajadusele lahendada väljaõpe institutsioonilisel tasemel, et tagada valdkonna jätkusuutlikkus ja hoida ära operatiivtöötajate liigne koormus.

Tegevus „Päästmine maismaal ja siseveekogudel“

Tegevussuunda saab **mõõdikute alusel hinnata tulemuslikuks**, kuid asjaosalised näevad tuleviku ohutegurina päästjate puudust. Kuigi 2024. aastal saavutasid mõõdikud seatud sihttaseme, toovad PÄA esindajad välja, et pikaajalise tulemuslikkuse suurim riskitegur on isikkoosseisu puudus. Esindajad rõhutasid, et toimepidevuse ja reageerimisvalmiduse tagamiseks (eriti suurtes kriisides ja sõjaolukorras) on hädavajalik isikkoosseisu suurendada, sest praeguste päästjate ressurss on piiri peal. Prognooside kohaselt jääb Eestis igal aastal puudu 25–50 päästjat. 2022. aasta

[24] Eesti Maaülikool. *Politsei- ja Piirivalveameti töötajate vaimse ja kognitiivse koormuse seosed töövõime ning heaoluga*. Link.

tulemusaruandes on tõdetud, et probleemi lahendamiseks peab vabatahtlike päästekomandode roll suurenema.

Andmetest ilmneb läbivalt, et kuigi ühekordne rahastus on aidanud tagada tipptasemel varustuse, valitseb **püsirahastuse pärast ebakindlus**. Valdkonna eksperdid tõid hindamises esile kriitilisi näiteid, kus arengukavas on märgitud võimekuste (nt reostustõrje, MIRG) arendamine, kuid tegelikkuses puudub selleks ressurss. Positiivseks saab pidada investeerimist päästetaristusse. Näiteks Kadrina, Saku ja Tõrvandi vabatahtlikes komandodes arendati välja suitsusukeldumise võimekus, et tagada abivajajatele kiirem elupääste.

Tegevus „Abi osutamine Eesti merealadel ja piiriveekogudel“

Tegevussuunal on 2024. aastal jäänud **saavutamata** vaid keskmine otsingu- ja päästetööde ressursi alarmeerimise aeg lennu- või merepääste juhtumile, kui ohus on inimelu. Mõõdiku sihttase oli 4 minutit ja tegelik tulemus 6,18 minutit, seega oli erinevus sihist 54,5%. 2024. aasta tulemusaruandes selgitatakse, et keskmise aja pikem tulemus tuleneb uue andmekogu KILP kasutuselevõtust, kus fikseeritakse alarmeerimisaeg automaatselt süsteemi sissekande tegemise, mitte reaalajas üksusele väljasõidukorralduse edastamise järgi.

Mitmed hindamises osalenud eksperdid kritiseerisid riigilaevastiku loomist, mille ülesanded on seotud riigi veesõidukite haldamise ja arendamisega[25]. Põhjendusena toodi esile, et kuigi kodaniku vaatest ei ole vahet, kes teda päästab, **sunnib halduskorraldus asutuste ressursse eraldi planeerima**, mis muudab süsteemi killustatuks. Kui varem tagas PPA merepääste korraldamise, koordineerimise ja peamise reageeriva ressursi, siis alates ümberkorraldustest on otsingu- ja päästeressurss jaotunud nelja asutuse ehk Kaitseväe (avamerelaevade omanik), Riigilaevastiku (muude veesõidukite omanik) ning Riigilaevastikule kuuluvate veesõidukite kasutajate PPA ja PÄA vahel.

Tegevus „Süüteomenetluse tõhustamine“

Hoolimata sellest, et tegevussuunal on **saavutatud 2024. aastal mõõdikute oodatud sihttasemed**, on tulemuslikkust takistanud digilahenduste kasutuselevõtt kriminaal- ja väärteomenetluses. Põhjuste osas arvamused lahknevad. Kui PPA esindajad peavad süüteomenetluse tõhustamisel kõige suuremaks probleemiks ressursipuudust, et tehnoloogiasse investeerida, siis töötoa ühisel arutelul selgus, et kõige suuremaks takistuseks on seadusandlus, mistõttu on pärsitud juba olemasolevate digilahenduste kasutuselevõtt.

Tulemusaruandes tuuakse välja, et 2023. aasta alguses võeti vastu seadusemuudatused, millega **kõrvaldati õiguslikud takistused täisdigitaalse menetluse läbiviimiseks**, kuid paljusid toiminguid tehakse endiselt käsitsi ja paberkandjal ning kõik praegu kasutatavad infosüsteemid ei võimalda veel digimenetlusele üleminekut.

Kokkuvõttes näitab statistika, et rutiinseid ja massilisi rikkumisi suudetakse suures mahus automaatselt menetleda, kuid keerulisemate väärteo- ja kriminaalmenetluste täisdigitaalseks muutmisel seisab peamine arenguhüpe veel ees.

Kokkuvõte programmi „Kiire ja asjatundlik abi“ tulemuslikkusest

Mõõdikute analüüsist selgub, et **elanike rahulolu institutsioonide ja päästetöödega on suur**, kuid asjaosalised hoiatavad kasvava surve eest. Sotsiaalprobleemide hajuv vastutus ja ressursipuudus pärsivad operatiivteenuste osutamist. See seab ohtu teenuste usaldusväärsuse, kuna elanikel puudub kindlus, et tagatud on valmisolek uute kuriteoliikidega toimetulekuks. Näiteks on elanike rahulolu politsei üldise tööga olnud langustrendis (kahanedes 79%-lt 76%-le) ega ole

[25] Riigi Teataja. *Riigilaevastiku põhimäärus*. Link.

saavutanud vaatlusperioodiks seatud sihttaset. Selline rahulolu kahanemine peegeldab ootust, et tagatud oleks riigi vahetu ja kindel valmisolek uute ning muutuvate ohtudega toimetulekuks.

Programmi tegevuste laiem **pikaajaline mõju valdkonna arengule** viitab vajadusele ajakohastada hädaabi ja päästetöid nüüdisaegse tehnoloogia abil ning toetada olemasolevate töötajate heaolu. Operatiivteenuste osutamist koormab sotsiaal- ja vaimse tervise probleemide hajuv vastutus, kus hädaabinumbrit 112 kiputakse kasutama ka n-ö sotsiaalse kiirabina. Näiteks esineb juhtumeid, kus pöördujad otsivad tuge oma pikemaajalistele muredele, mida kiirabi, politsei ega pääste ei saa lahendada. Et vähendada personali ja patrullide kasvavat töökoormust ning ressursipuudust, tuleb tagada piisav teenistujate järelkasv ja arendada nutikaid automaatseid digilahendusi, mis vabastaksid töötajaid rutiinsetest ülesannetest.

Süsteemsete takistustena tõusevad **peamiste arengut pidurdavate teguritena** esile tehnoloogiline mahajäämus ja infosüsteemide vananemine, mis pärsivad täisdigitaalsele menetlusele üleminekut ja operatiivinfo reaalajas haldamist. Kuigi keskmine üldine rahulolu politseitööga on püsinud stabiilsena, väljendub süsteemne surve avaliku korra tagamisele just rahulolu vähenemises konkreetsete, tehnoloogiliselt ja sotsiaalselt keerukamate tegevuste lõikes. Elanike hinnang küberkuritegevuse ja kelmustega tegelemisele langes 4,8 pallilt (2023) 4,3 pallile (2026)[26, 27], narkokuritegevusega tegelemine 5,1 pallilt 4,8 pallile ning alaealiste õigusrikkumiste ohjamine 5,1 pallilt 4,7 pallile. Need langused kinnitavad, et kuritegeliku maailma kiire küberiseerumise ja muutuvate mustrite foonil vajavad uurimis- ja menetlusasutused kiiremas korras nüüdisaegseid tööriistu ning automaatseid järelevalvesüsteeme, et sündmuste lahendamine muutuks kiiremaks ja tõhusamaks.

Analüüsi põhjal saab järeldada, et programmi tegevused on olnud tulemuslikud. Programm on olnud edukas päästetööde operatiivsel täitmisel, demineerimise strateegilises elluviimises ning elanike üldise rahulolu hoidmisel institutsioonidega, kuid avaliku korra tagamisel ja teadete kiirel menetlemisel ei ole saavutatud oodatud tulemusi saavutatud. Strateegilist edenemist pärsivad püsivad probleemid, nagu kriitiline inimressursi puudus (tööjõukriis), infosüsteemide tehnoloogiline mahajäämus ja murettekitav surve operatiivteenistustele sotsiaalsete abivajadustega sarihelistajate tõttu.

Mõõdikute analüüsi põhjal paistavad positiivselt silma päästetöödel maismaal ja siseveekogudel saavutatud sihttasemed ning süüteomenetluses saavutatud tulemused. Seevastu avaliku korra tagamisel ei saavutatud ühegi kolme seireks seatud mõõdiku sihttaset: soovitud tasemest jäid allapoole nii politseipatrullide keskmine väljapanek kui ka reageerimisajad elu ja tervist ohustavatele sündmustele. Samuti jäid andmete registreerimise metoodika muutuse tõttu sihtidest märgatavalt maha hädaabiteadete alarmeerimisajad lennu- ja merepääste juhtumitele.

Piirkondlikus vaates ilmnevad erinevused tihe- ja hajaasustusega alade reageerimisvõimekuses: mõlemas piirkonnas jäädakse ressursinappuse tõttu soovitud sihttasemest allapoole, kuid hajaasustuses on mahajäämus suurem. Samal ajal kasvatab politseiametnike töökoormust ja sellest tulenevat kurnatust töötajate üldine vähesus prefektuurides. Probleeme võimendab hädaabinumbrile laekuvate sotsiaalsete abivajaduste hajuv vastutus, kus riiklikul tasandil (HK, SOM ja KOV-id) puudub ühine probleemi määratlus ning toimiv tugisüsteem abivajajate suunamiseks väljaspool töötunde.

[26] Turu-uuringute AS. *PPA avaliku arvamuse uuring 2023*. Link.
[27] Turu-uuringute AS. *PPA avaliku arvamuse uuring 2026*. Link.

Programmi raames ellu viidud tegevuste laiemat mõju valdkonnale saab hinnata oluliseks. Tehtud on edusamme hädaabi ja päästetööde ajakohastamisel nüüdisaegse tehnoloogia abil ning demineerimistegevuste loogilisel koondamisel ühtse arengukava alla. Kolmepoolse andmevahetuse käivitamine infosüsteemide vahel on loonud aluse kiiremaks taktikaliseks juhtimiseks, vähendades raadiosideviivitusi ning luues eeldused rutiinsete ja massiliste rikkumiste automaatseks menetlemiseks. Samas on hiljutised riiklikud ümberkorraldused (riigilaevastiku loomine ja avamerelaevade üleandmine Kaitseväe kosseisukoosseisu) toonud kaasa merepääste ressursi killustumise eri asutuste vahel.

Mõjusamate heade tavadena on tulemuste saavutamist toetanud menetluste ja andmevahetuse digiteerimine (nt SOS-i, Apollo ja KILP-i andmekogude ühildamine) ning seadusemuudatused täisdigitaalse menetluse õiguslike takistuste kõrvaldamiseks. Valdkonna osapooled hindavad kõrgelt püsivaid investeeringuid vabatahtlike komandode taristusse (nt suitsusukeldumise võimekuse arendamine Kadrinas, Sakus ja Tõrvandis) ning demineerimise tegevuste edulugu, kus tuhandete lõhkekehade tõhusa kahjutukstegemise toel suudeti vältida plahvatusi.

Teisalt on takistuseks süsteemne tööjõukriis ja pikaajaliste töötajate pensionile minek, püsirahastuse puudumine konkreetsete arendatavate valmisolekute (nt reostustõrje, MIRG) tagamisel ning koolitusressursi puudus. Viimane sunnib demineerijaid koostööpartnereid treenima oma tööajast. Järgnevatel perioodidel tuleks tagada stabiilne püsirahastus, lahendusena suunata sotsiaalprobleemidega helistajad operatiivressursi säästmiseks õige tugisüsteemini ning investeerida nutikatesse automaatsetesse digilahendustesse, mis vabastaksid inimtööjõudu rutiinsetest tegevustest.

Programmiüleselt tuleks juhtimiskvaliteedi ja otsustusprotsesside parandamiseks mõõdikud üle vaadata kõigis tegevustes, asendades seni ülekaalus olnud kiirus- ja mahunäitajad indikaatoritega, mis hindavad teenuse tegelikku kvaliteeti ning võimekust tulla toime kuritegeliku maailma kiire küberiseerumise ja muutuvate ohtudega. Praegune infosüsteemide vananemine ja manuaalne asjaajamine ei vasta elanike ootustele uute ohtude ohjamisel, mistõttu on rahulolu küberkuritegevuse, kelmuste, narkootikumide ja alaealiste õigusrikkumiste lahendamisega märkimisväärselt vähenenud.

2.2.2. Asjakohasus

Programm kutsuti ellu selleks, et lahendada järgmisi väljakutseid: siseturvalisuse teenuste jätkusuutlikku ja kvaliteetset pakkumist üle riigi on raske tagada, tuleviku kogukonnad vajavad reageerimiseks uusi lahendusi ning valmisolek ootamatusteks on ebapiisav.

Programmi väljakutsete asjakohasus

Kogutud andmete põhjal võib programmi eesmärki ja tegevusi pidada tervikuna endiselt vajalikuks ja asjakohaseks, kuid sidusrühmad rõhutavad läbivalt, et muutunud väliskeskkonna tõttu tuleb eristada, kas tegevussuundi käsitletakse rahu- või kriisiaja kontekstis.

Siseturvalisuse teenuste jätkusuutlik ja kvaliteetne pakkumine on nii lühikeses kui ka pikas perspektiivis endiselt aktuaalne ning kriitiline. Kõige enam takistab nende pakkumist aga vajalike oskuste ja teadmistega töötajate puudus. Tulemusaruannete kohaselt jääb järgneva kümne aasta jooksul siseturvalisuse valdkonnas puudu üle tuhande töötaja, mis seab ohtu kiire abi saamise üle Eesti. KOV-ide esindajate sõnul puudutab probleem eriti teravalt väiksemaid kohti. Seetõttu võiks tulevikus kaaluda linna- ja maapiirkondade eristamist ka strateegilisel tasandil, et saada parem ülevaade probleemi ulatusest ning täpsemalt kavandada tegevusi ja seada mõõdikuid.

Sidusrühmadega peetud aruteludes kinnitasid asutused, et tööturul napib vajalike oskuste ja teadmistega inimesi. Seetõttu on valdkonna jaoks üha olulisem toetada uute töötajate järelkasvu ja hoida olemasolevaid töötajaid (vt ka programm „Tark ja innovaatiline siseturvalisus“).

Valdkonna asutuste tagasisides on läbivalt märgitud, et operatiivtöötajate ja eesliini spetsialistide aeg ning ressurss kuluvad suuresti teiste koolitamisele, ennetustööle või haldustoimingutele, kuna valdkonnas napib püsivaid koolitusstruktuure, instruktoreid või tugipersonali. Näiteks koolitavad demineerijad koostööpartnereid oma põhitöö kõrvalt, HK päästekorraldajad teevad lisatööna teavitustööd ja PPA operatiivtöötajad koolitavad üksteist sageli ise, sest spetsiifiline väljaõpe puudub. Kriitikana tuuakse välja, et uute riiklike võimekuste loomisel ei tagata sageli vajalikke instruktoreid või tugipersonali, mis sunnib asutuse sees võtma enda kanda haldus- ja instruktoritöö. Selle võrra väheneb reaalne eesliini töö. Seega tuleb programmi tegevuste mõju ja tulemuslikkuse säilitamiseks ka edaspidi käsitleda siseturvalisuse asutuste personalivajadusi ja koolitustegevuste pakkumist ühtses inforuumis (vt ka programm „Tark ja innovaatiline siseturvalisus“).

Tulevikku vaatavalt on väljakutse kogukonna tuleviku lahenduste osas **jätkuvalt kriitilise tähtsusega**, sest ühiskond muutub kiiresti, keskkonda kujundavad tehisaru, automatiseerimine, mehitamata sõidukid (droonid), suurandmete töötlemine jms. Lisaks, nagu eespool mainitud, on tööjõupuuduse tingimustes keeruline tagada reageerimisvõimekust üksnes uute töötajate arvelt. Seetõttu tuleb kiire abi lahendusi arendada koos uute tehnoloogiliste võimalustega. Praktikute ja töötoas osalejate tagasisidest joonistus välja kaks samavõrra olulist vaatenurka. Kui ühelt poolt rõhutati vajadust suurema toe järele juba olemasolevate süsteemide (nt SOS, Apollo ja KILP) paremal kasutamisel, liidestamisel ja töökindluse tagamisel, siis teiselt poolt peeti kriitiliseks ka uute tehnoloogiate ja täisdigitaalsete lahenduste juurutamist politsei- ja päästetöös. Kokkuvõttes võib öelda, et mõlemad suunad on olulised, sest selleks, et mitte suunata väärtuslikku inimressurssi eemale elupääste- ja korrakaitsetööst, tuleb parandada olemasoleva tarkvara kasutusmugavust, automatiseerida rutiinseid menetlusprotsesse (nt digitaliseerida süüteomenetlust) ning võtta kasutusele uusi tehnoloogilisi tööriistu, nagu droonid, tehisintellekt ja automaatne andmetöötlus.

Varem sõnastatud väljakutset „valdkonna **vähene reageerimisvõimekus ootamatustele**“ võib praeguses tegevuskeskkonnas pidada varasemast vähem oluliseks. Järjestikused ulatuslikud kriisid (nt COVID-19 pandeemia, rändesurve, Venemaa agressioonist tingitud ohud) on sundinud reageerivaid asutusi praktikas oma reageerimisvõimekust parandama ja kohandama. Seega on kriisid toiminud õppetundidena, mis on õpetanud organisatsioone tegutsema kiiresti, paindlikult ja koordineeritult. Asjaolu, et Eesti sisekeskkond on püsinud stabiilne ja turvaline, näitab, et reageerimisvõimekus ning kriisivalmidus on tegelikult olemas. Võib öelda, et reageerimisvõimekuse faktilist toimivust ja paindlikkust on soosinud ka strateegilise taseme ülesehitus: arengukava piisavalt lai raamistik ei seadnud operatiivtasandile liigselt kitsendavaid raame, vaid tagas asutustele vajaliku kohanemisruumi, et kiiresti muutuvatele julgeolekuohtudele ning ootamatutele sündmustele vahetult reageerida.

Programmi eesmärkide ja tegevuste vastavus ühiskonna ja sihtrühmade vajadustele

Programmi eesmärgid ja tegevused vastavad küll laiemalt ühiskonna ootusele tagada ohtu sattumisel kiire ja asjatundlik abi, kuid muutunud tegevuskeskkond ja sihtrühmade spetsiifilised vajadused näitavad, et **praegusel kujul ei kata need täielikult kõiki reaalseid vajadusi**. Näiteks intervjuudes ja töötubade aruteludes toodi läbivalt välja julgeolekuolukorrast tulenevad uued ohud, mis nõuavad selget rahu- ja kriisiaja võimekuste eristamist, ning sotsiaalsete abivajaduste süvenev surve esmareageerijate operatiivressursile.

Selleks et programm **vastaks paremini ühiskonna tegelikele ootustele**, tuleb edaspidi võtta läbivalt **arvesse muutunud julgeolekukeskkonda**, sõnastada tegevussuunad sellest lähtuvalt

ning eristada selgelt rahu- ja kriisiaja tegevusi ja võimekusi. Muutunud väliskeskkond ja julgeolekuolukord on toonud Eesti pinnale uued reaalsed väljakutsed, nagu eksinud ründedroonid[28], ja otsese füüsilise ohu kui sõjategevuse järelmõju, mis nõuavad ametkondadelt pidevat valmisolekut, kiiret reageerimist, kokkulepitud tööprotsesse ning tõhusat kriisikommunikatsiooni. Eksperdid ja asjaosalised rõhutasid korduvalt, et niisuguses keskkonnas on hädavajalik eristada, kas programmi tegevussuundi käsitletakse rahu- või kriisiaja kontekstis, ning kaardistada spetsiifilised teenused, mis peavad toimima ka laiaulatusliku kriisi või sõjaolukorra tingimustes. See tingib vajaduse töötada strateegilisel tasandil välja reaalne plaan, et prioriseerida elutähtsad teenused ning saavutada rollide selgus ühiste õppuste kaudu, kaasates aktiivselt ka KOV-e.

Teine keskkonnast tulenev väljakutse on HK hädaabinumbrile 112 ja patrullidele langev üha suurem koormus, mis tuleneb sotsiaalprobleemidega seotud kõnedest ja väljakutsetest, nagu üksildus, kodus kukkumised, hooldusvajadus, alkoholiprobleemid ja vaimse tervise mured. Kuna inimesed ei saa õigel ajal abi sotsiaal- või tervishoiusüsteemist, koormavad nad siseturvalisuse niigi piiratud ressurssi juhtumitega, mis tegelikult ei nõua politseilist ega päästealast väljaõpet. Sihtrühmade tegelike vajaduste toetamiseks peab edasine tulemuslikkuse kasv tulema ministeeriumideülesest koostööst, mille abil suunatakse sotsiaalprobleemidega helistajad õige abini ka väljaspool töötunde, näiteks sidudes tegevused riigiinfo telefoniga 1247, et jätta operatiivressurss puhtalt elupäästesündmuste lahendamiseks.

Kokkuvõte programmi „Kiire ja asjatundlik abi“ asjakohasusest

Kokkuvõttes saab hinnata, et programm on oma põhieesmärgi ja tegevuste poolest jätkuvalt asjakohane, vastates ühiskonna ootusele saada ohtu sattumisel kiiret ja asjatundlikku abi. Siiski näitavad muutunud julgeolekuolukord ja sihtrühmade spetsiifilised vajadused, et praegusel kujul ei kata tegevused täielikult kõiki reaalseid väljakutseid ning edaspidi tuleks eristada tegevussuundades rahu- ja kriisiaja konteksti.

Programmi algsete väljakutsete asjakohasuse analüüs näitab, et kuigi püstitatud probleemid on suuresti endiselt kriitilised, on kriisid ja keskkonnamuutused nihutanud nende fookust ning olulisust. Esiteks on siseturvalisuse teenuste jätkusuutlik pakkumine sattunud teravasse kriisi töötajate puuduse tõttu. Järgmise kümnendi suur töötajate defitsiit ohustab abi kiirust eriti maapiirkondades. Samuti kurnab eesliini ressurssi püsivate koolitusstruktuuride puudus, mis sunnib operatiivtöötajaid põhitöö kõrvalt teisi välja õpetama, vähendades reaalset eesliini tööd. Teiseks on tuleviku kogukondade reageerimislahenduste väljakutse muutunud vältimatuks, kuna tööjõukriisis saab reageerimisvõimekust tagada vaid tulevikutehnoloogiate abil. Siin on võrdselt oluline nii olemasolevate infosüsteemide töökindluse ja liidestamise parandamine kui ka uute digi- ja tehisaru lahenduste juurutamine rutiinsete protsesside automatiseerimiseks. Kolmanda väljakutsena algselt nimetatud vähene reageerimisvõimekus ootamatustele ei ole praeguses tegevuskeskkonnas enam nii aktuaalne, sest järjestikused kriisid, nagu pandeemia, rändesurve ja sõjaohud, on sundinud asutusi oma paindlikkust ja valmisolekut märgatavalt suurendama. Seda on toetanud ka arengukava lai raamistik, mis jätab piisavalt tegutsemisruumi.

Programmi tulemuslikkuse ja asjakohasuse suurendamiseks on vaja teha ministeeriumite vahel senisest rohkem koostööd, et inimesed saaksid oma probleemidele õigeaegset ja professionaalset abi. Hädaabinumbrile 112 pöördutakse üha sagedamini ka sotsiaalmurede tõttu, näiteks üksilduse,

[28] Kaitsepolitseiamet. *Aastaraamat 2025–2026.* Link.

vaimse tervise probleemide või kodus kukkumise korral. Seetõttu on vaja luua toimiv lahendus, mis tagab, et professionaalne abi ja tugi jõuavad õigel ajal abivajajani.

Tulevikku vaatavalt peab programm arvestama uute reaalsete julgeolekuriskidega, nagu eksinud ründedroonid ja otsesed füüsilised ohud sõjategevuse järelmõjuna. Nende maandamiseks tuleb parandada asutuste autonoomset toimepidevust elutähtsate varude ja satelliitside näol ning saavutada rollide selgus ühisõppuste kaudu, kaasates aktiivselt ka kohalikke omavalitsusi. Teisalt suurendab nutikate tehnoloogiate kasutuselevõtt süsteemide haavatavuse riski. Seetõttu peab programm edaspidi arendama ametnike oskust hoida põhiprotsessid töös ka manuaalselt, näiteks küberrünnakute ning ulatuslike elektri- ja sidekatkestuste korral.

2.3. Programmi „Kindel sisejulgeolek“ tulemuslikkus ja asjakohasus

Programmi eesmärk on tagada kindel Eesti sisejulgeolek, maandades riigi julgeolekut ohustavaid riske riigisiseste tegevuste ja rahvusvahelise koostöö kaudu ning suurendades ühiskonna valmisolekut erinevate kriisidega toime tulla. Programmi fookuses on põhiseadusliku korra kaitse, raske ja organiseeritud kuritegevuse ennetamine ja tõkestamine, elanikkonnakaitse ning kriisideks valmisoleku arendamine ja piirihalduse tugevdamine.

Hindamisperioodil kujundas programmi elluviimist märkimisväärselt muutunud julgeoleku- ja riskikeskkond. COVID-19 pandeemiale järgnes 2022. aastal Venemaa agressioon Ukraina vastu, mis tõi senisest enam fookusesse elanikkonnakaitse, kriisideks valmisoleku, taristu kaitse, hübriidohud ning rahvusvahelise julgeolekuolukorra mõju Eesti sisejulgeolekule. Samal ajal on kasvanud küberohtude, organiseeritud kuritegevuse rahvusvahelise mõõtme, ebaseadusliku rände ja kriitilise taristu vastu suunatud ohtude tähtsus, mistõttu on programmi tegevusi ellu viidud oluliselt muutunud tegevuskeskkonnas.

Programmi tegevusi ajakohastati hindamisperioodil vastavalt muutunud ohupildile. Muu hulgas lisati tegevus „Objektivalve ja isikukaitse“, mille täpsem sisu ei ole avalik teave. Hindamises analüüsisime programmi nelja tegevussuunda (vt allolev tabel). Programmi sekkumisloogika on esitatud lisas 2 ja mõõdikute andmed lisas 3.

Tabel 7. Programmi „Kindel sisejulgeolek“ ülevaade

Programm „Kindel sisejulgeolek“				
Üldeesmärk	Eesti teadvustab ja maandab sisejulgeolekut ohustavaid tegureid kvaliteetse õigusloome, võimearenduse ning siseriikliku ja rahvusvahelise koostöö kaudu. Eesti elanikud ning avalik, kolmas ja erasektor on valmis tulema toime erinevate võimalike kriisidega			
Tegevused	1. Põhiseadusliku korra tagamine	2. Raske ja organiseeritud kuritegevuse vastane võitlus	3. Elanikkonnakaitse, kriisideks valmisolek ja nende lahendamine	4. Piirihaldus
Tegevuste eesmärgid	Eesti julgeolek ja põhiseaduslik kord on tagatud ning seda ohustavad tegurid on teadvustatud, ennetatud ja maandatud	Kuritegevuse tasuvus on vähenenud tänu õiguskaitseasutuste võimearendustele, avaliku ja erasektori koostöö tõhustamisele, kriminaaltulu leidmist ja konfiskeerimist puudutavate seaduste ajakohastamisele ning ühiskonna teadlikkuse tõstmisele	Eesti ühiskond ja inimesed on kriisiteadlikud ning valmis toime tulema erinevate kriisidega. Siseturvalisuse asutused on valmis kriise lahendama, tagades riigi, sh elanike, siseturvalisuse ja -julgeoleku	Eesti piir kui Euroopa Liidu välispiir on valvatud ja kaitstud. Tagatud on piirirežiimi nõuete täitmine, tõkestatud on piiri ebaseaduslik ületamine, ebaseaduslikud toimingud piiri lähedal, inimkaubandus ja salakaubavedu. Eesti piiril on tagatud reisijasõbralik piirikontroll, mis vastab Schengeni ühtse viisaruumi nõuetele

2.3.1. Tulemuslikkus

Programmi tegevuste tulemuslikkuse hindamisel analüüsiti, mil määral on hindamisperioodil edenetud programmis seatud eesmärkide saavutamisel, kuidas on programmi tegevused panustanud eesmärkide täitmisse ja valdkonna arengusse ning millised peamised tavad ja

kõrvalekalded on tulemuste saavutamist mõjutanud. Hinnangud põhinevad sekundaarandmete, intervjuude ja töötubade sisendite sünteesil.

Hindamine näitas, et programmi tegevussuundade tulemuslikkuse hindamisel tuleb arvestada muutunud julgeolekukeskkonna, tegevussuundade erineva iseloomu ja andmete kättesaadavuse piirangutega. Mitme tegevussuuna puhul ei anna avalikud tulemusnäitajad saavutatud tulemustest täielikku ülevaadet, mistõttu kombineeriti mõõdikute analüüsi tegevuste ja võimearenduste kohta kogutud andmete ning kvalitatiivsete hindamistulemustega.

Tegevus „Põhiseadusliku korra tagamine“

Hindamise põhjal on põhiseadusliku korra tagamisel programmi eesmärkide suunas edenetud ning tegevused on aidanud kaitsta Eesti julgeolekut ja tagada põhiseadusliku korra toimimist. Intervjuudes ja töötoas seostati tegevussuuna tulemuslikkust eelkõige riigivastaste ohtude ennetamise, varajase tuvastamise ja tõkestamisega. Hindamisperioodil muutus julgeolekukeskkond Venemaa Ukraina-vastase täiemahulise agressiooni ning sellega kaasnenud luure-, mõjutus- ja muu hübriidtegevuse tõttu märkimisväärselt keerulisemaks. Intervjuude põhjal võimaldas tegevussuuna suhteliselt üldine ja ohupõhine ülesehitus tegevusi muutunud olukorraga kohandada. Hindajate arvates oli selline kohanemisvõime üks peamisi tegevussuuna tulemuslikkust toetavaid tavasid, sest see võimaldas suunata tegevusi ümber ilma programmi põhieesmärki muutmata.

Tulemusaruandes on konkreetsete tulemustena nimetatud Venemaa eriteenistuste ülesandel tegutsenud isikute kinnipidamist, Eesti julgeolekut ohustanud välisriikide kodanike väljasaatmist, Venemaa ja Valgevene suhtes kehtestatud sanktsioonide tagamist, sealhulgas sanktsioonirikkumiste menetlemist ning vaenuliku propaganda ja desinformatsiooni leviku piiramist. Need tulemused osutavad tegevuste panusele riigivastaste ohtude vahetusse tõkestamisse, kuid avalike andmete põhjal ei ole võimalik hinnata nende mõju ohutaseme muutumisele tervikuna.

Hindajate hinnangul tuleb neid tulemusi vaadelda osana laiemast ja pikaajalisest ohupildist. Sisekaitseakadeemia uuringu kohaselt ei piirdu Venemaast lähtuvad ohud otsese sõjalise ähvardusega, vaid hõlmavad ka poliitilisi ja julgeolekualaseid mõjutusi, hübriidohte ning sotsiaal-majanduslikku mõju. Uuringu põhjal tuleb Eestil nende riskidega arvestada ka pikemas perspektiivis ja sõltumata sellest, milline käsitletud Venemaa arengustsenaariumidest realiseerub.[29]

Programmi järjestikuste versioonide võrdlus näitab, et hindamisperioodil muudeti tegevussuuna sisu selgemaks ja terviklikumaks. Programmis „Siseturvalisus 2022–2025“ olid eraldi võimekustena esile toodud majandusjulgeoleku suurendamine, radikaliseerumise ennetamine ja tõkestamine, terrorismivastane võitlus ning CBRN-sündmustega toimetulek. Programmis „Siseturvalisus 2024–2027“ käsitleti nende kõrval eraldi ka vastuluuret ja riigisaladuse kaitset, küberjulgeolekut, vaenuliku mõjutustegevuse ennetamist ja tõkestamist ning ühiskonna kerksuse suurendamist. Hindajate hinnangul näitab see, et tegevussuund on muutunud ohupildiga kohanenud ning põhiseadusliku korra kaitset käsitletakse senisest terviklikumalt. Samas muudab tegevussuuna väga lai ja mitut poliitikavaldkonda hõlmav ulatus keerulisemaks tegevuste panuse ja tulemuste selge seostamise ühe ühise eesmärgiga.

Intervjuude, töötoa ning valdkondlike uuringute ja analüüside põhjal on ühiskonna kerksus tegevussuuna tulemuslikkuse oluline eeldus. Väärinfo, ühiskonna polariseerumine ja küberspionaaž võivad üksteist võimendada, suurendades vastandumist, vähendades usaldust institutsioonide vastu ning muutes osa elanikkonnast välisele mõjutamisele vastuvõtlikumaks. Sisekaitseakadeemia

[29] Saar, J., Sinisalu, A., Loik, R., Koort, E., Tammel, K., & Savimaa, R. (2024). *Venemaa võimalike arengute mõjust Eesti julgeolekule*. Sisekaitseakadeemia, lk 5–6. Link.

ekspertide hinnangul kuuluvad need Eesti jaoks lähiaastate kõige tõenäolisemate riskide hulka.[30] Seetõttu sõltub põhiseadusliku korra kaitse lisaks ohtude operatiivsele tõkestamisele ka mõjutustegevuse äratundmise oskusest, ühiskonna sidususest ning eri poliitikavaldkondade ja asutuste koostööst. See tähendab, et tegevussuuna mõju ei teki üksnes julgeolekuasutuste operatiivtegevuse kaudu, vaid sõltub ka haridus-, kommunikatsiooni-, küberjulgeoleku- ja lõimumisvaldkonna meetmetest.

Tegevussuuna hindamist piirab valdkonna vähene avalikkus. Intervjuudes rõhutati, et avalikult kajastatud juhtumite arv ei anna täielikku ülevaadet töö mahust ega tulemuslikkusest, sest suur osa vastuluure, riigisaladuse kaitse ja mõjutustegevuse tõkestamisega seotud tegevustest ei ole avalik. Ka olemasolevad mõõdikud põhinevad peamiselt elanike hinnangutel Eesti valmisolekule tulla toime välisriigi mõjutustegevuse või terroriaktiga. Olulise näitajana kajastavad need küll Eesti elanike tajutud valmisolekut, kuid ei võimalda otseselt hinnata asutuste ohtude tuvastamise ja tõkestamise võimet, koostöö toimivust ega võimearenduste edenemist. Hindajate hinnangul ei annaks ka kinnipidamiste, väljasaatmiste või tuvastatud juhtumite arv üksi piisavat alust tulemuslikkuse hindamiseks, sest nende näitajate muutus võib kajastada nii ohutaseme kui ka asutuste avastamisvõime muutust. Seetõttu võiks tulemuslikkuse hindamisel kasutada tajupõhiste näitajate kõrval STAK-i formaadis professionaalseid ohuhinnanguid, asutustevahelise koostöö toimivust ning kavandatud võimearenduste edenemist kirjeldavaid kvalitatiivseid ja vajaduse korral piiratud juurdepääsuga dokumente/näitajaid. Isegi kui asjakohaseid näitajaid sisaldavad dokumendid ei ole avalikud, annab viide nende olemasolule ka STAK-i laiemale lugejaskonnale kindluse, et neid teemasid on planeerimisel arvesse võetud.

Kokkuvõttes on tegevussuuna tugevuseks olnud ohupõhine ja kohanemisvõimeline lähenemisviis, mis võimaldas reageerida hindamisperioodil oluliselt muutunud julgeolekukeskkonnale. Programmi sisu muutus perioodil terviklikumaks, sidudes operatiivse ohtude tõkestamise ühiskonna kerksuse, küberjulgeoleku ja vaenuliku mõjutustegevuse ennetamisega. Tegevussuuna peamised tulemusi toetavad tegurid olid paindlik programmiraamistik, ohupõhine tegevuste kavandamine ning eri asutuste ja poliitikavaldkondade koostöö. Tulemuslikkuse hindamist piiravad hindajate hinnangul seevastu tegevuste vähene avalikkus, ohtude varjatud iseloom ning avalike mõõdikute vähene seos asutuste tegeliku võimekusega. Kuna suur osa tegevustest ja tulemustest ei ole avalik, tuleb tulemuslikkuse hindamisel kombineerida avalikke näitajaid professionaalsete ohuhinnangute, võimearenduste analüüsi ja muude kvalitatiivsete allikatega.

Tegevus „Raske ja organiseeritud kuritegevuse vastane võitlus“

Hindamise põhjal on raske ja organiseeritud kuritegevuse vastase võitluse tegevussuunal programmis seatud eesmärkide saavutamisel edenetud, kuid tulemused on valdkonniti ebaühtlased. 2024. aasta tulemusaruandes käsitletakse tegevussuuna tulemusi ja väljakutseid eelkõige rahapesu ja terrorismi rahastamise, korruptsiooni, inimeste vara vastu toime pandud arvutikuritegude ning narkokuritegevuse valdkonnas. Tulemusaruande ja intervjuude põhjal on tehnoloogiapõhise ja piiriülese kuritegevuse areng suurendanud vajadust õiguskaitseasutuste võimekuste ning riigisisese ja rahvusvahelise koostöö jätkuva arendamise järele. Hindajate hinnangul on tegevussuuna tulemuslikkust toetanud õiguskaitseasutuste koostöö ja võime kohandada oma tegevusi muutuvate kuritegevusvormidega, kuid seatud lõppeesmärgi – raske ja organiseeritud kuritegevuse vähenemise – saavutamist ei ole olemasolevate näitajate põhjal võimalik tervikuna hinnata.

[30] Muuga, E., Savimaa, R., Puusalu, J., Loik, R., Ringvee, R., Läänemets, M., Saar, J., & Kaup, G-H. (2025). *Eesti sisejulgeolekut mõjutavate globaalsete arengutrendide prognoos 2026–2030*. Sisekaitseakadeemia, lk 7–12 ja 23–44 Link.

Programmis „Siseturvalisus 2022–2025“ kirjeldatakse kuritegevuse muutumist üha projektipõhisemaks: kurjategijad keskenduvad parasjagu kõige tulusamatele kuriteoliikidele ning orienteeruvad vajaduse korral kiiresti ühelt valdkonnalt teisele. Intervjuudes tõsteti esile eelkõige küberkuritegevuse, investeerimis- ja telefonikelmuste ning muude digikeskkonnas toime pandavate kuritegude kasvu. Samuti rõhutati, et õiguskaitseasutuste tegevust raskendavad uute tehnoloogiate, sealhulgas tehisintellekti ja *deepfake*-lahenduste kasutamine, kuritegevuse piiriülene iseloom ning andmete kasutamist ja vahetamist reguleeriv õigusraamistik. Intervjuude põhjal võivad piiratud juurdepääs andmetele, piiratud võimalused andmeid eri süsteemide vahel vahetada ja erinevad õiguslikud tõlgendused vähendada võimalusi kasutada tehnoloogilisi lahendusi kuritegude ennetamisel, avastamisel ja tõendamisel. Intervjueeritute hinnangul peaks arengukava seetõttu keskenduma vähem üksikutele kuriteoliikidele ja rohkem üldisemale võimele reageerida kiiresti muutuvatele ning suurima mõjuga ohtudele. See osutab vajadusele käsitleda tegevussuuna keskse võimekusena õiguskaitseasutuste kohanemisvõimet, mitte siduda tulemuslikkuse hindamist üksnes konkreetsete kuriteoliikide levikuga.

2024. aasta tulemusaruande andmed näitavad, et kelmuste menetlemisel on probleem märkimisväärne: 2024. aastal saadeti prokuratuuri 12% registreeritud kelmuskuritegudest, kõigi kuritegude puhul oli vastav osakaal 32%. Kelmuste kogukahju ulatus 15,9 miljoni euroni ning suurim üksik virtuaalvääringutega seotud kahju ületas 430 000 eurot. Need andmed osutavad kelmuste suurele mõjule ühiskonnas ja nende lahendamise raskustele, kuid ei võimalda üksi hinnata kogu tegevussuuna tulemuslikkust. Madal prokuratuuri saatmise osakaal võib kajastada nii kuritegude piiriülest ja tehnoloogiliselt keerukat iseloomu kui ka menetlus- ja tõendamisvõimekusega seotud piiranguid, mistõttu ei saa seda käsitleda üksnes õiguskaitseasutuste töö tulemuslikkuse näitajana.

Siseministeeriumi analüüsis hinnati kuritegevusest tekkiva kriminaaltulu võimalikuks keskmiseks mahuks Eestis 2020. aastal ligikaudu 458 miljonit eurot. Samal aastal arestiti vara 10,7 miljoni euro ja konfiskeeriti 2,24 miljoni euro väärtuses.[31] 2025.–2028. aasta programmis lisati tegevussuuna mõõdikuteks arestitud ja konfiskeeritud vara väärtus, mis aitab kriminaaltulu varalist mõjutamist senisest otsesemalt jälgida. Nimetatud mõõdikute ehk hinnangulise kriminaaltulu kogumaht ning konkreetsel aastal arestitud või konfiskeeritud vara kirjeldavad erinevaid nähtusi ja menetluse etappe. Hindajate hinnangul tuleb neid näitajaid seetõttu tõlgendada kogumis koos andmetega vara tuvastamise, menetluste kestuse, lõppenud kohtuasjade ning taustainfoga kuritegevuse piiriülese iseloomu kohta.

Olemasolevad andmed ja hindamise kvalitatiivne sisend ei võimalda järeldada, et kriminaaltulu tuvastamise, arestimise ja konfiskeerimise võimekuse kasvatamine oleks hindamisperioodil vähendanud raske ja organiseeritud kuritegevuse tasuvust. MONEYVAL-i 2022. aasta hindamisaruandes hinnati Eesti arestimis- ja konfiskeerimistulemusi tagasihoidlikuks võrreldes hinnangulise riigisisese kriminaaltulu ning välismaale liikunud vara mahuga. Tulemuste täpset hindamist raskendasid statistika puudujäägid.[32]

MONEYVAL tõi Eesti rahapesu ja terrorismi rahastamise tõkestamise süsteemi tugevustena esile riigisisese koostöö ja koordineerimise, Rahapesu Andmebüroo ja õiguskaitseasutuste koostöö ning finantsteabe kasutamise uurimiste algatamiseks ja toetamiseks. Samal ajal osutati puudustele rahapesujuhtumite tuvastamisel, uurimisel ja süüdistuste esitamisel, kriminaaltulu konfiskeerimise

[31] Ombler, M. (2022). *Kriminaaltulu võimalik ulatus Eestis*. Siseministeerium, lk 6–7 ja 99–115. Link.
[32] MONEYVAL. (2022). *Anti-money laundering and counter-terrorist financing measures: Estonia. Fifth Round Mutual Evaluation Report*, lk 109. Link.

tulemuslikkuses, riskipõhises järelevalves ning tegelike kasusaajate andmete piisavuses, täpsuses ja ajakohasuses.[33]

MONEYVAL-i 2024. ja 2025. aasta järelhindamised näitavad, et Eesti tehniline vastavus FATF-i standarditele on paranenud: 2024. aastal tõsteti ühe ning 2025. aastal kahe soovituse vastavushinnangut. Eesti jäi siiski tõhustatud järelhindamise menetlusse.[34] Järelhindamiste põhjal ei saa hinnata, kas rahapesu või terrorismi rahastamine on tegelikult vähenenud, sest need keskenduvad tehnilise vastavuse puuduste kõrvaldamisele ega käsitle tehtud muudatuste tegelikku tulemuslikkust.[35]

Hindajate hinnangul on MONEYVAL-i soovituste rakendamine tugevdanud süsteemi õiguslikku ja institutsioonilist raamistikku, kuid selle tegeliku mõju hindamiseks rahapesu, terrorismi rahastamise ja organiseeritud kuritegevuse tasuvuse vähenemisele tuleks tehnilise vastavuse kõrval jälgida ka menetlus- ja konfiskeerimistulemusi.

EL-i õigusraamistiku viimaste aastate areng kinnitab vajadust käsitleda finantsuurimist ja kriminaaltulu tuvastamist mitte üksnes kriminaalmenetluse lõppfaasi või eraldiseisva rahapesuvastase tegevusena, vaid raske ja organiseeritud kuritegevuse vastase võitluse horisontaalse võimekusena. Direktiiv (EL) 2024/1260 seob ühtsesse süsteemi vara jälitamise ja tuvastamise, külmutamise, konfiskeerimise, haldamise ja realiseerimise ning kohustab liikmesriike kujundama nende tegevuste jaoks tervikliku riikliku strateegilise raamistiku. Uus EL-i rahapesu ja terrorismi rahastamise tõkestamise raamistik rõhutab lisaks riskipõhist planeerimist ning senisest aktiivsemat ametiasutuste koostööd.

Hindajate hinnangul tähendab eeltoodu järgmise planeerimisperioodi jaoks vajadust jätkuvalt käsitleda finantsuurimist süsteemselt kõigi olulisimate raske ja organiseeritud kuritegevuse menetluste osana juba menetluse varases faasis eesmärgiga mitte üksnes konfiskeerida üksikuid varasid, vaid nõrgestada läbivalt kuritegelike võrgustike majanduslikku baasi, rahavooge ja rahastamisvõimet. Selleks tuleb jätkuvalt edasi arendada PPA, MTA, Rahapesu Andmebüroo, prokuratuuri ja teiste asjaomaste asutuste finantsanalüüsi, tegelike kasusaajate tuvastamise, virtuaalvääringute jälitamise, andmekaeve ning rahvusvahelise kriminaaltulu tuvastamise võimekust.

Narkokuritegevuse valdkonnas osutab 2024. aasta tulemusaruanne uimastituru muutumisele ja jätkuvalt suurele kahjule. Narkoüledoosidest tingitud surmade arv kasvas 39 juhtumilt 2021. aastal 80 juhtumile 2022. aastal ja 113 juhtumile 2023. aastal; 2024. aastal registreeriti 92 surma. Suur osa surmadest oli seotud äärmiselt mürgiste nitaseenidega, kuid kasvanud oli ka kokaiini, MDMA ja amfetamiiniga seotud surmade arv. Tulemusaruande andmetel suri 2023. aastal üledoosi tõttu 16 noort vanuses 17–24 aastat Kuigi 2024. aastal narkosurmade arv võrreldes eelneva aastaga vähenes, püsis see palju kõrgemal kui hindamisperioodi alguses, mistõttu ei saa muutust käsitleda veel püsiva paranemisena.

Intervjuudes ja töötubades seati kahtluse alla narkootikumide kättesaadavust mõõtvate näitajate sobivus tegevussuuna tulemuslikkuse hindamiseks, kuna need põhinevad suuresti elanike subjektiivsel hinnangul. Hindajate hinnangul ei kirjelda sellised näitajad piisavalt õiguskaitseasutuste panust narkootikumide pakkumise vähendamisse ega organiseeritud

[33] MONEYVAL. (2022). *Anti-money laundering and counter-terrorist financing measures: Estonia. Fifth Round Mutual Evaluation Report*, lk 4–9. Link.
[34] MONEYVAL. (2024). *Anti-money laundering and counter-terrorist financing measures: Estonia. 1st Enhanced Follow-up Report and Technical Compliance Re-Rating*, lk 3–4 ja 9–10. Link.
[35] MONEYVAL. (2025). *Anti-money laundering and counter-terrorist financing measures: Estonia. 2nd Enhanced Follow-up Report and Technical Compliance Re-Rating*, lk 3–4, 12 ja 14–15. Link.

võrgustike tõkestamisse. Tulemuslikkuse hindamisel võiks seetõttu kaaluda tajupõhiste näitajate kõrval narkosurmade, narkootikumide turuolukorra (tuvastatud hinna dünaamika), tõkestatud tarneahelate ning professionaalsetel ohuhinnangutel põhinevate näitajate kasutamist. Seejuures ei saa ühtegi nimetatud näitajat käsitleda eraldiseisvalt, sest nende muutust mõjutavad muu hulgas rahvusvahelise uimastituru areng, tarvitamismustrid, ennetus- ja raviteenuste kättesaadavus ning õiguskaitseasutuste avastamisvõime. See tähendab ühtlasi, et narkosurmade näitaja küll kirjeldab uimastituru ühiskondlikku kahju, kuid mitte üksnes selle tegevussuuna raames ellu viidud õiguskaitsetegevuste mõju.

Kokkuvõttes on tegevussuund aidanud kaasa programmis seatud eesmärkide saavutamisele, kuid tehnoloogiapõhise ja piiriülese kuritegevuse kiire areng ning uimastituru laiem muutumine eeldavad võimekuste, koostöövormide ja tulemusnäitajate järjepidevat ajakohastamist. Tegevussuuna tulemuslikkust on toetanud riigisisene ja rahvusvaheline koostöö, kriminaaltulu varalise mõjutamise võimekuse arendamine ning tegevuste kohandamine uute kuritegevusvormidega. Tulemuste saavutamist piiravad kuritegevuse kiire tehnoloogiline areng, piiriülene ja varjatud iseloom, andmete kasutamise ja vahetamise piirangud ning olemasolevate mõõdikute vähene võime eristada õiguskaitseasutuste tegevuse mõju muudest kuritegevust kujundavatest teguritest. Hindajate hinnangul peaks tegevussuuna tulemuslikkuse hindamine ühendama kuritegevuse mõju kirjeldavad näitajad, menetlus- ja võimearenduse andmed ning professionaalsed ohuhinnangud, sest üksikud juhtumi-, kahju- või tajunäitajad ei anna tegevussuuna tulemustest tervikpilti.

Tegevus „Elanikkonnakaitse, kriisideks valmisolek ja nende lahendamine“

Hindamise põhjal on elanikkonnakaitse, kriisideks valmisoleku ja nende lahendamise tegevussuunal 2020–2025 märkimisväärselt edenetud. Eelkõige koroonapandeemia ja Venemaa täiemahuline agressioon Ukrainas muutsid oluliselt Eesti ohupilti ning tõid elanikkonnakaitse senisest kesksemalt siseturvalisuse ja laiapindse riigikaitse fookusesse. Intervjuudes leiti, et tegemist oli ühe hindamisperioodil kõige kiiremini arenenud tegevussuunaga ning valdkonna arendamine muutus varasemast süsteemsemaks. Hindajate hinnangul avaldub tegevussuuna panus programmi eesmärki kõige selgemalt selles, et Eesti praktiline valmisolek kriisideks on paranenud, kuigi loodud võimete tegelikku mõju saab täielikult hinnata eelkõige siis, kui neid rakendatakse ja testitakse reaalsetes või õppustel simuleeritud kriisiolukordades.

Tulemusaruande kohaselt arendati hindamisperioodil nii elanikkonnakaitse korralduslikku raamistikku kui ka praktilisi valmisolekuvõimeid. 2024. aastal arendati ulatusliku evakuatsiooni planeerimist, laiendati ohuteavituse terviksüsteemi ja suurendati kohalike omavalitsuste kriisialast võimekust. Samuti lepiti hädaolukorra seaduse muutmiseks kokku varjumise põhimõtted, ohuteavituse korraldus ning elanikkonnakaitsealaste koolituste süsteem ja kohustused. Päästeamet oli 2024. aastaks kaardistanud 261 avalikku varjumiskohta, mis mahutavad kokku ligikaudu 224 000 inimest. Intervjuudes toodi peamiste arengusuundadena esile ka elanikkonnakaitse 2.0 raamistiku kujundamine, ulatusliku evakuatsiooni plaani valmimine, EE-ALARM-i kasutuselevõtt, sireenivõrgustiku arendamine ja kriisirolliga abipolitseinike süsteemi loomine.

Kohalike omavalitsuste ja riigiasutuste koostööd kriiside lahendamisel testiti muu hulgas laiapindse riigikaitse õppusel Decisive Lancer 2024, milles osales 76 kohalikku omavalitsust. Intervjuudes ja töötoas toodi olulise koostööõppusena esile ka CREVEX 2023. Need õppused võimaldasid lisaks üksikute asutuste valmisolekule hinnata koostöökorralduse, infovahetuse, juhtimise ja vastutuse toimimist ning tuvastada praktilisi kitsaskohti enne tegeliku kriisi tekkimist.

Intervjuudes hinnati, et arengukava piisavalt üldine ülesehitus võimaldas kohandada tegevussuunda kiiresti tegelikele oludele ja lisada muutunud julgeolekukeskkonnast tulenevaid prioriteete. Hindajate hinnangul oli tegevussuuna tugevuseks võime ühendada pikaajaline

süsteemiarendus praktiliste võimete kiire arendamise ja testimisega. Tulemuslikkust toetas ka riigiasutuste, kohalike omavalitsuste, elutähtsate teenuste osutajate, vabatahtlike ja kogukondade koostöö, sest elanikkonnakaitse võimekus ei sõltu üksnes riiklike struktuuride tegevusest. Samas ilmnes, et operatiivse koostöö kõrval vajavad mõnes valdkonnas veel täpsustamist osapoolte pikaajalised rollid, kohustused ja ressursside kasutamise põhimõtted.

Praktiliste võimete areng ei kajastu siiski täielikult elanike hinnangutes. 2024. aastal hindas Eesti valmisolekut eri kriisidega toime tulla heaks 52% elanikest, samal ajal kui sihttase oli 60%.

See osutab vajadusele jätkata tehniliste ja korralduslike lahenduste arendamise kõrval elanike teadlikkuse ja iseseisva valmisoleku suurendamist. Hindajate hinnangul ei saa elanike tajutud valmisolekut siiski kasutada ainsa tulemusnäitajana, sest see ei kirjelda otseselt evakuatsiooni-, varjumis-, ohuteavitus- ega kriisijuhtimisvõime tegelikku taset. Tulemuslikkuse hindamisel tuleks elanike hinnangu kõrval jälgida ka loodud võimete tegelikku kasutatavust, õppustel tuvastatud puuduste kõrvaldamist ning elanike valmisolekuks vajalike teadmiste ja oskuste arengut. Viimased oleksid siis valdavalt kvalitatiivsed andmed.

Kohalike omavalitsuste kriisivalmiduse hindamise tulemused osutavad arengule, kuid näitavad jätkuvalt erinevusi omavalitsuste valmisoleku tasemes. 2024. aastal ei olnud enam ühtegi alla baastaseme hinnatud omavalitsust, samas kui eelmisel aastal oli neid kaheksa. Samuti sai 51 kohalikku omavalitsust toetust, et parandada evakuatsioonikohtade ja kerksuskeskuste elektrivarustust. Intervjuudes ja töötoas rõhutati siiski, et valmisolek sõltub endiselt märkimisväärselt omavalitsuse ressurssidest, eestvedamisest ja kogukondlikust aktiivsusest. Aktiivsete kogukondadega maapiirkondades kirjeldati valmisolekut sageli tugevamana, samas kui suurtes kortermajades ja anonüümsemates linnalistes piirkondades võib elanike koostöö ja abivajajate kaardistamine olla keerulisem. Seega ei väljendu piirkondlikud erinevused üksnes omavalitsuste rahalistes ja haldusressurssides, vaid ka kogukondlikes sidemetes, elanikkonna paiknemises ning abi vajavate inimeste tuvastamise ja toetamise võimalustes.

Elanikkonnakaitse lahenduste kavandamisel tuleb arvestada ka erinevate elanikerühmade vajadusi ja ligipääsetavust. Ohuteavitus, evakuatsioonikorraldus, varjumiskohad ja kriisiinfo peavad olema kasutatavad muu hulgas liikumis-, nägemis-, kuulmis- ja intellektipuudega inimestele, eakatele, lastele ning neile, kes ei valda piisavalt eesti keelt. Hindamise käigus kogutud sisend ei võimalda terviklikult hinnata, kuivõrd on need vajadused kõigis loodud lahendustes arvesse võetud, mistõttu vajab ligipääsetavus edaspidi süsteemsemat jälgimist ja testimist.

Hindamine tõi esile ka ulatusliku evakuatsiooni praktilised kitsaskohad. Töötoas osutati vajadusele täpsustada transpordivahendite kasutamise, erasektori kaasamise ja osapoolte vastutuse õiguslikku korraldust. Selgemat lahendust vajavad näiteks küsimused**,** millistel tingimustel saab kriisiolukorras kasutada eraettevõtjate busse ja muud transpordivõimekust, kes vastutab vajalike sõidukite ja juhtide olemasolu eest ning kuidas korraldatakse kulude hüvitamine ja vastutus võimalike kahjude korral. Hindajate hinnangul ei taga üksnes ressursside kajastamine evakuatsiooniplaanides nende tegelikku ja õigeaegset kättesaadavust, kui eelnevalt ei ole kokku lepitud osapoolte kohustusi, otsustuspädevust ega ressursside kasutuselevõtu korda.

Kokkuvõttes on tegevussuund loonud senisest terviklikuma aluse elanikkonnakaitseks ja kriisideks valmistumiseks ning toonud kaasa konkreetse arengu ohuteavituses, varjumises, evakuatsioonivõimes ja kohalike omavalitsuste toetamises. Tegevussuuna tulemuslikkust on toetanud paindlik programmiraamistik, praktiliste võimete kiire arendamine, õppustel testimine ning riigi, kohalike omavalitsuste ja teiste partnerite koostöö. Tulemuste saavutamist piiravad kohalike võimekuste ebaühtlus, elanike tajutud valmisoleku mahajäämus praktiliste võimete arengust ning mõne kriitilise ressursi kasutamise ja vastutuse ebapiisavalt täpne korraldus. Edasine tulemuslikkus

sõltub eelkõige sellest, kuivõrd suudetakse vähendada piirkondlikke erinevusi, tagada loodud võimete toimepidevus ja regulaarne testimine ning suurendada elanike, kogukondade (sh vabatahtlikud) ja kohalike omavalitsuste tegelikku valmisolekut ja võimet kriisides tegutseda.

Tegevus „Piirihaldus“

Hindamise põhjal on piirihalduse tegevussuunal programmis seatud eesmärkide saavutamisel oluliselt edenetud. Intervjuudes ja töötoas peeti tegevussuuna keskseks saavutuseks Eesti idapiiri pikaajalise väljaehitamise jõudmist etappi, kus füüsilise taristu kõrval on järjest suurem osa piirist kaetud tehnilise seirega. 2024. aastaks oli valmis 80% idapiiri füüsilisest aiast ja piiritaristust ning tehniline seiresüsteem oli rakendatud 23,5 kilomeetri ulatuses. Maismaapiiri tehnilise seirega kaetus suurenes 2022. aasta 57%-lt 2024. aastaks 64%-le. 2024. aastal oli järvepiir tehnilise seirega kaetud 100% ulatuses ning jõepiiri kaetus oli 70%. Intervjuudes käsitleti piiriehitust näitena selgelt määratletud ja pikaajalisest võimearendusest, mille puhul on tegevustel, rahastusel ja mõõdikutel olnud suhteliselt selge omavaheline seos. Hindajate hinnangul on tegevussuuna panus programmi eesmärgi saavutamisse kõige selgemalt näha Eesti välispiiri seire- ja reageerimisvõime tugevnemises. Samas kirjeldavad olemasolevad andmed eelkõige taristu ja tehnilise seire arengut ega võimalda terviklikult hinnata mõju ebaseaduslike piiriületuste ja muude piiriüleste ohtude ennetamisele.

Samas näitas hindamine, et piirihalduse käsitlemine arengukavas on olnud kitsam kui valdkonna tegelik ulatus. Intervjuudes rõhutati, et piirihaldus ei hõlma üksnes idapiiri tehnilise seirega katmist, vaid sisaldab mitut sisuliselt erinevat ülesannet, sealhulgas piirikontrolli, piiri valvamist, merepiiri seiret, piiripunktide toimimist ning valmisolekut taastada vajaduse korral kontroll Schengeni sisepiiridel. Töötoas tõstatati näiteks küsimus, kas ja milline valmisolek on Eestil Läti-suunalise piiri ajutiseks sulgemiseks. See osutab vajadusele käsitleda piirihaldust tervikliku valmisolekuna, mitte üksnes EL-i välispiiri taristu arendamisena. Tegevussuuna senine tugev keskendumine idapiirile on andnud sellele võimearendusele selge fookuse, kuid jätnud osa ülejäänud piirihalduse ülesannetest arengukava tasandil vähem nähtavaks.

Eraldi arenguvajadusena tõusid esile mere- ja õhupiir. Intervjuudes märgiti, et merepiiri valvamisega seotud ülesanded jagunevad eri valitsemisalade vahel ning arengukavas ei ole piisavalt selgelt määratletud, milline peaks olema nende ühine pikaajaline ambitsioon. Probleemina ei nähtud niivõrd asutuste võimet operatiivselt koostööd teha, kuivõrd tervikliku planeerimisvaate puudumist, mis seoks piirivalve, mereseire, õhuruumi seire ja eri asutuste võimearendused. Samuti juhiti tähelepanu sellele, et õhupiir on senises piirihalduse käsitluses jäänud tagaplaanile. Hindamise põhjal toimib asutustevaheline koostöö operatiivsete juhtumite lahendamisel paremini kui pikaajaliste ühiste võimevajaduste ja investeeringute kavandamisel.

Töötoas leiti, et muutunud julgeolekukeskkonnas tuleb senisest enam pöörata tähelepanu väikesadamatele, saartele ja rannikualadele. Töötoas osutati, et väikesadamatesse saabuvate isikute ja aluste kohta ei pruugi pädevatel asutustel alati olla piisavat olukorrateadlikkust. Piirivalve ja teiste pädevate asutuste vähene nähtav kohalolu sadamates ja rannikualadel piirab nii ennetavat kontrolli kui ka võimalust kahtlastele juhtumitele kiiresti reageerida. Osalejate hinnangul võib juba nähtav riiklik kohalolu sadamates täita ennetavat ülesannet, kuid see eeldab läbimõeldud riskihinnanguid, piisavat ressurssi ja kohalike osapoolte teadlikkust sellest, kuidas kahtlaste juhtumite korral tegutseda. Seega ei seisne arenguvajadus ainult tehniliste seadmete paigaldamises, vaid ka riskipõhise kohalolu ja reageerimisvõime kujundamises. Piirkondlikud erisused väljenduvad seega maismaapiiri, järve- ja jõepiiri, saarte, väikesadamate ning rannikualade erinevates seire-, kohalolu- ja reageerimisvajadustes. Ühetaoline piirihaldusmudel ei pruugi kõigi nende piirkondade puhul olla piisav.

Lisaks tavapärastele piiriületustele tuleb piirihalduses arvestada uute ja raskemini tuvastatavate ohuvormidega. Töötoas nimetati mehitamata õhu- ja meresõidukeid, seireseadmeid ning muid autonoomseid lahendusi, mille kasutamine ei pruugi väljenduda suure laeva, tavapärase piiriületuse või otsese sõjalise rünnakuna. Mehitamata alus võib läheneda ka rannikule või väikesadamale ning ohu sõjaline või mittesõjaline iseloom ei pruugi olla kohe selge. See tekitab vajaduse täpsustada eri asutuste vastutust ning arendada võimet selliseid objekte avastada, tuvastada, hinnata ja vajaduse korral neutraliseerida.

Hindamisperioodi järel koostatud programmis „Kindel sisejulgeolek 2026–2029“ on ühe tulevikuarendusena ette nähtud mehitamata õhusõidukite reaalajas tuvastamise ja tõrjumise võimekuse arendamine. Töötoas esile toodud laiem ohuvaade – sealhulgas mehitamata meresõidukid ja muud väiksemad autonoomsed seadmed, mille päritolu ja eesmärk ei pruugi olla kohe selge – ei ole programmis siiski sama konkreetselt kaetud. Ebaselgemaks jäävad ka selliste juhtumite avastamise, ohuhindamise, asutustevahelise vastutuse ja reageerimise põhimõtted. See näitab, et tegevussuunda on hakatud uute tehnoloogiliste ohtudega kohandama, kuid terviklik asutusteülene lähenemisviis ei ole veel täielikult välja kujunenud.

Tehnoloogilise seire arendamine on oluline ka tööjõupuuduse kontekstis. Töötoas tõdeti, et piirihalduses ei ole realistlik kõiki ülesandeid täita püsiva inimkohaloluga ning seetõttu tuleb suurem osa olukorrateadlikkusest tagada tehniliste vahendite abil. Samas ei võimalda ainult tehnoloogiale ja reageerimisele rajatud mudel täielikult katta sadamate, saarte ja teiste hajutatud piirkondade vajadusi. Hindamine osutab seega vajadusele leida tasakaal automatiseeritud seire, riskipõhise füüsilise kohalolu ning kiire reageerimisvõime vahel. Tehnoloogia vähendab püsiva inimkohalolu vajadust, kuid selle tulemuslikkus sõltub suutlikkusest seireinfo kiiresti läbi töötada, ohte hinnata ja sündmusele reageerida.

Piirihalduse areng on olnud tugevalt seotud Euroopa Liidu nõuete ja rahastusvõimalustega. Intervjuudes märgiti, et suur osa piirile loodavast seirevõimekusest ja selle tehnoloogilisest poolest on rahastatud EL-i vahenditest. See on võimaldanud ellu viia mahukaid investeeringuid, mida üksnes riigieelarvest oleks keeruline rahastada, kuid on samal ajal kujundanud valdkonnas pikaajalise sõltuvuse välisvahenditest. Eriti terav on küsimus süsteemide elukaarekuludes: pärast investeeringu tegemist tuleb riigil tagada seadmete hooldus, uuendamine ja asendamine olukorras, kus sama mahuga EL-i rahastust ei pruugi jätkuda. Rahastusperioodi lõppemine võib seetõttu kaasa tuua vajaduse tegevuste ulatust vähendada või kavandatud arendusi edasi lükata. EL-i nõuded ja rahastus on seega olnud tegevussuuna tulemusi oluliselt toetav tegur, kuid loodud võimekuste pikaajaline toimimine sõltub riigi suutlikkusest katta nende elukaarekulud ka pärast välisrahastuse lõppemist.

Hindamine näitas ka, et senised mõõdikud kirjeldavad hästi idapiiri väljaehitamise konkreetset osa, kuid mitte piirihalduse tulemuslikkust tervikuna. Tehnilise seirega kaetuse näitaja võimaldab jälgida füüsilise ja tehnoloogilise võimearenduse edenemist, kuid ei kajasta näiteks piirikontrolli kvaliteeti, mereseire olukorrateadlikkust, Schengeni sisepiiride valmisolekut, asutuste ühiste võimearenduste edenemist ega reageerimist uutele tehnoloogilistele ohtudele. Intervjuudes leiti, et piirihalduse alla on koondatud sedavõrd erinevad tegevused, et nende tulemuslikkuse väljendamine ühe või paari üldise mõõdikuga on keeruline. Samuti peeti elanike hinnangut Eesti välispiiri kaitstusele liiga subjektiivseks, kuna see ei näita otseselt asutuste töösooritust ega riigi tegelikku valmisolekut. Hindajate hinnangul tuleks tehnilise seirega kaetuse ja elanike hinnangu kõrval kasutada ka piirikontrolli, olukorrateadlikkust, reageerimisvõimet ja eri asutuste ühiste võimearenduste edenemist kirjeldavaid näitajaid. See võimaldaks eristada taristu rajamist selle tegelikust kasutatavusest ja mõjust piirihalduse tulemuslikkusele.

Kokkuvõttes on piirihalduse tegevussuund andnud selge ja olulise panuse Eesti välispiiri kaitse ning tehnilise seirevõime tugevdamisse. Tegevussuuna tulemuslikkust on toetanud pikaajaline ja selgelt mõõdetav idapiiri võimearendus, EL-i rahastus, tehnoloogilise seire laiendamine ning asutuste operatiivne koostöö. Tulemuste saavutamist piiravad oludest tingitud piirihalduse keskendumine idapiirile, mere- ja õhupiiri ühise planeerimisvaate piiratus, uute tehnoloogiliste ohtudega seotud vastutuse ebaselgus ning välisrahastusega loodud süsteemide elukaarekulud. Edasine areng eeldab aga piirihalduse fookuse laiendamist idapiiri väljaehitamiselt terviklikule piirihaldusele ja olukorrateadlikkusele. See tähendab mere- ja õhupiiri, väikesadamate, saarte, Schengeni sisepiiride valmisoleku ning mehitamata süsteemidest tulenevate ohtude sidumist ühisesse pikaajalisse võimearenduse vaatesse. Samuti tuleb tagada, et tehnoloogiliste investeeringute kõrval säiliks vajalik füüsiline kohalolu ja reageerimisvõime ning et EL-i vahenditega loodud süsteemide toimimine oleks jätkusuutlik ka pärast rahastusperioodide lõppu.

Kokkuvõte programmi „Kindel julgeolek“ tulemuslikkusest

Kokkuvõttes on programmi „Kindel sisejulgeolek“ tegevustes hindamisperioodil eesmärkide saavutamisel edenetud, kuid tulemuste ulatus ja hinnatavus erinevad tegevussuundade lõikes. Kõige selgemalt on areng nähtav konkreetsetes võimearendustes: tugevnenud on idapiiri taristu ja tehniline seire, loodud on senisest terviklikum elanikkonnakaitse raamistik ning arendatud on riigivastaste ohtude, rahapesu, organiseeritud kuritegevuse ja uute tehnoloogiliste ohtude ennetamise ja tõkestamise võimekust. Programmi tugevuseks on olnud selle piisavalt üldine ja ohupõhine ülesehitus, mis on võimaldanud tegevusi kiiresti muutunud julgeolekukeskkonnaga kohandada.

Programmi laiem mõju avaldub eelkõige riigi valmisoleku ja institutsioonilise võimekuse paranemises, kuid mitme tegevussuuna puhul ei ole olemasolevate andmete põhjal võimalik tõendada otsest mõju lõpptulemustele, näiteks raske ja organiseeritud kuritegevuse vähenemisele, rahapesu ja terrorismi rahastamise tegelikule kahanemisele või riigivastaste ohtude üldise taseme alanemisele. Tulemuslikkuse hindamist piiravad tegevuste varjatud iseloom, muutuv ohukeskkond ning mõõdikute keskendumine tajuhinnangutele või üksikutele võimearendustele.

Programmi tulemusi on toetanud riigisisene ja rahvusvaheline koostöö, EL-i rahastus, pikaajaline võimearendus, tehnoloogiliste lahenduste kasutamine ning praktiliste võimete testimine õppustel.

Peamised kitsaskohad on eri asutuste ühise pikaajalise võimeplaneerimise ebapiisavus, kohalike ja piirkondlike võimekuste ebaühtlus, uute tehnoloogiliste ohtudega seotud vastutuse ebaselgus, välisrahastusega loodud süsteemide elukaarekulud ning olemasolevate mõõdikute piiratud võime kirjeldada tegevuste tegelikku mõju.

Hindajate hinnangul moodustavad programmi tegevussuunad üldjoontes sisulise terviku ning on jätkuvalt aktuaalsed. Edaspidi vajab programm siiski tugevamat programmiülest seostamist, et hübriidohte, kriitilise taristu kaitset, mere- ja õhupiiri, mehitamata süsteeme, ühiskonna kerksust ning tehnoloogiapõhist kuritegevust käsitleda senisest enam ühiste võimearendustena. Tulemuslikkuse hindamisel tuleks avalikke ja tajupõhiseid näitajaid täiendada professionaalsete ohuhinnangute, võimearenduste edenemise, koostöö toimivuse ning menetlus- ja reageerimistulemusi kirjeldavate näitajatega.

Programmi tegevustes on hindamisperioodil eesmärkide suunas edenetud ning kõige selgemalt avalduvad tulemused konkreetsetes võimearendustes, sealhulgas idapiiri tehnilise seire, elanikkonnakaitse, kriisivalmiduse ning ohtude tuvastamise ja tõkestamise võimekuse tugevnemises.

Programmi ohupõhine ja piisavalt paindlik ülesehitus on võimaldanud tegevusi kiiresti muutunud julgeolekukeskkonnaga kohandada.

Samas ei ole mitme tegevussuuna tegelikku mõju olemasolevate andmete põhjal võimalik üheselt hinnata, sest avalikud näitajad keskenduvad sageli tajuhinnangutele või üksikutele võimearendustele ega kirjelda piisavalt asutuste tegelikku võimekust ega tegevuste mõju lõpptulemustele. Programmi tulemusi on toetanud asutustevaheline ja rahvusvaheline koostöö, EL-i rahastus, tehnoloogiliste lahenduste arendamine ning praktiliste võimete testimine.

Edasine areng eeldab programmiülest võimeplaneerimist, piirkondlike erinevuste vähendamist, uute tehnoloogiliste ohtudega seotud vastutuse täpsustamist ning tulemusnäitajate täiendamist professionaalsete ohuhinnangute, võimearenduste edenemise, koostöö toimivuse ning menetlus- ja reageerimistulemusi kirjeldavate näitajatega.

2.3.2. Asjakohasus

Programmis „Kindel sisejulgeolek“ on esile toodud seitse olulisemat väljakutset: hübriidohtude ja mõjutustegevuse kasv; CBRN-sündmuste riski kasv ja ohtude olemuse pidev muutumine; majanduslik surve välisriikide poolt ja strateegiliste majandushuvide ebapiisav kaitstus; ideoloogilise ja religioosse äärmusluse levik; raske ja organiseeritud kuritegevuse olemuse muutumine; suurenev vajadus parandada kriisiennetuse ja hädaolukordadeks valmisoleku suutlikkust ning kasvanud surve piirihaldusele.

Programmi väljakutsete asjakohasus

Hindamise põhjal on kõik programmi aluseks olnud väljakutsed jätkuvalt aja- ja asjakohased ning nende olulisus on hindamisperioodil pigem kasvanud. Programmi koostamise järel on julgeolekukeskkonda kõige enam mõjutanud COVID-19 pandeemia ja Venemaa täiemahuline agressioon Ukrainas, millega on kaasnenud vaenuliku mõjutustegevuse, hübriidohtude, sanktsioonidest kõrvalehoidmise, kriitilise taristu kahjustamise ja pikaajaliste kriiside riskide suurenemine. Sisekaitseakadeemia väliskeskkonna analüüsis nimetatakse Venemaa agressiivset läänevastast poliitikat Eesti peamiseks julgeolekuohuks ning osutatakse, et hübriidrünnakud võivad olla suunatud nii demokraatlike otsustusprotsesside, siseturvalisuse asutuste usaldusväärsuse kui ka elutähtsate teenuste ja taristu toimimise vastu.[36]

Programmis algselt sõnastatud väljakutse **„hübriidohtude ja mõjutustegevuse kasv“** on seega jätkuvalt kriitiliselt asjakohane. Intervjuudes ja töötoas rõhutati, et riigivastaste ohtude käsitlemine ei saa piirduda üksnes konkreetsete vaenulike tegude avastamise ja tõkestamisega. Hübriidohud võivad avalduda korraga küberrünnete, väärinfo, majandusliku surve, kriitilise taristu kahjustamise, kuritegelike võrgustike kasutamise ning ühiskonnagruppide vastandamise kaudu. Väliskeskkonna analüüs osutab samuti, et kuhjuvad kriisid ja väärtuskonfliktid suurendavad ühiskonna polariseerumist ning võivad vähendada usaldust riigi ja institutsioonide vastu.[37] Seetõttu on põhjendatud, et programmi järjestikustes versioonides on põhiseadusliku korra tagamise tegevuses

[36] Savimaa, R., Puusalu, J., Loik, R., Ringvee, R., Läänemets, M., Tammel, K., Kont, K-R., & Saar, J. (2024). *Sisejulgeoleku väliskeskkonna trendid ja prognoos*. Sisekaitseakadeemia, lk 7–8. Link.
[37] Savimaa, R., Puusalu, J., Loik, R., Ringvee, R., Läänemets, M., Tammel, K., Kont, K-R., & Saar, J. (2024). *Sisejulgeoleku väliskeskkonna trendid ja prognoos*. Sisekaitseakadeemia, lk 8. Link.

senisest selgemalt esile toodud vastuluure ja riigisaladuse kaitse, küberjulgeolek, vaenuliku mõjutustegevuse ennetamine ja tõkestamine ning ühiskonna kerksuse suurendamine.

Programmi ohupõhine ja piisavalt üldine ülesehitus on võimaldanud tegevusi muutunud julgeolekukeskkonnaga kohandada, ilma et programmi üldeesmärki oleks tulnud põhjalikult muuta. Intervjuudes peeti seda programmi tugevuseks. Samas tõi töötuba esile, et valdkonnaüleste ohtude puhul ei ole alati piisavalt selge, milline asutus või valitsemisala vastutab tervikliku võimearenduse eest. Näiteks võivad vaenulikud riigid kasutada oma eesmärkide saavutamiseks organiseeritud kuritegevust, küberründeid, majanduslikke mõjutusvahendeid ja väärinfot samaaegselt. Sellised ohud ei mahu täielikult ühe tegevussuuna ega asutuse vastutusse ning eeldavad eri valitsemisalade koordinatsiooni, sealhulgas ühiseid eesmärke, ohuhinnanguid ja võimearendusi.

Jätkuvalt on asjakohane ka **CBRN-sündmuste riski kasvu ja ohtude muutuva olemuse** käsitlemine. Muutunud julgeolekukeskkond, ohtlike ainete kasutamise võimalused, tehnoloogia areng ning kriitilise taristu haavatavus eeldavad asutuste valmisolekut keerukateks ja väikese tõenäosusega, kuid suure mõjuga sündmusteks. Intervjuudes ja töötoas ei seatud CBRN-valmiduse vajadust kahtluse alla, kuid rõhutati, et selliste ohtudega toimetulek sõltub lisaks varustusele asutuste koostööst, ajakohasest väljaõppest ja vastutuse selgusest. Seetõttu on asjakohane käsitleda CBRN-valmidust programmiülese võimekusena, mis seob põhiseadusliku korra kaitse, kriiside lahendamise, päästevõime ja tervishoiuvaldkonna valmisoleku.

Programmis määratletud väljakutse **„majanduslik surve välisriikide poolt ja strateegiliste majandushuvide ebapiisav kaitstus“** on samuti muutunud senisest olulisemaks. Hindamise kvalitatiivse sisendi kohaselt on riskid seotud eelkõige kriitilise taristu, strateegiliste ettevõtete ja kinnisvara, välisinvesteeringute ning tehnoloogia- ja tarneahelate sõltuvustega. Hindamisperioodi järel koostatud programmis „Kindel sisejulgeolek 2026–2029“ tuuakse esile, et ebausaldusväärsete riikide ettevõtete ja tehnoloogia osalemine hangetes ja lepingutes võib tekitada haavatavusi, sealhulgas infolekke, otsuste mõjutamise ning asutuste ja ettevõtete toimimise kahjustamise riski. Samuti käsitletakse strateegilisi kriitilisi teenuseid osutavate ettevõtete omandamise riski ning rõhutatakse tõhusa välisinvesteeringute sõelumise võimekuse olulisust.

Hiina tehnoloogia ja tarneahelatega seotud riskide puhul ilmnes intervjuudest, et sõltuvused on teadvustatud ning nende maandamiseks kasutatakse hangetes julgeolekunõudeid ja piiranguid. Samas ei ole keerukate tarneahelate tõttu alati võimalik tuvastada kõigi komponentide tegelikku päritolu ega täielikult välistada Hiina päritolu tehnoloogia kasutamist. Kaamerate, seireseadmete, sensoorika, side- ja tarkvaralahenduste puhul võivad turvalisemad alternatiivid olla piiratud või märkimisväärselt kallimad. Seetõttu ei saa neid riske pidada täielikult maandatuks. Hindajate hinnangul on vaja liikuda üksikute hankepiirangute rakendamiselt süsteemsema lähenemisviisi suunas, mis hõlmab kriitiliste süsteemide tarneahelate kaardistamist, ebausaldusväärse päritoluga tehnoloogia osakaalu vähendamist, alternatiivsete tarnijate olemasolu ning tehnoloogia kogu elukaare turvalisuse hindamist. Sisekaitseakadeemia väliskeskkonna analüüs käsitleb Hiina majanduslikku ja tehnoloogilist mõjutustegevust ning tehnoloogiatest, investeeringutest ja tarneahelatest sõltuvuse tekitamist olulise julgeolekuriskina.[38]

Strateegiliste majandushuvide kaitse on seega programmi tasandil asjakohaselt teadvustatud, kuid risk ei ole veel terviklikult maandatud. Programmi sekkumisloogikas tuleks senisest selgemalt

[38] Savimaa, R., Puusalu, J., Loik, R., Ringvee, R., Läänemets, M., Tammel, K., Kont, K-R., & Saar, J. (2024). *Sisejulgeoleku väliskeskkonna trendid ja prognoos*. Sisekaitseakadeemia, lk 20–21. Link.

siduda majandusjulgeolek põhiseadusliku korra, kriitilise taristu kaitse ja elutähtsate teenuste toimepidevusega. Mõõdikud võiksid kirjeldada näiteks kriitiliste tarneahelate kaardistatust, julgeolekunõuete rakendamist tundlikes hangetes, tuvastatud sõltuvuste maandamist ja välisinvesteeringute sõelumise toimivust. Tundliku teabe tõttu ei pea kõik sellised näitajad olema avalikud.

Väljakutse **„ideoloogilise ja religioosse äärmusluse jätkuv levik“** on samuti jätkuvalt asjakohane, kuid selle olemus on muutunud. Sisekaitseakadeemia analüüsi kohaselt toimub radikaliseerumine üha suuremal määral internetikeskkonnas, kus radikaliseeriv propaganda on kättesaadav ka varem moslemikultuuriga mitte kokku puutunud inimestele, eriti noortele.[39] Töötoas osutati, et äärmuslikud rühmitused võivad kasutada ära noorte isolatsiooni, vaimse tervise probleeme, kuuluvusvajadust ja ühiskondlikku vastandumist. Programmi tegevused, mis keskenduvad radikaliseerumise varajasele märkamisele, teadlikkuse suurendamisele ja sekkumisvõime arendamisele, vastavad seetõttu muutunud vajadusele.

Samas ei ole radikaliseerumise ennetamine üksnes julgeoleku- ja õiguskaitseasutuste ülesanne. Vajalik on haridus-, noorsootöö-, sotsiaal-, tervise- ja lõimumisvaldkonna koostöö ning spetsialistide suutlikkus märgata varajasi ohumärke. Tegevussuuna asjakohasuse säilitamiseks tuleb operatiivse tõkestamise kõrval tugevdada ennetavat ja kogukondlikku lähenemisviisi. See hõlmab nii noorte digikeskkonnas toimuvate mõjutusprotsesside mõistmist kui ka selliste sotsiaalsete tegurite vähendamist, mis võivad suurendada vastuvõtlikkust äärmuslikele ideoloogiatele.

Hindajate hinnangul on STAK-is nimetatud väljakutse **„raske ja organiseeritud kuritegevuse olemuse muutumine“** hindamisperioodil teravnenud. Programmis „Siseturvalisus 2022–2025“ käsitletakse raske ja organiseeritud kuritegevuse vastase võitluse osana küber- ja narkokuritegevust, rahapesu ja terrorismi rahastamist, korruptsiooni, majanduskuritegevust, kriminaaltulu tuvastamist ja konfiskeerimist ning inimkaubandust. Intervjuudes ja töötoas rõhutati, et kuritegevus on muutunud tehnoloogia- ja projektipõhisemaks ja piiriülesemaks ning kuritegelikud võrgustikud suudavad kiiresti liikuda ühelt tulusalt kuriteoliigilt teisele.

Tehisintellekti, süvavõltsingute, virtuaalvääringute ja automatiseeritud suhtlusvahendite kasutamine võimaldab toime panna suurema ulatusega ja usutavamaid kelmusi ning raskendab toimepanijate tuvastamist. Tehnoloogia areng muudab hägusemaks ka piiri teadliku kuriteos osalemise ja näiliselt tavapärase teenuse osutamise vahel: inimesed võivad aidata kaasa kuritegelikule tegevusele, teadvustamata täielikult oma rolli, näiteks võivad tavapäraste kuller- või platvormiteenuste kaudu tegutsevad inimesed aidata teadmatusest kaasa keelatud kaupade liikumisele; veebikeskkondades surfajad aidata kaasa pahavara levikule jne. SKA trendianalüüs kinnitab, et ka tehisintellekti kasutatakse üha enam pettuste, väärinfo ja süvavõltsingute loomiseks ning ühiskondade mõjutamiseks.[40]

Hindajate hinnangul on raske ja organiseeritud kuritegevuse vastase tegevuse eesmärk jätkuvalt asjakohane, kuid järgmise planeerimisperioodi tegevuste kavandamine peaks olema vähem seotud arengukavas püsiva kuriteoliikide loeteluga ning rohkem dünaamiline läbi ohupõhise prioriseerimise. Sellist lähenemist toetab ka EL-i EMPACT 2026–2029 tsükkel, mille läbivaks

[39] Savimaa, R., Puusalu, J., Loik, R., Ringvee, R., Läänemets, M., Tammel, K., Kont, K-R., & Saar, J. (2024). *Sisejulgeoleku väliskeskkonna trendid ja prognoos*. Sisekaitseakadeemia, lk 8, 27-28. Link.

[40] Muuga, E., Savimaa, R., Puusalu, J., Loik, R., Ringvee, R., Läänemets, M., Saar, J., & Kaup, G-H. (2025). *Eesti sisejulgeolekut mõjutavate globaalsete arengutrendide prognoos 2026–2030*. Sisekaitseakadeemia, lk 15–18 ja 23–25. Link.

prioriteediks on kõige ohtlikumate kuritegelike võrgustike ja võtmeisikute tuvastamine ning nende tegevuse häirimine, sõltumata kuriteoliigist.

Kuna EMPACT-i prioriteedid lähtuvad EL-i raske ja organiseeritud kuritegevuse ohuhinnangust EU SOCTA, peaks ka Eesti järgmise STAK mudel ühendama pikaajalise võimearenduse regulaarse ohupõhise prioriseerimisega. Arengukavas saaks määratleda püsivad võimearenduse suunad, kuid konkreetseid tegevus- ja investeerimisprioriteete tuleks programmide iga-aastasel uuendamisel kohandada ohuhinnangute ning neist sõltuvate EMPACT-i prioriteetidega. See võimaldaks adekvaatselt reageerida keskkonna muutumisele ilma arengukava põhistruktuuri pidevalt ümber kujundamata.

Intervjuudes toodi samal ajal esile menetluse tarbeks andmete kasutamise ja ühendamise õiguslikke piiranguid. Programmi elluviimisel tuleb seetõttu leida tasakaal isikuandmete ja põhiõiguste kaitse ning õiguskaitseasutuste põhjendatud analüüsi- ja menetlusvajaduste vahel.

Programmis nimetatud väljakutse **„suurenev surve kriisiennetuseks ja hädaolukordadeks valmisoleku suutlikkuse parandamiseks“** on hindamisperioodil muutunud programmi üheks peamiseks väljakutseks. COVID-19 pandeemia ja Venemaa agressioon Ukrainas tõid esile vajaduse valmistuda pikaajalisteks ja liitkriisideks, mis võivad korraga mõjutada elutähtsaid teenuseid, avalikku korda, elanikkonna toimetulekut, kohalike omavalitsuste tegevust ning riigi juhtimisvõimet. Väliskeskkonna analüüsi kohaselt tuleb lokaalse ja ajaliselt piiritletud kriisivaate kõrval olla valmis pikaajalisteks olukorramuutusteks, toimetulekuks tavapärasest kasinamates oludes ning elutähtsate teenuste toimepidevuse tagamiseks.[41]

Programmi tegevused ohuteavituse, varjumise, ulatusliku evakuatsiooni, kohalike omavalitsuste kriisivõime ja elanikkonna koolitamise arendamiseks vastavad selgelt muutunud vajadustele. Intervjuudes hinnati elanikkonnakaitset üheks kõige kiiremini arenenud valdkonnaks. Samas osutati, et kriisivalmiduse areng ei ole piirkonniti ühtlane ning kohalike omavalitsuste võimekus sõltub ressurssidest, eestvedamisest, kohaliku koostöö toimimisest ja kogukondade aktiivsusest.

Töötoas tõstatati vajadus pöörata programmi eesmärgis suuremat tähelepanu kriiside ennetamisele, mitte üksnes nendeks valmistumisele ja nende lahendamisele. Samuti vajavad täpsustamist ulatusliku evakuatsiooni praktilised ja õiguslikud küsimused, sealhulgas erasektori transpordivahendite kasutamine, sõidukite ja juhtide olemasolu, otsustuspädevus, kulude hüvitamine ning vastutus võimalike kahjude korral. Pelgalt ressursside kajastamine plaanides ei taga nende tegelikku kättesaadavust kriisiolukorras.

Kriisivalmiduse tegevused peavad arvestama senisest süsteemsemalt erinevate elanikerühmade vajadusi. Ohuteavitus, kriisiinfo, evakuatsioon ja varjumine peavad olema ligipääsetavad puuetega inimestele, eakatele, lastele, vähese eesti keele oskusega inimestele ning neile, kellel puuduvad digivahendid või iseseisev transpordivõimalus. Intervjuudes ja töötubades toodi näiteks esile, et vanemaealiste teavitamisel ja koolitamisel ei kasutata alati piisavalt sihtrühma esindusorganisatsioonide võrgustikke. Hindamise käigus kogutud andmed ei võimalda terviklikult hinnata, kuivõrd on eri sihtrühmade vajadused kõigis loodud lahendustes arvesse võetud. Seetõttu tuleb ligipääsetavus ja haavatavate rühmade valmisolek kujundada edaspidi selgemaks kvaliteedinõudeks ning neid praktiliselt testida.

[41] Savimaa, R., Puusalu, J., Loik, R., Ringvee, R., Läänemets, M., Tammel, K., Kont, K-R., & Saar, J. (2024). *Sisejulgeoleku väliskeskkonna trendid ja prognoos*. Sisekaitseakadeemia, lk 8–9. Link.

Ka väljakutse **„suurenenud surve piirihaldusele“** on jätkuvalt asjakohane. Idapiiri füüsilise taristu ja tehnilise seire arendamise vajalikkust ei seatud intervjuudes ega töötoas kahtluse alla. Muutunud julgeolekukeskkonnas on suurenenud vajadus avastada ja tõkestada ebaseaduslikke piiriületusi, piiriülest kuritegevust, hübriidset rändesurvet ning muid välispiirilt lähtuvaid ohte.

Samas näitas hindamine, et programmi senine piirihalduse käsitlus on kitsam kui tegelik võimevajadus. Töötoas rõhutati, et idapiiri kõrval tuleb käsitleda mere-, järve-, jõe- ja õhupiiri, piiripunkte, saari, rannikualasid ja väikesadamaid ning valmisolekut taastada vajaduse korral kontroll Schengeni sisepiiridel. Eriti mere- ja õhupiiri puhul vajatakse eri asutuste ühist pikaajalist planeerimisvaadet. Probleemina ei nähtud niivõrd operatiivse koostöö puudumist, kuivõrd piirivalve, mereseire, õhuruumi seire ja asutuste investeeringute ebapiisavat seostamist ühise ohupildi ning võimevajadustega.

Muutunud tegevuskeskkond on toonud esile ka mehitamata õhu- ja meresõidukitest ning muudest autonoomsetest süsteemidest lähtuvad ohud. Nende päritolu, eesmärk ja iseloom ei pruugi olla kohe selge ning juhtumid võivad jääda sisejulgeoleku, riigikaitse, lennunduse ja meresõidu pädevuste piirile. Hindamisperioodi järel koostatud programmis „Kindel sisejulgeolek 2026–2029“ nähakse ette mehitamata õhusõidukite avastamise ja tõrjumise võime arendamine, kuid mehitamata meresõidukite ja teiste autonoomsete seadmete käsitlus on vähem konkreetne. Hindajate hinnangul tuleks programmi tasandil käsitleda laiemalt mehitamata süsteemidest tulenevaid ohte ning määratleda nende avastamise, ohuhindamise, vastutuse ja reageerimise põhimõtted.

Piirihalduse asjakohasus sõltub ka tehnoloogilise seire ja füüsilise kohalolu tasakaalust. Tööjõupuuduse tingimustes ei ole võimalik kõiki piirkondi katta püsiva inimkohaloluga, mistõttu on tehnoloogilise seire laiendamine vajalik. Samas ei taga tehnoloogia iseenesest tulemuslikku piirihaldust, kui puudub suutlikkus seireinfot kiiresti analüüsida, ohte hinnata ja sündmusele reageerida. Väikesadamates, saartel ja rannikualadel võib nähtav riiklik kohalolu täita ka ennetavat ülesannet.

Programmi eesmärkide ja tegevuste vastavus ühiskonna ja sihtrühmade vajadustele

Programmi eesmärgid ja tegevused vastavad üldjoontes ühiskonna ning peamiste sihtrühmade vajadustele. Programmi tegevused aitavad tagada kogu elanikkonna ja riigi turvalisust, kuid vahetumate sihtrühmadena saab eristada julgeoleku- ja õiguskaitseasutusi, kohalikke omavalitsusi, elutähtsate teenuste osutajaid, ettevõtjaid, kogukondi ning piiri-, ranniku- ja saarepiirkondade elanikke. Programmi 2022–2025 versioonis on eesmärgi saavutamisse panustavate partneritena nimetatud ulatuslik ring ministeeriume, riigiasutusi, kohalikke omavalitsusi, ettevõtjaid ja kolmanda sektori organisatsioone, mis kinnitab programmi valdkonnaülest iseloomu.

Põhiseadusliku korra tagamise tegevused vastavad ühiskonna vajadusele ennetada ja tõkestada luure-, mõjutus-, küber- ja muid hübriidohte. Samas sõltub ühiskonna kerksus lisaks julgeolekuasutuste tegevusele elanike, ettevõtjate, kohalike omavalitsuste ja poliitikakujundajate teadlikkusest ning suutlikkusest mõjutustegevust ja muid ohte ära tunda. Seetõttu vajavad sihtrühmad lisaks operatiivsele kaitsele selget ja usaldusväärset teavet, julgeolekuteadlikkust ning võimalusi oma organisatsioonide ja kogukondade haavatavust vähendada.

Raske ja organiseeritud kuritegevuse vastased tegevused vastavad elanike ja ettevõtjate vajadusele vähendada muu hulgas kelmuste, küberkuritegevuse, rahapesu, korruptsiooni, narkokuritegevuse ja inimkaubandusega tekitatavat kahju. Õiguskaitseasutuste kõrval on olulised sihtrühmad finants- ja sideettevõtted, veebiplatvormid, haridusasutused ning inimesed, kelle teadlikkusest sõltub kuritegude ennetamine ja varajane avastamine. Intervjuudes rõhutati, et

pankadel ja tehnoloogiasektoril on võimalik kelmuste ennetamisse senisest enam panustada. Eakate ja teiste suurema kelmusriskiga rühmade teadlikkuse suurendamisel tuleks kasutada rohkem nende olemasolevaid esindus- ja koostöövõrgustikke, kellega neil on lihtsam vastastikku mõistvat suhtlust üles ehitada.

Elanikkonnakaitse tegevused vastavad elanike, kogukondade, kohalike omavalitsuste ja elutähtsate teenuste osutajate vajadusele saada kriisi korral õigeaegset teavet, kasutada varjumis- ja evakuatsioonivõimalusi ning säilitada elutähtsate teenuste toimimine. Vajadused ei ole siiski piirkonniti ega sihtrühmade lõikes ühetaolised. Maapiirkondades võivad tugevad kogukondlikud sidemed toetada iseseisvat toimetulekut, kuid pikad vahemaad ja teenuste piiratud kättesaadavus võivad raskendada abi osutamist. Tihedalt asustatud linnapiirkondades on teenused lähemal, kuid suurtes kortermajades ja anonüümsemates kogukondades võib olla keerulisem abivajajaid kaardistada ja elanikke ühistegevusse kaasata.

Piirihalduse tegevused vastavad ühiskonna vajadusele tagada turvaline välispiir ja toimiv piirikontroll. Piiri-, ranniku- ja saarepiirkondades hõlmavad vajadused aga lisaks tehnilisele seirele riigi nähtavat kohalolu, kiiret reageerimist ning kohalike elanike, sadamate ja ettevõtjate teadlikkust sellest, kuidas kahtlaste juhtumite korral tegutseda. Programmi senine tugev keskendumine idapiirile on vastanud ühele kõige teravamale võimevajadusele, kuid mere-, õhu- ja sisepiiride valmisoleku toetamine on jäänud sihtrühmade tegelike vajadustega võrreldes vähem nähtavaks.

Hindajate hinnangul vastavad programmi eesmärgid ja tegevused ühiskonna ning sihtrühmade põhivajadustele, kuid nende kavandamisel tuleb senisest enam arvestada vajaduste piirkondlikku ja sihtrühmapõhist erinevust. Riigiasutuste võimearenduse kõrval tuleb rohkem tähelepanu pöörata elanike, kogukondade, kohalike omavalitsuste ja ettevõtjate teadlikkusele, kaasamisele, ligipääsetavusele ning tegelikule valmisolekule.

Kokkuvõte programmi „Kindel sisejulgeolek“ asjakohasusest

Programmi aluseks olevad väljakutsed on jätkuvalt aja- ja asjakohased ning muutunud julgeoleku- ja riskikeskkond on nende olulisust suurendanud. Programmi ohupõhine ja piisavalt üldine ülesehitus on võimaldanud tegevusi muutunud olukorraga kohandada, mistõttu ei ole programmi üldeesmärki käesoleval arengukava perioodil vaja põhjalikult muuta.

Programmi peamine arenguvajadus seisneb uute ja valdkonnaüleste ohtude terviklikumas käsitlemises. Senisest selgemalt tuleb määratleda strateegiliste majandushuvide ja kriitilise taristu kaitse, tehnoloogia- ja tarneahelate sõltuvuste, mehitamata süsteemide, mere- ja õhupiiri ning kiiresti muutuva tehnoloogiapõhise kuritegevusega seotud eesmärgid, vastutus ja muu hulgas eraettevõtlusega ühised võimearendused. Hiina tehnoloogia ja tarneahelatega seotud riskid on teadvustatud, kuid keerukate tarneahelate ja alternatiivide piiratud kättesaadavuse tõttu ei saa neid pidada täielikult maandatuks.

Programmi eesmärgid ja tegevused vastavad üldjoontes ühiskonna ning sihtrühmade vajadustele, kuid senisest enam tuleb arvestada kohalike omavalitsuste ja piirkondade erinevat võimekust, haavatavate elanikerühmade ligipääsetavust, kogukondade tegelikku kriisivalmidust ning era- ja kolmanda sektori rolli. Tegevuste ja mõõdikute ajakohastamisel tuleb keskenduda loodud võimete tegelikule kasutatavusele, koostöö toimivusele, reageerimisvalmidusele ja riskide maandamisele.

2.4. Programm „Eesti arengut toetav kodakondsus-, rände- ja identiteedihalduspoliitika“

Programmis keskendutakse kodakondsuspoliitika, Eestisse elama asumise ja Eestis ajutise viibimise poliitika, varjupaigapoliitika, migratsioonijärelevalve ja tagasisaatmispoliitika kujundamisele ja elluviimisele (vt allolev tabel). Samuti käsitletakse rahvastikuhalduse seisukohalt põhitähtsusega identiteedihaldus- ning isikut tõendavate dokumentide poliitika kujundamist ja elluviimist.

Arengukava rakendamise esimesel aastal oli programmi neljas tegevus „Tõhus rahvastikutoimingute poliitika“, mille eesmärk oli tagada kvaliteetsed rahvastikuandmed, et toetada riigi, kohalike omavalitsuste ja Eesti elanike avalike ülesannete täitmist ning lihtsat asjaajamist. Programmi põhjalik sekkumisloogika on esitatud lisas 2 ja mõõdikute andmed lisas 3.

Tabel 8. Programmi „Eesti arengut toetav kodakondsus-, rände- ja identiteedihalduspoliitika“ eesmärgid ja tegevused

Meede „Eesti arengut toetav kodakondsus-, rände- ja identiteedihalduspoliitika“			
Üldeesmärk	Eesti kodakondsus-, rände- ja identiteedihalduspoliitika on usaldusväärne, innovaatiline ja inimesekeskne, toetades Eesti arengut, ühiskonna sidusust ja toimimist ning tagades siseturvalisust		
Tegevused	1. Rände- ja kodakondsus-poliitika kujundamine ning elluviimine	2. Migratsioonijärelevalve	3. Isikute tõsikindel tuvastamine ja dokumentide väljaandmine
Tegevuste eesmärgid	Rändepoliitika arvestab Eesti arenguvajadusi ning Eesti kodakondsus on väärtustatud. Rände- ja kodakondsuspoliitika on suunatud rahvuse ja riigi kestlikkusele, avaliku korra ning riigi julgeoleku tagamisele. Toetutakse nüüdisaegsetele ja uuenduslikele lahendustele, mis tagavad kliendikesksed teenused ning tõhusa eel- ja järelkontrolli	Migratsioonijärelevalve tagab tõhusa järelevalve välismaalaste Eestisse saabumise, Eestis ajutise viibimise, elamise ja töötamise üle. Tõhus tagasisaatmispoliitika panustab avaliku korra või riigi julgeoleku tagamisse, võttes kasutusele erinevad meetmed, et ebaseaduslikult riigis viibivad välismaalased kiiresti ja inimväärikalt oma päritoluriiki tagasi saata	Identiteedihaldus on tõsikindel, jätkusuutlik ja kasutajasõbralik ning arvestab avaliku korra ja riigi julgeoleku vajadusi

2.4.1. Tulemuslikkus

Programmi mõõdikute saavutustasemete analüüs näitab, et rände- ja kodakondsuspoliitika tegevussuuna mõõdikud on üldiselt täidetud. Vaid kodakondsuse taotlejate keeleõppega seotud mõõdikud on ametlikult täitmata, kuid selle peamiseks põhjuseks on andmete korrastamine ja metoodika ajakohastamine. Migratsioonijärelevalve mõõdikud on täidetud osaliselt ning isikut tõendavate dokumentide väljaandmise mõõdikute saavutamine on olnud mõõdikute alusel väga tulemuslik. Programmiüleselt seatud üldised mõõdikud, nagu „Nende elanike osakaal, kes peavad sisserännet riigi peamiseks murekohaks“ ja „Nende elanike osakaal, kes hindavad Eesti valmisolekut põgenike sisserändega toimetulekul heaks“, on olnud mitmel järjestikusel aastal täidetud. Seega saab **kokkuvõttes hinnata tegevuste mõõdikute täitmist pigem tulemuslikuks**.

Programmi tulemuslikkuse ja eesmärkide saavutamise hindamisel tuleb arvesse võtta **olulise välise tegurina** Venemaa agressioonist tingitud Ukraina sõjapõgenike sissevoolu. See ulatuslik kriis pani sisejulgeolekusüsteemi suure koormuse alla ning nõudis ressursi kiiret ümberjaotamist

julgeolekukontrolli, isikutuvastuse ja avaliku korra tagamise vahel, mis omakorda mõjutas otseselt programmis kavandatud tegevuste elluviimist.

Tegevus „Rände- ja kodakondsuspoliitika kujundamine ning elluviimine“

Kui programmi üldisel tasandil mõõdetakse elanike hoiakuid sisserände suhtes, siis spetsiifiliselt tegevuse „Rände- ja kodakondsuspoliitika kujundamine ning elluviimine“ edenemist hinnati 2024. aastal nelja tegevusmõõdiku alusel. Rände tagasisaatmisega seotud **mõõdikud on valdavalt eesmärgipäraselt täidetud**, kuid kodakondsuse keeleõppelepingute näitajates on oluline mahajäämus. See tähendab, et nende välismaalaste osakaal, kes on ebaseadusliku viibimise järel vabatahtlikult tagasi pöördunud, oli 2024. aastal 82% (sihttase 80%) ja sunniviisiliselt välja saadetud välismaalaste osakaal on kasvanud 10%-lt (2022) 18%-le (2024), jäädes vaid veidi alla sihttaseme (20%). Samas sõlmiti Eesti kodakondsuse taotlemiseks mõeldud keeleõppeks vaid 70 lepingut (sihttase 250) ning lepingu täitis edukalt 81 isikut (sihttase samuti 250). Aruandluse kohaselt on languse põhjuseks osaliselt andmete korrastamine ja varasemalt ootel olnud inimeste suunamine õppesse.

Piirkondlike erinevustena saab selle tegevuse juures välja tuua, et suur osa seaduslikust rändest (tippspetsialistid, üliõpilased, pereränne) koondub Tallinna ja Harjumaale, kus see on tekitanud PPA teenindussaalidele lisakoormust ning põhjustanud dokumentide ja elamislubade menetlusaegade pikenemist. Samas on Ida-Virumaal peamine sihtrühm määratlemata kodakondsusega isikud ja Venemaa kodanikud. Seetõttu on kodakondsuse taotlemise aktiivsus ja eesti keele õppelepingute sõlmimine Ida-Virumaal geograafiliselt kõige väiksem, mida mõjutavad ka tugev venekeelne informatsiooniruum ja piirkondlikud sotsiaal-majanduslikud eripärad. Eraldi saab välja tuua ka Kagu-Eesti, mis on kannatanud rändesurve ja sõjapõgenike sissevoolu esmase koormuse all, nõudes PPA-lt ressursi ümbersuunamist piirikontrolli ja esmasesse rändemenetlusse.

Lisaks tõid kohalike omavalitsuste esindajad intervjuudes ja töötubades korduvalt esile piirkondliku erinevuse: lõimumise ja rände väljakutsed koonduvad linnaruumis teatud piirkondadesse. Rõhutatakse, et segregatsioon ei ole enam rahvuspõhine, vaid sõltub üha enam sissetulekutest ja sotsiaal-majanduslikust taustast, mis esitab uusi väljakutseid riikliku rändepoliitika lokaliseerimisel ning turvalise elukeskkonna kujundamisel. Raskused eluasemeturul suunavad või koondavad eri sissetulekutasemega elanikke eri piirkondadesse ja linnaosadesse, mis võib tekitada sotsiaalseid pingeid ja mõjutada piirkondlikku turvatunnet. Sissetulekud ja sotsiaal-majanduslik taust omakorda määravad uute elanike võimalused leida sobiv elukoht ja töö. Eluaseme- ja lõimumisvõimaluste ebaühtlane jaotus seab KOV-idele täiendavad väljakutseid turvalise elukeskkonna kujundamisel. Seega ei piisa piirkondlike kriiside ja turvalisusohtude ennetamiseks kesksetest rändemeetmetest (teavituskampaaniad ja, rännet puudutavad regulatsioonid ning, riiklikud eesmärgid), vaid vajalik on tihedam koordineerimine riigiasutuste ja KOV-ide vahel. Rändetaustaga inimeste (sh sõjapõgenike) tegelik vastuvõtt ja ühiskonda sulandumine toimub kohalikul tasandil, kus tuleb tagada elukohad, tööhõive, haridus ning sotsiaalne tugi, mistõttu on oluline kindlustada teenuste tagamise võimekus piirkonnas kohapeal. See aga eeldab KOV-ide esindajate hinnangul valitsus- ja riigiasutustega senisest tihedamat koostööd ning täiendavat riigieelarvelist tuge teenuste töös hoidmiseks.

Tegevuse eesmärk on tagada tõhus järelevalve välismaalaste Eestisse saabumise, Eestis ajutise viibimise, elamise ja töötamise üle. Selles vaates on ellu viidud **tegevuste laiem mõju olnud märkimisväärne** kahe peamise suuna kaudu. Esiteks asjaolu, et 82% lahkujatest eelistab vabatahtlikku tagasipöördumist, viitab tõhusale tagasisaatmispoliitikale. Sunniviisiline väljasaatmine nõuab riigilt rohkem aega ja ressursse, mistõttu on vabatahtliku lahkumise soodustamine aidanud eesmärkide poole liikuda tõhusamalt. Teine oluline mõjutegur on olnud kiire kohanemine geopoliitiliste kriiside ja töörände vajadustega, sh Ukraina sõjapõgenike vastuvõtmine (kellele on antud ligi 35 000 elamisluba ja menetletud ligi 45 000 pikendamistaotlust). Samaaegselt muudeti

välismaalaste seadust, et soodustada kvalifitseeritud välistööjõu (sh kasvuettevõtete spetsialistide ja sinise kaardi omanike) jõudmist Eestisse.

Eesmärkide suunas liikumisele kaasa aidanud **parima tavana** toodi intervjuudes ja töötubades esile paberivaba menetlust. Teisalt kurdeti läbivalt PPA infosüsteemide vananemise üle, st olemasolevate süsteemide baasarhitektuur ei võimalda neile enam uusi lahendusi ega teenuste edasiarendusi lisada, kuid täiesti uute infosüsteemide rajamiseks puuduvad piisavad rahalised vahendid. Täpsemad murekohad on aga osapoolte lõikes erinevad. Näiteks PPA ja Tööinspektsiooni vahel puudub vastav arendus, mis võimaldaks tööjõu andmeid tõhusalt vahetada. KOV-ide peamised väljakutsed on infosüsteemide ajakohastamine ja uute arenduste üldine elluviimise suutlikkus. Uuel EL-i eelarve planeerimise perioodil on seetõttu vaja leida vahendid süsteemide nüüdisajastamiseks. Lisaks kiideti töötubades korduvalt SIM-i kiiret EL-i õiguste ülevõtmise protsessi, mida on ühe positiivse aspektina nimetatud ka STAK-i aruandluses.

Muutunud keskkonnas on **tegevuse tulemuslikkust vähendanud asjaolu**, et tagasisaatmised on geopoliitilistel põhjustel muutunud keerulisemaks (nt lennuühenduste katkemise ning koostöö puudumise tõttu selliste päritoluriikidega nagu Venemaa ja Valgevene). Kuigi vabatahtliku tagasipöördumise ja sundtäitmise määr püsib kõrge, nõuab osapoolte sõnul iga üksikjuhtum senisest märgatavalt rohkem aja- ja finantsressurssi ning õiguslikku analüüsi. Töötubade aruteludes toodi ka välja kohati puudulik koostöö ja takerdunud teabe liikumine PPA ja Tööinspektsiooni vahel, mille tõttu on esinenud juhtumeid, kus Tööinspektsioonini ei jõua info PPA menetluses olevate isikute ebaseadusliku töötamise kohta.

Tegevus „Migratsioonijärelevalve“

Migratsioonijärelevalve tegevuse eesmärk on ennetada ja tõkestada ebaseaduslikku Eestis viibimist ja töötamist ning tagada tõhus järelevalve välismaalaste viibimisõiguste üle. **Tegevuse spetsiifiliste mõõdikute täitmine on osaline.** Mõõdiku „Keskmine Eestis ebaseaduslikult viibimise aeg enne välismaalase tabamist“ osas on saavutatud tugev edasiminek, st kui 2023. aastal oli tabamiseni kuluv aeg keskmiselt 94 päeva, siis 2024. aastaks langes see 49 päevale, olles tunduvalt parem seatud sihttasemest (75 päeva). See viitab menetluste ja järelevalve olulisele kiirenemisele. Tulemusaruannete põhjal on enamik tuvastatud rikkumisi seotud viisavaba viibimisaja ületamise või lühiajalise töötamise tingimuste rikkumisega, mitte organiseeritud inimkaubanduse või salakaubaveoga. Mõõdik „Kontrollitud ettevõtetes tuvastatud ebaseaduslikult töötavate välismaalaste osakaal“ on aastate lõikes langenud, st 2022. aastal oli see 11%, 2023. aastal 9% ja 2024. aastal 5%, jäädes sihttasemele 7% alla. Intervjuudes antud selgituste põhjal on kontrollide (nt ehitusobjektid, tootmisettevõtted ja majutusasutused) arv püsinud sama, kuid nende teravik on nihkunud kvantiteedilt (üldkontrollid) kvaliteedile (riskipõhised sihtkontrollid).

Regionaalsete arenguerinevustena võib esile tuua juhtumite profiili ja järelevalveressursi erineva piirkondliku jaotuse. Peamine migratsioonijärelevalve koormus on koondunud Põhja prefektuuri teeninduspiirkonnale, kus asub enamik ehitus-, logistika- ja teenindussektori ettevõtteid. Intervjuud kinnitavad, et seal on peamiseks väljakutseks ebaseaduslikult töötavad renditöötajad (nt kolmandate riikide kodanikud, kes töötavad teiste EL-i riikide ettevõtete kaudu), kellega tegelemine nõuab keerulisi ahelkontrolle. Ida prefektuuri teeninduspiirkonna eripäraks on järelevalve fookuse suunamine piiripunktidele ja piirilähistele aladele. Seoses Venemaa agressiooniga on hüppeliselt kasvanud julgeolekukaalutlustel kohaldatavate sissesõidukeeldude ja piirilt tagasisaatmiste osakaal. Tulemusaruannete järgi on põhirõhk potentsiaalsete ohuisikute riiki sisenemise tõkestamisel juba piiril. Lisaks märgiti mitmes intervjuus, et migratsioonijärelevalve raskuskese on nihkunud piirilt üha enam sisemaale, kus PPA teeb suuremates keskustes valdavalt järelevalvet riskiobjektide ja -ettevõtete üle tihedas koostöös MTA ja Tööinspektsiooniga.

Programmide raames ellu viidud **tegevuste laiem mõju järelevalve tõhustamisele on olnud väga suur**. Kõige selgema mõjuga tegevus on olnud uue migratsioonijärelevalve andmekogu (MIGIS) loomine ja kasutuselevõtt 2023. aasta suvel. Kõik osapooled kinnitasid, et õiguskeskkonna muudatuste ja IT-arenduste toel on MIGIS teinud järelevalve lihtsamaks, kiiremaks ja mõjusamaks, sidudes andmekogud omavahel ning vähendades käsitööd. Teiseks on laiema valdkondliku arengu vaates migratsioonijärelevalvet tugevalt kujundanud Venemaa agressioon Ukrainas. Sõjapõgenike suure hulga tõttu pidi PPA toetama sõjapõgenike ajutise kaitse menetlusi, kuid samas rakendama järelkontrolli Venemaa ja Valgevene kodanike elamislubade ja viisade üle, sealhulgas tunnistama vajaduse korral lube kehtetuks. Selle kaudu muutus migratsioonijärelevalve klassikalisest töörände kontrollijast oluliseks riikliku julgeoleku tagajaks.

Lisaks toetab tõhus ja tulemuslik migratsioonijärelevalve otseselt ka riigi julgeolekut laiemalt. Näiteks viitavad tulemusaruanded ja intervjuud, et tõhus järelevalve idapiiril ja riigi sees on aidanud heidutada riiklikult suunatud hübriidrändesurvet.

Hindamises osalenud sihtrühmad nimetasid **tegevuse tulemuslikkust toetavate heade tavadena** juba mainitud edukat koostööd PPA, MTA ning Tööinspektsiooni ühiskontrollide tegemisel ning MIGIS-e andmekogu, aga ka majutusteenuse kasutajate infosüsteemi ja VARRE süsteemi, mis tõhustavad protsesse.

Lisaks tõid sihtrühmad tulemuslikkust mõjutavate teguritena välja asjaolu, et paremini sihistatud kontrollid ehituses ja tootmises on vähendanud ebaseadusliku tööjõu kasutamist, kaitstes seeläbi ausalt makse maksvaid ettevõtteid ning tagades välismaalastele minimaalsed töötingimused. Teisalt, kui tööturu nõudlus on suur ja seaduslikud rändekvoodid (sisserände piirarv) täituvad kiiresti, tekib majanduses paratamatu surve ebaseaduslike skeemide tekkeks, mida ainult järelevalvega täielikult ära hoida ei saa.

Kõigi andmete põhjal **pärssis tulemuslikkust enim** vajadus suunata kriisiolukorras ressursse ümber. Julgeolekukriiside ja piirisurve ajal suunati PPA migratsioonijärelevalve spetsialiste idapiiri tugevdamiseks või ajutise kaitse taotlejate esmaseks sõelumiseks. See näitab süsteemi paindlikkust ja head reageerimisvõimet, kuid vähendas planeeritud kontrollide sagedust.

Lisaks nimetasid sihtrühmad takistusena migratsioonijärelevalve infosüsteemide vananemist ja vajadust neid ajakohastada, sest aeglased menetlusprotsessid vähendavad töö tõhusust.

Tegevus „Isikute tõsikindel tuvastamine ja dokumentide väljaandmine“

Tegevuse eesmärk on tagada Eesti elanike ja välismaalaste identiteedi usaldusväärne ja tõsikindel tuvastamine ning turvaliste, nüüdisaegsete ja kättesaadavate isikut tõendavate dokumentide väljaandmine. Kvantitatiivsete mõõdikute alusel on **eesmärkide saavutamine olnud väga edukas**. Mõõdiku „Eesti elanike osakaal, kes kasutavad riiklikku eID vahendit vähemalt kord aastas“ sihttase on märgatavalt ületatud: 2024. aastal oli näitaja 82% võrreldes 70% sihttasemega. Mõõdiku „E-taotluskeskkonnas Eesti kodaniku isikut tõendava dokumendi taotluse esitanute osakaal“ saavutustase on aasta-aastalt kasvanud. 2024. aastal esitati juba 63% peamistest dokumenditaotlustest iseteeninduses, ületades sellega selgelt aastaks seatud 45% sihttaset. Aastate lõikes on püsivalt suur (üle 90%) olnud ka elanike rahulolu Eesti kodaniku isikut tõendava dokumendi taotlemise e-teenustega. Mõõdikute saavutustasemete pidev kasv näitab, et riikliku elektroonilise identiteedi omaksvõtt on ühiskonnas väga kõrge.

Tegevuse eesmärki ja mõõdikuid võrreldes ilmneb, et praegu kasutatakse peamiselt väljundnäitajaid, mis mõõdavad taotluste arvu ja ametliku dokumendi kasutamist. Tegevuse sisuline eesmärk on aga tagada süsteemi usaldusväärsus ja turvalisus, kuid puuduvad tulemusmõõdikud, mille abil hinnata dokumentidega seotud pettuste ja identiteedivarguste ulatust ning süsteemi

vastupidavust nüüdisaegsetele rünnetele, sealhulgas süvavõltsingutele (ingl *deepfake*). Intervjuudes ja töötubades tõid ka asutuste juhid seda murekohta selgelt esile. Nende hinnangul ei kajasta praegused mõõdikud tegelikku turvariski ja seetõttu ei anna need head sisendit muutunud tegevuskeskkonnas juhtimisotsuste tegemiseks.

Tegevuse **regionaalsed erinevused avalduvad pakutavate teenuste kättesaadavuses ja PPA teeninduskoormuse** ebaühtlases piirkondlikus jaotuses. Näiteks Tallinnas ja Harju maakonnas on elanikkonna kasvu, välismaalaste suure osakaalu ja sõjapõgenike tõttu PPA teenindussaalides vahel tekkinud pikad füüsilised ootejärjekorrad. Ka intervjuudes nimetati seda probleemi korduvalt ning märgiti, et see põhjustab elanikes rahulolematust avaliku teenusega. Narva ja Jõhvi teenindustes on iseteeninduse kasutusmäär madalam, sest seal on suurem vanemaealiste ja määratlemata kodakondsusega inimeste osakaal. See sihtrühm vajab PPA ametnikelt rohkem vahetut kohapealset nõustamist ja abi digitaalsel asjaajamisel. Intervjuudes ja töötubades nimetati tegevuse piirkondlikku arengut toetava aspektina ka kokkuleppeid eri partneritega, mille kaudu saavad inimesed taotletud dokumendid kätte oma elukohale lähemal, näiteks Selveri teeninduslettidest. Alates 2023. aastast saab välisriigis viibiv kodanik passi kätte ka kulleriga. See on parandanud riigiteenuste kättesaadavust eri piirkondades.

Kõikide hindamisel kogutud andmete põhjal saab järeldada, et **tegevuse üldine mõju identiteedihalduse arengule on olnud märgiline** ja pikaajalise strateegilise kaaluga ning toetab tervikuna Eesti e-riigi toimimist laiemalt. Tegevusel on otsene ja tugev mõju e-riigi taristule. Automaatse biomeetrilise isikutuvastuse süsteemi (ABIS) andmekogu loomine ja kasutuselevõtt on viinud isikutuvastuse usaldusväärsuse paremale tasemele, aidates tõhusamalt võidelda dokumendivõltsingute, vale- või topeltidentiteedi kasutamisega ning toetades ka teadmata kadunute leidmist. Andmete põhjal saab kinnitada, et süsteem aitab hoida Eesti e-identiteeti (ID-kaart, digi-ID, e-residentsus) usaldusväärsena ning ennetada identiteedivargusi.

Eesmärgi **saavutamist toetava eduka tavana** võib nimetada dokumentide kättesaadavuse parandamist alternatiivsete kanalite kaudu. Juba eelmainitud lepingud erapartneritega võimaldavad ID-kaarte ja passe kätte saada Selveri infolettidest üle Eesti, välisriigis viibijatel aga turvalise kulleriga. Lisaks vähendasid PPA teenindustes kasutusele võetud uued biomeetria iseteeninduskioskid büroode füüsilist koormust ja klienditeenindajate vajadust, hoides kokku inimressurssi. Samas avaldati intervjuudes ja töötubades korduvalt kahtlust, et sellised lahendused ei pruugi anda ressursisäästu, vaid üksnes nihutavad kulutusi asutuste vahel. Teisisõnu eeldab senise inimressursi asendamine pidevat panustamist elektroonsete süsteemide arendamisse ja ülalpidamisse ning dokumentide kättetoimetamise võrgustiku toimimisse. Kõiki andmeid arvesse võttes saame PPA pingutusi hinnata positiivse ja tulemusliku mõjuga sammudeks, kuna need on märgatavalt parandanud avaliku teenuse kättesaadavust ja kasutajamugavust ning leevendanud teeninduskoormust tippaegadel.

Tegevuse tulemuslikku elluviimist on tugevalt toetanud ka ABIS-e (automaatse biomeetrilise identifitseerimise süsteemi) sidumine erinevate riiklike menetlustega ja eID sertifitseerimisteenuse dubleerimine. ABIS võimaldab isikusamasust ja biomeetriat tuvastada automaatselt ning tõsikindlalt, lühendades menetlusteks kuluvat aega ja vähendades vajadust käsitöö järele.

Tegevuse **sujuvat elluviimist pidurdas** Ukraina sõjapõgenike sissevool, mis suurendas asutuste töökoormust ning kasvatas teatud perioodidel märgatavalt nõudlust teenuste järele. Kogutud andmete põhjal võib järeldada, et süsteem sai selle kriitilise perioodiga edukalt hakkama. Nii hindamises osalenud eksperdid kui ka aruandlus kinnitavad, et hoolimata hüppeliselt kasvanud koormusest ja kohati tekkinud järjekordadest suudeti vältida julgeolekukontrolli nõrgenemist, isikutuvastuse tõsikindluses ei tehtud järeleandmisi ning säilitati Eesti kodanikele isikut tõendavate dokumentide kättesaadavus.

Läbivalt **suurim kitsaskoht tegevuse elluviimisel** on PPA vananev IT-taristu. Näiteks tõid eksperdid töötoa arutelus välja, et kuigi uued välisteenused (nt iseteeninduskioskid) on nüüdisaegsed, ei võimalda üle 20 aasta vana IT-põhisüsteem uusi pettusevastaseid ja biomeetrilisi analüüsitööriistu sellega integreerida. Tulemusaruannetes on välja toodud, et keeruliste IT-arenduste elluviimine (nt ABIS) on sageli viibinud.

Kokkuvõte programmi „Eesti arengut toetav kodakondsus-, rände- ja identiteedihalduspoliitika“ tulemuslikkusest

Programmiüleste eesmärkide mõõtmiseks on **täiendavalt seatud näitajad** „Nende elanike osakaal, kes peavad sisserännet riigi peamiseks mureks“ ja „Nende elanike osakaal, kes hindavad Eesti valmisolekut tulla toime ulatusliku põgenike sisserändega heaks“. Esimene mõõdik on aastate jooksul jäänud püsivalt 8–10% vahemikku, saavutades 2024. aastal taseme 8% (seatud sihttase oli kuni 12%). Teise mõõdiku täitmine on samuti olnud aastate lõikes tulemuslik, jõudes 2024. aastaks 40% tasemele ja ületades seatud eesmärki (36%). Seega võib järeldada, et elanike hulgas on püsinud stabiilselt kindel turvatunne rände ja põgenikega kaasnevate ohtude suhtes.

Intervjuude ja töötubade arutelude tulemusel joonistub **programmi tervikvaates olulise kitsaskohana** välja asutuste mure programmivaldkondade kunstliku liitmise pärast. Asutuste hinnangul on programmi koondatud olemuselt ja dünaamikalt väga erinevad valdkonnad, st kodakondsuspoliitika on võrdlemisi staatiline, kuid rändepoliitika väga dünaamiline, muutub iga aasta ning eeldab täiesti erinevat planeerimistasandit ja reageerimiskiirust. Lisaks toodi korduvalt esile, et praegune programmi struktuur on vastuolus PPA igapäevase tööloogikaga. Praktikas on migratsioonijärelevalve oluline osa piirihaldusest, mis kuulub aga programmi „Kindel sisejulgeolek“. Selline funktsionaalne killustatus tekitab asutuste vahel vaidlusi ning raskendab tegevuste terviklikku juhtimist ja arendamist, kuna strateegiline arengukava ei kajasta tegelikku operatiivset töökorraldust. SIM-i esitatud teabe põhjal on sellele vastuolule juba reageeritud, kui perioodiks 2027–2030 uuendatud programmi struktuuris on piirihaldus viidud sisejulgeoleku koosseisu ning rände-, kodakondsus- ja identiteedihaldus koondatud ühtsesse rahvastikuhalduse programmi.

Analüüsi põhjal võib kokkuvõttes järeldada, et programmi ja selle tegevuste eesmärkide saavutamine on olnud üldiselt tulemuslik.

Enamik programmi ja tegevuste mõõdikute sihttasemeid on täidetud. Programmiüleselt on edukalt saavutatud hoiakulised eesmärgid, nagu nende elanike osakaal, kes peavad sisserännet riigi peamiseks mureks ja riigi valmisolekut põgenikega toimetulekul heaks. Alategevuste lõikes on e-ID ja iseteeninduskeskkondade kasutamine ületanud selgelt ootusi ning rände tagasisaatmise mõõdikud (sh vabatahtlik tagasipöördumine) on eesmärgipäraselt saavutatud. Mõõdikute kvantitatiivset mahajäämust kodakondsuse taotlejate keeleõppelepingute täitmisel ja ettevõtetes tuvastatud rikkumiste osakaalus saab põhjendada andmete korrastamise ning tegevuste fookuse muutusega.

Parema juhtimistööriista kujundamiseks tuleks mõõdikutes seniste puhtalt menetluskiirust ja taotluste arvu mõõtvate näitajate kõrvale tuua näiteks automaatselt läbitöödeldud taotluste osakaal, riskimudelite täpsus ning digitaalse identiteedihalduse turvatase. Lisaks tuleks kriitiliselt üle vaadata kodakondsuse omandamise mõõdikute sihttasemed ja tegevused, et need vastaksid muutunud julgeolekuraamistikule ning sihtrühmade tegelikule käitumisele.

Piirkondlike arenguerinevuste vaates on teenuste kättesaadavus oluliselt paranenud, kuna dokumendiväljastust on edukalt laiendatud ja lihtsustatud. Samas esitab rände- ja

lõimumisprobleemide raskuskeskme koondumine suurematesse majanduskeskustesse (eeskätt Tallinn) nende piirkondade teeninduskohtadele suuremaid väljakutseid. Hindamise käigus ilmnes uue probleemina, et segregatsioon muutub rahvuspõhisest üha enam sotsiaal-majanduslikuks. See tekitab kohalikule tasandile uusi katsumusi ning eeldab siseturvalisuse valdkonna asutuste ja KOV-ide tihedamat koostööd.

Programmi tegevused on aidanud märkimisväärselt kaasa nii programmi eesmärkide saavutamisele kui ka valdkonna laiemale arengule, eriti arvestades, et Ukraina sõjapõgenike ootamatu ja ulatuslik sissevool sundis ressursse kiiresti ümber jaotama, et teha julgeolekukontrolli ja tuvastada isikuid. Laiemas vaates on programmi tegevused aidanud edukalt hoida tasakaalu majanduse vajaduste ja riikliku julgeoleku vahel, st ühelt poolt on loodud tingimused välistööjõu ja talentide kaasamiseks (diginomaadid, lühiajalise töötamise e-registreerimine) ning teisalt on tugevdatud kontrolli agressorriikide kodanike viibimisõiguste üle. Strateegilise pikaajalise mõjuga on uute andmekogude (ABIS biomeetria jaoks ja MIGIS järelevalveks) käivitamine isikutuvastuses ja menetlusprotsessides aidanud asutustel vabastada teenindajate ressurssi operatiivülesannete täitmiseks.

Eesmärkide saavutamist toetava parima tavana tulevad esile teenuste digiteerimine (paberivaba viisamenetlus, iseteeninduskioskid) ja avaliku teenuse osutamise delegeerimine erasektorile (dokumendiväljastus). Menetlustes on olnud kriitilise tähtsusega asutustevaheline ühisjärelevalve ja tõhus teabevahetus (PPA, MTA, Tööinspektsioon).

Programmi kõige suurema kitsakohana joonistub eri allikate põhjal välja PPA vananev IT-taristu, mis ei võimalda uusi tehnoloogilisi lahendusi kasutusele võtta.

2.4.2. Asjakohasus

Programmi eesmärgid ja tegevused on loodud lahendama eri väljakutseid: Eesti majanduse ja demograafia arengust tulenev vajadus kvalifitseeritud välistööjõu järele; Eestisse saabuvate uussisserändajate profiilide mitmekesistumine; ebaseadusliku sisse- ja läbirände võimalik kasv; Eesti kodakondsuse omandamise huvi vähenemine; suurenev surve tagada turvaline identiteedihaldus ja seda toetavad tehnilised lahendused.

Programmi väljakutsete asjakohasus

Dokumendianalüüsi ja sidusrühmade tagasiside alusel saab järeldada, et algselt seatud **väljakutsed on jätkuvalt asjakohased** ning lisaks on **nende kaalukus ja kompleksus suurenenud.**

Kõige enam on algselt seatud väljakutsetele, nende teravusele ja lahendamise vajadusele mõju avaldanud globaalse julgeolekuolukorra järsk halvenemine, eelkõige Venemaa agressioon. Pikemas perspektiivis ei pruugi see piirduda üksnes Venemaa naabrusega, st ülemaailmne geopoliitiline ebastabiilsus ning võimalikud eskaleeruvad konfliktid või kriisid eri regioonides tekitavad püsiva riski uute rändevoogude tekkeks. Sellised globaalsed kriisid võivad suurendada seaduslikku ja ebaseaduslikku sisse- ja läbirännet, muutes rändejärelevalve ja tõsikindla identiteedihalduse oluliseks sisejulgeoleku ning riikliku kaitsevõime säilitamise eelduseks.

Samal ajal on endiselt aktuaalne Eesti riigisisene tööjõupuudus, mis eeldab seadusliku rände (eriti tippspetsialistide ja iduettevõtete töötajate) paindlikku ning kiiret menetlemist.

Identiteedihalduse vaates on algne väljakutse (turvaliste lahenduste tagamine) muutunud seoses tehnoloogia plahvatusliku arenguga kriitilisemaks. Tulevikku vaatavalt kasvab vajadus erinevate

digiteenuste ja -lahenduste (nt automaatsete, sh tehisarupõhiste lahenduste, e-teenuste ning riskipõhiste automaatsete mudelite) järele hüppeliselt, muutudes valdkonna efektiivsuse eelduseks. Peamine põhjus seisneb selles, et identiteedipettuste oht liigub aina enam füüsiliste dokumentide võltsimiselt küberruumi. Näiteks PPA eksperdid märkisid korduvalt, et isikute tõsikindel tuvastamine peab edaspidi suutma toime tulla tehisaru loodud süvavõltsingute ja muude kõrgtehnoloogiliste manipulatsioonidega.

Lisaks tuleb arvestada, et Eesti soovib ka edaspidi pakkuda võimalikult suurt osa avalikest teenustest e-teenustena ning olla tehnoloogiliste lahenduste arendamisel uuendusmeelne, mis on kooskõlas ka arengustrateegia „Eesti 2035“ suundadega. Eesti kui e-riigi kuvandi hoidmine ja arendamine (nt e-residentsuse programm 2.0 raames) nõuab tulevikus järjest enam täisautomaatseid iseteeninduslahendusi, kasutusmugavust kaugmenetluste ja automaatsete andmepäringute kaudu jne, säilitades seejuures turvalisuse.

Programmi eesmärkide ja tegevuste vastavus ühiskonna ja sihtrühmade vajadustele

Programmi eesmärkide ja tegevuste vastavust **ühiskonna ja sihtrühmade vajadustele saab hinnata kõrgeks**, kuna programm on suutnud paindlikult kohanduda nii majanduskeskkonna ootuste kui ka kriisiolukordadest tingitud erakorralise survega.

Ühiskond ootab rände- ja kodakondsuspoliitikalt **tasakaalu riikliku julgeoleku ja majandusarengu vahel**. Ühelt poolt soovib ühiskond, et riik oleks kaitstud ebaseadusliku sisserände, piiriüleste ohtude ja identiteedipettuste eest. Teisalt mõistetakse, et demograafiliste muutuste tõttu vajab Eesti arenguks ja heaolu säilitamiseks kvalifitseeritud tööjõudu. Programm vastab sellele ühiskondlikule ootusele otseselt, seades eesmärgiks „tasakaalustatud rändepoliitika“, mis kaitseb riigi kestlikkust ja avalikku korda, kuid on samas innovaatiline ja toetab Eesti arengut. Lisaks ootab e-riigiga harjunud Eesti ühiskond turvalist ja mugavat identiteedihaldust, sealhulgas e-ID ja mobiilseid lahendusi, ning programm toetab seda ulatuslike tehnoloogiliste arendustega.

Sihtrühmade puhul on olulised juba eespool käsitletud Eesti ja välismaiste kasutajate, näiteks e-residentide, ootused mugavatele ja turvalistele e-riigi teenustele ning ettevõtjate vajadus täiendava kvalifitseeritud tööjõu järele.

Hindamises osalenud valdkonna asutuste tagasisidest tuleb kõige selgemalt esile vajadus nutikate, nüüdisaegsete ja töökindlate tehnoloogiliste tööriistade järele. Mitmes töötoas rõhutati näiteks, et küber- ja veebipõhised ohud kasvavad kiiresti, kuid igapäevatöös napib vahendeid, millega neile tõhusalt reageerida.

Kokkuvõte programmi „Eesti arengut toetav kodakondsus-, rände- ja identiteedihalduspoliitika“ asjakohasusest

Programmis seatud algsed väljakutsed ja eesmärgid on tervikuna jätkuvalt aja- ja asjakohased ning muutunud julgeoleku- ja tehnoloogilises keskkonnas on nende kaalukus ning teravus veelgi võimendunud. Geopoliitiline ebastabiilsus, tööjõupuudus ning digiohud eeldavad, et programmi strateegiline üldeesmärk (tasakaalustatud ning turvaline rände- ja identiteedihaldus) jääks edaspidi samaks, kuid selle saavutamiseks tuleb tegevusi ümber fookustada ja võimendada.

Suurenenud koormuse ja ohtudega toimetulekuks tuleb võimendada täisautomaatsete e-teenuste ja digitaalsete iseteeninduskeskkondade arendamist, tehisaru- ja riskipõhiste automaatsete kontrollmudelite rakendamist, e-identiteedi ja biomeetria tõsikindlat kaugtuvastust (sh küber- ja süvavõltsingute ohtude tõrjumist) ning kindlasti ajakohastada PPA vananevat IT-taristut, et tagada teenuste toimepidevus.

Programmi seniste eesmärkide ja tegevuste vastavus ühiskonna ja sihtrühmade vajadustele on suur. Osapoolte vajadused vastavad juba eespool tuvastatud väljakutsetele, keskendudes tasakaalule julgeoleku ja majandusarengu vahel. Ühiskond ja ettevõtjad ootavad kaitset piiriüleste ohtude eest ning paindlikku keskkonda välistalentide kaasamiseks, samas kui e-residendid ja avalikkus eeldavad e-teenustelt sujuvust ning turvalisust. Küberohtude kiire kasv ja suurenev töökoormus eeldavad valdkonna asutustelt nutikate ning automatiseeritud IT-lahenduste kasutuselevõttu.

Hindamise tulemusel saab kokkuvõttes järeldada, et väljakutsetega toimetulekuks tuleb programmi eesmärkides, tegevustes ja mõõdikutes nihutada fookus automatiseerimisele ning riskipõhisele järelevalvele. Tegevuste tasandil eeldab see teenuste edasist digiteerimist, kaugtuvastuse ja biomeetria turvalist edasiarendamist ning PPA IT-baastaristu ajakohastamist.

2.5. Programm „Tark ja innovaatiline siseturvalisus“

Programmi tegevustena on kavandatud SIM-i, SKA ja SMIT-i teenused ning olulisemad arendused (personali, IKT-d, TA-tegevust jne puudutavad tegevused), mis toetavad STAK-i teiste programmide eesmärkide saavutamist. Programmi eesmärk on hoolitseda selle eest, et valdkonna asutused oleksid atraktiivsed tööandjad ja inimesed teeksid tähendusrikast tööd. Siseturvalisuse valdkonnas tegutsevad asjatundlikud, võimekad ja pühendunud inimesed. Siseturvalisuse tagamisel ollakse uuendusmeelsed, kasutatakse tarku ja innovaatilisi lahendusi.

Programmi tegevusi on aastate jooksul muudetud. Kuni 2021. aastani oli programmis kaks tegevust: „Inimeste hoidmine ja arendamine“ ning „Innovatsiooni ja tõenduspõhise poliitikakujundamise edendamine“. Alates 2022. aastast on ette nähtud kolm tegevust (vt allolev tabel). Programmi põhjalik sekkumisloogika on esitatud lisas 2 ja mõõdikute andmed lisas 3.

Tabel 9. Programmi „Tark ja innovaatiline siseturvalisus“ eesmärgid ning tegevused

Programm 5 „Tark ja innovaatiline siseturvalisus“			
Üldeesmärk	Siseturvalisuse asutused on atraktiivsed tööandjad ja inimesed teevad tähendusrikast tööd. Siseturvalisuse valdkonnas tegutsevad asjatundlikud, võimekad ja pühendunud inimesed. Siseturvalisuse tagamisel ollakse uuendusmeelsed, kasutatakse tarku ja innovaatilisi lahendusi		
Tegevused[42]	1. Tasemeõpe ja täienduskoolitus SKA-s	2. SKA teadus-, arendus- ja innovatsioonitegevus	3. IKT-teenuste pakkumine SIM-i valitsemisalast väljaspool
Tegevuste eesmärgid	Sisekaitseakadeemia tasemeõpe ja täienduskoolitus on aja- ja asjakohane ning tagab tõenduspõhiste teadmiste siirde õppesse. Mitmekülgsed õppimisvõimalused, praktilised õpikeskkonnad ning digiõppe osakaalu suurendamine loovad paremad eeldused siseturvalisuse valdkonnas töötajate kutsealaseks arenguks	Teadus-, arendus- ja innovatsioonitegevus toetab siseturvalisuse arengu kujundamist ja elluviimist, pakkudes teaduspõhiseid lahendusi ja rakenduslikke eksperimente siseturvalisuse valdkonna probleemidele, et suurendada tõhusust ja uuenduslikkust	IKT-teenused nii SIM-i valitsemisalas kui ka sellest väljaspool on töökindlad, nüüdisaegsed ja vastavad turbenõuetele ning kasutajad on nendega väga rahul

2.5.1. Tulemuslikkus

Tulemusaruannete ja mõõdikute saavutustasemete analüüs näitab, et SIM-i haldusala töötajate voolavuse määraga seotud eesmärgid täideti osaliselt, st PPA, HÄK ja SMIT saavutasid oodatud taseme, kuid SKA, PÄA ja SIM puhul jäi see näitaja täitmata. Samal ajal oli töötajate rahulolu määr kõigis haldusala asutustes ja aastate lõikes läbivalt kõrge. SKA õppetegevusega seotud mõõdikud, nagu sisseastumisavalduste koguarv ning konkurss ühele õppekohale, on samuti ootuspäraselt täidetud. Täitmata on aga jäänud TA-tegevuse eesmärgid, eelkõige seoses teadurite arvu ning publitseeritud raportite ja mõttepaberite mahuga SKA-s.

Tegevus „Tasemeõpe ja täienduskoolitus Sisekaitseakadeemias“

Andmed näitavad, et SKA taseme- ja täiendusõppe **kvantitatiivsed mõõdikud on suuresti täidetud**, kuigi aastate lõikes esineb volatiilsust. Sisseastumisavalduste arvu selge kasvutrend aitab leevendada siseturvalisuse valdkonna peamist murekohta ehk teravat personalipuudust (2024. aasta aruande kohaselt prognoositakse järgmise kümne aasta jooksul ligi 1300 inimese

[42] Perioodidel 2020–2023 ja 2021–2024 oli neli tegevust: 1) tasakaalustatud rändepoliitika, 2) tasakaalustatud kodakondsuspoliitika, 3) usaldusväärne ja turvaline identiteedihalduspoliitika, 4) tõhus rahvastikutoimingute poliitika. Viimase eesmärk oli tagada, et „rahvastikuandmed on kvaliteetsed ning toetavad riigi, kohalike omavalitsuste ja Eesti elanike avalike ülesannete täitmist ja lihtsat asjaajamist“.

puudujääki). Kui 2022. aastal konkurents vähenes, siis 2024. aastal tegi avalduste arv ligi 50% hüppe, mis üldise äreva julgeolekukeskkonna taustal kajastab õppe populariseerimise edukust. Nii õppurite kui ka tööandjate vaates on edu toonud lähenemisviis, kus tasemeõppes on muudetud õppekavasid paindlikumaks. Edukalt on lahendatud varasemaid kriitilisi kitsaskohti. Näiteks päästekorraldajate erialal, kus 2022. aastal jäi õpperühm täitmata (0,96 avaldust kohale), saavutati pärast eristipendiumi loomist ja õppekorralduse muutmist 2023. aastaks konkurss 2,2 avaldust kohale. Samuti on täidetud täienduskoolituste mahu sihttasemed, ületades 7000 osaleja piiri aastas.

Tegevuse mõõdikute vaates tuleks edaspidi kaaluda täiendavate kvalitatiivsete näitajate kaasamist, kuna ainult õppekohtade täitumus ei kajasta õppekvaliteedi vastavust ootustele. Siseturvalisuse valdkonna töötajate kõrgetasemeliste teadmiste ja oskuste olulisust rõhutab ka programmi üldeesmärk. Mitmed asutuste esindajad tõid välja, et STAK-i tasemel ei pöörata õppekvaliteedile piisavalt tähelepanu ning kriitilised spetsiifilised oskused (nt küberteadlikkus) jäävad praktilises teenistuses puudulikuks.

Piirkondliku arengu toetamise vaates on oluline roll SKA-l. Akadeemia pakutavad sotsiaalsed garantiid (nt tasuta toitlustus ja majutus) motiveerivad kõrgharidust omandama ja kindlat töökohta otsima ka kehvema sotsiaal-majandusliku taustaga noori maapiirkondadest ja Ida-Virumaalt. Piirkondliku kohalolu vaates tõid mitmed eksperdid esile just Narva õppekeskuse asukoha olulisust, mis on loonud eeldused Euroopa välispiiri valvamiseks vajalike oskuste omandamiseks otse piirilinna spetsiifilises keskkonnas. 2024. aastal avati seal edukalt ka uus kutseõpperühm täiskasvanud karjääripöörajatele ning lisaks plaanitakse õppekeskuse baasil skaleerida piirivalve võimekusi FRONTEX-i kaasabil.

Samas on SKA õppekeskuste geograafiline hajutatus viie asukoha vahel (Tallinn, Narva, Väike-Maarja, Meriküla ja Paikuse) vastakaid seisukohti tekitav teema. Ühelt poolt nähakse selles rahaliselt ja logistiliselt koormavat mudelit. Tulemusaruannete kohaselt on seatud eesmärk konsolideerida õpe kolme asukohta (Tallinn, Väike-Maarja ja Narva), mis on aga seni takerdunud rahastuse taha. Teisalt peavad intervjueeritud eksperdid praegust regionaalset jaotust tugevuseks, sest see toetab siseturvalisuse kättesaadavust üle Eesti ning võimaldab viia hariduse ja TA-tegevuse otse eesliinile ehk piirkondadesse, kus ääremaastumine ja sellega seotud julgeolekuväljakutsed on teravamad. Kokkuvõttes saab andmete põhjal järeldada, et edasise regionaalarengu toetamiseks tuleb lisaks Tallinnale säilitada õppekeskused kindlasti Narvas ning vähemalt ühes väiksemas asukohas, näiteks Väike-Maarjas.

Tegevuse laiem mõju valdkonna arengule ja panus programmi eesmärkide saavutamisse peaks eelkõige väljenduma siseturvalisuse valdkonna prognoositava personalikriisi leevendamises. Programmi ja tulemusaruannete kohaselt tekib siseturvalisuse asutustes järgmise kümne aasta jooksul enam kui 1300 töötaja suurune puudujääk, mis on tingitud muu hulgas eriteenistujate pensionile siirdumisest. Siseturvalisuse valdkonna värbamisvõimekust mõjutab ka rahvastiku vananemine, mille tõttu väheneb Eestis tööealine elanikkond tervikuna. Hindamise tulemusel saab kinnitada, et SKA tasemeõppe tegevuste mõju selle probleemi lahendamisele on olnud positiivne, kuid reaalsete vajaduste katmiseks siiski ebapiisav. Näiteks vaatamata politseiõppe kohtade suurendamisele 140 võrra (kuni 365 kohani) 2024/2025. õppeaastal on PPA-s lähiaastatel endiselt sadu täitmata ametikohti.

Seni saavutatud mõju üks võtmetegureid on olnud õppekavade ajakohastamine ja kohandamine tegelike vajaduste järgi (nt loodi uus hübriidohtude vastase võitlemise magistriõppekava ning lõimiti õppekavadesse läbivalt elanikkonnakaitse ja CBRN-moodulid, hakati pakkuma mikrokraadiprogramme jne), et tekitada laiemat huvi valdkonna vastu ning vastata paremini nii valdkonna kui ka õppijate vajadustele. Samuti pakutakse moodulõppe kaudu täienduskoolitust ja ümberõpet juba teenistuses olevatele politseiametnikele ja päästekorraldajatele. Lisaks aitab üldise

eesmärgi saavutamist laiemalt toetada sisekaitseõppe valikaine laiendamine enam kui 30 gümnaasiumisse (üle tuhande õpilase). Ka eksperdid kinnitasid intervjuudes, et see suurendab noorte turvalisusalast teadlikkust ja on strateegiliselt oluline värbamiskanal tulevaste kadettide leidmiseks.

Laiema mõju ja eesmärkide saavutamise kitsaskoht on asjaolu, et siseturvalisusalast väljaõpet pakutakse vaid ühes kõrgkoolis. Intervjuudes ja töötubades toodi korduvalt välja, et SKA-l puudub praegu piisav kompetents ja ressurss spetsiifilistes valdkondades (nt küberkuritegevus või süvaandmeanalüütika), kuid asutustel ei võimaldata neid koolitusi sisse osta teistest ülikoolidest (nt TalTechist või Tartu Ülikoolist) ega välisriikide eksperdikeskustest. Näiteks märgiti intervjuudes, et erakoolitajate, välispartnerite või teiste ülikoolidega spetsiifiliste koolituste ja innovatsiooni arendamisel põrkutakse konkurentsireeglite ja bürokraatlike piirangutega, millele omakorda seavad piirid riigieelarve ja tegevuspõhise eelarvestamise metoodikad. Siseturvalisuse spetsiifilisemate valdkondade õppe viimine teistesse ülikoolidesse või selle pakkumine tihedamas koostöös nendega parandaks asutuste hinnangul õppekvaliteeti ning aitaks operatiivsemalt reageerida valdkonna kiiresti muutuvatele ja erioskusi nõudvatele ohtudele. Lisaks võib olla abi strateegiates selgemate põhimõtete seadmisest, milliseid koolitusi ostetakse teadlikult sisse teistest avalik-õiguslikest ülikoolidest või välisriikidest ja mida õpetatakse SKA-s.

Tegevus „SKA teadus-, arendus- ja innovatsioonitegevus“

Tulemusaruannetest, sihtrühmade intervjuudest ja töötubadest kogutud teave toob esile **kontrasti tegevuse kvantitatiivsete mõõdikute saavutamise ja tegevuse sisuliste tulemuste vahel**. 2024. aasta tulemusaruande põhjal jäid saavutamata järgmised mõõdikud: teadurite arv (tegelik näitaja 12,8; siht 14) ja publitseeritud raportite arv (tegelik 10; siht 17). Samal ajal täideti eesmärk teadustöö kohustusega teenistujate osakaalu osas, mis ulatus 63%-ni (siht 51%). Lisaks korraldati aasta jooksul 47 teadus- ja arendustegevuse sündmust ning viidi ellu kuus vastavat projekti.

Publitseeritud raportite ja mõttepaberite avaldamisnäitajate puhul tõid osapooled välja, et SKA-s on võetud teadlik suund sisulisele kvaliteedile ja kõrgetasemelistele publikatsioonidele. Seda tehakse isegi juhul, kui see tähendab kvantitatiivsete eesmärkide (nt raportite arvu) mittetäitmist, millega tuleks arvestada järgmiste perioodide mõõdikute seadmisel. Töötubades toodi välja, et koostatud raportid ja mõttepaberid ei leidnud tihti kasutust ega toetanud vajadust teadustöö järele. Lisaks toome välja, et programmi ja tegevuste eesmärgid rõhutavad innovatsiooni, kuid praeguses mõõdikute süsteemis näitajad selle aspekti hindamiseks puuduvad.

Mõõdikute alusel **olulisi regionaalseid erinevusi ei ilmne**, kuigi sarnaselt SKA õppetegevusele loovad Narva ja Väike-Maarja õppekeskustes läbiviidavad TA- ning innovatsioonitegevused piirkondlikku lisaväärtust ja mõju.

Vastukaaluks kvantitatiivsete mõõdikute osalisele mittetäitmisele saab välja tuua **tegevuse laiema positiivse mõju ja programmi eesmärgi toetamise** institutsiooniliste võimekuste loomise kaudu. Näiteks loodi kolm eraldiseisva fookusega keskust: kaugseire teadus- ja arenduskeskus (2022), sisejulgeoleku instituudi teaduskeskus (2023) ning elanikkonnakaitse teadus- ja arenduskeskus (2024). Sihtrühmad kinnitasid, et nende keskuste kaudu on asutuste praktilised vajadused selgemalt seotud teadustegevusega ning TA-tegevuste tulemused toetavad paremini operatiivtööd (näitena toodi mitmel korral drooniseire ja -tõrje kontseptsioonide väljatöötamine, uuringud ja droonide kasutamine sündmuspaikade kaardistamisel). Lisaks valmis 2025. aastal SIM-i valitsemisala ühine teadus-, arendus- ja innovatsioonistrateegia, mis eelduslikult toetab TA-tegevusi veelgi enam. Edu saavutamiseks tuleb aga tagada, et nimetatud strateegia ning STAK-i TA-tegevuste eesmärgid ja tegevused (mida iga aasta uuendatakse) toetaksid üksteist, kuid samas ei tekitaks kahe strateegilise dokumendi täitmine liigset halduskoormust.

Valdkonnas TA-tegevuste võimekuse kasvatamine saaks meie hinnangul veelgi enam avalduda siis, kui TA-tegevused oleks viidud sisutegevustele lähemale ja toimiks teiste programmide horisontaalse võimestajana. Olemasolevate andmete põhjal on SIM selleks astunud juba vajalikke samme, näiteks toetab mainitud valitsemisala ühine teadus-, arendus- ja innovatsioonistrateegia, mida tuleks hoida juhtimise keskmes, muutes teaduspõhise sisendi strateegilise planeerimise ja otsustusprotsessi loomulikuks osaks. Selliselt teadvustavad eesliini asutused SKA-d kui oma igapäevast arengupartnerit. Lisaks on STAK-i uuel perioodil (2027–2030) senised eraldiseisvad SKA tasemeõppe ja teadustegevuse programmid ühendatud ühiseks tegevuseks „Sisekaitse haridus ja teadus“.

Ühe tegevuse edukust vähendava tegurina saab välja tuua asjaolu, et kuna SKA ei ole evalveeritud teadusasutus, puudub tal ligipääs riiklikule teadusrahastusele. See pärsib teadus- ja arendustöö jätkusuutlikkust ning eeldab, et SIM on teinud TA-tegevussuundade kohta õiged valikud ning on tagatud järjepidev finantseerimine.

Tegevus „IKT-teenuste pakkumine SIM-i valitsemisalast väljapoole“

Programmi raames osutab SMIT välispartneritele 13 teenust, nagu väärteomenetluse portaal, Transpordiameti teenused (liiklusregister, maanteeamet), Rahapesu Andmebüroo dokumendihaldus ning Tervisekassa ja RIA IKT-hooldus. Tulemusaruannete põhjal on **tegevuse mõõdikud täidetud**. 2024. aastaks seati rahulolu sihttasemeks vähemalt 77%, kuid juba 2022. aastal ulatus rahulolu 82%-ni ja 2023. aastal 85%-ni.

Piirkondlikud erinevused avalduvad SMIT-i võimekuses pakkuda üleriigilist tuge. Näiteks Tervisekassa ja RIA riigivõrgu seadmete IKT-teenuste haldamiseks ja hooldamiseks kasutatakse SMIT-i regionaalseid üksusi üle kogu Eesti.

Hoolimata mõõdikute täitmisest saab kogutud andmete põhjal välja tuua **tegevusega seotud mitu kitsaskohta**. Esiteks on IKT-teenuste pakkumine väljapoole SIM-i valitsemisala kajastatud programmis SMIT-i peamise tegevussuunana, kuigi tegelikkuses ei ole see prioriteet ega suurem osa SMIT-i tegevusest. Sellele osutati korduvalt ka intervjuudes ja töötubades, lisades, et mitmed niisugused teenused (nt väärteomenetluse portaal) on aegunud ega peaks olema strateegiline prioriteet. Intervjuude põhjal moodustavad väljapoole suunatud teenused hinnanguliselt vaid 5–10% SMIT-i tegevustest ja eelarvest. Seega ei kajasta tegevuse praegune eesmärk asutuse tegelikku strateegilist fookust ega peamisi väljakutseid. STAK-is puuduvad siseturvalisuse valdkonna enda fundamentaalsed IT-väljakutsed ja -ambitsioonid, nagu kübervastupidavus, kvantkrüptograafia valmidus, andmete varundamine ja hukukindlus ning tehisaruga seotud võimekused. See tekitab olukorra, kus programmi ja tegevuse aruandlus ei näita tegelikku IT-võimekuse arengut siseturvalisuses.

Teiseks tuleb välja tuua intervjuudes ja töötubades korduvalt rõhutatud probleem, et laiemas plaanis kannatab valdkond tehnoloogilise mahajäämuse ning rahastuse puuduse all. Väline keskkond suurendab tungivalt vajadust küberohtudega tegelemiseks ning e-teenustelt oodatakse aina suuremat lihtsust ja kasutajasõbralikkust. Seetõttu on olemasolev IT-arenduste vähene ressurss suunatud nende vajaduste katmiseks, kuid baassüsteemid, millele mitmed siseturvalisuse teenused toetuvad, on jätkuvalt iganenud.

Senise tegevuse elluviimise positiivse tavana võib esile tuua asutuste IT-arendusvajaduste keskse juhtimise. Näiteks arendatakse varahalduse infosüsteemi asutuste üleselt ühtse lahendusena, vältides eraldiseisvate lahenduste loomist iga asutuse jaoks.

Kokkuvõte programmi „Tark ja innovaatiline siseturvalisus“ tulemuslikkusest

Lisaks programmi tegevuste spetsiifilistele indikaatoritele on programmiüleseks mõõdikuks seatud SIM-i valitsemisala asutuste **töötajate üldine rahulolu**. Tulemusaruannete põhjal on see **mõõdik täidetud**, püsides kõikides asutustes (PPA, PÄA, HÄK, SKA, SMIT, SIM) stabiilselt kõrgel tasemel (asutuste lõikes keskmiselt 7,6–8,3 palli kümnepalliskaalal). Tulemusaruannetes märgitakse, et vaatamata viimaste aastate järjestikustest kriisidest (COVID-19, Venemaa agressioon Ukrainas) tingitud suurele lisakoormusele ja töötajate kasvavale väsimusele, ei ole üldine rahulolu vähenenud, mis näitab valdkonna töötajate sügavat pühendumust ja missioonitunnet.

Siinkohal on oluline välja tuua, et kui nimetatud programmi mõõdik mõõdab töötajate rahulolu, siis programmi tegevused kajastavad kitsamalt ainult SKA ja SMIT-i tegevusi.

Intervjuudes selgitati, et RM-i tegevuspõhise eelarve metoodika ei luba tugitegevusi (nt personali arendamine ja karjäärisüsteemid) strateegiliselt eraldi eesmärgistada, mille tulemusena keskendubki programm SKA-le ja IT-teenustele, jättes valdkonna sisemised personalipoliitilised ja IT-vajadused kajastamata.

Tuginedes intervjuudes ja töötubades kogutud tagasisidele, saab tõdeda, et töötajate rahulolu mõõdiku kõrge tase on tingitud asutuste igapäevasest meeldivast töökeskkonnast, operatiivtöö edukast juhtimisest ja sisulisest personalitööst asutuses, mitte ei ole seotud programmi tegevuste ega STAK-i strateegilise juhtimisega. Seetõttu ei võimalda töötajate rahulolu näitaja eraldiseisvalt hinnata, milline on programmi tegevuste panus valitsemisala personali hoidmise ja arendamise eesmärkide saavutamisse.

Kokkuvõttes võib hindamise tulemusel järeldada, et programm on formaalselt kvantitatiivsete mõõdikute üldise täitmise vaates olnud valdavalt tulemuslik, kuid valdkonna vajaduste vaates laiemalt on sisulise osa tulemuslikkus jäänud tagasihoidlikuks.

Programmi peamine nõrkus on see, et programmi üldeesmärk ja tegevuste eesmärgid on sõnastatud laialt ja ambitsioonikalt, kuid nende tulemuslikkuse hindamiseks seatud mõõdikud ning planeeritud tegevused on kitsad ja spetsiifilised ega täida eesmärkide kõiki aspekte. Seega ei toeta programm tegelikult peamisi siseturvalisuse valdkonna tegelikke innovatsiooni- ja personalivajadusi. Näiteks on eesmärgiks seatud targa ja asjatundliku personali arendamine ja uuendusmeelsus, kuid planeeritakse SKA õppe- ja teadustegevust ning SMIT-i väljapoole suunatud teenuseid. See võib viia olukorrani, kus näitajad on lihtsalt saavutatavad, kuid ei kajasta probleemide tuvastamiseks ja strateegiliste otsuste tegemiseks tegelikku olukorda. Planeeritud tegevuste ja indikaatorite seos eesmärkidega vajab meie hinnangul ümberhindamist, et programm toimiks reaalse strateegilise tööriistana. Programmi eesmärkides, tegevustes ja mõõdikutes tuleks senisest selgemalt kajastada ka valitsemisala kriitiliste IKT-süsteemide ajakohastamist, protsesside automatiseerimist, kübervastupidavust ning andme- ja tehisarupõhiste lahenduste kasutuselevõttu.

Kvantitatiivsete mõõdikute vaates on seatud sihttasemed suuresti saavutatud. Edukalt on täidetud õppetegevusega seotud eesmärgid (sisseastumisavalduste arv, konkurss) ning IKT-teenuste kasutajate rahulolu ja valitsemisala töötajate üldise rahulolu näitajad. Mahajäämust esineb TA-tegevuse mõõdikutes (teadurite ja raportite arv), kuid need näitajad ei võimalda eraldiseisvalt hinnata teadus-, arendus- ja innovatsioonitegevuse sisulist kvaliteeti, praktilist kasutamist ega mõju. TAI-tegevuse seos teiste STAK-i programmide vajaduste ja võimearendustega ei ole praegustes mõõdikutes piisavalt nähtav.

Piirkondliku arengu toetamise vaates avaldub programmil tugev positiivne mõju. SKA Narva ja teised regionaalsed õppekeskused toetavad tugevalt piirkondlikku arengut, luues kohalikku lisaväärtust ning suurendades riigi kohalolu nii taseme- ja täiendõppe läbiviimise kui ka spetsiifilise teadus-, arendus- ja innovatsioonitegevuse kaudu.

Laiemat positiivset mõju on programm toonud institutsioonilise võimekuse loomise kaudu (nt kaugseire ja elanikkonnakaitse teadus- ja arenduskeskused), mille abil on seotud TAI tegevus edukalt operatiivtöö praktiliste vajadustega (sh drooniseire edendamine). Need näited kinnitavad, et TAI tegevus saab toetada teiste STAK-i programmide eesmärkide saavutamist, kuid selle panus peaks olema senisest süsteemsemalt kavandatud ja mõõdetud.

Eduka tavana saab välja tuua TAI-strateegia valmimise, mis toetab teaduse paremat sidusust poliitikakujundamisega ja operatiivtegevustega teistes programmides. Samuti on edukas tava asutuste IKT- ja taristuvajaduste tsentraalne juhtimine, mis väldib riigi ressursside dubleerimist. Samas keskendub programmi eraldiseisev IKT-tegevus peamiselt SIM-i valitsemisalast väljapoole pakutavatele teenustele ega kajasta piisavalt SMIT-i tegelikku strateegilist rolli valitsemisala kriitiliste IKT-võimekuste arendamisel.

Olulisim kõrvalekalle on see, et SKA-s puudub suutlikkus ja ressurss õpetada kitsalt spetsiifilisi ning kiiresti arenevaid oskusi, mis ei ole rangelt politseitöö põhised (nt süvitsi küberkuritegevus, keeruline andmeanalüütika või spetsiifiline keemia- ja psühholoogiaalane teadlikkus). Selle tõhusaks lahenduseks oleks laiem koostöö teiste Eesti ja välisülikoolidega. Kõigi selliste pädevuste iseseisev väljaarendamine ei ole SKA-le ka otstarbekas. Nende pädevusvajaduste katmine eeldab püsivamat koostööd teiste Eesti ja välisriikide kõrgkoolide, valdkondlike ekspertide ning praktikutega.

2.5.2. Asjakohasus

Programmi eesmärgid ja tegevused on loodud lahendama kolme väljakutset: 1) siseturvalisuse teenuste pakkumiseks napib teenistujaid, 2) digi- ja infoajastu keskkond vajab uudseid lähenemisviise ning 3) töötajate oskuseid on vaja nüüdisajastada.

Programmi väljakutsete asjakohasus

Väljakutsed **„Siseturvalisuse teenuste pakkumiseks napib teenistujaid“** ja **„Töötajate oskuseid on vaja nüüdisajastada“** on jätkuvalt kriitiliselt aja- ja asjakohased ning nende kaalukus kasvab järgmisel kümnendil veelgi.

Kui STAK-i koostamise ajal prognoositi tööjõunappust pigem konkreetsete ametikohtade lahkumisotsuste ja palgasurve kontekstis, siis vahepealsel perioodil on sellest saanud süsteemne ja teravnev probleem. Nagu juba eespool märgitud, siirdub lähikümnendil sisejulgeoleku valitsemisalast suur hulk kogenud eriteenistujaid pensionile. Samal ajal väheneb vananevas ühiskonnas järjest tööturule sisenevate noorte üldarv, mis tihendab hüppeliselt konkurentsi era- ja avaliku sektori vahel. Lisaks on aina teravneva julgeolekuohu tõttu tekkinud valdkonnas suurem töötajate vajadus. Seega ei ole teenistujate nappus ainult hetkeolukorra kitsaskoht, vaid see trend muutub edaspidi veelgi suuremaks väljakutseks.

Senised tegevused teenistujate nappuse leevendamiseks ja oskuste ajakohastamiseks on olnud asjakohased, kuid need on keskendunud liialt koolitussüsteemi sisendile ehk uute õppurite arvu kasvatamisele ning teadustöö väljunditele. Näiteks SKA taseme- ja täiendusõppes õppemeetodite ümberkujundamine, politsei haridusmudeli uuendamine ja mikrokraadide pakkumine toetavad

selgelt tööjõupuuduse leevendamist ja oskuste ajakohastamist. Kuid tõhusamaks probleemiga tegelemiseks on vajalik tegevuste fookusesse võtta ka personali hoidmine (nt palgagarantiid ja motivatsioonisüsteemid), tööprotsesside laiem automatiseerimine ning vabatahtlike ja kriisireservide süsteemsem kaasamine. Asutuste (eriti PPA) esindajad tõid hindamise raames välja, et õpe toimub eriti tulemuslikult reaalse töö käigus, seega võiks täiendõppesse lõimida võimalusel rohkem praktilist kogemust ja tööpraktikat. Lisaks saaks meie hinnangul senisest veelgi enam suurendada valdkonna erialade atraktiivsust, kui pakkuda rohkemaid võimalusi omandada eriala spetsiifilisi õpiväljundeid teistes Eesti või välisülikoolides. Selline akadeemiline avatus ja programmide ristkasutus ei muudaks üksnes sisejulgeoleku haridust ajakohasemaks ja mitmekülgsemaks, vaid kasvataks märgatavalt valdkonna konkurentsivõimet tööturul, kuid eeldaks senisest tihedamat koostööd akadeemia ja teiste haridusasutuste vahel õpiväljundite kooskõlastamiseks.

Eriti oluliseks tegevussuunaks jääb sisejulgeoleku töötajate oskuste ajakohastamine ning laiahaardeline täiendusõpe, kusjuures muutunud ühiskondlik ja turvalisuskeskkond on toonud lisaks senistele vajadustele esile uued valdkonnad. Ühelt poolt on siseturvalisuse tagamine üha enam läbipõimunud keeruliste sotsiaalprobleemidega, nagu lähisuhtevägivald, ühiskondlik vaimse tervise kriis ning töötajate endi läbipõlemisrisk ja vaimse tervise hoidmine, mis eeldab ametnikelt senisest palju paremaid sotsiaalseid, psühholoogilisi ja kriisisekkumise oskusi. Teiselt poolt nõuavad tehnoloogiline hüpe ja julgeolekuohud spetsiifilisi erialaseid pädevusi sellistes valdkondades nagu küberohtude tõkestamine, mehitamata õhusõidukite ehk droonide kasutamine ja tõrje, hübriidrünnakute ärahoidmine ning tehisarupõhiste vahendite tundmine. Nagu aga eespool esile toodud, on SKA praegusest õppekavast ja täienduskoolituste valikust mitmed spetsiifilised ning nüüdisaegsed tehnoloogilised erialamoodulid veel puudu, mistõttu ei vasta eesliini töötajate senine oskuste baas täiel määral uutele tegevuskeskkonna väljakutsetele.

Väljakutse **„Digi- ja infoajastu keskkond vajab uudseid lähenemisi“** on samuti jätkuvalt kriitiliselt aja- ja asjakohane ning selle tähendus ja olulisus lähiaastatel üha suurenevad. Selle vajaduse hüppelise kasvu peamised põhjused on tehnoloogia plahvatuslik areng, tehisaru esiletõus ning küberkuritegevuse mastaapide laienemine, sealhulgas veebikelmused ja süvavõltsingud, mis on kurjategijate tegevusraadiust oluliselt avardanud. Intervjuude ja töötubade arutelu põhjal saab järeldada, et samal ajal on siseturvalisuse valdkond tehnoloogilises mõttes kohati sammu võrra taga, kuna vanade infosüsteemide, IT-arenduste püsirahastuse ja SMIT-i ressursside puuduse ning rangete andmekaitsereeglite tõttu tekivad takistused uute tehnoloogiate ja suurandmete operatiivsel rakendamisel.

Olukorda teravdavad veelgi julgeolekukeskkonna üldine halvenemine ning Venemaa agressioonist tingitud hübriidohtude komplekssus (nt lakkamatus võimenduses küberründed, sabotaažioht ja desinformatsioonikampaaniad), mis seavad programmile ning selle digi- ja TA-arendusega seotud suundadele ootuse töötada palju operatiivsemalt välja ning rakendada praktikas uusi lahendusi. Samuti tuleks IT-ressurssi senisest enam suunata SiM-i haldusala sisemiste vajaduste katmiseks, eelkõige küberturbe, pilvetehnoloogiate ja protsesside automatiseerimise arendamiseks.

Eraldi rõhutame, et küberkuritegevuse hüppeline kasv ja hübriidohud on muutnud digitaalse turvalisuse tagamise eesliinil samaväärseks füüsilise reageerimisvõimekusega. Seetõttu on meie hinnangul **oluline hinnata ka esmareageerijate ja vabatahtlike IKT- ning digipädevuste arendamist**. Kogutud andmete alusel saab järeldada, et SKA panus IKT- ja digipädevuste arendamisse nii esmareageerijate kui ka vabatahtlike seas katab küberkuritegevuse hüppelise kasvu taustal eesliini vajadusi vaid osaliselt. Kuigi akadeemia on integreerinud oma taseme- ja täiendusõppesse baastasemel digikirjaoskuse, sidesüsteemide kasutamise ning üldise hübriidohtude teadlikkuse, on spetsiifiliste küberoskuste (nt automatiseeritud veebikelmuste

analüüsi, süvavõltsingute tuvastamise ning digitõendite esmase kogumise) väljaõpe eesliini ametnikele puudulik. Ka intervjuudes ja töötubades kinnitati, et vabatahtlike (nt abipolitseinike ja vabatahtlike päästjate) koolitustel keskendutakse valdavalt füüsilisele korrakaitsele, päästetöödele ja elanikkonnakaitsele, jättes küberennetuse, digitaalse vihjeanalüüsi ja veebiseire kompetentsid tähelepanuta. Seega ei vasta praegune koolitusmudel täiel määral uue ajastu julgeolekuväljakutsetele ning vajab nüüdisaegseid küber- ja IKT-täienduskoolituse mooduleid, mis oleksid kättesaadavad nii eesliini kutselistele reageerijatele kui ka vabatahtlikele.

Programmi eesmärkide ja tegevuste vastavus ühiskonna ja sihtrühmade vajadustele

Tänapäeva ühiskond ootab sujuvaid, kiireid ja digitaalseid avalikke teenuseid (nt lihtne ja kiire veebimenetlus, nutikas ohuteavitus ning operatiivne reageerimine küber- ja veebikelmustele). Kogutud andmete põhjal vajab ühiskond siseturvalisuse valdkonnalt ka suuremat kompetentsi sotsiaalsete kriiside (lähisuhtevägivald, vaimse tervise mured) ning elanikkonnakaitse vajaduste lahendamisel. Kuna programm on seni olnud tugevalt haridus- ja koolituskeskne ega hõlma vundamendina kogu valitsemisala digipööret ja sotsiaalvaldkonna sidusust, siis saab hindamise põhjal järeldada, et programmi raames realiseeritud ja ühiskonnale nähtav tehnoloogiline areng (nt just eri teenuste kaudu) on olnud pigem tagasihoidlik. Teisalt kinnitavad andmed, et ühiskonna vajadus turvalise elukeskkonna ning professionaalse ja kiire abisaamise järele on tagatud asjakohase väljaõppe kaudu.

Valdkonna asutuste ja eesliini töötajate vajadused ulatuvad koolitusest kaugemale. Lisaks koolitusele ja väljaõppele vajatakse nüüdisaegseid ja tööjõukriisi leevendavaid digitööriistu ning erialaseid spetsiifilisi täienduskoolitusi (nt droonitõrje, küberkuritegevuse menetlus, vaimse tervise esmaabi). Sihtrühmad ise tõid hindamises välja, et kuna SMIT-i IT-arenduste võimekus on ülekoormatud ja SKA õppekavades pole kõiki uusi valdkondi veel piisavalt rakendatud, siis teevad nad mahukat „käsitööd“ vananevate infosüsteemidega, mis ei vasta nende tegelikule igapäevavajadusele. Asutuste (PPA, PÄA, HÄK) teravaim vajadus on protsesside automatiseerimine ja uute tehisarupõhiste lahenduste kasutuselevõtt.

Kokkuvõte programmi „Tark ja innovaatiline siseturvalisus“ asjakohasusest

Programmi algselt määratletud kolm strateegilist väljakutset (teenistujate nappus, vajadus digi- ja infoajastu uudsete lähenemiste järele ning töötajate oskuste ajakohastamine) on jätkuvalt asja- ja ajakohased ning nende kaalukus suureneb järgmisel kümnendil veelgi.

Nimetatud väljakutsete olulisust suurendab julgeoleku- ja tegevuskeskkonna muutus, mis toob kaasa tööjõukriisi süvenemise, tehisaru esiletõusust ja automatiseeritud küberkuritegevusest (nt veebikelmused, süvavõltsingud) tulenevad ohud, Venemaa agressioonist ajendatud hübriidohtude komplekssuse (küberründed, desinformatsioon) ning valdkonna läbipõimumise keeruliste sotsiaalprobleemidega (lähisuhtevägivald, vaimse tervise kriis ja töötajate läbipõlemine).

Programmi eesmärgid ja tegevused vastavad ühiskonna ning vahetute sihtrühmade vajadustele osaliselt, kuna programm on olnud tugevalt haridus- ja koolituskeskne ega kata kogu valitsemisala digipööret. Koolituse ja reageerijate baasväljaõppe tasandil tagab programm asutustele kvalifitseeritud järelkasvu ning ühiskonnale turvalise elukeskkonna. Samal ajal ei vasta tegevused täiel määral sihtrühmade tegelikele vajadustele eesliinil. Ühiskond ootab nutikaid digiteenuseid ning paremat toimetulekut sotsiaalsete ja küberkriisidega, eesliinitöötajad ja asutused (PPA, PÄA, HÄK) vajavad aga tööjõukriisi leevendavat protsesside automatiseerimist ja nüüdisaegseid digitööriistu. Samuti eeldab kiiresti muutuv tegevuskeskkond, et valitsemisala asutuste pädevusvajadusi

kaardistataks regulaarselt ning nende põhjal ajakohastataks süsteemselt SKA taseme- ja täiendusõppe sisu.

Programmi ajakohasuse ja mõju tugevdamiseks tasub kaaluda järgmisi eesmärkide ja tegevuste täiendusi:
- Taseme- ja täiendusõppe järjepidev ajakohastamine | Luua regulaarne süsteem valitsemisala asutuste muutuvate pädevusvajaduste kaardistamiseks ning ajakohastada selle põhjal SKA taseme- ja täiendusõppe sisu. Senisest enam tuleb tähelepanu pöörata tehnoloogia-, küber- ja hübriidohtude ning sotsiaalsete kriisidega seotud pädevustele, sealhulgas küberkuritegevuse menetlemisele, mehitamata süsteemide kasutamisele ja tõrjumisele, tehisaru rakendamisele, vaimse tervise kriisidele ning lähisuhtevägivalla juhtumite lahendamisele. Asjakohased täiendusõppe võimalused võiksid vajaduspõhiselt olla kättesaadavad ka vabatahtlikele.
- Õppe mitmekesistamine koostöös teiste kõrgkoolide ja ekspertidega | Kitsalt spetsiifiliste ja kiiresti arenevate pädevuste õpetamisel tuleb kasutada senisest süsteemsemalt teiste Eesti ja välisriikide kõrgkoolide, valdkondlike ekspertide ning praktikute kompetentsi. Koostöö võib hõlmata ühiseid õppemooduleid, külalisõppejõude ja õpimobiilsust.
- Programmi tehnoloogilise fookuse laiendamine | Programmi eesmärgid ja tegevused peaksid senisest selgemalt kajastama valitsemisala kriitiliste IKT-süsteemide ajakohastamist, protsesside automatiseerimist, kübervastupidavust ning andme- ja tehisarupõhiste lahenduste kasutuselevõttu. See aitaks vähendada rutiinset käsitööd, parandada teenuste toimepidevust ja leevendada tööjõunappusest tulenevat survet.
- Teadus-, arendus- ja innovatsioonitegevuse seostamine valitsemisala vajadustega | TAI tegevuse kavandamisel ja mõõtmisel tuleb senisest enam keskenduda teadustulemuste praktilisele kasutamisele ning nende panusele teiste STAK-i programmide eesmärkide ja võimearenduste saavutamisse.

2.6. Kokkuvõte arengukava ja programmide tulemuslikkusest

Programmide tervikliku toimivuse analüüs

Tuginedes eelmiste alapeatükkide programmide tulemuslikkuse ja asjakohasuse analüüsile, anname järgnevalt koondhinnangu sellele, kuivõrd moodustavad arengukava alaeesmärgid ja nende saavutamiseks loodud viis programmi toimiva terviku ning kas need on piisavad ja jätkuvalt aktuaalsed strateegilise üldeesmärgi saavutamiseks. Viie programmi koostoime ning nende võimekuse analüüsimiseks vaatame süsteemi kolmest vaatenurgast: **terviklikkus, piisavus ja aktuaalsus**.

Analüüsi põhjal saab järeldada, et viis programmi moodustavad teemade valiku ja eesmärkide sisu vaates loogilise raamistiku, kuid **praktilises rakendamises tuvastasime olulist funktsionaalset killustatust ning sidusa sünergia puudumist**. Programmide rakendamine toimub kohati eraldiseisvate „silotornidena“, mida toodi välja enamikus intervjuudes ja töötubade vestlusrühmades. Loogiliselt kokkukuuluvad tegevused olid hajutatud eri programmide vahel. Näiteks PPA vaates on riiki sisenemine (piirihaldus) 3. programmis, kuid riigis viibimine ja rände järelevalve 4. programmis, mis takistas tervikliku rändeprotsessi juhtimist. PÄA vaates on kriisideks valmisolek 3. programmis, aga päästetöödele reageerimine 2. programmis, kuigi ressurss ja eesmärk on sisuliselt samad.

Positiivse arenguna on SIM juba killustatuse probleemi teadvustanud ja asunud programme ümber kujundama. Alates 2027. aastast liidetakse sarnased valdkonnad kokku. Selliselt moodustub näiteks 1. ja 2. programmist „Turvaline elukeskkond“ ning kriisi- ja päästeteemad koonduvad uude programmi „Kriisikindel ühiskond“. Selline lähenemisviis loob kindlasti tugevama sünergia ja vähendab dubleerimist.

Analüüsides kokkuvõtvalt programmide ja tegevuste piisavust, saab järeldada, et kavandatud programmid on suunalt õiged, kuid planeeritud tegevused **ei ole arengukava üldeesmärgi saavutamiseks piisavad**, kuna nende reaalseks elluviimiseks puuduvad vajalikud ressursid. Seda kitsaskohta rõhutasid teravalt mitmed hindamises osalenud pooled. Ühe näitena toodi korduvalt arengukavas oluliste teemadena ette nähtud HELCOM-i reostustõrje nõuete täitmine ja merepääste erivõimekuse (MIRG) loomine, millega ressursinappuse tõttu sisuliselt ei tegeleta. Lisaks on eelnevas programmipõhises analüüsis korduvalt esile toodud, et esineb inimressursi puudus ning puuduvad piisavad vahendid uute IT-lahenduste väljatöötamiseks ja olemasoleva IT-taristu ajakohastamiseks. Selliselt tekib arengukava eesmärkide ja tegelikkuse vahele lõhe, mis tähendab, et üldeesmärgini jõudmiseks tuleb tulevikus valikuid paremini prioriseerida ning viia strateegilised plaanid tegelike eelarveliste ja operatiivsete võimekustega vastavusse.

Nagu juba eespool asjakohasuse hindamisel on välja toodud, on **STAK-i laiad alaeesmärgid jätkuvalt aktuaalsed**. Tegevuskeskkond (sh Venemaa agressioonist tingitud teravnenud julgeoleku- ja hübriidohud, kasvanud rändesurve, kiirelt arenevad küberohud ja identiteedipettused) on aga muutunud oluliselt ohtlikumaks ja komplekssemaks, mistõttu vajavad programmide spetsiifilised fookused pidevat ja kiiremat kohandamist

Tegevuskeskkonnast tulenevatele väljakutsetele reageerimine tekitab vajaduse agiilsema planeerimise järele. Staatiline kümneaastane arengukava ei toimi kiiresti muutuvas julgeolekukeskkonnas. Arengukava kipub dokumendina olema liiga pikk ja mahukas – enamik

intervjuudes osalenud asutuste esindajaid (sh juhid) märkis, et see ei ole nende igapäevane juhtimistööriist. Aktuaalsuse tagamiseks tuleks rakendada paindlikumat nn rulluvat planeerimist (nt 5 + 5 aastat), loobuda väheolulistest tegevustest ning keskenduda valdkonna 20% kõige strateegilisematele prioriteetidele.

Kokkuvõttes saab hindamise tulemusel järeldada, et STAK-i programmid on oma põhitegevuste ja strateegilise suuna poolest jätkuvalt aktuaalsed ning moodustavad eesmärkide ja teemade kaetuse poolest loogilise terviku, vastates vahetult muutunud julgeolekukeskkonnale, rändesurvele ja digiohtudele. Samas saab hinnata programmide raames elluviidavaid tegevusi üldeesmärgi saavutamiseks (eriti muutuvas keskkonnas) ebapiisavaks, kuna nende reaalseks elluviimiseks (eriti IT-arenduste puhul) ei ole piisavalt ressursse.

Partnerlus- ja koostöövõrgustike panus programmide väljundite saavutamisse

Siseturvalisus on oma olemuselt laiapindne ja kompleksne valdkond, mille eesmärkide saavutamine eeldab head partnerlust ning tihedat koostööd vabaühenduste, kohalike omavalitsuste, teadusasutuste ja kogukondlike võrgustikega. Selline koostöö laiendab reageerimis- ja ennetusvõimekust, tugevdab ühiskondlikku sidusust ning toob ohutusalase teadlikkuse otse inimeste igapäevasesse elukeskkonda. Arvestades ressursipiiranguid ja ajas kasvavaid julgeolekuväljakutseid, on seega kohane analüüsida, kuivõrd ja millisel viisil olemasolevad partnerlus- ja koostöövõrgustikud (sh vabatahtlikud päästjad, merepäästjad ja abipolitseinikud) toetavad STAK-i väljundite saavutamist. SIM-i haldusala ja partnerite koostööd on analüüsitud ka aruande 3. peatükis arengukava juhtimise vaatest.

Analüüsides iga programmi lõikes partnerite, sh vabatahtlike panust ja koostööd tegevuste elluviimisel, saab järeldada, et olemasolevad partnerlus- ja koostöövõrgustikud (eriti vabatahtlikud päästjad, merepäästjad, abipolitseinikud ja kogukondlikud organisatsioonid) **toetavad STAK-i programmide väljundite saavutamist kriitilisel ja asendamatul määral**. Ilma nende panuseta ei oleks reageerimise, ennetuse ega elanikkonnakaitse eesmärkide saavutamine praeguste kutseliste ressursside piiratuse tingimustes võimalik. Tuginedes programmide tulemuste ja mõõdikute analüüsile ning osapoolte antud sisendile, saab välja tuua, et suurim partnerite panus on avaldunud (kusjuures see ei viita, et teistes tegevustes oleks partnerite ja vabatahtlike panus vähem tähtis):

- **Maapiirkondade kiire reageerimisvõimekuse tagamine |** Vabatahtlikud päästjad ja merepäästjad tagavad kiire reageerimisvõimekuse maapiirkondades, kus nende panus avaldub reageerimisaja sihttasemete hoidmises ja elude päästmises väljaspool suuremaid linnalisi keskusi. Nad katavad geograafiliselt ulatusliku osa Eestist, kus kutseliste komandode ja patrullide kohalejõudmine võtaks kriitiliselt kaua aega. Mõnes piirkonnas on vabatahtlik merepäästeüksus ainus esmareageerija.
- **Haavatavate rühmade süsteemne tuleohutuse ennetus („Kodud tuleohutuks“) |** Vabatahtlikud päästjad panustavad haavatavate rühmade süsteemsesse tuleohutusalasesse ennetustöösse (projekti „Kodud tuleohutuks“ raames), mille mõju avaldub tulekahjudes hukkunute ja vigastatute arvu püsivas vähenemises ning eluruumide ohutuse suurenemises. Igal aastal viivad vabatahtlikud läbi tuhandeid kodunõustamisi ning kohandavad koostöös kohalike omavalitsustega toimetulekuraskustes või eakate inimeste eluruume. Seda laiaulatuslikku otsekontakti ja füüsilist nõustamist ei suudaks Päästeamet üksnes oma ametnikega vajalikus mahus tagada.

- **Valdkondadeülene vägivallaennetus ja juhtumikorraldus (MARAC-mudel) |** Valdkondadeüleses vägivallaennetuses ja juhtumikorralduses (MARAC-mudel) avaldub mõju lähisuhtevägivalla kordumisriski vähendamises ning suure riskiga ohvrite kaitses. MARAC-võrgustik ühendab politsei, kohalike omavalitsuste sotsiaaltöötajad, ohvriabi, tervishoiutöötajad ja vabaühendused. Suure riskiga juhtumite lahendamine ei sõltu üksnes õiguskaitseorganitest, vaid komplekssest tugivõrgustikust, mis tagab kannatanule kohese turvavõrgu ja aitab vältida vägivalla kordumist.
- **Uussisserändajate ja sõjapõgenike kohanemine ning lõimimine |** Uussisserändajate ja sõjapõgenike kohanemises ning lõimimises tuginevad praktilise kohanemisprogrammi läbiviimine, keeleõpe, kogukondlik nõustamine ja psühhosotsiaalne tugi valdavalt vabaühenduste, koolituspartnerite ning kohalike omavalitsuste võrgustikele. Eriti viimaste aastate kriiside (nt Ukraina sõjapõgenike sissevoolu) kontekstis ei oleks PPA või SIM üksnes oma ressursiga suutnud tuhandete inimeste vahetut kohanemist ja nõustamist hallata. Vabaühenduste operatiivne reageerimine hoidis ära laiaulatuslikud sotsiaalsed pinge- ja turvalisusriskid.

Hindamises avaldus, et seniste **võrgustike ja partnerite potentsiaali suuremat rakendamist piiravad mitmed tegurid**, näiteks asjaolu, et partnerlusvõrgustike tegevus ja vabaühenduste **toimimine on liigselt sõltuvuses lühiajalistest projektirahadest** (näiteks turvalisuse toetusprogrammid KOV-idele või mitmesugused MTÜ-de taotlusvoorud). Ministeeriumid käivitavad küll programme (tihti EL-i fondide vahenditest), mis suurendavad kogukondlikku teadlikkust ja loovad toimivaid koostöövõrgustikke, kuid pärast 2–3-aastase projektitsükli lõppemist eeldatakse sageli, et partnerid või omavalitsused suudavad neid tegevusi oma vahenditest iseseisvalt elus hoida. Selline mudel ei arvesta partnerite tegelikku finantsvõimekust ega taga arengukava pikaajaliste sihtide (nt kümneaastane strateegiline vaade) stabiilset ja katkematut täitmist. Eriti teravalt toonitati töötubade mitmes grupis, et selline projektipõhisus tekitab ohu, et hästi käivitunud ennetus- või reageerimisalgatused hääbuvad rahastusperioodi lõppedes, mis omakorda vähendab võrgustike usaldusväärsust ning raiskab varem tehtud investeeringuid.

Teise takistusena selgub hindamisel kogutud andmete analüüsist, et eri rollides ja tegevustes osalevad vabatahtlikuna ühed ja samad isikud ehk näiteks üks ja sama inimene tegutseb sageli samaaegselt abipolitseinikuna, vabatahtliku päästjana, Kaitseliidu liikmena ning täidab ka KOV-i volikogu või mõne liidu/nõukogu liikme ülesandeid. See on viinud olukorrani, kus aktiivne tuumik on **ülekoormatud ja läbipõlemise äärel**. Lisaks märkisid võrgustike esindajad ja vabatahtlikud ise korduvalt, et võrgustike juhid ning koordinaatorid peavad kulutama liiga palju aega bürokraatiale, aruandlusele ja projektipõhisele rahastuse taotlemisele, selle asemel et keskenduda inimeste värbamisele, hoidmisele ja väljaõppele.

Lisaks toome välja STAK-i praeguse seiresüsteemi kitsaskoha partnerite tegeliku panuse kajastamisel. Praegused arengukava mõõdikud keskenduvad valdavalt kvantitatiivsetele näitajatele (mõõdetakse vabatahtlike üldarvu, korraldatud võrgustikukohtumiste hulka või läbiviidud teavitustegevusi). **Puuduvad aga mõõdikud, mis hindaksid partnerite reaalset sisulist ja kvalitatiivset panust**, nagu vabatahtlike panustatud töötundide mahtu, tegelikku kriisireservi valmidust ja reageerimisvõimet või erasektori kaasamise ulatust innovatsiooni ja tehnoloogilistesse lahendustesse. Hindamise käigus tehtud intervjuudes ja antud tagasisides joonistus selgelt välja partnerite teatav pettumus, et nende sisulist panust ja operatiivset valmisolekut mõõdikutes ei näidata.

Kokkuvõttes on partnerlusvõrgustike ja vabatahtlike panus STAK-i eesmärkide ning väljundite täitmisesse äärmiselt suur, sest ilma nende aktiivse osaluseta ei oleks võimalik praeguse valdkonna isikkoosseisu ja eelarve juures tagada maapiirkondade esmareageerimist, laiaulatuslikku ennetustööd ega operatiivset kriisi- ja lõimimisabi jms tegevusi. Partnervõrgustikud on kujunenud mitmes võtmevaldkonnas teenuse esmaseks kandjaks.

Partnerite panuse säilitamiseks ja ka suurendamiseks tuleks liikuda projektipõhiselt rahastuselt strateegiliste tegevustoetuste mudelile, leevendada võrgustikujuhtide halduskoormust ning ajakohastada seiresüsteemi, asendades formaalsed arvnäitajad mõõdikutega, mis kajastavad tegelikku sisulist panust, töötunde ja kriisireservi valmisolekut.

Arengukava tulemuslikkus

Arengukava üldeesmärgi hindamiseks kasutatakse strateegilisel tasandil valitsemisala üleseid mõõdikuid. Kesksest usaldus- ja turvatundenäitajast ilmneb, et kuigi Eestit turvaliseks riigiks pidavate elanike osakaal ulatus varasematel aastatel stabiilselt üle 90%, langes see 2024. aastaks 88%-ni (seatud sihttase 94%). Teiste elanike turvatunnet peegeldavate näitajate trend on olnud püsivalt positiivne ehk ühiskondlik ohutaju seoses kuritegevuse, sisserände ja terrorismiga on läbivalt madal ning neid teemasid riigi peamisteks murekohtadeks pidavate inimeste osakaal on aastate jooksul püsinud stabiilselt madalal tasemel.

Samuti seiratakse arengukava üleselt valdkonna asutuste usaldusväärsust. Kui HÄK-i usaldusväärsuse mõõdik on olnud 2023. ja 2024. aastal täidetud, siis PPA ning PÄA näitajad on seatud eesmärkidest veidi maas. Siiski on elanikkonna **usaldusväärsus asutuste vastu kokkuvõttes väga kõrge**, sest eesmärgid on seatud ambitsioonikalt ning tegelik saavutustase jääb sihist maha vaid mõne protsendi võrra (PPA sihttase on 89% ja saavutustase 85%; PÄA sihttase on 97% ja saavutustase 96%).

Arengukava kui terviku positiivset mõju ja elanikkonna aktiivsust näitab hästi ka **siseturvalisuse tagamisse kaasatud elanike osakaal**, mis on aastate lõikes püsinud üle seatud sihttaseme. Kui perioodi alguses oli kaasatud elanike osakaal 17%, siis alates 2022. aastast on see näitaja tõusnud ja püsinud stabiilselt 27% juures, ületades edukalt 2024. aastaks seatud 25% sihttaseme.

STAK-i viie programmi mõõdikute saavutustasemete koondvaade (vaadeldes indikaatoreid, millel oli 2024. aastaks fikseeritud nii siht- kui ka saavutustase) näitab, et **strateegilises plaanis on programmide mõõdikud jäänud pigem täitmata**. Kõikide programmide peale kokku täideti 2024. aastaks oodatud sihttase 44 mõõdiku puhul, samas kui 79 mõõdikut jäi saavutamata.

Mõõdikute põhjal on **programmiti tulemuslikkus aga ebaühtlane**. Mõõdikute sihid saavutati enamikus osas programmides 4 ja 5. Programm 4 („Eesti arengut toetav kodakondsus-, rände- ja identiteedihalduspoliitika“) paistis silma eID kasvatamise, e-teenuste rahulolu ja vabatahtliku tagasipöördumise sihtide täitmisega ning programm 5 („Tark ja innovaatiline siseturvalisus“) täitis edukalt SKA sisseastumise konkursside, täienduskoolituste ning töötajate üldise rahuloluga seotud eesmärgid. Seevastu programmides 3 ja 2 ning mõneti ka programmis 1 jäi suur osa seatud mõõdikutest saavutamata. Programm 3 („Kindel sisejulgeolek“) ja programm 2 („Kiire ja asjatundlik abi“) seostuvad eelkõige patrullide väljapaneku, reageerimisaegade ning elanikkonna subjektiivsete tajumõõdikute mahajäämusega tõsise tööjõunappuse ja sotsiaalsete teadete surve foonil. Programmi 1 („Ennetava ja turvalise elukeskkonna kujundamine“) sihttasemete oodatud langust

varavastaste kuritegude, varguste ning vee- ja tuleõnnetuste hukkunute arvus ei saavutatud, kuigi tuleohutuse ennetusnäitajad olid edukad.

Mõõdikute analüüsi kokkuvõtteks saab tõdeda, et vahehindamine näitas selgelt, kuidas aastate 2020–2025 jooksul kasutatud **mõõdikud üksi ei kajasta piisavalt adekvaatselt valdkonna tegelikku toimivust ega tulemuslikkust**. Hinnataval perioodil tekkis mitmeid ootamatuid ja ulatuslikke kriise (nt pandeemia, julgeolekuolukorra teravnemine, sõjapõgenike sissevool), mis sundisid siseturvalisuse valdkonda ümber reageerima ja operatiivselt kriisijuhtimisele keskenduma. Asjaolu, et üldine julgeolekukeskkond Eestis on välispingetest hoolimata püsinud stabiilne ning elanike usaldusväärsus siseturvalisust tagavate asutuste vastu on jätkuvalt erakordselt suur, kinnitab, et valdkond on akuutsete kriisidega edukalt toime tulnud. Suuresti on ressursi ja fookuse ümbersuunamine peamine põhjus, miks esialgu pigem igapäevatööle ning teenuste arendamisele ja mahu kasvule suunatud sihid jäid mitmel puhul täitmata. Seega saab järeldada, et **hea toimetulek kriisidega kajastab ka valdkonna tulemuslikkust**, mille käigus on lahenduste leidmisel õpitud ning kohanetud, tagades seeläbi uueks strateegiaperioodiks märgatavalt parema valmisoleku (nt viidi ellu kolmepoolne andmevahetus SOS-i, Apollo ja KILP-i süsteemide vahel ning loodi ulatusliku evakuatsiooni, varjumise ja ohuteavituse terviksüsteem EE-ALARM koos sireenivõrgustikuga).

Hindamise kokkuvõttes toome lisaks välja, et STAK-i ja programmide **mõõdikute süsteem ja nende kasutamine vajab edaspidi kindlasti ülevaatamist**. Indikaatoreid on praegu liiga palju, need tekitavad halduskoormust ning keskenduvad kohati liialt mahtudele ja väljunditele, mitte mõjule ega muutusele. Meie hinnangul tuleks arengukavas mõõdikute hulka oluliselt vähendada, jättes alles vaid 20% kõige strateegilisematest ja sisukamatest mõjumõõdikutest, mis toetavad tegelikku juhtimist. Erinevaid igapäevatöö ja tegevuste väljundnäitajaid saab jälgida asutuste tegevusplaanide juhtimisel operatiivtasandil.

Kui vaadata arengukava senist täitmist kvantitatiivsetest mõõdikutest kaugemale ning hinnata tegevusi kogutud kvalitatiivsete andmete ja eksperthinnangute põhjal, võib öelda, et tervikuna on kindlasti liigutud positiivses suunas, kuid **eesmärkide saavutamisel esineb mitmeid takistusi**. Programmide põhiselt esineb erinevaid teemaspetsiifilisi tulemuslikkust toetavaid ja takistavaid tegureid, kuid nendest joonistub välja kolm põhiteemat, mis vajaksid arengukava üleselt rohkem tähelepanu.

Hindamistulemuste põhjal on kogu arengukava ulatuses üheks tulemuslikkuse saavutamist takistavaks läbivaks teguriks **IT-süsteemide ja digilahenduste halb olukord**. Ühelt poolt on valdkonnas suudetud ellu viia kaalukaid ja nähtavaid uuendusi (nt elektrooniliste iseteeninduskanalite laiendamine dokumentide taotlemisel, migratsioonijärelevalve andmekogu MIGIS juurutamine ning üleriigilise ohuteavituse terviksüsteemi käivitamine). Teisalt pärsib aga tegevuste sisulist tulemuslikkust ja eesliini operatiivsust asjaolu, et valdkonna baassüsteemid on tehnoloogiliselt vananenud. Samal ajal avaldab väliskeskkond digilahendustele järjest tugevamat survet, kuna ühiskond ootab mugavamaid e-teenuseid ja kiiremat digitaalset suhtlust, küberkeskkonnas toimuv kuritegevus kasvab hüppeliselt ning tehisaru ja *deepfake*-tehnoloogiate levik seab isikutuvastuse ja julgeoleku tagamisele täiesti uued standardid. Seega tuleks uuel strateegiaperioodil seada IT-taristu uuendamine ja digilahenduste kasutusele võtmine prioriteediks.

Arengukava teise kõiki teemasid läbiva takistusena joonistub programmide analüüsist välja **süvenev inimressursside ja oskuste põud**. Küsimus on nii üldises personalinappuses kui ka spetsiifiliste teadmiste ja oskustega spetsialistide puudumises, et tulla toime muutuva julgeolekukeskkonna ning uute ohtudega. Esineb vajadus haridus- ja koolitussüsteemi ajakohastamiseks, et tagada nii töötajatele kui ka vabatahtlikele nüüdisaegne ettevalmistus (sh küber- ja hübriidohtude ning digimenetluste suunal). Samal ajal peab koolitusmahtude suurendamisega käima kaasas süsteemne tegevus inimeste organisatsioonis hoidmiseks. Pelgalt

uute töötajate värbamisest ega õppekohtade lisamisest ei piisa, kui töökeskkond, koormuse jaotus ning vaimse ja füüsilise tervise tugimehhanismid ei toeta spetsialistide pikemat püsivust teenistuses. Uuel strateegiaperioodil tuleb fookus suunata terviklikule personalipoliitikale, mis ühendab nüüdisaegse õppe, motiveeriva töökeskkonna ja läbimõeldud hoidmisstrateegiad.

Kolmas võtmeteema programmide tulemuslikkuse tagamisel on **vabatahtlike kaasamine ning toimivad koostöövõrgustikud**, mille fookuses on ka tugevam koostöö KOV-idega. Senisest praktikast saab juba esile tuua edukaid näiteid, nagu KOV-ide turvalisuse arenguprogrammid (TAP) ja piirkondlikud turvalisuse nõukogud. Samas näitab vahehindamine, et vabatahtlike roll kasvab tulevikus hüppeliselt. See eeldab vabatahtlike ressursi paremat integreerimist riikliku julgeolekusüsteemi osaks. Lisaks on turvalisusriskid muutunud regionaalselt üha erinevamaks, mis nõuab KOV-idega vahetumaid ja piirkonnapõhiseid lahendusi. Üheks pikalt lahendamata olnud kitsaskohaks on nn sotsiaalsed väljakutsed ja abivajadused, mis koormavad operatiivliine (112) ja eesliini. Selle väljakutse tulemuslik lahendamine eeldab samuti teistsuguseid ja paremaid koostöömudeleid.

Kindlasti aitaks tulemuslikkuse parandamisele kaasa **valdkondliku killustatuse vähendamine ning veelgi parema strateegilisema tervikvaate kujundamine**. Vahehindamise analüüs näitab selgelt, et senine tegevuste ja teenuste liigne tükeldatus eri programmide ning asutuste vahel on pärssinud ühtse fookuse tekkimist. Kirjeldatud suunas aitab liikuda juba 2027. aastaks planeeritud valitsemisala juhtimismudeli (vt ka aruande peatükk 3) ning teemade ümberstruktureerimine, mis loodetavalt aitab valdkondi lähendada.

2.7. Kokkuvõte arengukava ja programmide asjakohasusest

Arengukava üldeesmärk on tagada, et *„Eesti inimesed tunnevad, et nad elavad vabas ja turvalises ühiskonnas, kus igaühe väärtus, kaasatus ja panus kogukonna turvalisusesse loovad ühe turvalisima riigi Euroopas. Koostöös parandatakse elukeskkonda, vähendatakse ohtu elule, tervisele, varale ja põhiseaduslikule korrale ning tagatakse kiire ja asjatundlik abi.“* Hindamaks STAK-i üldeesmärki, saab tulemustest lähtudes tõdeda, et **üldeesmärk on oma tuumolemuselt ja väärtuspõhimõtetelt jätkuvalt tähtis ning asjakohane**, kuid selle **rõhuasetused ja sõnastus vajavad muutunud keskkonnas täpsustamist**. Põhimõtted, nagu vaba ja turvaline ühiskond, kogukondade kaasatus, ennetustöö elukeskkonna parandamise kaudu ning kiire ja asjatundlik abi, moodustavad jätkuvalt sidusa ja toimiva siseturvalisuse alustala. Samas viitavad eksperdihinnangud ja viimaste aastate kriisikogemused vajadusele viia üldeesmärk paremasse kooskõlla tuleviku väljakutsetega:

- „Kogukondlikkus ja igaühe panus“ on ka tulevikku vaatavalt asjakohane. Kuna hindamine näitab, et kaasamine ja koostöö ning vabatahtlike rolli tähtsuse kasv on aina olulisemad, peaks üldeesmärk paremini rõhutama laiapõhjalist riigikaitset, elanikkonna tegelikku kriisivalmidust ja iseseisvat toimetulekuvõimet.
- Algne eesmärk rõhub traditsiooniliste turvariskide (oht elule, tervisele, varale ja põhiseaduslikule korrale) ennetamisele ja lahendamisele. Tänapäeva tegevuskeskkonnas võiks selgemalt sisse tuua ka valmisoleku hübriidohtudeks, mehitamata ja digitehnoloogiatest tulenevateks riskideks ning ulatuslikeks kriisideks.

Tuginedes programmide kaupa läbi viidud asjakohasuse analüüsile, saab STAK-i programmide **eesmärke ja programme tervikuna pidada üldiselt jätkuvalt asja- ja ajakohaseks** ehk praegune tegevussuundade raamistik on piisavalt üldine, et võimaldada paindlikkust. Samas **ei fokusseeri programmide tegevuste eesmärgid ja sisutegevused oma algses sõnastuses uutele ja ettenägematutele ohtudele** (eriti hübriid- ja tehnoloogilistele riskidele). Hindamise tulemused

näitavad, et valdkond suutis reageerida ootamatustele operatiivselt ja paindlikult, kuid see toimus pigem asutuste hea operatiivkoostöö, mitte strateegiadokumendi ettenägelikkuse tõttu. Tegevussuunad kujundati algselt rahuaja ja tavapäraste turvariskide loogika järgi, mistõttu ei ole seal uusi ja tulevikku vaatavaid väljakutseid, nagu mehitamata süsteemide ja ründedroonide levik, tehisaru ja *deepfake*-tehnoloogiate kasutamine pettustes ning laiaulatuslik elutähtsa taristu küber- ja füüsiline sabotaaž.

Hindamise tulemustele tuginedes ning arvestades praeguste eesmärkide laia sõnastust, **ei ole käimasoleval rakendusperioodil otstarbekas arengukava struktuuri muuta**. See suurendaks asutuste halduskoormust ning häiriks toimivaid juhtimis- ja aruandlusprotsesse. Selle asemel on põhjendatud jätkata tegevuskavade iga-aastase ajakohastamise senise praktikaga, parandades tegevuste asjakohasust ja suunates neid täpsemalt uutele esilekerkivatele väljakutsetele. Vastavad soovitused on esitatud eespool programmide asjakohasuse analüüsis.

Küll aga tuleks nii hindamistulemustele kui ka rahvusvahelistele uuringutele tuginedes võtta **2030+ perioodi STAK-is suund põhimõtteliselt uuele lähenemisviisile**. Tuleviku ohupilt on muutunud füüsilisest üha enam virtuaalseks ja hübriidseks, mis nõuab oluliselt kiiremat kohanemisvõimet. Alljärgnevalt on esitatud ülevaade fookustest, mida STAK 2030+ ja 2028+ EL-i eelarveperioodi vahendite riigisisene planeerimine peaks arvestama:

- Strateegiline planeerimine peaks põhinema n-ö rulluval strateegial ehk 5 + 5 aasta süsteemil, mis võimaldab iga viie aasta tagant eesmärke ja prioriteete vastavalt väliskeskkonna muutustele ümber seada. See haakub ka NATO 2030 ja teiste rahvusvaheliste strateegiate loogikaga, mis rõhutavad pidevat kohanemisvõimet uute ohtudega.
- Rahvusvahelised analüüsid ja küberjulgeoleku tulevikuülevaated näitavad, et 2030. aastaks domineerivad kuritegevuses tehnoloogilised ja küberlahendused ning levivad *Crime-as-a-Service* (kuritegevus kui teenus), krüpteeritud suhtlus ja tehisarupõhised küberründed. Ka hindamise käigus kinnitasid eksperdid, et kuritegevus liigub füüsilisest ruumist küberruumi, kus fookuses on pangakontode tühjendamine, süvavõltsingud ja infooperatsioonid. Selliste ohtudega tegelemine eeldab aga eespool korduvalt mainitud IT-taristu uuendamist. Samuti tuleks EL-i tehisintellekti määrust (AI Act) arvestades pöörata arengukavas senisest enam tähelepanu sellele, kuidas rakendada õiguskaitseasutustes uusi tehnoloogiaid, sealhulgas biomeetrilisi ja seirelahendusi, viisil, mis tagab põhiõiguste ja andmekaitsenõuete järgimise.
- Eri julgeolekuasutuste uuringud ja ülevaated näitavad, et Venemaa ja Hiina agressiivne poliitika, hübriidrünnakud, desinformatsioon ja rände relvana kasutamine on püsivad trendid, mitte lühiajalised kriisid. See eeldab siseturvalisuse valdkonnalt aina enam ressursse ja valmisolekut erinevateks väljakutseteks. Seega peaks strateegilisel tasandil planeerima, kuidas siseturvalisus ja sõjaline kaitse saaksid paremini üksteist toetada (ühishanked, logistika vms).
- Nii NATO 2030 kui ka Eesti sisejulgeoleku analüüsid peavad kliimamuutusi ja äärmuslikke ilmastikuolusid olulisteks ohuteguriteks. Kliimakriisid toovad kaasa rändesurve kasvu, aga ka otseseid tarneahelate ning elektri- ja sidekatkestusi. Seega tuleks strateegilisel tasemel suurema tähelepanu alla võtta kerksuskeskuste ja evakuatsioonirühmade loomine (eriti koostöös KOV-idega), et tagada iseseisev toimetulek ka siis, kui tsentraalsed teenused on katkenud. Kuigi kliimamuutustest tingitud rändesurve olulisuse osas esines hindamises vastakaid arvamusi, tuleks kokkuvõttes valmistuda ka kliimapõhisteks rändevoogudeks ning neist tulenevateks spetsiifilisteks väljakutseteks.

2.8. EL-i järgmise eelarveperioodi vahendite planeerimisest

EL-i viimaste aastate erinevate algatuste, sh Riikliku partnerluskava 2028-2034[43] ja Euroopa sisejulgeoleku strateegia Protect EU[44], analüüs koostoimes hindamise käigus tehtud intervjuudes ja töötubades kogutud andmestikuga, lubab väita, et 2028+ planeerimisperioodil mõjutavad siseturvalisuse valdkonda üha enam tehnoloogia areng ning sellega kaasnevad uued vajadused nii võimekuste arendamisel kui ka organisatsioonide toimemudelite kujundamisel. Piirivalve ja piirikontrolli puhul on üha selgemalt kasvamas vajadus seiretegevuse suuremaks automatiseerimiseks. See tähendab lisaks tehnoloogilistele investeeringutele ka suuremat rõhku personali ettevalmistusele, et uusi lahendusi osataks igapäevatöös tõhusalt rakendada. Mitmed EL-i välispiiride kaitsega seotud algatused, seal hulgas EL-i drooni- ja droonitõrjevaldkonna turvalisuse tegevuskava[45] tõdevad, et droonide ja autonoomsete süsteemide kiire areng ja levik, mida on omakorda kiirendanud ka julgeolekuolukorra muutused Euroopas, on tinginud ka piirikaitsetaristu edasi arendamise vajaduse. Nimetatud vajadust rõhutasid ka mitmed hindamise käigust intervjueeritud eksperdid. Eesti jaoks tähendab see 2028+ EL-i eelarveperioodi vahendite riigisisesel planeerimisel vajadust senisest rohkem panustada lisaks traditsioonilise EL välispiiri valve ja -kaitse taristu arendamisele, nii õhu, maismaa kui ka veedroonide tuvastamise ja neutraliseerimise võimekusse, kasutades asjakohase võimekuse loomisel muuhulgas ka tehisaru võimalusi.

Nimetatud võimekuste arendamiseks on SKA-s juba loodud kaugseire teadus- ja arenduskeskus, millise tegevus on suunatud just sarnasele arenguvajadusele. Lisaks on ka Horizon Europe kolmanda klastri raames arendatud projektid MELCHIOR[46] ja ODYSSEUS[47], millised on heaks rajamärgiks, võimendamaks ka SKA tegevusi droonitehnoloogia arendamisel EL-i uue eelarveperioodi vahendite toel. SKA-s viljeletav julgeolekuinnovatsioon ning uute tehnoloogiate katsetamine on muuhulgas ProtectEU-st STAK 2028+ jaoks üks olulisemaid uusi sõnumeid. Komisjon soovitab määruses mitte piirduda vaid eraldiseisvate teadus- ja arendusprojektidega, vaid rõhutab vajadust liikuda teadusuuringust reaalse kasutuselevõtuni. Eraldi nimetatakse sisejulgeolekustrateegias oluliste teemadena tehisintellekti, õiguskaitseasutuste koolitamist uute tehnoloogiate kasutamiseks ning tsiviil- ja kaitsetehnoloogiate kahese kasutuse potentsiaali.

Mehitamata õhusõidukite kasutamise ning nende tuvastamise ja neutraliseerimise võime arendamise kõrval tuleks 2028+ EL-i eelarveperioodi kavandamisel silmas pidada ka SIM-i valitsemisalas olemasoleva tsiviillennuvõime säilitamist ja edasiarendamist. See võimaldab tagada kiire ja katkematu reageerimise pääste-, meditsiini-, otsingu- ja julgeolekusündmustele kogu Eesti territooriumil ning toetab elanikkonna turvalisust ja riigi tegutsemisvõimet hädaolukordades ja kriisides. STAK-i programm „Kiire ja asjatundlik abi“ käsitleb ühe prioriteetse väljakutsena lennu- ja merepäästevõime arendamist. Sisuliselt on tegemist programmide ülese võimega, mis toetab ka teiste STAK-i programmide eesmärkide saavutamist ning mille arendamise ja kestliku rahastamise vajadus ulatub ka 2028+ eelarveperioodi.

Elanikkonnakaitse ja kriisivalmiduse võimete terviklik arendamine võiks olla üks selgemaid 2028+ perioodi välisrahastuse prioriteete, sest EL-i riigiplaani määrus asetab tugeva rõhu kriisideks ja katastroofideks valmisolekule, ühiskonna kerksusele ning kriitiliste teenuste toimepidevusele. SIM-i valitsemisalas võib intervjuude põhjal hinnata investeerimisvajaduse väga laiaks ehk alates siseturvalisuse asutuste toimepidevusest ja 24/7 olukorraseirest kuni elanikkonna varjumisvõime,

[43] Rahandusministeeriumi veebileht riikliku partnerluskava kohta. Link.
[44] Euroopa sisejulgeoleku strateegia ProtectEU. Link.
[45] Drooni- ja droonitõrjevaldkonna turvalisuse tegevuskava. Link.
[46] Projekti MELCHIOR veebileht. Link.
[47] Projekti ODYSSEUS veebileht. Link.

ulatusliku evakuatsiooni ja ohuteavituseni. Näiteks toodi töötubades eraldi probleemina välja, et Eestis on märkimisväärselt puudu varjenditest ja varjumiskohtadest ning KOV-ide kriisivalmiduse tase on ebaühtlane.

Rändega seotud kriiside kontekstis on EL-i strateegilistes dokumentides võtmetähtsusega kiire infovahetusteabevahetus ja hea olustikuteadlikkus, mis omakorda eeldab tugevamat panust rahvusvahelisse koostöösse. Intervjueeritud eksperdid tõid välja rändekriisi temaatika üha sagedasema tõusetumise ka Eesti sisejulgeoleku tagamisel, tuues näiteks Valgevenest lähtuva rändesurve Lätile ja Leedule ning siinse vahehindamise ajal toimunud sündmustiku Hispaaniale kuuluvas eksklaavis Ceutas. Järgmise perioodi planeerimisel on soovitav EL-i vahenditest varjupaiga-, rände- ja integratsioonivaldkonna toetamisel senisest enam pöörata tähelepanu ka Eesti rändealase kriisivalmiduse ja rändega seotud hübriidohtudele vastupanuvõime arendamisele. Selleks kavandada 2028+ EL-i eelarveperioodi vahendite riigisisesel planeerimisel abikõlbulikke tegevusi näiteks suuremahulise rändesurve paremaks juhtimiseks, rände instrumentaliseerimisele reageerimise protseduuride arendamiseks, asjakohase menetluse (sh viisavaldkonna) IT süsteemide arendamiseks ning tagasisaatmise ja vastuvõtusüsteemi jätkuva toimepidevuse arendamiseks.

Nagu tõdesid intervjueeritud ja töötubades osalenud eksperdid, on tõhusa piiriülese koostöö eelduseks hästi toimivad ja usaldusväärsed infosüsteemid. Nende edasiarendamiseks on soovitav ka edaspidi kavandada välisvahendeid, nagu seda on varem tehtud näiteks Sisejulgeolekufondist (ISF) ning Piirihalduse ja viisapoliitika rahastust (BMVI).

Majanduslikult motiveeritud kuritegevuse iseloom muutub samuti järjest tehnoloogiapõhisemaks. Krüptomaksevahendite laiem levik kuritegelikes skeemides toob kaasa vajaduse arendada asjakohaste asutuste vastavat pädevust, sh koolitada politsei, prokuratuuri ja teiste asutuste töötajaid ning tugevdada krüptovahendite jälitamise tehnoloogilist võimekust ning kasutajate teadlikkust vastavatest tehnoloogiatest ja metoodikatest. On oluline märkida, et hindamises osalenud ekspertide hinnangul ei ole Eesti vajadus siin ainult täiendav personal, vaid eelkõige uus tehnoloogiline võime, sh digikriminalistika, andmeanalüüs, tehisaru kasutamine, digitaalsed tõendid, automatiseeritud menetlus, rahvusvaheline teabevahetus ning ühine olukorrateadlikkus.

Kübervaldkonnas seab NIS2 direktiiv[48] selged ootused muuhulgas SIM-i valitsemisala kriitilise taristu kaitse tugevdamiseks. Seega on järgmise 2028+ perioodi planeerimisel soovitav pöörata senisest rohkem tähelepanu sellele, et politsei-, piirivalve-, pääste- ja hädaabiteenused toimiksid ka ulatusliku küberrünnaku või IT-rikke korral. Selleks tuleb jätkuvalt hinnata, millistest infosüsteemidest ja teenusepakkujatest kriitilised teenused sõltuvad, tagada vajalikud varulahendused ning harjutada regulaarselt olukordi, kus tavapärased digilahendused ei tööta, kuid kriitilised teenused peavad saama osutatud. Nagu direktiiv sedastab, ei lasu vastutus taristu kaitsmisel ainult riigil, vaid ka taristu omanikel, näiteks telekommunikatsiooniettevõtetel, mis võib kaasa tuua täiendavaid arutelusid rollijaotuse ja rakenduspraktika üle.

Nii SIM-i valitsemisala IT süsteemide arendamise kui ka elanikkonnale osutatavate teenuste kontekstis tuleb 2028+ perspektiivis arvestada üha kiireneva kvanttehnoloogia arenguga, sealhulgas postkvantkrüptograafiaga, mis hakkab mõjutama nii infosüsteemide arendamist kui ka kasutajate teadlikkust. 2028+ planeerimisperioodi seisukohalt on kvanttehnoloogial valitsemisalale kaks vastandlikku mõju. Ühelt poolt võib piisavalt võimas kvantarvuti juba eelseisva planeerimisperioodi lõpuks murda osa praegu kasutatavast krüptograafiast ning sellega kaitstud

[48] Euroopa Parlamendi ja nõukogu direktiiv (EL) 2022/2555, 14. detsember 2022, mis käsitleb meetmeid, millega tagada küberturvalisuse ühtlaselt kõrge tase kogu liidus, ja millega muudetakse määrust (EL) nr 910/2014 ja direktiivi (EL) 2018/1972 ning tunnistatakse kehtetuks direktiiv (EL) 2016/1148 (küberturvalisuse 2. direktiiv). Link

lahendustest. Teiselt poolt võimaldavad kvanttehnoloogiad luua turvalisemaid sidekanaleid, täpsemaid sensoreid ja uusi seirevõimeid. Seetõttu käsitlevad asjakohased EL-i algatused[49] kvanttehnoloogiat üha enam nii majandusliku konkurentsivõime kui ka riikliku julgeoleku küsimusena. SIM-i valitsemisala eksperdid on juba kaasatud Eesti asjakohaste initsiatiivide, nt "Eesti postkvant-krüptograafiale ülemineku riiklik teekaart" elluviimisse, mistõttu on soovitatav sealset teadmist kasutada ka valitsemisala IT süsteemide uuendamisel ja seeläbi toimepidevuse tagamisel 2028+ EL-i eelarveperioodi vahendite abil.

Üks läbivaid teemasid erinevates Euroopa strateegilistes initsiatiivides[50] on tehisaru levik ja selle mõju. Ühelt poolt tuleb tehisaru arenguid arvesse võtta asjakohastes riskianalüüsides, teisalt pakub see uusi võimalusi näiteks ennustava analüütika kasutamiseks kuritegevuse ja muude riskide ennetamisel. Laiema soovitusena 2028+ EL-i eelarveperioodiks saab välja tuua vajaduse personali koolitamiseks ja asjakohaste protseduurireeglite välja töötamiseks ning testimiseks, et ühest küljest tehisaru kasutuselevõtt oleks teadlik ja võimalust pidi maandatud riskidega ning teisest küljest nähtaks ette vastumeetmed tehisaru põhisteks kuritarvitusteks valitsemisala süsteemide vastu.

Kokkuvõtteks, hinnates ülaltoodut ka Riikliku partnerluskava 2028-2034 valguses, võib öelda, et nii hindamise käigus läbi viidud intervjuude ja töötubade tulemused, kui ka EL-i erinevate rahastute raamdokumendid näitavad, et välisrahastuse planeerimisel on lisaks tänasest julgeolekukeskkonnast tulenevale kriisireguleerimise ja elanikkonnakaitse alastele tegevustele, seal hulgas tsiviillennuvõime tagamisele, soovitatav seada kõigi STAK programmide kesksesse fookusesse kaasaegsete tehnoloogiliste, eelkõige digitaalsete lahenduste arendus ning kasutajate koolitamine nende uute lahenduste kasutusele võtuks. Arvestades, et mitme praegu siseturvalisuses kasutatava süsteemi arhitektuuriline ülesehitus ei võimalda nende edasiarenduse kaudu efektiivselt lähiaja uusi vajadusi näiteks piirihalduses, süüteomenetluses või ebaseadusliku rände halduses tõhusalt rahuldada, võivad välisvahendid olla olulised uute võimekuste loomisel, sh tehisaru võimaluste rakendamisel.

Ka kehtiva STAK-i ja 2028-2034 partnerluskava eesmärkide üks tugevamaid ühiseid jooni on vajadus kasutada senisest rohkem tehnoloogiat, andmeid ja automatiseerimist. See puudutab nii õiguskaitset, piirihaldust, rännet kui ka kriisijuhtimist, milliseid valdkondi katvates STAK programmides oli kõigis väljakutseks kvalifitseeritud personali puudus. Seetõttu tuleks eelseisva planeerimisperioodi EL-i vahendeid kasutada eelkõige sellisteks investeeringuteks, millega asendatakse tehnoloogiliselt vananenud lahendused, kindlustatakse kaasaegse tehnoloogia abil institutsionaalne koostalitlusvõime, parandatakse olukorrateadlikkust ning võetakse kontrollitult kasutusele tehisaru põhine andmeanalüütika ja protsesside automatiseerimine.

STAK-i programmid panustavad EL-i siseturvalisuse fondide erieesmärkidesse kitsalt oma valdkondade spetsiifiliselt. Programmide tegevused võimaldavad tõhustada andmepõhist ennetustööd, operatiivset kriisijuhtimist, piirihaldust, rändepoliitikat ning tehnoloogilist innovatsiooni, tagades seeläbi riigi tervikliku turvalisuse ja kaasaegse kriisivalmiduse igas olukorras.

EL-i järgmise 2028+ eelarveperioodi riigisisese planeerimise üheks keskseks teemaks lubab nii STAK-i hindamine kui ka EL-i laiem strateegiapilt tuua lisaks tänasest julgeolekukeskkonnast

[49] Euroopa Liidu soovitus koordineeritud rakenduskava kohta üleminekuks postkvantkrüptograafiale. Link.

[50] Euroopa Parlamendi ja nõukogu määrus (EL) 2024/1689, 13. juuni 2024, millega nähakse ette tehisintellekti käsitlevad ühtlustatud õigusnormid ning muudetakse määruseid (EÜ) nr 300/2008, (EL) nr 167/2013, (EL) nr 168/2013, (EL) 2018/858, (EL) 2018/1139 ja (EL) 2019/2144 ning direktiive 2014/90/EL, (EL) 2016/797 ja (EL) 2020/1828 (tehisintellekti käsitlev määrus) (EMPs kohaldatav tekst). Link.

tulenevale kriisireguleerimise ja elanikkonnakaitse alastele tegevustele, sealhulgas tsiviillennuvõime tagamisele, kõigi STAK-i programmide kesksesse fookusesse kaasaegsete tehnoloogiliste, eelkõige digitaalsete lahenduste edasi arenduse ning kasutajate koolitamise nende uute lahenduste kasutusele võtuks.

3. Arengukava juhtimis- ja rakendusmudeli tõhusus

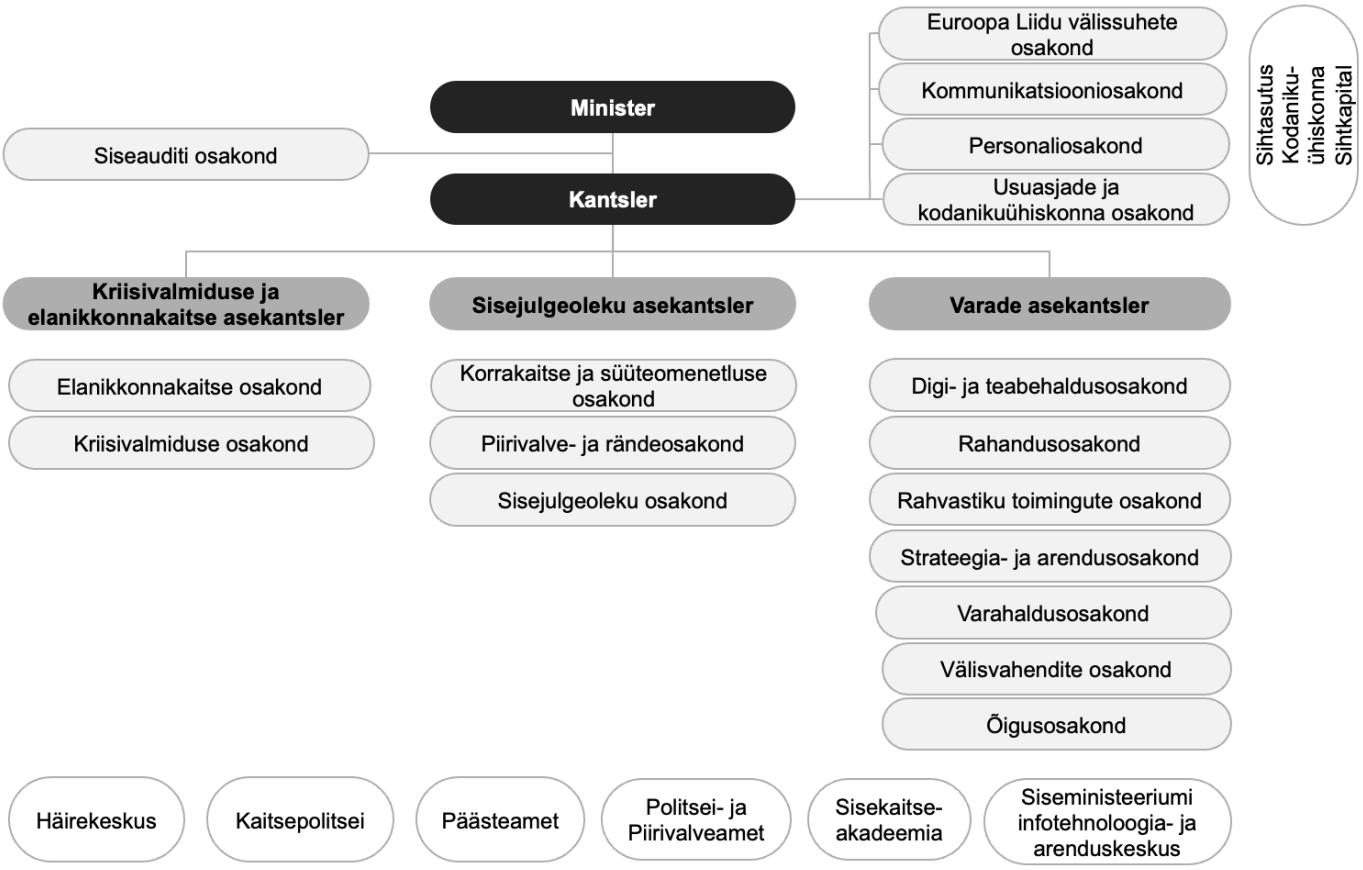
Käesolevas peatükis analüüsitakse, kuivõrd tõhus on arengukava juhtimis- ja rakendamismudel ning mil määral see toetab arengukava eesmärkide saavutamist. Samuti uuritakse, millised tegurid on takistanud või soodustanud arengukava juhtimist ja rakendamist, kas juhtimismudel on aidanud lahendada programmidest üleskerkinud erimeelsusi ja takistusi ning kas aruandlussüsteem on seejuures otsuste tegemist ja põhjendatust toetanud.

Tõhususkriteeriumi kaudu hinnati, kui hästi on arengukava juhtimismudel toetanud eesmärkide saavutamist. Tõhususe analüüs tugines üksnes kvalitatiivsetele andmetele, sealhulgas dokumendianalüüsi ja intervjuude tulemustele. Analüüsis ei kasutatud asutuste eelarve-, tegevuskulu-, investeeringu- ega muid ressursiandmeid. Seega keskendub analüüs juhtimisstruktuuri toimimisele, tajutud tõhususele, koostöö kvaliteedile jms, mitte finantsnäitajatele.

3.1. Ülevaade arengukava praegusest juhtimis- ja rakendamismudelist

Siseturvalisuse valdkonna poliitika kujundamise eest vastutab SIM. Poliitikat viiakse ellu koostöös valitsemisala asutustega ja kodanikuühiskonna organisatsioonidega.[51]

Joonis 2. Siseministeeriumi struktuur koos valitsemisala asutustega

Allikas: Siseministeerium.

STAK-i elluviimist juhib ja koordineerib SIM (vt alljärgnev tabel), mis vastutab üldise seire, tegevuste ühtlustamise ning aruandluse ja arengukava uuendamise korraldamise eest. Juhtimisse on

[51] Siseministeeriumi tutvustus ja struktuur. Link.

kaasatud 25-liikmeline juhtkomisjon, mis annab tulemusaruannete põhjal strateegilisi soovitusi programmide algatamiseks, muutmiseks või lõpetamiseks ning aitab seada prioriteete.

STAK-i rakendatakse viie programmi kaudu, mille juhtimiskorraldus on üles ehitatud ühtsetele haldus- ja seirepõhimõtetele, tagades valdkonnaülese koordinatsiooni ja kooskõla riigi eelarvestrateegiaga. Programme ajakohastatakse kord aastas riigieelarve koostamise käigus, et tagada vastavus riigi eelarvestrateegiale. Programmide seire toimub kord aastas tulemusaruande koostamise kaudu, lähtudes VV vastavatest määrustest.

Tabel 10. Arengukava juhtimine

Roll	Ülesanded
Koordineerija ja peavastutaja SIM Arengukava täidetakse viie programmi kaudu, mille elluviimise eest vastutavad nende juhid (SIM-i asekantslerid) ja tegevuste juhid (SIM-i valdkondade juhid ja osakondade juhatajad): ▪ SIM-i kriisivalmiduse ja elanikkonnakaitse asekantsler ▪ sisejulgeoleku asekantsler ▪ varade asekantsler ▪ seitse valdkonnajuhti ja osakonnajuhatajat	▪ Tegevuste ja eriarvamuste ühtlustamine ▪ Arengukava elluviimise üldine seiramine ▪ Arengukava aruandluse ja uuendamise korraldamine ▪ Arengukava elluviimiseks ja aruandluse toetamiseks vajaliku juhtkomisjoni või muu töörühma või nõukoja moodustamine ja selle tööülesannete määramine, et aidata kaasa teemade või meetmetevahelisele prioriseerimisele ning parimate võimaluste leidmisele üld- ja alaeesmärkide saavutamiseks ▪ Programmide 1, 2 ja 3 juhtimine ▪ Programmide 1, 2, 3 ja 4 juhtimine ▪ Programmi 5 juhtimine ▪ Programmide tegevuste juhtimine
Juhtkomisjon Juhtkomisjoni kuulub siseministri käskkirjaga ametikoha järgi määratud 25 liiget	▪ Anda tulemusaruande põhjal soovitusi valdkonna arengukava eesmärkide elluviimisega seotud ja neile kaasa aitavate programmide algatamiseks, muutmiseks või lõpetamiseks ▪ Teha ettepanekuid hindamisteks ja tõhustamiskavade koostamiseks ▪ Täita muid õigusaktidest tulenevaid ülesandeid
Eksperdirühmad Moodustatakse vajaduspõhiselt	▪ Toe pakkumine programmide koostamisel ▪ Toe pakkumine programmide elluviimise seiramiseks
Kaasvastutajad SIM-i allasutused: HÄK, PPA, PÄA, SMIT, KAPO, SKA	▪ Vastutavad programmide elluviimise eest enda valdkonnas
Partnerid Teised ministeeriumid (HTM, JDM, KAM, KLIM, KUM, MKM, REM, RM, SOM, VÄM) ja nende allasutused ning	▪ Aitavad kaasa arengukava eesmärkide saavutamisele ▪ Oma vastutusalasse jäävate programmide ja tegevuste kohta seire koostamine ja esitamine SIM-ile

Roll	Ülesanded
valdkondlikud organisatsioonid ja vabaühendused	

Allikas: Autorite koostatud. Algallikad „Siseturvalisuse arengukava 2020–2030“ ja „Siseturvalisuse arengukava 2020–2030 juhtkomisjoni moodustamise käskkiri 23.10.2023 nr 1-3/123“.

3.2. Juhtimis- ja rakendamismudeli tõhususe analüüs

Valdkonna teemade mitmekesisus ja sellest tulenev juhtimismudeli keerukas struktuur

Arengukava juhtimismudeli toimivuse hindamisel tuleb arvesse võtta ühelt poolt arengukava enda teemade suurt mahtu ja mitmekesisust ning teisalt selle juhtimiseks loodud struktuuri komplekssust. Siseturvalisus valdkonnana katab laia teemaderingi alates ennetustööst, avalikust korrast ja päästevõimekusest kuni sisejulgeoleku, rändepoliitika, IKT-arengute ning laiapindse elanikkonnakaitseni. Selline teemade rohkus kajastub paratamatult ka **keerukas strateegilises juhtimisstruktuuris**. Praegune juhtimis- ja rakendusmudel koosneb viiest programmist ja nende tegevussuundadest, kolmest asekantslerist ja seitsmest valdkonnajuhist, kellele lisanduvad 25-liikmeline juhtkomisjon, tegevuste elluviijatena valitsemisala allasutused ning koostööpartneritena veel teised ministeeriumid, vabaühendused jm organisatsioonid. Seega on tegu laia maatriksilaadse juhtimismudeliga, kus vastutus ja elluviimine on jagatud mitme valitsemisala ning ameti vahel. Sellise **juhtimismudeli toimimine eeldab head horisontaalset koostööd, sujuvat teabevahetust ning pidevat prioriteetide kooskõlastamist**. Võttes arvesse siseturvalisuse valdkonna teemade paljusust, on selline maatriksjuhtimine ühtaegu nii süsteemi tugevus kui ka paratamatult potentsiaalne ebatõhususe allikas.

Praegu on arengukava programmid jagatud sisu ja valdkondade järgi loogiliselt kolme asekantsleri vahel. Kogutud andmete ja eksperdihinnangute põhjal on selline korraldus üldjoontes **toimiv lähenemisviis** ning toetab selget valdkondlikku fookust ja spetsialiseerumist. Niisuguse struktuuri eelis seisneb selgelt piiritletud vastutusalades ja teemavaldkondades, mis võimaldavad igal asekantsleril süvendatult tegeleda oma valdkonna õigusloome, võimekuste arendamise ning allasutuste, sealhulgas PPA, PÄA ja HK strateegilise suunamisega. Programmide jaotus asekantslerite lõikes muudab ka tegevuspõhise eelarvestamise ja ressursside planeerimise ning seire ja eesmärkide täitmise jälgimise hoomatavamaks. Selge spetsialiseerumine annab asekantslerile tugeva mandaadi esindada oma valdkonna huve nii partnerite juures kui ka rahvusvahelistes organisatsioonides. Ka intervjueeritud osapooled tõid välja, et nimetatud tegurid on praeguse juhtimissüsteemi selged tugevused, kusjuures eriti SIM-i allasutuste esindajad rõhutasid teemade selge jaotuse kaudu tekkivat võimalust keskenduda oma valdkonnas konkreetsetele eesmärkidele ja spetsiifiliste võimekuste arendamisele.

Hinnataval perioodil on **arengukava juhtimist tugevalt mõjutanud vajadus reageerida järjestikustele kriisidele** ning välisteguritele, mistõttu on SIM-i juhtkond pidanud korduvalt ja kiiresti kohandama prioriteete, korrigeerima eesmärke ning suunama operatiivselt ressursse ümber. Arvestades, et niisuguste väljakutsetega on üldiselt edukalt hakkama saadud ning peamiste indikaatorite (nt elanike tugev turvatunne ja siseturvalisuse asutuste suur usaldusväärsus) osas on säilinud või saavutatud positiivsed tulemused, näitab see, et **rakendatav juhtimismudel on toiminud hästi**. Sama positiivset järeldust ja valitsemisala head reageerimisvõimet kinnitati läbivalt ka intervjuudes.

SIM-i jagatud teabe kohaselt **muudeti** 30.04.2026 VV käskkirjaga perioodiks 2027–2030 STAK-i programmides **senist teemade jaotust**. Muudatuse eesmärk oli korrastada arengukava juhtimiskorraldust, et luua valitsemisala asutustele selgem partnerlus ja viia omavahel tihedalt

seotud teemad võimalust mööda ühe juhtimise alla. Näiteks kujundati programm „Turvaline elukeskkond“ kahe varasema programmi „Ennetava ja turvalise elukeskkonna kujundamine“ ning „Kiire ja asjatundlik abi“ osalisel liitmisel. Varem programmis „Ennetava ja turvalise elukeskkonna kujundamine“ käsitletud siseturvalisuse vabatahtlike valdkond viidi horisontaalse teemana 5. programmi koosseisu ja õnnetuste ennetamise teema viidi uue programmi „Kriisikindel ühiskond“ koosseisu. Varasemast programmist „Kiire ja asjatundlik abi“ viidi hädaabiteadete vastuvõtmise ja riigiinfo osutamise, päästmise ning demineerimise valdkonnad uue programmi „Kriisikindel ühiskond“ koosseisu.

Tuginedes hindamisel tehtud intervjuudele, saab eeldada, et alates 30.04.2026 elluviidud teemade ümberkujundamine võib võimendada eespool välja toodud juhtimismudeli peamisi tugevusi (sh eelkõige selgemat vastutust konkreetse alameesmärgi saavutamise osas ning ressursside jaotust). Samas tuleb ümberkorralduste käigus teadlikult silmas pidada, et teemade veelgi täpsem jaotamine **ei süvendaks sellisest juhtimismudelist tulenevaid riske**. Senise arengukava juhtimise näitel saame välja tuua kolm võimalikku suuremat ohukohta – n-ö hallide alade tekkimine, vähene tähelepanu tugifunktsioonidele ning paindlikkuse puudumine ressursside ja eelarve jagamisel.

Turvalisusprobleemid puudutavad korraga mitut valdkonda, ega pruugi olla liigitatavad senise või uue (2027–2030) STAK-i programmide jaotuse järgi. Seega võivad tekkida **nö hallid alad või omanikuta teemad**, millised ei kuulu tervikuna ühegi programmi alla. Ka intervjuudes pöörati läbivalt tähelepanu, et mitme programmi vahel jagunevad väljakutsed (nt lähisuhtevägivald, noortele suunatud ennetustegevused, hädaabinumbrile 112 laekuvad sotsiaalse iseloomuga või vaimse tervisega seonduvad kõned), mis puudutavad korraga mitme asekantsleri vastutusala (ennetus, avalik kord, reageerimine, kriisid) on jäänud ka seni vajaliku tähelepanuta. Olukorda võimendab teemaomanike fookus oma programmi tulemusmõõdikutele, mis suunab ressursid ja tähelepanu eelkõige nende saavutamisele ning jätab valdkondadevahelised teemad tagaplaanile.

Arengukava elluviimist toetavate **tugifunktsioonide** (nt IKT, haridus, teadustegevus, personalipoliitika) **koondamine ühte programmi** on taganud kahtlemata nende selgema juhtimise. Samal ajal tuleb jagada ressursse nii, et need teeniksid kõiki teisi programme võrdväärselt. Hindamisel kogutud tagasisidest nähtub ka konfliktiolukordi, kus tunnetatakse, et teiste programmide ressursi- ja koolitusvajadused tunduvad tähtsamad. Samuti ilmneb kogutud andmetest, et arengukava elluviimise üks takistusi on pidev ressursside ja rahastuse nappus. STAK kaardistab lahendamist vajavad probleemid ja seab eesmärgid, kuid neid toetav eelarve ja baasressurss (eelkõige mehitatus, konkurentsivõimeline töötasu, töötingimused) ei ole tihti piisavad. Seega peaks tugifunktsioonide koondamine eraldi programmi tagama, et ressursside osa oleks strateegiliste eesmärkidega võrdselt tähelepanu all. Teisalt on oluline tagada, et kõigile programmidele pakutakse tuge võrdselt.

Viimase ohukohana toome välja selle, et **programmipõhine rahastuse planeerimine** võib tuua kaasa täiendava halduskoormuse. Siseturvalisuse valdkonnas on kriitilise tähtsusega operatiivne paindlikkus ja reageerimiskiirus, mis eeldab vajadusel vahendite kiiret ümberjaotamist programmide vahel. Ehkki käesolev hindamine ei katnud eelarve analüüsi ning ei võimalda hinnata kasutatud (sh ümbertõstetud) rahaliste vahendite mahtu ega mõju tõhususele, kinnitavad intervjuud, et kriiside ja ootamatute ohtude korral ei ole seni prioriteetide ja rahastuse ümbertõstmine takistuseks saanud. Edaspidi on oluline tagada selle paindlikkuse säilimine ilma liigse halduskoormuse tekketa.

Teabevahetus ja koostöö

Keeruka ja võrgustikupõhise STAK-i juhtimismudeli puhul, kus eesmärkide saavutamine sõltub kümnete asutuste, struktuuriüksuste ning välispartnerite tihedast koostoimest, sõltub süsteemi juhtimise tõhusus otseselt koostöö kvaliteedist ja teabe liikumise sujuvusest.

Tuginedes kõikidele hindamises analüüsitud andmetele, paistab **SIM-i valitsemisala sisemises koostöös** välja erinevus operatiivjuhtimise ja strateegilise tasandi vahel. Operatiivjuhtimistasandil võib asutuste koostööd hinnata heaks ja toimivaks. Igapäevategevuses ja kriiside lahendamisel on ametite vahel kujunenud välja selge tööjaotus, suur usaldus ja orgaaniline teabevahetus. Strateegilisel tasandil kajastavad intervjuud mõnevõrra vähem sujuvat koostööd, kuid tehtud analüüsi põhjal ei saa väita, et see oleks STAK-i eesmärkide elluviimist või valdkonna toimimist otseselt takistanud. Koostöö ebakõlad strateegilisel tasandil tulenevad eespool käsitletud teguritest, kus iga programmi omanik keskendub eeskätt oma valdkonnale. Selline fookus oma portfellile tekitab strateegilistes aruteludes paratamatult teatud jäikust. Üksikutes intervjuudes viidati ka kohati takerdunud teabe liikumisele SIM-i ja haldusala asutuste vahel (nt strateegilised otsused jõuavad viivitusega või ilma selgete põhjendusteta), kuid laiemat negatiivset mõju STAK-i eesmärkide saavutamisele ja juhtimise tõhususele me sellega seoses ei tuvastanud.

SIM-i ja **teiste ministeeriumide koostöö ning teabevahetus** sõltub koostööpartnerist ja valdkonna spetsiifikast. Kogutud andmete põhjal on koostöö KAM-i, VÄM-i ja Riigikantseleiga keerulise julgeolekuolukorra tõttu varasemast läbimõeldum ja eesmärgistatum. Näiteks toodi eri osapoolte intervjuudes korduvalt välja, et kriisireguleerimise ja laiapindse riigikaitse valdkonnas on teabe liikumine kiire ja selgelt struktureeritud ning otsustusprotsessid efektiivsed. Keerulisem on koostöö ja teabevahetus sotsiaal-, tervishoiu- ja haridusvaldkonda puudutavate väljakutsetega tegelemisel (nt lähisuhte ja perevägivalla, vaimse tervise kriiside või sotsiaalse sisuga operatiivsete kõnede haldamine 112/1247 liinidel), kus koostöö on episoodiline ning reageeriv, mitte ennetav. Tulemusena liigub oluline ennetus- ja taustteave ministeeriumide vahel aeglaselt. See omakorda paneb operatiivtasandi asutustele (PPA ja HK) lisakoormuse tegeleda tagajärgedega, mida saaks tõhusama valdkondadevahelise teabe- ja tegevusvoogude abil ennetada.

SIM-i koostöö teiste partneritega (sh KOV-id, vabaühendused jm organisatsioonid) on **üldiselt sujuv, toimiv ja osapoolte seas kõrgelt hinnatud**. Selle võrgustiku hea koostöö peamine väärtus seisneb kohaliku tasandi paranenud ennetustöös ning elanikkonnakaitse ja kriisivalmiduse suurendamises. Koostöö omavalitsustega on eelkõige suunatud kohaliku turvalisuse võrgustike (nt maakondlikud turvalisuse nõukogud) tugevdamisele.

Ehkki koostöö toimib vabaühenduste ja operatiivasutuste vahel operatiivselt, saame tulemusaruannete ja intervjuude põhjal välja tuua mõned edaspidi tähelepanu vajavad kitsaskohad:

- Koostöö kohalike omavalitsustega sõltub konkreetse KOV-i võimekusest, aktiivsusest ja rahalistest võimalustest. Kui suuremad linnad ja piirkonnad panustavad elanikkonnakaitse ning turvalisuse planeerimisse teadlikult, siis väiksemate omavalitsuste puhul on koostöö vahel reageeriv.
- Vabaühenduste ja vabatahtlike kaasamine eeldab püsivat partnerlussuhet ning ressursside tagamist (koolitused, varustus, tegevustoetused).
- Tulemuslik koostöö kodanikuühiskonnaga eeldab tugevat horisontaalset koordineerimist ministeeriumi ja/või ametite poolt. Praeguses programmipõhises juhtimismudelis kipub vahel vastutus koostöö eest vabatahtlike organisatsioonidega ja KOV-idega jagunema eri programmide ning asutuste vahel, tekitades ohu, et kogukondade ja partnerite kaasamine jääb killustatuks.

Seire ja aruandlus

Arengukava elluviimise ja eesmärkide saavutamise seire tugineb kokkulepitud mõõdikutele. Iga aasta koostatakse tulemusaruanne, mis annab ülevaate seiremõõdikute sihtide poole liikumisest, peamistest saavutustest ning kõrvalekalletest. Tulemusaruande alusel hindab SIM koos

juhtkomisjoniga STAK-i edenemist ning teeb vajaduse korral otsuseid programmide ja tegevuste muutmise kohta.

STAK-i edenemise ja tulemuslikkuse hindamiseks on loodud **mitmetasandiline ja keerukas mõõdikute süsteem**. Strateegilise tasandi (üldeesmärgi) mõõdikud mõõdavad valitsemisala laiemat mõju ning ühiskondlikku turvalisust tervikuna (nt elanikkonna ohutustunne ja üldine usaldus operatiivasutuste vastu). Programmi tasandi (alaeesmärkide) mõõdikud keskenduvad valdkondlike eesmärkide saavutamisele (nt ennetustöö ulatus, reageerimiskiirus, elanikkonnakaitse valmisolek) ning hindavad konkreetsete programmide keskset tulemuslikkust. Lisaks on seatud programmi tegevuste mõõdikud, mis jälgivad programmide raames elluviidavate tegevuste tulemuslikkust. Mõõdikutena kasutatakse eri tüüpi indikaatoreid, sh tulemus- ja väljundmõõdikuid. Lisaks statistilistele näitajatele (nt sündmuste arv, reageerimisajad) kasutatakse kvalitatiivseid indikaatoreid ja elanikkonna uuringuid (nt avaliku arvamuse seired ja rahulolu-uuringud). Mõõdikud ja nende sihttasemed ei ole fikseeritud kogu strateegiperioodiks, vaid need vaadatakse üle iga-aastase tulemusaruandluse käigus, arvestades julgeolekukeskkonna muutusi, eelarvelisi võimalusi ning eelnevate perioodide tegelikke tulemusi. Aastate jooksul on eri tasanditel mõõdikuid juurde lisatud ja osa neist on hiljem kasutusest välja jäetud. Ülevaade STAK-i ja programmide mõõdikutest koos siht- ja saavutustasemetega, mis on kajastatud perioodi 2020–2024 tulemusaruannetes, on toodud lisas 3.

Hindamise tulemusel saab järeldada, et strateegilise juhtimise vaates on **mõõdikute süsteemi tugevuseks mitmetasandiline struktuur**, mis aitab hoida loogilist seost igapäevategevuse ja kõrgemate eesmärkide vahel. Samuti hinnatakse kõrgelt mõõdikute andmepõhisust ja ajas pikalt jälgitavate indikaatorite kasutamist, mis võimaldavad analüüsida ühiskondlikke suundumusi ning arengukava erinevat mõju pikemas perspektiivis.

Mõõdikute süsteemi ühe peamise nõrkusena võib esile tuua keskendumise eelkõige väljunditele ja tehtud töö mahule, mitte tegevuste tegelikule mõjule. Kuigi esmapilgul võib tunduda, et suur mõõdikute hulk tagab põhjalikuma ülevaate, näitab hindamine, et tegelikkuses on **indikaatoreid liiga palju**, mis tekitab osapooltes segadust ning toob andmete kogumisel kaasa suurema halduskoormuse, kui nendest saadav kasu õigustaks. STAK-i juhtimisega seotud osapooled märkisid ka, et osa indikaatorite (nt kriisivalmiduse indeks, korduvkuritegevuse määr) metoodika ei kajasta tegelikku olukorda ning mõned ei mõõda tegelikku mõju (nt registreeritud vabatahtlike üldarv *vs.* aktiivsete vabatahtlike arv). Hindamise raames me mõõdikute metoodikat ei analüüsinud, kuid soovitame edaspidi valida väiksema hulga mõõdikuid ja nende arvutusmetoodika koos allasutustega üle vaadata, et fookust suurendada.

STAK-i iga-aastaseid tulemusaruandeid kasutatakse strateegilise juhtimistööriistana. Hindamise tulemusena saab kinnitada, et nendel põhinev **aruandlusprotsess on asjakohane ja vajalik**, kuna see tagab läbipaistvuse ja järjepidevuse ning pakub regulaarset ülevaadet seatud sihtide täitmisest. Tulemusaruannete kasutatavuse suurendamiseks tuleks liikuda seniselt tagasivaatavalt tegevuste kirjeldamiselt analüütilisema vaate poole. Senised aruanded kirjeldavad tehtud tegevusi hästi, kuid nendes napib teavet selle kohta, mis põhjusel jäid eesmärgid ja mõõdikud saavutamata või saavutati ning milline oli saavutatud laiem mõju. Samuti võiks lisada tulevikku vaatava analüüsi, mis aitaks paremini korrigeerida järgmiste aastate strateegilisi sihte. Samas tuleb muidugi silmas pidada, et aruanne ei muutuks liiga pikaks ja koormavaks nii koostajale kui ka lugejale.

Juhtkomisjoni ja SIM-i esindajatega tehtud intervjuud kinnitavad, et komisjoni praegune roll ja kaasatuse tase on asjakohased ning kõrgelt hinnatud. Intervjueeritavad tõid selgelt välja, et

juhtkomisjon on kujunenud sisukaks ja toimivaks platvormiks, mis omakorda soodustab koostööd SIM-i haldusala ning erinevate valdkondlike organisatsioonide vahel. Komisjoni peamise tugevusena näevad liikmed valdkondadeülest sidusust ja ühtse teabevälja loomist. Samuti tunnustati seda, et SIM valmistab juhtkomisjoni kohtumised põhjalikult ette ning kohtumised on sisukad.

Kokkuvõttes saab hindamise tulemusel järeldada, et STAK-i juhtimismudel on üldiselt toimiv ning toetab eesmärkide saavutamist, eelkõige kriisides näidatud hea reageerimisvõime ja peamiste strateegiliste näitajate (elanike turvatunne ja usaldus asutuste vastu) säilitamise kaudu. Arengukava rakendamisele on kaasa aidanud selge valdkondlik spetsialiseerumine asekantslerite tasandil ning tugev operatiivtasandi koostöö haldusala asutuste vahel ja partneritega (sh partnerite kaasamine juhtkomisjoni sisuka töö kaudu).

Samal ajal vähendavad mudeli üldist tõhusust programmide vahele jäävate n-ö hallide või omanikuta teemade (nt lähisuhtevägivald, noorte ennetus) piiratud käsitlemine nii siseturvalisuse valdkonna sees kui ka koostöös teiste valdkondadega.

STAK-i seiresüsteemis kasutatav liiga suur mõõdikute hulk tekitab asutustes halduskoormust, mis ei ole tasakaalus nendest saadava reaalse strateegilise juhtimisväärtusega. Samuti on iga-aastased tulemusaruanded kujunenud pigem tagasivaatavateks ja tegevusi kirjeldavateks dokumentideks. Selliselt ei paku aruandlus strateegiliste otsuste tegemiseks piisavalt sügavat põhjuste ja tulevikutrendide analüüsi ega toimi sisuka juhtimistööriistana.

4. Arengukava programmide kooskõla EL-i algatuste ja siseturvalisuse fondide erieesmärkidega

Käesolevas peatükis antakse vastus hindamisküsimusele, kuivõrd on arengukava programmid kooskõlas valdkondlike EL-i algatuste ja EL-i siseturvalisuse fondide erieesmärkidega.

STAK-i üldosas on märgitud, et arengukavas arvestatakse EL-i algatusi ja poliitikavaldkondi vastavalt EL-i 2019.–2024. aasta strateegilise tegevuskava sihtidele, mis oli kehtiv Euroopa Ülemkogu tasandil kinnitatud strateegiadokument STAK-i koostamise ajal.[52] Praeguseks on strateegilist tegevuskava uuendatud kuni aastani 2029.[53]

Võrreldes kehtivat EL-i strateegiat varasema perioodiga, on EL-i strateegilised sihid jäänud samaks. Küll aga on tehtud üksikuid korrektiive fookusteemades, kuna on tekkinud vajadus keskenduda varasemast põhjalikumalt Euroopa julgeoleku ja konkurentsivõime tugevdamisele. Näiteks oli kliimaneutraalsus varem eraldiseisev teemaplokk ja Euroopa kaitsekoostöö sihid kuulusid üldise Euroopa väärtuste teemaploki alla.[54] Uuendatud strateegia kohaselt on kaitsekoostöö sihid tõstetud eraldiseisvaks fookusteemaks „Tugev ja turvaline Euroopa“ ning kliimaneutraalsuse sihid on koondatud majandus- ja konkurentsivõime teemade plokki.[55] Strateegiliste sihtide sisu on püsinud üldjoontes muutumatuna.

Seega saab kinnitada, et STAK-i programmid ja eesmärgid on jätkuvalt kooskõlas EL-i algatuste ja poliitikavaldkondade strateegilise tegevuskava sihtidega sarnaselt arengukava kinnitamise hetkele.

4.1. Programmide kooskõla EL-i algatustega

Hindamaks, kuivõrd on STAK-i programmid kooskõlas spetsiifilisemate valdkondlike EL-i algatustega, võtsime fookusesse EL-i direktiivid ja määrused ning kavandatud muudatuseelnõud, mis on aluseks Euroopa siseturvalisuse valdkondade poliitikakujundamisele. Fookusega peamistel siseturvalisuse valdkondadel, sh elutähtsate teenuse toimepidavuse koordineerimisel, küberturvalisuse juhtimisel, piiri- ja rannikuvalve tegevuste koordineerimisel, varjupaiga- ja rändehaldusel, korruptsiooni ennetamisel ja rahapesu tõkestamisel.

Seejärel võrdlesime sisuanalüüsi meetodil iga STAK-i programmi iga nimetatud EL-i algatuste dokumendiga. Seoste olulisuse hindamiseks kasutasime kolmeastmelist skaalat:

1. Otsene | Programmi tegevuste elluviimine panustab vahetult EL-i algatuse eesmärkide saavutamisse või täidab selles sätestatud nõudeid. Seega kattuvad programmi ja EL-i algatuse eesmärgid ning tegevused suures osas.
2. Kaudne | Programm ja EL-i algatus toetavad sama strateegilist sihti või loovad eeldusi samasisuliste eesmärkide saavutamiseks, kuid otsene tegevuslik seos puudub. Algatus ei reguleeri küll programmi ega selle tegevuste rakendamist, kuid programmi tegevused toetavad põhimõtteliselt EL-i algatuse fookust.

[52] Siseministeerium. Siseturvalisuse arengukava 2020–2030. Vabariigi Valitsus. 2021. Link.
[53] Euroopa Ülemkogu. Strateegiline tegevuskava 2024–2029. 2024. Link.
[54] Euroopa Ülemkogu. Pressiteade: uus strateegiline tegevuskava 2019–2024. 2019. Link.
[55] Euroopa Ülemkogu. Strateegiline tegevuskava 2024–2029. 2024. Link.

3. Puudub | Programmi ja EL-i algatuse vahel puudub sisuline, tegevuslik või reguleeriv kokkupuutepunkt. Algatus ei käsitle ega reguleeri antud programmi valdkondi ning programmi tegevused ei panusta algatuse eesmärkide saavutamisse.

Analüüsi kokkuvõte on esitatud allolevas tabelis. Terviklik analüüs on leitav aruande lisast 4.

Tabel 11. STAK-i programmide kooskõla EL-i algatustega

EL-i algatused	STAK-i programmid				
	Ennetava ja turvalise elukeskkonna kujundamine	Kiire ja asjatundlik abi	Kindel sisejulgeolek	Eesti arengut toetav kodakondsus-, rände- ja identiteedi-halduspoliitika	Tark ja innovaatiline siseturvalisus
Euroopa Parlamendi ja nõukogu 14. detsembri 2022. aasta direktiiv (EL) 2022/2557, mis käsitleb elutähtsa teenuse osutajate toimepidevust ja millega tunnistatakse kehtetuks nõukogu direktiiv 2008/114/EÜ (EMPs kohaldatav tekst)[56]	OTSENE	KAUDNE	OTSENE	KAUDNE	OTSENE
Euroopa Parlamendi ja nõukogu 14. detsembri 2022. aasta direktiiv (EL) 2022/2555, mis käsitleb meetmeid, millega tagada küberturvalisuse ühtlaselt kõrge tase kogu liidus, ja millega muudetakse määrust (EL) nr 910/2014 ja direktiivi (EL) 2018/1972 ning tunnistatakse kehtetuks direktiiv (EL) 2016/1148 (küberturvalisuse 2. direktiiv) (EMPs kohaldatav tekst)[57]	KAUDNE	KAUDNE	OTSENE	OTSENE	OTSENE
Euroopa Parlamendi ja nõukogu 13. novembri 2019. aasta määrus (EL) 2019/1896, mis käsitleb Euroopa piiri- ja rannikuvalvet ning millega tunnistatakse kehtetuks määrused (EL) nr 1052/2013 ning (EL) 2016/1624[58]	PUUDUB	OTSENE	OTSENE	OTSENE	OTSENE
Euroopa Parlamendi ja nõukogu 14. mai 2024. aasta määrus (EL) 2024/1351, mis käsitleb varjupaiga- ja rändehaldust ning millega muudetakse määruseid (EL) 2021/1147 ja (EL) 2021/1060 ning tunnistatakse kehtetuks määrus (EL) nr 604/2013[59]	KAUDNE	KAUDNE	OTSENE	OTSENE	OTSENE
Ettepanek: Euroopa Parlamendi ja Nõukogu määrus, milles käsitletakse liidu elanikkonnakaitse mehhanismi ning liidu toetust tervisealasteks hädaolukordadeks valmisolekule ja neile reageerimisele ning millega tunnistatakse kehtetuks otsus nr 1313/2013/EL (liidu elanikkonnakaitse mehhanismi kohta)[60]	OTSENE	KAUDNE	OTSENE	PUUDUB	OTSENE
Ettepanek: määrus ELi küberturvalisuse määruse kohta[61]	KAUDNE	OTSENE	OTSENE	OTSENE	OTSENE

[56] EURLEX. PE/51/2022/REV/1. Link.
[57] EURLEX. PE/32/2022/REV/2. Link.
[58] EURLEX. PE/33/2019/REV/1. Link.
[59] EURLEX. PE/21/2024/REV/1. Link.
[60] EURLEX. COM/2025/548 final. Link.
[61] Euroopa Komisjon. Ettepanek: määrus ELi küberturvalisuse määruse kohta. 2026. Link.

EL-i algatused	STAK-i programmid				
Euroopa Parlamendi ja nõukogu direktiiv (EL) 2024/1260, 24. aprill 2024, mis käsitleb kriminaaltulu tuvastamist ja konfiskeerimist[62]	PUUDUB	KAUDNE	OTSENE	KAUDNE	KAUDNE
Euroopa Parlamendi ja nõukogu direktiiv (EL) 2026/1021, 29. aprill 2026, mis käsitleb korruptsiooni vastu võitlemist[63]	KAUDNE	KAUDNE	OTSENE	KAUDNE	KAUDNE
Euroopa Liidu raske ja organiseeritud kuritegevuse vastase võitluse prioriteedid 2026–2029 (EMPACT)[64]	KAUDNE	KAUDNE	OTSENE	KAUDNE	KAUDNE
EL-i AML/CFT raamistik (EL 2024/1624; EL 2024/1640; EL 2024/1620; EL 2023/1113)[65]	PUUDUB	KAUDNE	OTSENE	KAUDNE	KAUDNE

Analüüsi tulemusel saab järeldada, et **STAK-i programmid on läbivalt seotud siseturvalisuse valdkonda puudutavate EL-i olulisimate direktiivide, määruste ning kavandatud muudatuseelnõudega**, toetades seega EL-i eesmärke elutähtsate teenuste toimepidevuse ja küberturvalisuse tõhustamisel, piirihalduse ja rändepoliitika haldamisel ning kuritegevusega võitlemisel. **Kõige otsesemas seoses EL-i siseturvalisuse algatustega on programm „Kindel sisejulgeolek“.**

EL-i siseturvalisuse arendamise vaatest on keskne roll programmidel „Kindel sisejulgeolek“ ning „Tark ja innovaatiline siseturvalisus“. Neist esimene on peamine instrument elutähtsate teenuste ja küberturvalisuse direktiivide rakendamisel ning EL-i välispiiri kaitsetegevuste toetamisel. Teine on vajalik vastavate eelduste tagamiseks, et täita küberturvalisuse direktiivi nõudeid ja toetada andmepõhist TA-tegevust.

Mõnevõrra kaudsem on seos EL-i siseturvalisuse algatustega programmides „Ennetava ja turvalise elukeskkonna kujundamine“, „Eesti arengut toetav kodakondsus-, rände- ja identiteedihalduspoliitika“ ning „Kiire ja asjatundlik abi“. Kaudsema seose tingib asjaolu, et nende programmide tegevused puudutavad kitsalt Eesti sisejulgeolekut ja esmatasandi hädaabiteenuste tõhusust, mitte EL-i võimekuste arendamist. Teisisõnu, programmid on küll seotud EL-i siseturvalisuse valdkondadega, aga ei toeta nende EL-i-ülest arendamist.

Lisaks eeltoodud algatustele tuleb järgmise planeerimisperioodi ettevalmistamisel arvestada mitme 2024-2026 vastu võetud või rakenduvasse faasi jõudnud EL-i õigus- ja poliitikaraamistikuga, mis mõjutavad otseselt eelkõige programmi „Kindel sisejulgeolek“ raske ja organiseeritud kuritegevuse vastase võitluse tegevussuunda. Nendest olulisemad on direktiiv (EL) 2024/1260 kriminaaltulu

[62] Euroopa Parlamendi ja nõukogu direktiiv (EL) 2024/1260, 24. aprill 2024, mis käsitleb kriminaaltulu tuvastamist ja konfiskeerimist. Link.

[63] Euroopa Parlamendi ja nõukogu direktiiv (EL) 2026/1021, 29. aprill 2026, milles käsitletakse korruptsioonivastast võitlust ning millega asendatakse nõukogu raamotsus 2003/568/JSK ja Euroopa ühenduste ametnike või Euroopa Liidu liikmesriikide ametnikega seotud korruptsiooni vastast võitlust käsitlev konventsioon ning muudetakse Euroopa Parlamendi ja nõukogu direktiivi (EL) 2017/1371. Link.

[64] Euroopa Ülemkogu. Euroopa Liidu Nõukogu. ELi võitlus organiseeritud kuritegevuse vastu. Link.

[65] Euroopa Parlamendi ja nõukogu määrus (EL) 2024/1624, 31. mai 2024, mis käsitleb finantssüsteemi rahapesu ja terrorismi rahastamise eesmärgil kasutamise tõkestamist. Link; Euroopa Parlamendi ja nõukogu direktiiv (EL) 2024/1640, 31. mai 2024, mis käsitleb mehhanisme, mille liikmesriigid peavad kehtestama, et tõkestada finantssüsteemi kasutamist rahapesu ja terrorismi rahastamise eesmärgil, millega muudetakse direktiivi (EL) 2019/1937 ning muudetakse direktiivi (EL) 2015/849 ja tunnistatakse see kehtetuks. Link; Euroopa Parlamendi ja nõukogu määrus (EL) 2024/1620, 31. mai 2024, millega asutatakse Rahapesu ja Terrorismi Rahastamise Tõkestamise Amet ning muudetakse määruseid (EL) nr 1093/2010, (EL) nr 1094/2010 ja (EL) nr 1095/2010. Link; Euroopa Parlamendi ja nõukogu määrus (EL) 2023/1113, 31. mai 2023, mis käsitleb rahaülekannetes ja teatavates krüptovaraülekannetes edastatavat teavet ning millega muudetakse direktiivi (EL) 2015/849. Link.

tuvastamise ja konfiskeerimise kohta, EL-i uus rahapesu ja terrorismi rahastamise tõkestamise õigusraamistik, direktiiv (EL) 2026/1021 korruptsiooni ennetamise ja selle vastu võitlemise kohta ning EL-i raske ja organiseeritud kuritegevuse vastase võitluse EMPACT prioriteedid aastateks 2026–2029. Nende algatuste ühine suund on tugevdada ohupõhist ja asutuste ülest kuritegevusvastast võitlust, sidudes organiseeritud kuritegevuse tõkestamise, kriminaaltulu temaatika ning korruptsiooniriskide vähendamise, andmepõhise planeerimise ning rahvusvahelise koostööga.

STAK-i programmid põhinevad EL-i siseturvalisuse valdkonna õigusaktidel ja kavandatavatel muudatustel, toetades EL-i eesmärke peamiselt küberturvalisuse parandamise, elutähtsate teenuste toimepidevuse tagamise ning piirihalduse ja rändepoliitika küsimustes.

4.2. Programmide kooskõla EL-i siseturvalisuse fondide erieesmärkidega

STAK-i programmides kavandatud tegevusi rahastatakse kolmest EL-i siseturvalisuse fondist: AMIF, ISF ja BMVI. Et hinnata, kuivõrd toetavad STAK-i programmid EL-i siseturvalisuse fondide erieesmärkide saavutamist, võrdlesime sisuanalüüsi meetodil fondide rakenduskavasid ja STAK-i programmidokumente, kõrvutades neid intervjuude käigus kogutud andmetega. Seoste olulisuse hindamiseks kasutasime kolmeastmelist skaalat:

1. Otseselt | Programm sisaldab EL-i erieesmärki panustavaid tegevusi.
2. Kaudselt | Programmi tegevused toetavad EL-i erieesmärgi täitmist – ei sisalda konkreetseid erieesmärki täitvaid tegevusi, vaid toetavad seda teiste tegevuste kaudu.
3. Puudub | Programmi tegevused ei panusta konkreetse EL-i erieesmärgi edendamisse.

Analüüsi kokkuvõte on esitatud allolevas tabelis.

Tabel 12. EL-i siseturvalisuse fondide erieesmärkide kooskõla STAK-i programmidega

EL-i siseturvalisuse fondid ja erieesmärgid		Kas programmiga panustatakse erieesmärgi saavutamisse (otseselt)				
Nimetus	Erieesmärgid	Ennetava ja turvalise elukeskkonna kujundamine	Kiire ja asjatundlik abi	Kindel sisejulgeolek	Eesti arengut toetav kodakondsus-, rände- ja identiteedi-halduspoliitika	Tark ja innovaatiline siseturvalisus
Varjupaiga-, Rände- ja Integratsioonifondi (AMIF) rakenduskava 2021–2027	Euroopa ühise varjupaigasüsteemi tugevdamine ja arendamine	PUUDUB	PUUDUB	PUUDUB	OTSESELT	PUUDUB
	Seadusliku rände toetamine, kolmandate riikide kodanike integratsioon	PUUDUB	PUUDUB	PUUDUB	OTSESELT	PUUDUB

EL-i siseturvalisuse fondid ja erieesmärgid		Kas programmiga panustatakse erieesmärgi saavutamisse (otseselt)				
	Ebaseadusliku rände vastuvõtmine	PUUDUB	PUUDUB	OTSESELT	OTSESELT	PUUDUB
Sisejulgeoleku (ISF) rakenduskava 2021–2027	Teabevahetuse tõhustamine ja hõlbustamine pädevate asutuste, kolmandate riikide ja rahvusvaheliste organisatsioonide vahel	KAUDSELT	KAUDSELT	OTSESELT	KAUDSELT	KAUDSELT
	Piiriülese koostöö parandamine ja tõhustamine, sealhulgas ühisoperatsioonid asutuste vahel seoses terrorismi ning raske ja organiseeritud kuritegevusega, millel on piiriülene mõõde	KAUDSELT	PUUDUB	OTSESELT	PUUDUB	PUUDUB
	Liikmesriikide julgeolekualase suutlikkuse ja kriisijuhtimise tugevdamine laiapõhjalise riigisisese ja EL-i-ülese koostöö kaudu	PUUDUB	KAUDSELT	OTSESELT	KAUDSELT	KAUDSELT
Piirihalduse ja viisapoliitika (BMVI) rakenduskava 2021–2027	Euroopa ametite ja liikmesriikide koostöös toimiva integreeritud piirihalduse edendamine, et tagada turvaline piiriületus ning rändevoogude ja julgeolekuriskide tõhus ohjamine	PUUDUB	PUUDUB	OTSESELT	KAUDSELT	KAUDSELT
	Ühise viisapoliitika tugevdamine, et lihtsustada seaduslikku reisimist ning tõhusalt ohjata rände- ja julgeolekuriske	PUUDUB	PUUDUB	PUUDUB	KAUDSELT	OTSESELT

Programmid „Ennetava ja turvalise elukeskkonna kujundamine“ ning „Kiire ja asjatundlik abi“

Programmide „Ennetava ja turvalise elukeskkonna kujundamine“ ning „Kiire ja asjatundlik abi“ seos EL-i siseturvalisuse fondidega avaldub mõlemal juhul ISF-i rakenduskava kaudu. Esimese programmi tegevused toetuvad ISF-i strateegilistele suundadele kahes valdkonnas: täpsemalt andmepõhise ennetustöö arendamises (kasutab tehisintellekti ja ennustavat analüütikat julgeolekuriskide varajaseks tuvastamiseks) ja asutuste teabevahetuse parandamises ning piiriülese koostöö tõhustamises. Viimane toetab võitlust organiseeritud kuritegevusega, panustades kogukonnakeskses ennetustöösse rahvusvahelistes võrgustikes osalemise kaudu.

Teine programm panustab ISF-i rakenduskavasse peamiselt operatiivse valmiduse suurendamise kaudu. See tähendab, et programmiga ajakohastatakse operatiivset teabevahetust ja HK sidesüsteeme, tagamaks kiire teabe liikumine abiandjate ja -vajajate vahel. Samuti tugevdatakse julgeolekualast suutlikkust ja kriisijuhtimist, tagades elutähtsate teenuste toimepidevuse ning küberturvalisuse. Kolmandaks suurendatakse valmidust suurõnnetustele ja hübriidohtudele reageerimiseks. Mõlema programmi puhul on tegevused suunatud Eesti-sisese turvalisuse ja kriisivalmiduse tagamisele, mistõttu jääb nende seos ISF-i eesmärkidega kaudsemaks kui järgnevalt käsitletud programmidel, mille tegevused on otsesemalt seotud EL-i ühiste võimekuste arendamisega.

Programm „Kindel sisejulgeolek“

Programmil „Kindel sisejulgeolek“ on EL-i fondidega märkimisväärselt laiem seos, hõlmates kõiki kolme siseturvalisuse valdkonna fondi. ISF-i rakenduskavaga seostub programm kahe erieesmärgi kaudu. Esiteks toetab programm erieesmärki „teabevahetuse tõhustamine ja piiriülese koostöö parandamine“, arendades tehnoloogilist võimekust organiseeritud kuritegevuse vastases võitluses, suurendades krüptomaksevahendite jälitamise alast teadmust ja osaledes rahvusvahelistes uurimisrühmades. Teiseks toetab programm erieesmärki „julgeolekualase suutlikkuse tugevdamine“ kriminaalluure ja operatiivtöö meetodite ajakohastamise kaudu, et parandada valmisolekut tehnoloogiapõhise kuritegevuse ja terrorismiohuga toimetulekuks.

BMVI rakenduskava erieesmärgiga „integreeritud piirihaldus ja turvaline välispiir“ seostub programm välispiiri valveseire automatiseerimise kaudu, mis hõlmab investeeringuid tehnoloogiasse ning võimekuse loomist droonidest ja autonoomsetest süsteemidest tulenevate ohtude tuvastamiseks ja neutraliseerimiseks. AMIF-i rakenduskava erieesmärgiga „ebaseadusliku rände vastuvõtmine ja ohjamine“ seostub programm kiirele teabevahetusele tugineva operatiivse tegevuse kaudu, mis on suunatud ebaseadusliku rände tõkestamisele ja riikliku tagasisaatmispoliitika elluviimisele. Kuna programm hõlmab kõigi kolme fondi tegevussuundi – ennetustööd, piirihaldust ja rändeohjet –, on selle seos EL-i siseturvalisuse poliitika rakendamisega teiste programmidega võrreldes kõige terviklikum.

Programm „Eesti arengut toetav kodakondsus-, rände- ja identiteedihalduspoliitika“

Sama ulatuslik, kuid sisult teistsugune, on programmi „Eesti arengut toetav kodakondsus-, rände- ja identiteedihalduspoliitika“ seos EL-i fondidega. Kõige otsesem on seos AMIF-i rakenduskavaga, mille kõiki kolme erieesmärki programm toetab. Erieesmärki „tasakaalustatud sisserändepoliitika“ toetab programm Eesti arenguvajadustest lähtuva rändepoliitika kujundamise ning välismaalaste Eesti kodakondsuse taotlemise valmiduse toetamise kaudu. Erieesmärki „varjupaigasüsteemi reform“ toetab programm EL-i-ülese varjupaigasüsteemi reformi rakendamise ning kvaliteetsete menetluste ja nõuetekohaste vastuvõtutingimuste tagamise kaudu. Erieesmärki „ebaseadusliku rände vastuvõtmine ja ohjamine“ toetab programm ebaseadusliku rände ennetamise ja avastamise ning tõhusa ja inimväärika tagasisaatmispoliitika rakendamise kaudu.

ISF-i rakenduskavaga on seos kitsam ja puudutab kahte erieesmärki. Neist ühte toetab programm rändemenetlusi toetavate andmebaaside, näiteks viisaregistri ja migratsioonijärelevalve andmekogu, arendamise kaudu, samuti riigisiseste ja rahvusvaheliste süsteemide koostalitusvõime suurendamise kaudu. Teist toetab programm valmisoleku tagamise kaudu, et tulla toime suurenenud rändesurve ja kriisiga.

Hoolimata sellest, et programmi tegevused jaotuvad kõigi kolme fondi vahel, on need sisuliselt siiski AMIF-kesksed. ISF-i ja BMVI-d puudutavad tegevused on iseloomult pigem toetavad, tagades vajaliku andmestiku ja dokumendihalduse alase võimekuse.

Programm „Tark ja innovaatiline siseturvalisus“

Programmi „Tark ja innovaatiline siseturvalisus“ seos EL-i fondidega on valdkondlikult kitsam, kuid horisontaalse iseloomu tõttu sama oluline. Programm loob IKT-võimekuse, millele teised programmid toetuvad. ISF-i rakenduskava kahte erieesmärki toetab programm IKT-teenuste pakkumise kaudu. Ühte erieesmärki toetab töökindlate ja ajakohaste lahenduste arendamine nii SIM-i valitsemisalas kui ka sellest väljaspool. Teist eesmärki toetab programm kriitiliste IKT-teenuste toimepidevuse tagamisega ehk täpsemalt vastava taristu ja protsesside arendamise kaudu.

BMVI rakenduskava mõlema erieesmärgiga seostub programm oma innovatsioonisuundade kaudu. Esimest erieesmärki toetab programm tehisarupõhiste ohuhinnangute koostamise ja suurandmete analüüsi kaudu, et parandada reageerimissuutlikkust. Teist erieesmärki toetab programm SMIT-i kaudu turvaliste digitaalsete identiteedilahenduste arendamisega, mis toetavad isikutuvastust ja järelevalvet.

STAK-i programmid panustavad EL-i siseturvalisuse fondide erieesmärkidesse kitsalt oma valdkondade raames. Programmitegevused võimaldavad tõhustada andmepõhist ennetustööd, operatiivset kriisijuhtimist, piirihaldust, rändepoliitikat ning tehnoloogilist innovatsiooni, tagades seeläbi riigi tervikliku turvalisuse ja nüüdisaegse kriisivalmiduse igas olukorras.

5. Arengukava panus strateegia „Eesti 2035“ sihtide saavutamisse, aluspõhimõtete hoidmisse ja horisontaalsetesse põhimõtetesse

Käesolevas peatükis antakse vastus hindamisküsimusele, kuivõrd aitavad arengukava tegevussuunad kaasa strateegia „Eesti 2035“[66] sihtide saavutamisele ja aluspõhimõtete hoidmisele ning toetavad horisontaalseid põhimõtteid. Küsimusele vastamiseks kasutasime dokumendianalüüsi (STAK-i ja selle programmide tekste, arengukava perioodide 2020–2024 tulemusaruandeid) ja arengukava elluviimisega seotud osapooltega tehtud intervjuude tulemusi.

5.1. Panus strateegia „Eesti 2035“ sihtide saavutamisse

Metoodiline lähenemisviis

STAK-i tegevussuundade ja strateegia „Eesti 2035“ sihtide seoste hindamiseks tegime maatriks-tüüpi võrdluse, kus hindasime arengukava alaeesmärkide iga tegevussuuna seost strateegia „Eesti 2035“ iga sihiga. Seoste olulisuse analüüsimisel võtsime arvesse järgnevat: 1) kas tegevussuunad ja programmide tegevused on sõnastatud ning eesmärgistatud viisil, mis toetab riigi pikaajalisi arenguvajadusi (ehk kas esineb sisuline loogiline seos); 2) kas tulemusaruannetes kavandatud tegevused on reaalselt ellu viidud (ehk kas plaanitud tegevused on toonud tulemusi); 3) kuidas on tegevuste elluviimisel arvestatud teisi valdkondi, et saavutada ühiskonnas laiem positiivne muutus (ehk kas esineb valdkondadeülene mõju).

Seoste olulisust hindasime neljaastmelisel skaalal:

1. Tugev | Tegevussuund on strateegia „Eesti 2035“ sihi saavutamiseks ja aluspõhimõtte toetamisel määrava tähtsusega. Tegevuse puudumine või ebaõnnestumine tekitaks riiklikul tasandil suuri riske (nt põhiseadusliku korra tagamine või elupäästevõimekuse hoidmine).
2. Oluline | Tegevussuunal on otsene positiivne mõju strateegia „Eesti 2035“ sihi toetamisel ning tulemusaruanded kinnitavad reaalset panust sihi saavutamisse (nt tule- ja veeohutuse sihistatud ennetustöö, liikluse rahustamise meetmed või lähisuhtevägivalla ohvrite abistamine).
3. Toetav | Tegevussuund panustab strateegia „Eesti 2035“ sihi saavutamisse kaudselt. Tegevused on suunatud sisejulgeoleku valdkonna spetsiifiliste ülesannete täitmisele, kuid nende õnnestunud elluviimine loob eeldused teiste riiklike eesmärkide täitmiseks (nt varavastaste süütegude vähendamine loob turvalise keskkonna ettevõtlusele või identiteedihaldus toetab e-riigi digitaalset ökosüsteemi).
4. Vähene või puuduv mõju | Tegevussuuna ja strateegia „Eesti 2035“ sihi vahel puudub otsene või kaudne seos.

Analüüsi aluseks olid strateegias „Eesti 2035“ sõnastatud viis sihti, mis lähtuvad aluspõhimõtetest ja toetavad riigi pikaajalist arengut:

1. Inimene | Eestis elavad arukad, tegusad ja tervist hoidvad inimesed. Tervist toetava ja elu säästva käitumise kujundamine ning riskikäitumise vähendamine.

[66] Strateegia „Eesti 2035“. Vabariigi Valitsuse veebileht. Link.

2. Ühiskond | Eesti ühiskond on hooliv, koostöömeelne ja avatud. Ühiskondliku sidususe, võrdsete võimaluste ja püsiva riigiidentiteedi toetamine, sh uussisserändajate kohanemise soodustamine ja vägivalla ennetamine.
3. Majandus | Eesti majandus on tugev, uuendusmeelne ja vastutustundlik. Majandusjulgeoleku tagamine, küberkuritegevuse, rahapesu ja korruptsiooni tõkestamine.
4. Elukeskkond | Eestis on kõigi vajadusi arvestav, turvaline ja kvaliteetne elukeskkond. Turvaline ruumiloome, transpordi taristu ohutus ja elanikkonna kriisivalmiduse parandamine.
5. Riigivalitsemine | Eesti on uuendusmeelne, usaldusväärne ja inimesekeskne riik. Julgeoleku ja turvalisuse tagamine, põhiseadusliku korra kaitsmine ning tõhus rahvusvaheline ja asutustevaheline koostöö.

Kokkulepitud metoodika ja skaala alusel koostas meeskonna analüütik esmase seoste analüüsi koos põhjendustega. Seejärel valideerisid tulemusi neli meeskonna liiget, sh kaks valdkonnaeksperti.

Võrdlusanalüüsi tulemused

Analüüsi tulemusel saab järeldada, et **arengukava tegevussuunad toetavad läbivalt strateegia „Eesti 2035“ sihtide saavutamist ja aluspõhimõtete hoidmist**. Analüüsi käigus selgus, et kõikidel STAK-i tegevussuundadel on sihtidega vähemalt toetav ehk kaudne seos. Samas varieerub seoste tugevus arengukava alaeesmärkide ja tegevussuundade lõikes. Analüüsi kokkuvõte on esitatud allolevas tabelis ning pikemalt koos hinnangute kokkuvõtlike põhjendustega aruande lisas 5.

Tabel 13. Arengukava tegevussuundade ja strateegia „Eesti 2035“ sihtide seoste analüüsi kokkuvõte

	Inimene	Ühiskond	Majandus	Elukeskkond	Riigivalitsemine
ALAEESMÄRK 1: ennetava ja turvalise elukeskkonna kujundamine					
1.1. Terviklikum ja igaühe panusel põhinev ennetustöö turvalisuse tagamiseks	OLULINE	TUGEV	TOETAV	OLULINE	TUGEV
1.2. Vähem inimkannatanutega õnnetusi	OLULINE	OLULINE	TOETAV	OLULINE	OLULINE
1.3. Vähem vägivalda	OLULINE	TUGEV	TOETAV	OLULINE	OLULINE
1.4. Turvalisem avalik ruum	OLULINE	OLULINE	TOETAV	TUGEV	OLULINE
1.5. Kaitstum vara, ohutum keskkond	OLULINE	OLULINE	TUGEV	OLULINE	OLULINE
ALAEESMÄRK 2: kiire ja asjatundlik abi					
2.1. Avaliku korra tagamise ja pääste valmisoleku planeerimine	OLULINE	OLULINE	TOETAV	OLULINE	OLULINE
2.2. Teadete kiire vastuvõtmine, abivajaduse täpne väljaselgitamine ja abi väljasaatmine	TUGEV	OLULINE	TOETAV	OLULINE	OLULINE
2.3. Reageerimine õnnetustele ja ohtudele	TUGEV	OLULINE	TUGEV	OLULINE	OLULINE
2.4. Sündmuste lahendamine	OLULINE	OLULINE	TOETAV	OLULINE	TUGEV
ALAEESMÄRK 3: kindel sisejulgeolek					
3.1. Põhiseadusliku korra tagamine	OLULINE	TUGEV	TUGEV	OLULINE	TUGEV

	Inimene	Ühiskond	Majandus	Elukeskkond	Riigivalitsemine
3.2. Raske ja organiseeritud kuritegevuse vastane võitlus	OLULINE	OLULINE	TUGEV	OLULINE	TUGEV
3.3. Kriisideks valmisolek ja nende lahendamine	OLULINE	TUGEV	OLULINE	TUGEV	OLULINE
3.4. Piirihaldus	OLULINE	OLULINE	TOETAV	TUGEV	OLULINE
ALAEESMÄRK 4: Eesti arengut toetav kodakondsus-, rände- ja identiteedihalduspoliitika					
4.1. Tasakaalustatud rändepoliitika	OLULINE	OLULINE	TUGEV	OLULINE	OLULINE
4.2. Tasakaalustatud kodakondsuspoliitika	OLULINE	OLULINE	TOETAV	TOETAV	OLULINE
4.3. Usaldusväärne ja turvaline identiteedihalduspoliitika	OLULINE	OLULINE	TUGEV	OLULINE	TUGEV
ALAEESMÄRK 5: tark ja innovaatiline siseturvalisus					
5.1. Inimeste hoidmine ja arendamine	OLULINE	OLULINE	TOETAV	TUGEV	OLULINE
5.2. Innovatsiooni ja tõenduspõhise poliitikakujundamise edendamine	OLULINE	OLULINE	OLULINE	OLULINE	TUGEV

Arengukava kõikide alaeesmärkide tegevussuundades leidus tugevaid seoseid strateegia „Eesti 2035“ sihtidega. **Enim on sihtidega seotud alaeesmärgi „Kindel sisejulgeolek“ tegevussuunad**. Need tegevused hõlmavad põhiseadusliku korra tagamist, raske ja organiseeritud kuritegevuse vastast võitlust, kriisideks valmisolekut (sh elanikkonnakaitset) ning piirihaldust. Nimetatud tegevussuundades on otseselt fookuses riigi toimimise tagamine, sh idapiiri füüsiline ja tehnoloogiline väljaehitamine, üleriigilise ohuteavitussüsteemi ja varjumiskohtade loomine, vaenuliku mõjutustegevuse ja desinformatsiooni tõkestamine ning strateegiliste majandusharude kaitsmine vaenulike mõjutustegevuste eest. Selle alaeesmärgi tegevussuundade tugev toetus strateegia „Eesti 2035“ sihtide täitmisele on põhjendatav viimastel aastatel oluliselt muutunud julgeolekukeskkonnaga (nt Venemaa täiemahuline sõjaline agressioon Ukrainas, hübriidrünnakud, kasvanud küberohud), mille tõttu on sisejulgeolek muutunud riigi ja ühiskonna toimimise kriitiliseks teguriks. Ilma kaitstud välispiiri, elanikkonnakaitse ja põhiseadusliku korrata ei ole võimalik tagada tugevat majandust, hoolivat ühiskonda ega kvaliteetset elukeskkonda. Seega on sisejulgeoleku tagamisel kriitiline mõju kõikidele riiklikele sihtidele, mistõttu on nende tegevuste panust hinnatud kõrgemalt.

Nõrgemad ehk **kaudsemad seosed ilmnesid tegevussuundade ja strateegia sihi „Eesti majandus on tugev, uuendusmeelne ja vastutustundlik“ vahel**. Selle peamine põhjus tuleneb asjaolust, et siseturvalisuse valdkonna asutuste esmane ülesanne on avaliku korra, elu ja tervise kaitsmine, mitte majanduskasvu või ettevõtluse arendamine. Seetõttu panustavad tegevussuunad enamasti majandussihtidesse kaudselt ehk loovad stabiilse ja turvalise fooni, mis on majanduse toimimiseks vajalik. Näiteks varavastaste kuritegude vähendamine, tõhus päästetöö ja valehäirete arvu optimeerimine ei panusta otseselt majanduskasvu, kuid hoiavad ära majanduskahju.

Dokumendianalüüsist ilmnenud tulemusi kinnitasid läbivalt ka STAK-i elluviimisega seotud osapoolte ja ekspertidega tehtud intervjuude tulemused. Intervjueeritud osalised rõhutasid üksmeelselt, et arengukava on riigi suurte pikaajaliste strateegiliste eesmärkidega selgelt ja tugevalt seotud. Eriti toodi intervjuudes esile alaeesmärgi „Kindel sisejulgeolek“ tegevusi, mis toetavad otseselt turvalise elukeskkonna tagamist ning **kaitsevad otseselt nii Eesti ühiskonna sidusust**

kui ka majanduskeskkonna stabiilsust. Ekspertide hinnangul on toimiv sisejulgeolek eelduseks, et teised valdkonnad saaksid oma pikaajalisi eesmärke tulemuslikult täita.

Dokumendianalüüsi ja intervjuude tulemuste põhjal saab järeldada, et STAK-i ja riiklike strateegiliste sihtide tugevad seosed on saavutatud seetõttu, et siseturvalisuse valdkonna arengudokumentide planeerimisel, koostamisel ja iga-aastasel seirel on nendele seostele selgelt ja teadlikult tähelepanu pööratud. Teisisõnu on programmide tegevused juba eos sisustatud selliselt, et need toetaksid strateegia „Eesti 2035“ sihte ja aluspõhimõtteid.

Kokkuvõttes saab analüüsi põhjal järeldada, et arengukava tegevussuunad toetavad strateegia „Eesti 2035“ aluspõhimõtteid ja nendest tulenevaid sihte olulisel määral. STAK-is seatud alaeesmärkide ja tegevussuundade edukas elluviimine on otseseks eelduseks, et Eesti saaks tulevikus toimida turvalise, hooliva, uuendusmeelse ja majanduslikult vastutustundliku riigina.

5.2. Panus strateegia „Eesti 2035“ horisontaalsetesse põhimõtetesse

Metoodiline lähenemisviis

STAK-i panuse hindamisel lähtusime strateegia „Eesti 2035“ neljast horisontaalsest põhimõttest järgmises tähenduses:

1. Sooline võrdõiguslikkus | Tähendab meestele ja naistele võrdsete õiguste, kohustuste ja võimaluste tagamist nii siseturvalisuse teenuste pakkumisel (nt ennetustöö sihistamine või vägivallaohvrite ja -toimepanijate abistamine) kui ka valdkonna teenistujate värbamisel, karjäärivõimalustes ja töökeskkonnas.
2. Võrdne kohtlemine, sh ligipääsetavus | Tähendab tagamist, et siseturvalisuse teenused (nt 112 hädaabikanalid, varjumiskohad, e-teenused) on disainitud lähtuvalt inimeste erinevatest tunnustest ja vajadustest (nt sugu, vanus, erivajadused, keeleoskus jms tunnused).
3. Tasakaalustatud regionaalne areng | Tähendab siseturvalisuse teenuste regionaalseid eripärasid arvestavat tagamist kõigis Eesti piirkondades, et ennetada ja vähendada piirkondlikku ebavõrdsust.
4. Keskkonnahoid ja kliima | Tähendab sisejulgeoleku valdkonna teenuste ja tegevuse kohandamist kliimamuutustest tingitud uuteks ohtudeks (nt maastikutulekahjud, tormid, üleujutused) ning valitsemisala enda tegevusega kaasneva keskkonna- ja süsinikujalajälje teadlikku vähendamist.

STAK-i tegevussuundade ja strateegia „Eesti 2035“ horisontaalsete põhimõtete seoste hindamiseks tegime maatriks-tüüpi võrdluse, kus hindasime arengukava alaeesmärkide iga tegevussuuna seost iga strateegia „Eesti 2035“ horisontaalse põhimõttega. Seoste olulisust hindasime neljaastmelisel skaalal:

1. Tugev panus | Tegevussuund toetab (nt eesmärgi või tegevuste sisu kaudu) otseselt konkreetse horisontaalse põhimõtte edendamist (nt soopõhiste eripärade või vägivallaga tegelemine, sihistatud sekkumised, seadusemuudatused ja spetsiaalne seire).

2. Oluline panus | Tegevussuuna praktilises rakendamises esineb horisontaalsele põhimõttele selge positiivne mõju, kuigi see pole tegevussuuna ainus või peamine eesmärk.
3. Kaudne panus | Tegevussuund ei ole otseselt sihistatud horisontaalsele põhimõttele, kuid selle elluviimine (nt turvaline avalik ruum, üldine ennetus) loob eeltingimused ja toetab põhimõtte hoidmist.
4. Vähene või puuduv panus | Tegevussuuna tegevustel puudub tuvastatav või mõõdetav puutumus horisontaalse põhimõttega.

Võrdlusanalüüsi tulemused

Analüüs näitas, et **tegevussuundade panus strateegia „Eesti 2035“ nelja horisontaalsesse põhimõttesse** (sooline võrdõiguslikkus, võrdne kohtlemine ja ligipääsetavus, tasakaalustatud regionaalne areng ning keskkonnahoid ja kliima) **on selgelt olemas,** kuid alaeesmärkide ja tegevussuundade lõikes ebaühtlane. Analüüsi kokkuvõte on esitatud allolevas tabelis ning pikemalt koos hinnangute põhjendustega aruande lisas 6.

Tabel 14. Arengukava tegevussuundade ja strateegia „Eesti 2035“ horisontaalsete põhimõtete seoste analüüsi kokkuvõte

	Sooline võrd-õiguslikkus	Võrdne kohtlemine	Tasakaalustatud regionaalne areng	Keskkonnahoid ja kliima
ALAEESMÄRK 1: ennetava ja turvalise elukeskkonna kujundamine				
1.1. Terviklikum ja igaühe panusel põhinev ennetustöö turvalisuse tagamiseks	OLULINE	OLULINE	TUGEV	KAUDNE
1.2. Vähem inimkannatanutega õnnetusi	TUGEV	TUGEV	OLULINE	OLULINE
1.3. Vähem vägivalda	TUGEV	TUGEV	OLULINE	VÄHENE/PUUDUV
1.4. Turvalisem avalik ruum	OLULINE	OLULINE	OLULINE	OLULINE
1.5. Kaitstum vara, ohutum keskkond	KAUDNE	KAUDNE	KAUDNE	TUGEV
ALAEESMÄRK 2: kiire ja asjatundlik abi				
2.1. Avaliku korra tagamise ja pääste valmisoleku planeerimine	OLULINE	OLULINE	TUGEV	OLULINE
2.2. Teadete kiire vastuvõtmine, abivajaduse täpne väljaselgitamine ja abi väljasaatmine	OLULINE	TUGEV	OLULINE	KAUDNE
2.3. Reageerimine õnnetustele ja ohtudele	OLULINE	TUGEV	TUGEV	TUGEV
2.4. Sündmuste lahendamine	TUGEV	OLULINE	OLULINE	OLULINE
ALAEESMÄRK 3: kindel sisejulgeolek				
3.1. Põhiseadusliku korra tagamine	OLULINE	OLULINE	OLULINE	KAUDNE
3.2. Raske ja organiseeritud	TUGEV	TUGEV	OLULINE	OLULINE

	Sooline võrd-õiguslikkus	Võrdne kohtlemine	Tasakaalustatud regionaalne areng	Keskkonnahoid ja kliima
kuritegevuse vastane võitlus				
3.3. Kriisideks valmisolek ja nende lahendamine	OLULINE	TUGEV	TUGEV	TUGEV
3.4. Piirihaldus	OLULINE	OLULINE	TUGEV	OLULINE
ALAEESMÄRK 4: Eesti arengut toetav kodakondsus-, rände- ja identiteedihalduspoliitika				
4.1. Tasakaalustatud rändepoliitika	TUGEV	TUGEV	OLULINE	KAUDNE
4.2. Tasakaalustatud kodakondsuspoliitika	OLULINE	OLULINE	TUGEV	KAUDNE
4.3. Usaldusväärne ja turvaline identiteedihaldus-poliitika	KAUDNE	TUGEV	OLULINE	OLULINE
ALAEESMÄRK 5: tark ja innovaatiline siseturvalisus				
5.1. Inimeste hoidmine ja arendamine	TUGEV	TUGEV	TUGEV	KAUDNE
5.2. Innovatsiooni ja tõenduspõhise poliitikakujundamise edendamine	OLULINE	OLULINE	OLULINE	KAUDNE

Võrdlusanalüüsi tulemusel joonistub välja, et arengukava tegevussuunad on kõige tugevamalt ja otsesemalt seotud **võrdse kohtlemise (sh ligipääsetavuse)** ja **tasakaalustatud regionaalse arenguga**. Selline tugev seos tuleneb ka siseturvalisuse valdkonna olemusest, mis peab tagama, et turvatunne, elupäästevõimekus, õiguskaitse jne on tagatud igale elanikule vastavalt tema elukohast, vanusest, erivajadusest või muudest individuaalsetest tunnustest tulenevatele ohtudele. Siseturvalisuse valdkonna reageerimisvõimekus ja teenuste kättesaadavus peavad katma kogu Eesti territooriumi ning tagama kõigile elanikele kaitse ja abisaamise võimaluse tema vajaduste järgi. Intervjuudes kinnitasid SIM-i esindajad, et STAK-i teenuste osutamisel lähtutakse sooneutraalsuse ja võrdse kohtlemise põhimõttest.

Võrdse kohtlemise ja ligipääsetavuse lõikes avaldub tugevaim panus nii füüsilises, hariduslikus kui ka digitaalses võtmes. Positiivse näitena toetab SKA lähenemisviis rahaliselt vähem kindlustatud noorte õppimisvõimalusi, mis võimaldab keerulisema sotsiaal-majandusliku taustaga noortel omandada siseturvalisuse valdkonna haridust. Samas nähakse olulise tulevikuriskina süvenevat elukohapõhist, rahvuslikku ja varanduslikku segregatsiooni, mis võib ühiskonnas pingeid suurendada ning eeldab senisest enam sihtrühmade tausta ja vajadusi arvestavat siseturvalisuse teenuste kujundamist.

Võrdsete võimaluste tagamine avaldub praktikas peamiselt **füüsilise ja digitaalse ligipääsetavuse** kaudu. Head näited on HK videokõnede ja reaalajas teksti edastamise lahendused ning projekt „Uue põlvkonna 112: kaasaegne ligipääsetav hädaabiühendus kõigile“, kus kaardistati, analüüsiti ja testiti erinevaid ligipääsetavuse lahendusi. Samuti, PÄA tihe koostöö Eesti Puuetega Inimeste Kojaga ning e-teenuste järjest teadlikum kohandamine erivajadustega inimestele, nagu rõhutati ka läbivalt intervjuudes. Samal ajal kerkis intervjuudes läbiva murena esile digilõhe süvenemine sotsiaalselt haavatavamate rühmade ja vanemaealiste seas. Mitmed valdkonna asutused ja vabaühendused tunnetavad, et kiire liikumine täisdigitaalsete lahenduste poole tõrjub osa ühiskonnast eemale, kuna nad ei suuda e-teenuseid iseseisvalt kasutada.

Regionaalse arengu puhul on tegevussuundade seosed eriti tugevad operatiivteenuste geograafilise kättesaadavuse ja teadustaristu teadliku hajutamise osas. Seda kinnitasid ka SKA esindajad, kes näevad oma panust regionaalarengusse õppekeskuste paiknemise kaudu. Näiteks Narva õppekeskus panustab tugevalt Ida-Virumaa kogukonna arengusse ning uue harjutusväljaku rajamine toetab Lääne-Virumaa arengut. Samuti suurendavad regionaalset tasakaalu sisekaitseõppe laiendamine maakondlikesse gümnaasiumidesse ja SMIT-i regionaalsete üksuste võrgustik, mis tagab operatiivse IKT-tugitaristu toimepidevuse üle riigi.

Samal ajal toonitasid osapooled intervjuudes, et regionaalne kättesaadavus on teatud teenuste puhul silmitsi raskustega. Näiteks KOV-ide esindajad tunnetavad regionaalseid erinevusi, kuna teenuste pakkumise tsentraliseerimine ja teeninduspunktide kolimine suurematesse keskustesse halvendab teenuste kättesaadavust maapiirkondades. Vabaühenduste intervjuudes märgiti, et turvalisuse tagamine ääremaadel eeldab baastaristu (teed, ühistransport, internet) olemasolu. Ilma selleta ei jää noored maale elama ning kahanev rahvastik tähendab piirialadel otsest siseturvalisuse nõrgenemist. Kõik intervjueeritud sihtrühmad tõid esile ka strateegilise küsimuse, kuidas tagada operatiivteenuste piisavalt kiire kättesaadavus hajaasustusega piirkondades.

Tegevussuundade panus **soolisesse võrdõiguslikkusse** sõltub nende sisulisest fookusest, kuid strateegilisel tasandil lähtutakse valdavalt eeldusest, et teenuseid osutatakse sooneutraalselt. Intervjuudest joonistub välja, et selline sooneutraalne lähenemisviis võib jätta varju soopõhised spetsiifilised riskid, näiteks lähisuhtevägivalla ja ohvrikaitse puhul, kus vajadused on selgelt diferentseeritud. Samuti võivad teenused olla vähem tulemuslikud ja kvaliteetsed, kui nende kujundamisel lähtutakse üldistest põhimõtetest ega arvestata piisavalt teenuse saaja tausta ja vajadusi (nt võib naissoost abivajaja vajada teistsugust lähenemisviisi ja tugimehhanisme kui meessoost isik samasuguses olukorras). Tegevussuundade võrdlusest paistab kõige vahetum seos neis tegevussuundades, mis tegelevad otseselt inimressursi, hariduse ja juhtimisega (nt SKA õpe ning valitsemisala ülesed värbamis- ja personalistrateegiad). Neis tegevussuundades avaldub seos teadliku värbamispoliitika, töö- ja eraelu ühitamise võimaluste loomise ning soolise tasakaalu edendamise kaudu erialadel, kus traditsiooniliselt domineerib üks sugu (nt pääste, politsei või IT). Seevastu tehnoloogilistes, IKT-taristule ja TA-tegevusele suunatud tegevussuundades avaldub panus kaudselt, tagades, et loodavad e-teenused, tehisarulahendused vms ei soosiks ega tõrjuks kedagi soo alusel ning et digilahendusi luues või andmeid analüüsides arvestataks võimalikke soolisi eripärasid.

Tegevussuundade panus **keskkonnahoidu ja kliimaeesmärkidesse** on arengukava raamistikus läbivalt pigem kaudne, kuna siseturvalisuse valdkonna põhiülesanne ei ole rohepoliitika elluviimine. Praeguse STAK-i peamine keskkonnasäästlik mõju avaldub sisemiste haldusprotsesside digiteerimise kaudu. Näiteks saab öelda, et e-teenustele üleminek, paberivaba asjaajamine, kaug- ja e-õppevormide kasutamine ning tööprotsesside automatiseerimine vähendavad transpordivajadust ja paberikulu. Otsesem on keskkonnamõju spetsiifilistes tegevustes, nagu TA-tegevustes, või kui operatiivteenustes võetakse kasutusele nutikad seirelahendused (nt droonid ja kaugseire metsatulekahjude ennetamiseks või reostuste tuvastamiseks). Intervjuudes tõdeti läbivalt, et äärmuslikud ilmastikunähtused, näiteks tormid, muutuvad tulevikus üha vahetumaks ohuallikaks. Samuti vajavad senisest suuremat tähelepanu merekeskkonna kaitse ja HELCOM-i nõuete täitmine.

Analüüsides dokumentide ja intervjuude tulemuste põhjal arengukava **alaeesmärkide ja nendele vastavate programmide lõikes panust horisontaalsetesse põhimõtetesse**, saab järeldada, et panuse ulatus sõltub tegevuste sihtrühmast ja fookusest. Kõige tugevam on seos horisontaalsete põhimõtetega alaeesmärkides „Ennetava ja turvalise elukeskkonna kujundamine“, „Kiire ja asjatundlik abi“ ning „Tark ja innovaatiline siseturvalisus“. Esimese kahe puhul on seosed tugevad

võrdse kohtlemise ja ligipääsetavuse ning tasakaalustatud regionaalse arenguga, kuna ohuennetus, kodanikukaitse ja elupäästev operatiivabi (pääste, politsei) võtavad arvesse elanike füüsilisi, keelelisi ja erivajadusi igas Eesti piirkonnas. Seevastu kaudsem on panus alaeesmärkides „Kindel sisejulgeolek“ ning „Eesti arengut toetav kodakondsus-, rände- ja identiteedihalduspoliitika“. Nende keskne fookus on suunatud kitsamalt riiklikule julgeolekule, piiriturvalisusele, süüteomenetlusele ning riiklikele teenustele ja protsessidele, mistõttu nende seosed avalduvad digitaalse ligipääsetavuse, paberivabaduse ning avalike teenuste mugavuse kaudu. Alaeesmärk „Tark ja innovaatiline siseturvalisus“ toetab soolist võrdõiguslikkust (inimressursi juhtimise, mittediskrimineeriva värbamise ja hariduse kaudu) ning edendab regionaalset arengut SKA õppekomplekside ja regionaalse TA-taristu abil.

Kokkuvõttes saab järeldada, et STAK-i tegevussuunad kogumis on horisontaalsete põhimõtetega terviklikult ja hästi sidustatud. Mõne tegevussuuna kaudne või puuduv seos ei viita üldisele sidususe vähesusele, vaid kajastab siseturvalisuse valdkonna ja selle tegevussuundade spetsiifikat. See tähendab, et inimesele ja ühiskonnale suunatud tegevused toetavad otsesemalt sotsiaalsete ja regionaalsete põhimõtete elluviimist, samas kui tehnoloogia- ja innovatsioonisuunad panustavad neisse kaudsemalt, toetades võrdse ligipääsu ja ressursisäästliku taristu kujunemist.

Kõige tugevam ja vahetum on arengukava tegevussuundade panus võrdse kohtlemise ja regionaalse arengu põhimõtetesse, mida toetavad eelkõige operatiivabi üleriiklik kättesaadavus, SKA ja SMIT-i regionaalsed üksused ning praktilised ligipääsetavuslahendused, näiteks e-teenuste kohandamine erivajadustega inimestele.

Mõnevõrra kaudsem on tegevussuundade panus soolise võrdõiguslikkuse ja keskkonnahoiu põhimõtetesse. Soolise võrdõiguslikkuse vaates lähtutakse valdavalt eeldusest, et teenuseid osutatakse sooneutraalselt. Selline üldine lähenemisviis võib jätta varju soopõhised spetsiifilised riskid (nt lähisuhtevägivaldlähisuhtevägivald) ning halvendada teenuste kvaliteeti, kui need ei ole kujundatud saaja vajaduse ja tausta järgi. Keskkonnamõju avaldub peamiselt siseprotsesside digiteerimise kaudu, jättes strateegilises fookuses vähem tähelepanu kliimariskidele ja reostustõrje püsirahastusele. Lisaks vajavad edasisel elluviimisel teadlikku maandamist kiirest digipöördest tingitud digilõhe ning süvenev regionaalne ja sotsiaal-majanduslik segregatsioon.

6. Kokkuvõte

Töö eesmärk oli anda hinnang „Siseturvalisuse arengukava 2020–2030“ ning programmide elluviimise tulemuslikkusele ja asjakohasusele aastatel 2020–2025. Samuti hinnata arengukava juhtimise tõhusust ning analüüsida kooskõla EL-i algatuste, siseturvalisuse fondide erieesmärkide ja strateegia „Eesti 2035“ sihtide ja horisontaasete põhimõtetega. Hindamine tehti viie STAK-i programmi lõikes:

1. „Ennetava ja turvalise elukeskkonna kujundamine“
2. „Kiire ja asjatundlik abi“
3. „Kindel sisejulgeolek“
4. „Eesti arengut toetav kodakondsus-, rände- ja identiteedihalduspoliitika“
5. „Tark ja innovaatiline siseturvalisus“

Hindamine tugines dokumendianalüüsile (peamiselt arengukava tulemusaruannetele, aga ka muudele varasematele ülevaadetele ja uuringutele), statistiliste tulemus- ja väljundnäitajate analüüsile ning valdkonna asutuste ja erinevate asjakohaste organistioonidega tehtud fookusgrupiintervjuudele (kokku tegime 13 intervjuud) ning kahe temaatilise töötoa aruteludele. Intervjuudes ja töötubades oli kokku 98 osalejat.

Programmidepõhised hindamise tulemused

„Ennetava ja turvalise elukeskkonna kujundamine“

Programmi tulemuslikkuse analüüsist selgus, et programmi eesmärkide saavutamine on valdkondade lõikes olnud ebaühtlane. Tegevused on olnud tulemuslikud elanikkonna hinnangulise turvatunde säilitamisel, valdkonnaülese ennetustöö planeerimisel ja siseturvalisuse vabatahtlike võrgustiku laiendamisel. Seevastu elu-, tervise- ja varakahjude ennetamisel ei jõutud soovitud strateegiliste tulemusteni.

Programmi elluviimist läbivaks takistuseks on ennetustöö ja vabatahtlike organisatsioonide rahastuse sõltuvus lühiajalisest projektipõhisest toetusest, mis ohustab loodud koostöövõrgustike jätkusuutlikkust. Lisaks pärsib tulemuslikkust piirkondlik ebavõrdsus. Kui suuremates regioonides nagu Harjumaal on elukeskkonna turvalisuse riskid nihkunud pigem küberruumi, siis Ida-Virumaal ja Kagu-Eestis võimendavad ohte elamufondi amortiseeritus ning omavalitsuste piiratud ressursid, mis ei võimalda vajalikus mahus toetada vabatahtlikke ning tagada vajalike ennetustegevuste läbiviimist.

Asjakohasuse hindamine näitas, et programmi algsed väljakutsed on jätkuvalt olulised, kuid muutunud julgeolekukeskkond nõuab fookuse kohandamist viisil, mis arvestaks uute ühiskondlike riskidega. Nendeks on digiruumi mõjudest tulenev noorte radikaliseerumine ja riskikäitumise kasv ning küberkelmuste ning -pettuste hulga suurenemine.

„Kiire ja asjatundlik abi“

Programmi eesmärkide saavutamine on olnud tulemuslik päästetööde valdkondades ning elanike rahulolu mõõdiku täitmisel. Soovitud sihttasemeid ei saavutatud avaliku korra tagamise ja teadete kiirel menetlemise indikaatorite puhul.

Programmi eesmärkide asjakohasus on jätkuvalt kõrge, vastates ühiskonna ootusele saada ohu korral kiiret ja asjatundlikku abi, ent muutunud julgeolekukeskkond nõuab eesmärkide ja tegevuste edasist kohendamist. Peamised valdkondade arengut puudutavad väljakutsed on inimressursi

puudus, infosüsteemide tehnoloogiline mahajäämus ning sotsiaalsest abivajadusest tingitud pöördumiste poolt tekitatud lisakoormus 112-teenusele.

Siseturvalisuse teenuste jätkusuutlikkus on süveneva tööjõupuuduse tõttu endiselt kriitiline. Järgneva kümne aasta valdkondlik tööjõu puudus ulatub prognooside kohaselt üle tuhande töötaja, mis seab ohtu abi kiire kättesaadavuse, eriti väljaspool Harjumaad. Abi kättesaadavuse parandamisele pakub leevendust uute tehnoloogiate kasutuselevõtt, nagu 112-teenuse osaline automatiseerimine, mis võimaldaks senisest suuremat hulka pöördumisi vastu võtta.

„Kindel sisejulgeolek“

Programmi tulemuslikkuse vaatest on kõige märkimisväärsema arengu läbinud elanikkonnakaitse ja kriisideks valmisoleku tegevussuund. Üles on ehitatud toimiv ohuteavituse terviksüsteem ning jõudsalt on tegeletud varjumiskohtade ja ulatusliku evakuatsiooni plaanide süsteemse arendamisega. Samas KOV-ide kriisivõimekus on piirkonniti jätkuvalt ebaühtlane, sõltudes kohalikest ressurssidest ja kogukonna aktiivsusest.

Kõik programmi koostamise alguses sõnastatud väljakutsed on jätkuvalt aja- ja asjakohased ning nende olulisus on ajas veelgi kasvanud. Nendest kõige päevakajalisemad on strateegiliste tarneahelate sõltuvus EL-i välistest tehnoloogiatest ja piiriülesed küberohud, mille maandamine eeldab ministeeriumite ülest koostööd.

„Eesti arengut toetav kodakondsus-, rände- ja identiteedihalduspoliitika“

Programmi tegevused on sihttasemete täitmisel olnud üldiselt tulemuslikud. Programmi elluviimist on oluliselt mõjutanud Venemaa agressioonist tulenev Ukraina põgenike sisseränne. Sellest hoolimata on suudetud hoida tasakaalu julgeoleku tagamise ja majanduskeskkonna arendamise vahel võimaldades paindlikult kaasata välistööjõudu ja tugevdades samal ajal järelevalvet sisserännanute viibimisõiguste üle. Programmi elluviimise läbivaks takistuseks on aga PPA vananev IT-baasinfrastruktuuri, mis ei võimalda piisaval määral uute tehnoloogiliste lahenduste integreerimist.

Programmi algsed väljakutsed on jätkuvalt asjakohased. Täiendavat tähelepanu tuleb pöörata uutele tehnoloogiatele, mis toovad identiteedihalduses ja küberkuritegevuse ennetamisel kaasa uusi väljakutseid. Pettuste korraldamine liigub üha enam füüsiliste dokumentide võltsimiselt küberruumi, mis muudab tehisarul põhinevate süvavõltsingute ja muude manipulatsioonide tõrjumise sisejulgeoleku üheks tulevikuülesandeks. Selleks tuleb suunata fookus senisest veelgi enam automatiseerimisele, riskipõhisele järelevalvele ning IT-taristu moderniseerimisele.

„Tark ja innovaatiline siseturvalisus“

Programm on mõõdikute täitmise vaates olnud üldiselt tulemuslik, kuid sisuliste valdkondlike vajaduste lahendamisel esineb puuduseid. Programmi eesmärgid on sõnastatud üldiselt ja ambitsioonikalt, kuid nende mõõtmiseks seatud indikaatorid on kitsalt fookusega SKA õppe- ja teadustegevusel ning SMIT-i osutatavatel teenustel.

Programmi algsed väljakutsed teenistujate puuduse, tehnoloogia arengu ja oskuste kaasajastamisega on jätkuvalt asjakohased. Venemaa agressioonist tulenevad hübriidohud, tehisarul põhinev küberkuritegevus ning muud sotsiaalsed kriisid (nt lähisuhtevägivald ja vaimse tervise mured) nõuavad eesliinitöötajatelt uusi ja mitmekülgsemaid pädevusi, samal ajal kui tööjõukriis süveneb ning vajalikku personali ei ole kõikide probleemide katmiseks piisavalt.

Arengukava programmide kooskõla EL-i algatuste ning siseturvalisuse fondide erieesmärkidega

Siseturvalisuse arengukava programmid on läbivalt seotud EL-i olulisemate direktiivide, määruste ja algatustega, toetades liidu ühiseid eesmärke elutähtsate teenuste toimepidevuse, küberturvalisuse, piirihalduse ning kuritegevuse tõkestamise valdkonnas.

EL-i üleste võimekuste ning õigusraamistike rakendamisel on keskne roll programmidel „Kindel sisejulgeolek“ ja „Tark ja innovaatiline siseturvalisus“, mis toimivad peamiste instrumentidena välispiiri kaitse, küberturvalisuse nõuete ning andmepõhise teadus- ja arendustegevuse tagamisel. Ülejäänud programmide seos EL-i algatustega on kaudsem, kuna nende fookus on suunatud eeskätt siseriikliku turvalisuse ja esmatasandi hädaabiteenuste tagamisele.

Järgmise planeerimisperioodi ettevalmistamisel tuleb strateegiliselt arvestada aastatel 2024–2026 rakendunud EL-i õigus- ja poliitikaraamistikega (sh kriminaaltulu konfiskeerimise, rahapesu tõkestamise ja korruptsioonivastaste direktiivide ning EMPACT-i prioriteetidega 2026–2029), mis eeldavad ohupõhise, andmepõhise ning asutusteülese kuritegevusvastase võitluse edasist tugevdamist.

Arengukava panus strateegia „Eesti 2035“ sihtide saavutamisse ja aluspõhimõtetesse ning horisontaalsetesse põhimõtetesse

Arengukava toetab läbivalt strateegia „Eesti 2035“ sihtide saavutamist ja aluspõhimõtete hoidmist. Analüüs näitas, et kõikidel STAK-i tegevussuundadel on strateegia sihtidega vähemalt toetav puutumus, kusjuures seoste olulisus ja mõju ulatus sõltuvad arengukava alaeesmärkide ja tegevussuundade spetsiifikast.

Tugevaimad seosed strateegia sihtidega avalduvad alaeesmärgi „Kindel sisejulgeolek“ tegevussuundades, mis hõlmavad põhiseadusliku korra kaitset, raske ja organiseeritud kuritegevuse tõkestamist, elanikkonnakaitset ning piirihaldust. Geopoliitilise julgeolekukriisi ja kasvavate hübriidohtude taustal on sisejulgeolekust saanud ühiskonna ning riigi toimimise kriitiline eeldus. Välispiiri väljaehitamine, elanikkonnakaitse ja vaenuliku mõjutustegevuse tõkestamine tagavad vahetult riikliku stabiilsuse, luues seeläbi aluse kõigi teiste „Eesti 2035“ sihtide täitmiseks.

Mõnevõrra kaudsemaks ehk toetavaks jäid tegevussuundade seosed „Eesti 2035“ majandussihtidega, kuna siseturvalisuse asutuste esmane ülesanne on avaliku korra, elu ja tervise kaitsmine, mitte otsene majandusarengu suunamine. Siseturvalisuse valdkonna tegevused panustavad sellesse sihti kaudselt, hoides ära majanduskahjusid ning tagades ettevõtluseks turvalise keskkonna.

Ka strateegia „Eesti 2035“ nelja horisontaalse põhimõttega (soolisesse võrdõiguslikkusesse, võrdse kohtlemise ja ligipääsetavuse tagamisse, tasakaalustatud regionaalsesse arengusse ning keskkonnahoidu ja kliimaeesmärkidesse) on siseturvalisuse arengukava tegevussuunad läbivalt seotud, kuid horisontaalsetesse põhimõtetesse panustamise ulatus sõltub samuti alaeesmärkide ning tegevussuundade spetsiifikast.

Kõige tugevam ja vahetum on arengukava tegevusuundade paus võrdse kohtlemise ja regionaalse arengu põhimõtetesse, mida toetavad näiteks operatiivabi üleriiklik kättesaadavus, SKA ja SMIT-i regionaalsed üksused ning praktilised ligipääsetavuse lahendused.

Kaudsem on tegevussuundade panus soolise võrdõiguslikkuse ning keskkonnahoiu põhimõtetesse. Soolise võrdõiguslikkuse vaates domineerib eeldus teenuste üldisest sooneutraalsusest. Kuis selline üldine lähenemine võib jätta varju soopõhised spetsiifilised riskid (nt lähisuhtevägivald) ning vähendada teenuste kvaliteeti kui need ei ole disainitud saaja vajadusest lähtuvalt.

Strateegia „Eesti 2035“ horisontaalsetesse põhimõtetesse panustamise tugevdamiseks tuleks edaspidi:

- Võrdse kohtlemise ja ligipääsetavuse tagamiseks kohandada e-teenuseid kasutajate vajadusest lähtuvalt, et vältida digilõhe ja sotsiaalse ebavõrdsuse süvenemist.
- Soolise võrdõiguslikkuse ja soopõhiste riskide paremaks adresseerimiseks arvestada ennetustöös, ohvrikaitses ja reageerimistegevustes soopõhiste eripäradega.
- Kliimariskide ja keskkonnahoiu integreerimiseks võtta senisest suurema tähelepanu alla kliimamuutustest ning äärmuslikest ilmastikunähtustest tingitud hädaolukordadeks valmisoleku tugevdamine.

Arengukavaülesed peamised tulemused

Siseturvalisuse arengukava elluviimine on olnud pigem tulemuslik, sest hoolimata ulatuslikest julgeolekukriisidest ning ressursside operatiivsest ümberpaigutamisest on valitsemisala ülesed mõõdikud suudetud valdavalt täita. Asjaolu, et üldine turvalisuse tase ja elanikkonna turvalisustaju pole oluliselt langenud, kinnitab, et valdkond on ootamatute väljakutsetega tulemuslikult toime tulnud. Lisaks on kriisidega tegelemine kasvatanud valmisolekut uueks strateegiaperioodiks ning edasiste ohtude ennetamiseks ja tõrjumiseks.

Hindamistulemuste põhjal saab välja tuua kolm läbivat tegurit, mis on siiski piiranud arengukava tulemuslikkuse saavutamist:

- Vaadeldaval perioodil on ellu viidud mitmeid vajalikke IT-arendusi ja uuendatud e-teenuseid, kuid tervikuna on murekohaks vananev IT-baastaristu. Arvestades, et julgeolekuriskid liiguvad järjest enam küberruumi, peab ka IT-taristu suutma tulevikus nendele väljakutsetele adekvaatselt vastata.
- Läbivaks kitsaskohaks valdkonnas on inimressursi ja oskuste nappus, seda eriti spetsiifiliste kompetentside osas, mis on vajalikud uute ohtude tõrjumiseks. Lisaks seniste koolitusmahtude suurendamisele tuleb pöörata tähelepanu olemasolevate töötajate hoidmisele ja koolitamisele.
- Kuigi koostöö parandamisel on tehtud mitmeid edusamme (nt kohalike omavalitsuste tõhusam kaasamine turvalisuse arenguprogrammi kaudu), on tulevikku vaadates vaja välja töötada veelgi mõjusamad koostöömudelid, arvestades vabatahtlike rolli ja partnerluse olulisuse kasvu.

Arengukava asjakohasuse analüüs näitab, et dokumendi üldeesmärk on väärtuste mõttes jätkuvalt asja- ja ajakohane ning programmide eesmärgid on jätkuvalt asjakohased ja piisavalt laiad, tagades süsteemile vajaliku paindlikkuse keskkonna muutustele reageerimiseks. Samas ei fookuseeri arengukava üld- ja tegevussuundade eesmärgid uutele riskidele ja vajadustele (nt hübriid- ja tehnoloogilised ohud, riigikaitsevõimekus, noorte radikaliseerumine, elanikkonna iseseisev toimetulek).

Arengukava juhtimismudel on üldiselt toimiv ning toetab eesmärkide saavutamist. Rakendamist on soodustanud selge valdkondlik spetsialiseerumine asekantslerite tasandil, tugev operatiivtasandi koostöö haldusala asutustega ning partnerite sisukas kaasamine juhtkomisjoni töösse. Mudeli üldist tõhusust vähendab programmide vahele jäävate horisontaalsete valdkondade (nt lähisuhtevägivald, noorte ennetus) piiratud käsitlemine nii valitsemisala siseselt kui ka valdkondadeüleses koostöös.

Hindamistulemuste põhjal tuleks arengukava mõõdikute süsteem üle vaadata. Edaspidi on otstarbekas keskenduda strateegilisel tasemel üksnes sisukamatele mõjumõõdikutele ning monitoorida igapäevategevuste väljundnäitajaid asutuste tegevusplaanide tasandil.

Ülevaade hindamise tulemuste põhjal tehtud soovitustest

Hindamise tulemusel soovitame käimasoleval rakendusperioodil arengukava strateegilisel tasandil mitte muuta, kuivõrd selle raamistiku üldprintsiibid on kehtivad, kuid uusi väljakutseid ja riske tuleks kohe arvesse võtta iga-aastaste tegevuste ajakohastamisel. Samuti tuleks 2028+ EL-i eelarveperioodi vahendite riigisisesel planeerimisel ning 2030+ perioodi arengukavas seada selgem fookus küberohtudele, kõrgendatud ja mitmetahulistele siseturvalisuse riskidele ning kliimamuutustest tulenevatele ohtudele. Kuna väliskeskkond muutub prognoositavalt kiiresti, on pikemas vaates otstarbekas kaaluda senise 10-aastase strateegia asemel rulluvat 5+5 aasta planeerimismudelit.

Lisaks tegime hindamise tulemuste põhjal programmidepõhiseid soovitusi, millest olulisemad on näiteks lühiajalise ja projektipõhise ennetustöö asendamine püsirahastuse ja sektoriüleste koostöökokkulepetega, 112 hädaabiliinile langeva sotsiaalsete ning vaimse tervise murede koormuse vähendamine ühise valdkondadevahelise vastutusmudeli abil ning PPA vananeva IT-taristu moderniseerimine rändeprotsesside ja e-teenuste täielikuks digitaliseerimiseks. Samuti soovitame sisejulgeoleku ja elanikkonnakaitse tugevdamiseks ajakohastada õiguskaitseasutuste andmekasutuse õigusraamistikku, täpsustada ulatusliku evakuatsiooni korralduslikke aluseid (sh erasektori ressursside kaasamist ja kulude hüvitamist) ning laiendada piirihalduse fookust idapiirilt terviklikule olukorrateadlikkusele ja mehitamata süsteemide tõrjele. Hariduse ja TA-tegevuse valdkonnas soovitame SKA ning teiste ülikoolide tihedamat koostööd spetsiifiliste tulevikupädevuste õpetamisel, samuti keskendumist IKT-süsteemide kübervastupidavuse tõstmisele ja protsesside automatiseerimisele ning regulaarset pädevusvajaduste kaardistamist.

7. Executive Summary

The aim of the project was to assess the effectiveness and relevance of the implementation of the "Internal Security Development Plan 2020–2030" and the programmes in 2020–2025. Also, to assess the efficiency of the management of the development plan and analyse the consistency with EU initiatives, specific objectives of internal security funds, and the goals and horizontal principles of the strategy "Estonia 2035". The assessment was carried out across five programmes:

6. "Creating a preventive and safe living environment"
7. "Fast and professional help"
8. "Secure internal security"
9. "Citizenship, migration and identity management policy supporting the development of Estonia"
10. "Smart and innovative homeland security"

The evaluation was based on document analysis (mainly the development plan performance reports, but also other previous reviews and studies), analysis of statistical performance and output indicators, and focus group interviews with relevant institutions and various organisations (we conducted 13 interviews in total) and discussions in two thematic workshops. There were a total of 98 participants in the interviews and workshops.

Evaluation results by programme

"Creating a preventive and safe living environment"

The analysis of the programme's effectiveness revealed that the achievement of the programme's objectives has been uneven across sectors. The activities have been effective in maintaining the population's perceived sense of security, planning cross-sectoral prevention work, and expanding the network of internal security volunteers. On the other hand, the desired strategic results were not achieved in preventing loss of life, health, and property.

A common obstacle to the implementation of the programme is the dependence on prevention work and voluntary organisations' funding on short-term project-based support, which threatens the sustainability of the established cooperation networks. In addition, regional inequality inhibits effectiveness. While in larger regions such as Harju County, the risks to the security of the living environment have shifted to cyberspace, in Ida-Viru County and Southeast Estonia the risks are amplified by the depreciation of the housing stock and the limited resources of local governments, which do not allow for the necessary support for volunteers and the implementation of the necessary prevention activities.

The relevance assessment showed that the original challenges of the programme remain relevant, but the changed security environment requires an adjustment of focus in a way that takes into account new societal risks. These include the radicalisation of young people and the increase in risk behaviour resulting from the effects of the digital space as well as the increase in the number of cyber scams and fraud.

"Fast and professional help"

The achievement of the programme's objectives has been effective in the areas of rescue work and in fulfilling the population satisfaction indicator. The desired target levels were not achieved in the indicators of ensuring public order and rapid processing of reports. In order to better manage the programme's management model, the composition of the programme was changed with the

reorganisation of 2026, which concerns the reception of emergency reports and the areas of rescue and demining.

The relevance of the programme's objectives remains high, meeting society's expectation of receiving rapid and expert assistance in the event of a threat, but the changed security environment requires further adjustment of objectives and activities. The main challenges regarding the development of the areas are the lack of human resources, the technological backwardness of information systems, and the additional burden on the 112 service caused by calls due to the need for social assistance.

A separate need is to improve cooperation between ministries to reduce the burden on the 112 service caused by repeat callers with social assistance needs.

The sustainability of internal security services remains critical due to the worsening labour shortage. According to forecasts, the sectoral labour shortage in the next ten years will exceed one thousand employees, which jeopardises the rapid availability of assistance, especially outside Harju County. Some relief in improving the availability of assistance is provided by the introduction of new technologies, such as the partial automation of the 112 service, which would allow for a larger number of calls to be received and processed.

"Secure internal security"

In terms of the programme's effectiveness, the most significant development has been in the civil protection and crisis preparedness area. A functioning comprehensive threat notification system has been built, and the systematic development of shelters and large-scale evacuation plans has been vigorously pursued. At the same time, the crisis capacity of local governments continues to be uneven across regions, depending on local resources and community activity.

All the challenges formulated at the beginning of the programme remain relevant, and their importance has increased over time. The most pressing of these are the dependence on strategic supply chains for technologies from outside the EU and cross-border cyber threats, the mitigation of which requires cross-ministerial cooperation.

"Citizenship, migration and identity management policy supporting the development of Estonia"

The programme's activities have been generally effective in meeting the target levels. The implementation of the programme has been significantly affected by the immigration of war refugees resulting from Russia's war of aggression, which the state has managed to maintain, despite the challenges, in a balance between ensuring security and developing the economic environment. By enabling the flexible involvement of foreign labour and at the same time strengthening supervision over the residence rights of immigrants. However, a persistent obstacle to the implementation of the programme is the ageing IT infrastructure of the Police and Border Guard Board, which does not allow for the sufficient integration of new technological solutions.

Specific regional and substantive challenges are emerging across the action lines. In the area of migration and citizenship policy, this is socio-economic segregation, which poses new challenges for local governments in supporting integration and managing resources. The greatest burden of migration and residence permit procedures has fallen on Tallinn and Harju County. In Ida-Viru County, a strong Russian-language information space and regional specificities inhibit citizenship application and language learning. Migration supervision has begun to focus on risk-based targeted

checks, which has reduced the time needed to detect illegal migration by more than half. In the area of identity management and document issuance, the availability of services has been improved by the expansion of self-service kiosks and successful cooperation with the private sector, which allows documents to be issued in retail stores and abroad via courier service.

The original challenges of the programme remain relevant. Additional attention needs to be paid to new technologies that bring new challenges to identity management and cybercrime prevention. Fraud is increasingly moving from physical document forgery to cyberspace, making countering deepfake and other manipulations based on artificial intelligence a key future task for homeland security. This requires an even greater focus on automation, risk-based monitoring and the modernisation of IT infrastructure to ensure service continuity in the face of growing cyber threats.

"Smart and innovative homeland security"

The programme has been generally effective in terms of meeting the indicators, but there are shortcomings in addressing substantive sectoral needs. The programme's goals are formulated in a general and ambitious manner, and the indicators used to measure them are narrow, focusing mainly on the Estonian Academy of Security Sciences' teaching and research activities and the services provided by the IT and Development Centre of the Ministry of the Interior.

In the Information Technology and Innovation area, the goals of user satisfaction with ICT services have been met, which does not indicate the strategic focus of the activities. The programme reflects the provision of IT and Development Centre services outside the area of government as the main ICT activity, but in reality this accounts for only up to 10% of the institution's activities and budget. The programme has left out challenges related to actual IT developments in internal security, such as updating ageing basic systems, increasing cyber resilience, and extensive automation of processes, which are essential to alleviate the workforce crisis.

The programme’s original challenges of staff shortages, technological advancements, and skills modernisation remain relevant. Hybrid threats stemming from Russian aggression, artificial intelligence-based cybercrime, and other social crises (e.g., intimate partner violence and mental health concerns) require new and more diverse competencies from frontline workers, while the workforce crisis deepens and there are not enough staff to cover all the challenges.

Consistency of development plan programmes with EU initiatives and specific objectives of internal security funds

The Internal Security Development Plan programmes are consistently linked to the most important EU directives, regulations and initiatives, supporting the Union's common objectives in the areas of continuity of vital services, cybersecurity, border management and crime prevention.

The programmes "Secure internal security" and "Smart and innovative homeland security" play a central role in the implementation of EU-wide capabilities and legal frameworks, acting as the main instruments for ensuring external border protection, cybersecurity requirements and data-driven research and development. The remaining programmes have a more indirect connection with EU initiatives, as their focus is primarily on ensuring internal security and primary emergency services.

When preparing for the next planning period, it is necessary to strategically take into account the EU legal and policy frameworks implemented in 2024–2026 (including the directives on confiscation of criminal proceeds, anti-money laundering and anti-corruption, and the EMPACT priorities 2026–

2029), which require further strengthening of the threat-based, data-based and cross-agency fight against crime.

The development plan's contribution to achieving the goals, basic principles and horizontal principles of the strategy "Estonia 2035"

The development plan consistently supports the achievement of the goals and maintenance of the basic principles of the strategy "Estonia 2035". The analysis showed that all STAK action lines have at least a supporting connection with the goals of the strategy, with the significance of the connections and the extent of the impact depending on the specifics of the sub-objectives and action lines of the development plan.

The strongest connections with the strategy's goals are manifested in the action lines of the sub-objective "Secure internal security", which include the protection of the constitutional order, the prevention of serious and organised crime, civil protection and border management. Against the backdrop of the geopolitical security crisis and growing hybrid threats, internal security has become a critical prerequisite for the functioning of society and the state. The construction of the external border, the protection of the population and the prevention of hostile influence activities directly ensure national stability, thereby creating a basis for the implementation of all other "Estonia 2035" goals.

The links between the action lines and the economic goals of "Estonia 2035" were somewhat more indirect, or supportive, since the primary task of internal security agencies is to protect public order, life and health, not to directly guide economic development. Activities in the field of internal security contribute indirectly to this goal by preventing economic losses and ensuring a safe environment for business.

The action lines of the Internal Security Development Plan are also consistently linked to the four horizontal principles of the Estonia 2035 strategy (gender equality, ensuring equal treatment and accessibility, balanced regional development, and environmental and climate goals), with the extent of contribution to the horizontal principles also depending on the specifics of the sub-objectives and action lines.

The strongest and most immediate focus of the development plan's action lines is on the principles of equal treatment and regional development, supported, for example, by the nationwide availability of operational assistance, regional units of the Estonian Academy of Security Sciences and the IT and Development Centre of the Ministry of the Interior, and practical accessibility solutions.

The contribution of the action lines to the principles of gender equality and environmental protection is more indirect. From a gender equality perspective, the assumption of general gender neutrality of services dominates. However, such a general approach can obscure gender-specific risks (e.g. intimate partner violence) and reduce the quality of services if they are not designed based on the needs of the recipient.

In order to strengthen the contribution to the horizontal principles of the Estonia 2035 Strategy, the following should be done in the future:

- To ensure equal treatment and accessibility, adapt e-services based on the needs of users to prevent the digital divide and social inequality from worsening.
- To better address gender equality and gender-based risks, consider gender-based specificities in prevention, victim protection and response activities.

- To integrate climate risks and environmental protection, greater attention should be paid to strengthening preparedness for emergencies caused by climate change and extreme weather events.

Key results across the development plan

The implementation of the Internal Security Development Plan has been rather effective, as despite extensive security crises and the operational reallocation of resources, the cross-government indicators have been largely met. The fact that the general level of security and the population's sense of security have not declined significantly confirms that the sector has effectively coped with unexpected challenges. In addition, dealing with crises has increased readiness for the new strategy period and for preventing and repelling further threats.

Based on the evaluation results, three overarching factors can be identified that have limited the effectiveness of the development plan:

- During the period under review, several necessary IT developments and updated e-services have been implemented, but the overall concern is the ageing IT infrastructure. Given that security risks are increasingly moving into cyberspace, the IT infrastructure must also be able to adequately respond to these challenges in the future.
- A persistent bottleneck in the field is the shortage of human resources and skills, especially in the specific competencies needed to combat new threats. In addition to increasing existing training volumes, attention must be paid to retaining and training existing employees.
- Although several steps have been taken to improve cooperation (e.g. more effective involvement of local governments through the security development programme), looking to the future, it is necessary to develop even more effective cooperation models, considering the role of volunteers and the growing importance of partnerships.

The analysis of the relevance of the development plan shows that the general objective of the document continues to be relevant and up-to-date in terms of values, and the objectives of the programmes continue to be relevant and sufficiently broad, ensuring the system the necessary flexibility to respond to environmental changes. At the same time, the objectives of the general and operational directions of the development plan do not focus on new risks and needs (e.g. hybrid and technological threats, national defence capabilities, radicalisation of youth, independent coping of the population).

The management model of the development plan is generally functional and supports the achievement of objectives. The implementation has been facilitated by clear sectoral specialisation at the level of deputy chancellors, strong operational-level cooperation with administrative agencies, and meaningful involvement of partners in the work of the steering committee. The overall effectiveness of the model is reduced by the limited treatment of horizontal areas between programmes (e.g. intimate partner violence, youth prevention) both within the area of government and in cross-sectoral cooperation.

Based on the evaluation results, the development plan's indicator system should be reviewed. In the future, it will be useful to focus only on more meaningful impact indicators at the strategic level and monitor the output indicators of daily activities at the level of the institutions' action plans.

Overview of recommendations based on the evaluation results

As a result of the assessment, we recommend that the development plan should not be changed at the strategic level during the current implementation period, as the general principles of this framework are valid, but new challenges and risks should be immediately taken into account when

updating annual activities. However, the national planning of the new 2028+ EU budget period and the 2030+ development plan should have a clearer focus on cyber threats, heightened and multifaceted internal security risks and threats arising from climate change. As the external environment is predictably changing rapidly, in the longer term it is appropriate to consider a rolling 5+5 year planning model instead of the current 10-year strategy.

In addition, based on the results of the evaluation, we made programme-specific recommendations, the most important of which are, for example, replacing short-term and project-based prevention work with permanent funding and cross-sector cooperation agreements, reducing the burden of social and mental health concerns falling on the 112 emergency line through a common interdisciplinary responsibility model, and modernising the ageing IT infrastructure of the Police and Border Guard Board for the full digitalisation of migration processes and e-services. We also recommend that, in order to strengthen internal security and civil protection, the legal framework for the use of data by law enforcement agencies be updated, the organizational basis for large-scale evacuation be specified (including the involvement of private sector resources and cost reimbursement), and the focus of border management be expanded from the eastern border to comprehensive situational awareness and the control of unmanned systems. In the field of education and R&D, cooperation between the Estonian Academy of Security Sciences and other universities in teaching specific future competencies, increasing the cyber resilience of ICT systems and automating processes, and launching a regular competency needs mapping system were set as key areas.

8. Soovitused

Järgnevalt on esitatud hindamise tulemuste ja järelduste põhjal tehtud soovitused STAK-i edasiseks rakendamiseks ning järgmise strateegiaperioodi (2030+) ettevalmistamiseks. Esmalt on toodud STAK-i ülesed ja seejärel programme puudutavad soovitused. Viimasena on esitatud arengukava juhtimist ning EL-i 2028+ rahastusperioodi planeerimist puudutavad soovitused.

Käesolevas soovituste peatükis on ära toodud suurema mõjuga strateegilised ettepanekud, mis puudutavad poliitikakujunduse tasandit, valitsemisalaüleseid võimekuste arendusi ning eri asutuste ja ministeeriumide vahelist koostööd. Lisaks nendele leiab aruande peatükkidest 2 kuni 6 ka väiksemad (nt konkreetsete teenuste või tegevuste operatiivset tasandit jms puudutavaid) parendusettepanekuid.

1. STAK-i ja programmide ülesed soovitused

Soovitus 1.1

Leid	STAK-i praegune üldeesmärk ja tegevuste raamistik vastavad oma väärtuspõhimõtetelt ühiskonna vajadustele ning kehtiva struktuuri muutmine poolel perioodil tekitaks asutustes ülemäärast halduskoormust, kuid senine rahuaja ja traditsiooniliste turvariskide loogika ei kata strateegiliselt tuleviku ohte
Järeldus	Muutuvates julgeolekuoludes ja virtuaalse/hübriidse ohupildi foonil ei taga senine pikaajaline staatiline raamistik valdkonna ettenägelikkust ega kriisikindlust, mis nõuab 2030+ perioodil suuna võtmist põhimõtteliselt uuele ja paindlikumale planeerimismudelile
Soovitus	Võtta uue 2030+ strateegiaperioodi ettevalmistamisel aluseks rulluv strateegilise planeerimise mudel (5+5 aastat) ning ajakohastada valdkonna üldeesmärk ja tegevussuunad vastavalt muutunud tehnoloogilistele, hübriidsetele ja julgeolekualastele tulevikutrendidele
Adressaat	SIM koos allasutustega
Periood	Ettevalmistus 2028–2029 ja rakendusperiood alates 2030+

2. Programm „Ennetava ja turvalise elukeskkonna kujundamine“

Tulemuslikkus

Soovitus 2.1 Süsteemsem ja valdkondadeülene tähelepanu tule- ja veeõnnetuste põhjustega tegelemisele

Leid	Tuleohutuses on saavutatud elamutulekahjude vähenemises stabiilne langustrend, kuid tule- ning eriti veeõnnetustes hukkunute arv ületab seatud piirmäärasid. Mõlema viimasena nimetatud valdkonna peamiseks läbivaks riskiteguriks on sotsiaalsed probleemid, mille ennetuseks pole senised üldised teavituskampaaniad piisavad
Järeldus	Hukkunute arvu vähendamiseks on vaja konkreetselt sihtrühmadele sihistatud tõenduspõhiseid sekkumisi
Soovitus	Jätkata senise eduka programmi "Kodud tuleohutuks" tegevusi, säilitamaks elamutulekahjude vähenemise positiivset trendi. Suunata ja kujundada tule- ning veeõnnetuste ennetamise teavitustegevused spetsiifilisemalt nendele sihtrühmadele, keda need õnnetused kõige enam puudutavad. Arendada PÄA ja KOV-ide ühistegevusena välja uusi sihistatud tule- ja veeohutusprogramme, võttes aluseks seni tulemuslikkust tõestanud programmi „Kodud tuleohutuks“.

	Ühendada vee- ja tuleohutusalaste ennetuse ja järelevalve tegevused vahetumalt SOM-i ja KOV-ide sotsiaaltöö ja tervishoiuteenustega
Adressaat	PÄA, SIM, SOM KOV-id
Periood	Iga-aastane programmide uuendamine ja rakendusperiood 2027–2030 2028+ EL eelarveperioodi vahendite planeerimine

Soovitus 2.2 Üleminek projektipõhiselt ennetustöölt püsivale, sektoriülesele rahastus- ja võrgustikumudelile

Leid	Ennetustöö on jätkuvalt valdkondade vahel killustatud ning sõltub tihti lühiajalisest ja projektipõhisest rahastusest. See tekitab riski, et projektides edukalt käivitunud koostöövõrgustikud ja ennetustegevused ei ole peale projektirahatuse lõppemist jätkusuutlikud. Teisalt vajab ohtude nagu tule- ja veeõnnetuste ning varavastaste kuritegude juurpõhjustega (sügav alkoholijoove, toimetulekuraskused, psühhiaatrilised ja sotsiaalsed mured) tegelemine just mitmete osapoolte püsivat koostööd
Järeldus	Projektipõhine lähenemine ei pruugi tagada pikaajalist käitumuslikku muutust, eriti valdkondades, mis vajavad mitme haldusala osapoolte koostööd
Soovitus	Asendada ennetustöö lühiajalised ja projektipõhised edukad tegevused järk-järgult püsirahastuse ja pikaajaliste strateegiliste koostöö kokkulepetega
Adressaat	SIM, SOM, HTM, RM, KOV-id
Periood	Ettevalmistus 2026–2027 ja rakendusperiood 2027–2030 2028+ EL eelarveperioodi vahendite planeerimine

Soovitus 2.3 Ennetusmeetmete regionaalne diferentseerimine

Leid	Ennetusmeetmete vajadused on piirkonniti erinevad, st suuremates linnakeskustes (Harju- ja Tartumaa) domineerivad digiruum, veebikelmused ja anonüümsus kortermajades; Kagu-Eestis ja Ida-Virumaal võimendavad ohte aga elamufondi suur amortiseeritus, kütteseadmete halvem seisukord, elanikkonna vananemine ning KOV-ide ressursi- ja spetsialistide nappus. Ehkki valdkonna asutused arvestavad oma tegevustes juba praegu regioonide vajadustega, tuleks regionaalseid eripärasid ja nendest lähtuvaid eesmärke välja tuua ka strateegilisel tasandil (arengukavas), tagamaks ressursikaitse ja fookuse suunamise piirkondlikult kõige kriitilisematele probleemidele
Järeldus	Ennetustegevuste vajaduste üldistamine strateegilises arengukavas võib pärssida ressursse ja fookuse suunamist konkreetsete regioonide probleemide lahendamisele
Soovitus	Tulemuslikkuse suurendamiseks diferentseerida ennetusmeetmed regionaalsete riskide alusel, nt suunates Kagu-Eestisse ja Ida-Virumaale ressursse tuleohutuse parandamiseks ning KOV-ide võimekuse tugevdamiseks
Adressaat	SIM, PÄA, PPA, KOV-id
Periood	Rakendusperiood 2027–2030 2028+ EL eelarveperioodi vahendite planeerimine

Soovitus 2.4 Erasektori tehnoloogilise potentsiaali kaasamine paremaks varavastaste kuritegude ennetamiseks

Leid	Varavastaste kuritegude ja varguste arv ületas 2024. aastal märkimisväärselt seatud sihttasemeid. Erasektoris (turvaettevõtted jms) toimub kiire tehnoloogiline areng, kuid riik ei kasuta selle potentsiaali ega nutikaid lahendusi siseturvalisuse tagamisel ja ennetustöös veel piisaval määral ära
Järeldus	Kasvavate kulude ja tööjõunappuse tingimustes ei ole varavastaste kuritegude tõkestamine üksnes füüsilise kohaolekuga enam võimalik, eeldades turvasektoriga tihedamat koostööd

Soovitus	Hoida ja süvendada tihedat koostööd Eesti Turvaettevõtete Liidu ning kaupmeeste esindusorganisatsioonidega nutikate turvalahenduste ja andmevahetuse rakendamisel, et tõkestada tulemuslikumalt kauplusevargusi ja varavastaseid kuritegusid
Adressaat	SIM, PPA, Eesti Turvaettevõtete Liit, Kaupmeeste Liit
Periood	Lühiajaline (2026–2027) ja rakendusperiood 2027–2030

Asjakohasus

Soovitus 2.5 Siseturvalisuse kogukondlike vabatahtlikele püsirahastuse, koormuse juhtimise ja koolituste pakkumine

Leid	Geopoliitiliste muutuste tõttu on vabatahtlikud muutunud kohaliku turvatunde loojatest elutähtsaks ja kriitiliseks ressursiks. See hõlmab nii riigiasutuste juures tegutsevaid vabatahtlikke (nt abipolitseinikke, vabatahtlikke päästjaid ja merepäästjaid), kes panustavad otse riigi operatiivvõimekusse ja reageerimisse, kui ka kogukondlikke vabatahtlikke (nt Naabrivalve, külaseltsid, korteriühistute aktiiv, kohalikud kerksuse eestvedajaid jne), kellel on asendamatu roll kohaliku iseseisva toimetuleku, infovahetuse ning turvalisuse tagamisel Kogukondlike vabatahtlike ja nende organistioonide võimekus ja jätkusuutlikkus on pärsitud, kuna nende kandev tuumik on ülekoormatud (st samad aktiivsed inimesed panustavad sageli mitmes organisatsioonis korraga). Lisaks puudub kogukondlikel vabatahtlike ühendustel püsiv ja kindel rahastusmudel ning nendele suunatud koolitusprogrammid ei kata piisavalt uue ajastu ohte (nt küber- ja drooniriskid ning hübriidohud)
Järeldus	Kogukondlike vabatahtlike ja nende organisatsioonide jätkusuutlikkust ja kriisivalmidust ohustab läbipõlemine, piisava tegevusrahastuse puudumine ning muutunud ohupildile vastavate koolituste vähesus
Soovitus	Leida kogukondlikele vabatahtlike tegevuse toetamiseks püsivamad rahastusallikaid. Ajakohastada kogukondlikele vabatahtlikele suunatud koolitusmoodulid kaasaegsete tehnoloogiliste ja hübriidohtude teemadega (vt ka tulemused ja soovitused programmi „Tark ja innovaatiline siseturvalisus“ kohta). Pakkuda kogukondlike vabatahtlike ühenduste tuumikule (st kohalikele aktiivsetele eestvedajatele, kes tegutsevad sageli korraga mitmes organisatsioonis) süsteemselt vaimse tervise toetamise ja mentormudelid läbipõlemise ennetamiseks
Adressaat	SIM, PPA, PÄA, SKA, HK
Periood	Lühiajaline (2026–2027) ja rakendusperiood 2027–2030 2028+ EL eelarveperioodi vahendite planeerimine

Soovitus 2.6 Suurem tähelepanu noorte radikaliseerumise ennetusele

Leid	Ühiskonnas on esile tõusnud noorte ja alaealiste riskikäitumise ja radikaliseerumise kasvav trend, mis tuleneb digiruumis ja sotsiaalmeedias levivast vägivaldsest ja radikaalsest sisust, vaimse tervise muredest ning kuuluvustunde puudumisest. Praeguses programmis puuduvad eesmärgid noorte õigusrikkumiste ja radikaliseerumise ennetamiseks ning selle probleemiga tegelemiseks
Järeldus	Õigeaegne ennetus ja varajane sekkumine noorukieas on kriitilise tähtsusega, et hoida ära korduvkuritegevust ning tõkestada sellest tulenevaid laiemaid mõjusid kogu siseturvalisusele
Soovitus	Lõimida programmi tegevustesse noorte radikaliseerumise varajase märkamise ja ennetamise tegevussuund, laiendades tõendatud mõjuga taastavate ja sotsiaalsete sekkumisprogrammide (nt STEP-programm, SPIN, VEPA jms) kättesaadavust ning varajast märkamist ja perede toetamist (nt vanemahariduse ja perenõustamise

	tegevuste kaudu koostöös teiste valdkondade asutustega) kõrgema riskiprofiiliga ja suurema haavatavusega kogukondades
Adressaat	SIM, PPA, kaasates HTM, JDM ning kooskõlas loodava radikaliseerumise ennetamise tegevuskavaga
Periood	Lühiajaline (2026–2027) ja rakendusperiood 2027–2030 2028+ EL eelarveperioodi vahendite planeerimine

Soovitus 2.7 Suurem tähelepanu küberkeskkonnas toimuvatele kuritegudele

Leid	Interneti kasutamise laienemise tõttu on enamik varavastaseid kuritegusid ja elanikkonnale tekitatavat varakahju nihkunud füüsilisest ruumist küberkeskkonda. Ehkki küberkelmused puudutavad kogu ühiskonda, on uuringute kohaselt üheks haavatavamaks sihtrühmaks eakad (keskmine küberpettuse ohver on 72-aastane naine)
Järeldus	Paralleelselt füüsilise vara kaitsmisega jäävad programmi praegused tegevused elanikkonna digitaalse turvalisuse tagamisel väheseks, jättes eelkõige eakad finants- ja veebikelmuste vastu piisava kaitseta
Soovitus	Täiendada avaliku ruumi ja varakahjude ennetamise tegevussuunda küber- ja finantskelmuste tõkestamisega, tugevdades veebipolitsei kohalolu ning suunates teavitustöö veelgi enam piirkondlike politseiametnike ja siseturvalisuse ennetuspartnerite kaudu otse haavatavatele sihtrühmadele (eelkõige eakatele). Võimalusel kaasata sellise teavitustöö tegemiseks ka kohalikud kogukonnad, organisatsioonid, raamatukogud, sotsiaaltöötajad jms, et jõuda ennetussõnumite ja nõustamisega paremini haavatavate sihtrühmadeni
Adressaat	SIM, PPA, RIA, KOV-id, kolmanda sektori esindusorganisatsioonid
Periood	Lühiajaline (2026–2027) ja rakendusperiood 2027–2030 2028+ EL eelarveperioodi vahendite planeerimine

3. Programm „Kiire ja asjatundlik abi“

Tulemuslikkus

Soovitus 3.1 Sotsiaalsetest probleemidest tingitud kõnede eraldamine

Leid	HK hädaabinumberile 112 helistajatest vajab suur hulk sotsiaalset abi või nõustamist, kuna sotsiaal- ja tervishoiusüsteemi tugi väljaspool tööaega on puudulik. Samal ajal saavad HK, SOM ja KOV-id "sotsiaalsest abivajadusest" erinevalt aru ning kokku leppimata definitsiooni ja vastutaja puudumise tõttu ei toimi ka vajalik koostöö
Järeldus	Sotsiaalsete probleemidega seotud abivajadusele ei ole praegu toimivat lahendust, mis tagaks abivajajatele professionaalse abi ja toe
Soovitus	Leppida kokku valdkondade üleselt probleemi sisus ja olemuses ning luua ühine vastutusmudel väljakutsega tegelemiseks
Adressaat	HK, PPA, PÄA, SIM, SOM, Terviseamet, KOV-id
Periood	Lühiajaline (2026–2027) ja rakendusperiood 2027–2030

Soovitus 3.2 Demineerimise ja spetsiifiliste päästevõimekuste püsiva koolitusstruktuuri loomine

Leid	Demineerimine toimib tulemuslikult, kuid valdkonna suurim kitsaskoht on koolitusressursi puudus. Seetõttu koolitavad demineerijad koostööpartnereid oma operatiivtöö aja arvelt. Sarnane koolitusinstruktorite puudus vaevab ka teisi erivõimekusi (nt reostustõrje (sh nii ranniku- kui piiriveekogude puhul), MIRG))
Järeldus	Töötajate täiendav koolitamine töökohal koormab eesliini operatiivtöötajaid

Soovitus	Korraldada demineerimise väljaõpe/koolitused SKA-s (luues erialaõppe või püsivad instruktorikohad) ning tagada merepääste väljaõppevõimekuse plaanipärane edasiarendamine PPA või SKA koolitustaristu baasil ning laiendada vajadusel koostööd TalTech Eesti Mereakadeemiaga. Tagada riiklike erivõimekuste (reostustõrje, MIRG) püsiv tegevusrahastus
Adressaat	PÄA, SKA, SIM
Periood	Ettevalmistus 2026–2027 ja rakendusperiood 2027–2030 2028+ EL eelarveperioodi vahendite planeerimine

Soovitus 3.3 Süüteomenetluse täisdigitaalsele mudelile ülemineku kiirendamine (IT-võla ja õigusruumi lahendamine)

Leid	Rutiinseid ja massilisi väärtegusid menetletakse automaatselt, kuid keerulisemate väärteo- ja kriminaalmenetluste täisdigitaalseks muutmisel tehakse vananevate infosüsteemide ja õiguslike takistuste tõttu mahukalt käsitööd ja paberitööd. Samal ajal langes elanike rahulolu politsei tööga just keeruliste valdkondade lõikes (küberkuritegevus, kelmused, narkokuriteod)
Järeldus	Infosüsteemide vananemine ja paberipõhiste menetlustoimingute säilimine kulutavad uurijate ja menetlejate kriitilist tööaega, aeglustades sündmuste lahendamist
Soovitus	Kõrvaldada õigusruumist ja menetlusseadustikest säilinud faktilised takistused täisdigitaalseks menetluseks ning moderniseerida SMIT-i, JDM ja PPA ühisprojektina menetluse infosüsteemid, integreerides sinna automaatsed andmetöötlus- ja digikriminalistika tööriistad
Adressaat	SIM ja PPA koostöös JDM-ga ja SMIT-ga
Periood	Lühiajaline (2026–2027) ja rakendusperiood 2027–2030 2028+ EL eelarveperioodi vahendite planeerimine

Asjakohasus

Soovitus 3.4 Automaatsete lahenduste ja uute tehnoloogikate parem rakendamine

Leid	Tööjõupuuduse tingimustes ei ole reageerimisvõimekuse tagamine võimalik üksnes uute töötajate värbamisega. Samal ajal vajavad olemasolevad süsteemid (nt SOS, Apollo, KILP) paremat kasutatavust ja liidestamist ning rutiinsed menetlusprotsessid automatiseerimist, et võtta kasutusele uued tehnoloogiad (droonid, tehisintellekt)
Järeldus	Tehnoloogilise hüppe viibimine ja tarkvara kasutusmugavuse puudujäägid hoiavad inimressurssi kinni rutiinsetes tegevustes, vähendades vahetut reageerimisvõimekust
Soovitus	Võtta eesliini töökoormuse vähendamiseks strateegiliseks fookuseks rutiinsete menetlus- ja juhtimisprotsesside automatiseerimine, olemasolevate infosüsteemide (nt SOS, Apollo, KILP) kasutusmugavuse tõstmise ning uute tehnoloogiliste tööriistade (nt droonid, tehisintellekt) süsteemne juurutamine
Adressaat	SMIT, PPA, PÄA, HK
Periood	Rakendusperiood 2027–2030 2028+ EL eelarveperioodi vahendite planeerimine

4. Programm „Kindel sisejulgeolek“

Tulemuslikkus

Soovitus 4.1 Õiguskaitseasutuste andmekasutuse õigusraamistiku ajakohastamine

Leid	Tehnoloogilised lahendused võimaldaksid õiguskaitseasutustel andmeid senisest tõhusamalt analüüsida ja ühendada, et kuritegusid ennetada, toimepanijaid tuvastada ja kuritegusid tõendada. Nende võimaluste kasutamist piiravad aga

	andmekaitsenõuded, andmekogude ühendamise ja kasutamise piirangud ja erinevad õiguslikud tõlgendused
Järeldus	Kehtiv andmekasutuse/andmekaitse raamistik ei võimalda alati kasutada õiguskaitsetöös tehniliselt olemasolevaid analüüsi- ja andmete ühendamise võimalusi, mis võib vähendada kiiresti muutuva ja tehnoloogiapõhise kuritegevuse avastamise ning tõkestamise tulemuslikkust
Soovitus	Vaadata üle õiguskaitseasutuste andmetele juurdepääsu, andmete ühendamist ja automatiseeritud analüüsi reguleeriv õigusraamistik ning leida lahendused piirangutele, mis takistavad tehniliselt olemasolevate võimaluste põhjendatud kasutamist, tagades samal ajal isikuandmete ja põhiõiguste kaitse
Adressaat	SIM, JDM, PPA, Riigiprokuratuur, Andmekaitseinspektsioon
Periood	Õigusraamistiku ülevaatamine 2026–2027 ning vajalike muudatuste rakendamine perioodil 2027–2030

Soovitus 4.2 Raske ja organiseeritud kuritegevuse vastase võitluse ohupõhise planeerimise sidumine Eesti ohuhinnangute ning EL-i EMPACT/SOCTA tsükliga

Leid	Raske ja organiseeritud kuritegevus muutub kiiresti ning kuritegelikud võrgustikud liiguvad paindlikult eri kuritegevusvaldkondade ja tuluteenimise mudelite vahel. Staatiline kuriteoliikide loetelu strateegias ei võimalda seetõttu pika planeerimisperioodi jooksul piisavalt kiiresti tegevuste ja ressursside fookust muuta
Järeldus	Arengukava peab tagama pikaajaliste võimearenduste stabiilsuse, kuid samal ajal võimaldama operatiivseid ja arendusprioriteete regulaarselt muuta vastavalt tegelikule ohupildile. EL-i EMPACT/SOCTA mudel pakub selleks sobiva, juba toimiva riskipõhise planeerimisloogika
Soovitus	Kujundada järgmise planeerimisperioodi raske ja organiseeritud kuritegevuse vastane tegevus rulluva ohupõhise prioriseerimise põhimõttel. Arengukavas määratleda pikaajalised põhivõimekused, kuid programmide iga-aastasel uuendamisel seada konkreetsed tegevus-, võimearendus- ja investeerimisprioriteedid ohuhinnangute, sh EU SOCTA jt põhjal. Prioriseerimise käigus võib hinnata lisaks konkreetse kuriteoliigi levikule kuritegelike võrgustike ühiskondlikku kahju, rahvusvahelist ulatust, tehnoloogilist keerukust, korruptsiooniriski ja majanduslikku võimekust ning kriminaaltulu tuvastamise võimalusi
Adressaat	SIM ja PPA koostöös KAPO, MTA, Rahapesu Andmebüroo, Riigiprokuratuuri ja JDM-iga
Periood	Iga-aastane programmide uuendamine ja rakendusperiood 2027–2030

Soovitus 4.3 Elanikkonnakaitse ja ulatusliku evakuatsiooni korralduslik ning õigusliku raamistiku täpsustamine

Leid	Elanikkonnakaitse valdkond on kiiresti arenenud, sealhulgas ohuteavituse, varjumiskohtade ja kohalike omavalitsuste kriisivõime arendamisel. Samas hindas 2024. aastal Eesti valmisolekut eri kriisidega toime tulla heaks 52% elanikest, võrreldes 60% sihttasemega. Ulatusliku evakuatsiooni puhul ei ole piisavalt täpselt kokku lepitud erasektori transpordi- ja muude ressursside kasutamise tingimused, osaliste vastutus ega kulude hüvitamine
Järeldus	Ulatusliku evakuatsiooni plaanide rakendatavus sõltub sellest, kas erasektori ressursside kasutamise tingimused, osaliste vastutus ja kulude hüvitamine on enne kriisi selgelt kokku lepitud
Soovitus	Töötada välja ja kehtestada selge õiguslik ja korralduslik raamistik erasektori ressursside (sh transpordivahendid, logistika) kaasamiseks ulatusliku evakuatsiooni korral, täpsustada asutustevahelist vastutust ja kulude hüvitamist
Adressaat	SIM, PÄA, kaasates KLIM-i ja KOV-e
Periood	Lühiajaline (2026–2027) ja rakendusperiood 2027–2030

Soovitus 4.4 Elanikkonnakaitsevõimete regulaarne testimine ja piirkondlike erinevuste vähendamine

Leid	Elanikkonnakaitse korralduslikud ja tehnilised võimed on hindamisperioodil märkimisväärselt arenenud, kuid kohalike omavalitsuste valmisolek on jätkuvalt ebaühtlane. Loodud varjumis-, evakuatsiooni-, ohuteavitus- ja kriisijuhtimisvõimete tegelikku kasutatavust saab hinnata eelkõige regulaarsete õppuste ja praktilise testimise kaudu
Järeldus	Elanikkonnakaitsevõimete olemasolu ei taga iseenesest nende toimimist kriisiolukorras, kui võimeid ei testita ja harjutata regulaarselt ning õppustel tuvastatud puuduste kõrvaldamist ei jälgita
Soovitus	Kehtestada elanikkonnakaitsevõimete regulaarse testimise ja järelhindamise süsteem, mis hõlmab õppustel tuvastatud puuduste kõrvaldamise jälgimist ning nõrgema kriisivalmidusega kohalike omavalitsuste ja elanikkonna gruppide sihipärast toetamist
Adressaat	SIM ja PÄA koostöös KOV-idega
Periood	Rakendusperiood 2027–2030

Soovitus 4.5 Piirihalduse laiendamine terviklikule olukorrateadlikkusele ja mehitamata süsteemidest tulenevate ohtude tõrjele

Leid	Idapiiri füüsilise taristu ja tehnilise seire arendamine on olnud edukas: 2024. aastal oli maismaapiirist tehnilise seirega kaetud 64% ning järvepiirist 100%. Ka asutuste vaheline koostöö operatiivsete juhtumite lahendamisel on üldjuhul hästi toiminud. Samas vajavad täpsustamist mehitamata õhu- ja meresõidukite avastamise, ohuhindamise ja tõrjumise võimekus ning asutuste vastutus
Järeldus	Piirihalduse edasine areng eeldab toimiva operatiivkoostöö kõrval eri piiriliike, piirkondlikke riske ja uusi tehnoloogilisi ohte hõlmavat ühist pikaajalist võimeplaneerimist
Soovitus	Laiendada piirihalduse strateegilist fookust terviklikule olukorrateadlikkusele, sidudes ühisesse pikaajalisse võimearendusse mere- ja õhupiiri seire, saarte, rannikualade ja väikesadamate riskipõhise järelevalve ning mehitamata õhu- ja meresõidukite avastamise, ohuhindamise ja tõrjumise võimekuse
Adressaat	SIM, PPA, koostöös Kaitseväega
Periood	Ettevalmistus 2026–2027 ja rakendusperiood 2027–2030 2028+ EL eelarveperioodi vahendite planeerimine

Soovitus 4.6 EL-i vahenditest loodud piiritaristu ja seadmete elukaarekulude püsirahastuse tagamine

Leid	Suur osa piirihalduse taristust ja seiretehnoloogiast on rajatud Euroopa Liidu vahendite, sealhulgas BMVI ja ISF-i toel. See on võimaldanud teha mahukaid investeeringuid, kuid süsteemide hooldus-, uuendamis- ja asendamiskulud tuleb edaspidi katta riigieelarvest. Nende kulude pikaajaline rahastamine ei ole praegu piisavalt kindlustatud.
Järeldus	Kui EL-i rahastus väheneb või lõpeb ning elukaarekulude katmiseks ei ole tagatud püsivat riigieelarvelist rahastust, võib väheneda loodud piiriseirevõime töökindlus ja tekkida vajadus arendusi edasi lükata või nende ulatust vähendada
Soovitus	Töötada EL-i välisvahenditest rahastatavate piirihaldussüsteemide soetamisel välja pikaajaline elukaare- ja hoolduskulude katmise mudel riigieelarve strateegias (RES), mis tagab seireseadmete ja taristu katkematu töökorra
Adressaat	SIM, PPA, koostöös RM-iga
Periood	EL eelarveperioodi 2028+ planeerimine ja RES 2027–2030

Asjakohasus

Soovitus 4.7 Ühiskonna kerksuse valitsemisalade ülese juhtimise tugevdamine

Leid	Põhiseadusliku korra kaitse ja vaenulikule mõjutustegevusele vastupanu sõltuvad lisaks julgeolekuasutuste tegevusele ühiskonna sidususest, inimeste mõjutustegevuse äratundmise oskusest ning haridus-, lõimumis-, strateegilise kommunikatsiooni ja küberjulgeoleku valdkonna meetmete koostoimest. Programmi tasandil ei ole nende valdkondade ühised eesmärgid, vastutus ja võimearendused piisavalt selgelt seotud
Järeldus	Valdkonnaüleste hübriidohtude ennetamine ja maandamine eeldab ühiskonna kerksust kujundavate tegevuste ühist planeerimist ja juhtimist eri valitsemisalade vahel
Soovitus	Määrata ühiskonna kerksuse valitsemisalade ülesed prioriteedid, osaliste vastutus ja ühised võimearendused ning siduda nendega haridus-, lõimumis-, strateegilise kommunikatsiooni ja küberjulgeoleku valdkonna tegevused. Seejuures peaks SIM vastusalaks olema kindlasti kuritegevuse ja vaenuliku tegevuse tõkestamine, ennetamine ja avastamine
Adressaat	SIM koostöös HTM-i, KUM-i, MKM-i, Riigikantselei ja teiste asjakohaste asutustega
Periood	Ettevalmistus 2026–2027 ja rakendusperiood 2027–2030

Soovitus 4.8 Radikaliseerumise ja äärmusluse ennetamise kohandamine digikeskkonnale

Leid	Radikaliseerumine toimub üha enam interneti- ja sotsiaalmeediakeskkonnas ning võib puudutada eriti noori ja teisi ühiskondlikult haavatavaid inimesi. Varajane märkamine ja ennetamine ei ole üksnes julgeolekuasutuste ülesanne, vaid eeldab koostööd haridus-, noorsootöö-, sotsiaal- ja tervisevaldkonnaga
Järeldus	Üksnes operatiivne tõkestamine ei ole piisav veebikeskkonnas toimuva radikaliseerumise ennetamiseks, kui noortega töötavatel spetsialistidel puuduvad sekkumisvõimalused ja teadmised ohumärkide märkamiseks
Soovitus	Kohandada radikaliseerumise ennetustegevused digikeskkonnas toimuvatele mõjutusprotsessidele ning luua püsiv koostöökorraldus ja koolitussüsteem haridus-, noorsootöö-, sotsiaal- ja tervisevaldkonna spetsialistidele varajaste ohumärkide märkamiseks ja asjakohase abi korraldamiseks
Adressaat	SIM, KAPO, HTM, SOM
Periood	Lühiajaline (2026–2027) ja rakendusperiood 2027–2030

Soovitus 4.9 Elanikkonnakaitse lahenduste ligipääsetavuse ja sihtrühmapõhise valmisoleku parandamine

Leid	Ohuteavituse, evakuatsiooni ja varjumise lahendused ei arvesta veel kõikjal süsteemselt puuetega inimeste, eakate, laste, vähese eesti keele oskusega inimeste ning digivahendite või iseseisva transpordivõimaluseta elanike vajadustega. Hindamisel kogutud andmed ei võimalda kinnitada, et loodud lahenduste ligipääsetavust oleks kõigi nende rühmade vaatest järjepidevalt testitud
Järeldus	Elanikkonnakaitse lahendused ei täida oma eesmärki täielikult, kui osa elanikest ei saa kriisi korral teavet kätte või ei suuda kavandatud varjumis- ja evakuatsioonilahendusi kasutada
Soovitus	Täiendada ohuteavituse, varjumise ja evakuatsiooni lahendustele ligipääsetavusele kehtestatud nõudeid ning testida neid süsteemselt ka erinevate haavatavate elanike rühmade osalusel
Adressaat	PÄA, SIM, SOM, KOV-id
Periood	Rakendusperiood 2027–2030

Soovitus 4.10 Erasektori kaasamise tõhustamine tehnoloogiapõhise kuritegevuse ennetamisel, avastamisel ja tõkestamisel

Leid	Tehnoloogiapõhiste piiriüleste kuritegude, eelkõige kelmuste, toimepanemisel kasutatakse panga-, side-, makse-, pakiautomaadi- ja veebiplatvormide teenuseid. Pankadel, sideettevõtetel ja platvormiteenuste osutajatel on sageli õiguskaitseasutustest varasem võimalus märgata kahtlasi tehinguid, kontosid, sideühendusi või kasutusmustreid, kuid nende kaasamine ja teabevahetuse korraldus ei ole programmi tasandil terviklikult käsitletud
Järeldus	Õiguskaitseasutused ei saa kiirelt arenevat tehnoloogiapõhist kuritegevust tulemuslikult ennetada, avastada ega tõkestada ilma nende erasektori osalisteta, kelle taristut ja teenuseid kuritegude toimepanemisel kasutatakse
Soovitus	Luua püsiv koostöö- ja teabevahetuskorraldus õiguskaitseasutuste, pankade, sideettevõtete, makseteenuse pakkujate ja veebiplatvormide vahel, et kahtlasi tegevusi kiiremini tuvastada, kuritegelikke tehinguid ja suhtluskanaleid tõkestada ning kannatanutele tekkivat kahju vähendada
Adressaat	SIM, PPA ja JDM koostöös Finantsinspektsiooni, RAB-i ning asjaomaste erasektori esindajatega
Periood	Koostöömudeli väljatöötamine 2026–2027 ja rakendamine perioodil 2027–2030

5. Programm „Eesti arengut toetav kodakondsus-, rände- ja identiteedihalduspoliitika“

Tulemuslikkus

Soovitus 5.1 PPA vananeva IT-taristu moderniseerimine ja rändeprotsesside digitaliseerimine

Leid	Programmi tulemuslikkuse kitsaskohaks on PPA vananev IT-infrastruktuur, mis ei võimalda uute väliste iseteeninduslahenduste, automaatse andmeanalüütika ja tehisarupõhiste kontrollimudelite vms integreerimist
Järeldus	PPA vananev IT-põhisüsteem pidurdab digitaalset hüpet ja menetluste automatiseerimist
Soovitus	Prioriseerida riigieelarve strateegias (RES) ja uue EL-i eelarveperioodi välisvahendite planeerimisel PPA rände- ja identiteedihalduse põhiliste IT-süsteemide moderniseerimine
Adressaat	SIM, SMIT, konsulteerides RM-ga
Periood	EL eelarveperioodi 2028+ vahendite planeerimine Rakendusperiood 2027–2030

Soovitus 5.2 Asutustevahelise ühisjärelevalve ning andmevahetuse tõhustamine

Leid	Migratsioonijärelevalves on edukalt üle mindud kvantiteedilt kvaliteedile (riskipõhised sihtkontrollid), kuid ebaseadusliku tööjõu tõkestamist pärsib kohati takerdunud andmevahetus PPA ja Tööinspektsiooni vahel
Järeldus	Piiratud infovahetus vähendab järelevalvetoimingute tulemuslikkust
Soovitus	Automatiseerida senisest enam vastavate asutuste vahelist andmevahetust ning tihendada ühiskontrollide läbiviimist riskiobjektidel
Adressaat	PPA, Tööinspektsioon, Maksu- ja Tolliamet
Periood	Lühiajaline (2026–2027) ja rakendusperiood 2027–2030

Asjakohasus

Soovitus 5.3 Identiteedi kaugtuvastuse ja eID kaitse kohaldamine küberohtudega

Leid	Tehnoloogia (sh tehisaru) kiire areng on nihutanud peamised identiteediohud füüsiliste dokumentide võltsimiselt küberruumi, tekitades vajaduse tõrjuda

	süvavõltsinguid ja kõrgtehnoloogilisi manipulatsioone isikute tõsikindlal kaugtuvastamisel. Samal ajal ootab ühiskond aina enam täisautomaatseid ning kasutajamugavaid avalikke e-teenuseid
Järeldus	Uute küberruumi liikunud ohtude tõrjumiseks puuduvad praegustes e-teenustes piisavad automaatsed tööriistad
Soovitus	Suunata identiteedihalduse tegevused ja investeeringud e-identiteedi (eID) ning biomeetria turvalisele kaugtuvastusele, võttes kasutusele tehisarul põhinevad automaatsed analüüsimudelid ja süvavõltsingute tuvastamise tehnoloogiad, et tagada e-teenuste sujuvus
Adressaat	SIM, SMIT, PPA, vajadusel kaasates Riigi Infosüsteemide Ametit
Periood	Rakendusperiood 2027–2030

6. Programm „Tark ja innovaatiline siseturvalisus“

Tulemuslikkus

Soovitus 6.1 SKA koostöö tugevdamine teiste kõrgkoolidega spetsiifiliste pädevuste arendamisel

Leid	SKA on Eestis keskne siseturvalisuse taseme- ja täiendõppe pakkuja, kuid kõigi kitsalt spetsiifiliste ja kiiresti arenevate valdkondade õpetamiseks ei ole akadeemial otstarbekas ega võimalik vajalikku kompetentsi ja ressurssi iseseisvalt välja arendada
Järeldus	SKA-l ei ole otstarbekas kõigi kiiresti muutuvate ja spetsiifiliste pädevuste õpetamiseks vajalikku kompetentsi iseseisvalt välja arendada, mistõttu on vaja süsteemsemat koostööd teiste kõrgkoolide ja valdkondlike ekspertidega
Soovitus	Kujundada SKA ja teiste Eesti ning välisriikide ülikoolide vahel toimiv koostöömudel spetsiifiliste erialateadmiste (nt keemia ja psühholoogia) õpetamiseks ning analüüsida partnerlusvõimalusi ülikoolidega, et luua tulevikus ühised õppemoodulid süvendatud küberkuritegevuse ja tehisaru rakenduste jms tulevikutehnoloogiaid puudutavas valdkonnas Koostöömudel peaks võimaldama kasutada ühiseid õppe- ja täienduskoolitusmooduleid, külalisõppejõude, õpimobiilsust ning partnerkõrgkoolide erialast kompetentsi siseturvalisuse valdkonna spetsiifiliste pädevuste arendamiseks vastavalt ametkondade tellimustele
Adressaat	SIM, SKA, kaasates teisi kõrgkoole ja haldusala asutusi
Periood	Rakendusperiood 2027–2030

Soovitus 6.2 Programmi strateegilise fookuse ning tegelike tegevuste ja mõõdikute ühildamine

Leid	Programmi üldeesmärk hõlmab valitsemisala atraktiivsust tööandjana, töötajate arendamist ning tarkade ja innovaatiliste lahenduste kasutamist. Programmi tegevused ja mõõdikud keskenduvad aga peamiselt SKA õppe- ja teadustegevusele ning SMIT-i poolt SIM-i valitsemisalast väljapoole pakutavatele IKT-teenustele, kuigi viimased moodustavad SMIT-i tegelikust tegevusest ja eelarvest väikese osa. Samal ajal ei ole programmis piisavalt kajastatud personali hoidmise ja arendamise vajadusi ega valitsemisala kriitilisi IKT-vajadusi, sealhulgas vananevate põhisüsteemide ajakohastamist, protsesside automatiseerimist, kübervastupidavust ning andmete varundamist ja hukukindlust
Järeldus	Programmi praegused tegevused ja mõõdikud ei kata täielikult selle üldeesmärki ega kajasta piisavalt siseturvalisuse valdkonna tegelikke personali-, innovatsiooni- ja tehnoloogilisi arendusvajadusi

Soovitus	Ajakohastada programmi 2027–2030 eesmärgid, tegevused ja mõõdikud nii, et need kajastaksid terviklikumalt siseturvalisuse valdkonna personali- ja tehnoloogiliste võimekuste arendamist, sealhulgas kriitiliste IKT-süsteemide ajakohastamist, protsesside automatiseerimist, kübervastupidavust ning andmepõhiste ja tehisarul põhinevate lahenduste kasutuselevõttu
Adressaat	SIM, SKA, SMIT
Periood	Rakendusperiood 2027–2030 (ettevalmistus 2026–2027)

Asjakohasus

Soovitus 6.3 Taseme- ja täiendusõppe süsteemne ajakohastamine muutunud pädevusvajadustele

Leid	Muutunud tegevuskeskkond eeldab siseturvalisuse valdkonna töötajatelt järjest uusi tehnoloogilisi, julgeoleku- ja sotsiaalseid pädevusi. Nende hulka kuuluvad näiteks küberkuritegevuse ja hübriidohtudega toimetulek, mehitamata süsteemide kasutamine ja tõrjumine, tehisaru rakendamine ning vaimse tervise kriiside ja lähisuhtevägivalla juhtumite lahendamine. Kiiresti muutuvate pädevusvajaduste süsteemne jõudmine taseme- ja täiendusõppesse ei ole aga piisavalt tagatud
Järeldus	Taseme- ja täiendusõppe ajakohastamine ei toimu kõigis valdkondades muutuvate pädevusvajadustega samas tempos, mistõttu võib tekkida lõhe eesliinitöös vajalike ja õppes arendatavate oskuste vahel
Soovitus	Luua siseturvalisuse valitsemisalas regulaarne ja metoodiline pädevusvajaduste kaardistamissüsteem, mida koordineerib neutraalne ja vastava kompetentsiga osapool (kasutades näiteks OSKA-laadset analüüsimetoodikat)
Adressaat	SIM, SKA koostöös PPA, PÄA, HÄK-i ja teiste valitsemisala asutustega
Periood	Koolitusvajaduste kaardistamine ja õppe ajakohastamine 2026–2027 ning rakendamine perioodil 2027–2030

7. STAK-i juhtimismudeli tõhusus (toimimine)

Soovitus 7.1 Valdkondadeüleste väljakutsete lahendamine

Leid	Arengukava juhtimine on programmide/teemade kaupa jagatud asekantslerite ja rakendamine allasutuste vahel. Selle tulemusel jäävad mitut valdkonda korraga puudutavad teemad programmide vahelistesse nö halli alasse ilma selge omanikuta. Vähene koostöö sotsiaal-, tervishoiu- ja haridusvaldkonnaga (ehk enamasti ka nende valdkondadega, mis puudutavad mitut programmi) viib olukorrani, kus sotsiaalsüsteemi puudujääkidest tulenevad tagajärjed koormavad sisejulgeoleku operatiivressurssi
Järeldus	STAK-i programmipõhine juhtimismudel toetab küll valdkondlikku spetsialiseerumist, kuid jätab valdkondadeülesed väljakutsed piisava tähelepanu ja vastutuseta
Soovitus	Määratleda valdkondadeülesed teemad/väljakutsed ning määrata neile selged horisontaalsed teemaomanikud või moodustada programmideülesed töörühmad, millele seatakse ühised eesmärgid. Kaasata selliste valdkondadeüleste teemade lahendamisse senisest veelgi aktiivsemalt võtmepartnereid (eelkõige SIM, SOM, HTM KOV-id), seades ühised eesmärgid ja tegevuskavad reageerivalt mudelilt ennetavale sekkumisele liikumiseks ning tugevamalt adresseerides teiste valitsemisalade rolli ja kohustust panustada siseturvalisuse ennetustegevustesse enda vastutusvaldkonna kaudu
Adressaat	SIM, kaasates allasutusi ja teiste haldusalade poliitikakujundajaid
Periood	Rakendusperiood 2027–2030

Soovitus 7.2 Seire, aruandlus ja mõõdikute süsteem

Leid	STAK-i seiresüsteemis on kasutusel suur hulk mõõdikuid, millest paljud keskenduvad tegevuste mahule ja väljunditele, vähem laiemale mõjule. Osade mõõdikute metoodika (nt registreeritud vabatahtlike üldarv *vs* tegelikult aktiivsete vabatahtlike arv) vajab üle vaatamist
Järeldus	STAK-i mõõdikute süsteem ja tulemusaruannete formaat tekitavad halduskoormust ning toimivad pigem formaalse aruandlusena kui tulevikku vaatava strateegilise juhtimistööriistana
Soovitus	Vähendada mõõdikute hulka, jättes alles vaid olulisemad mõõdikud ja keskendudes rohkem mõju mõõdikutele. Koos allasutusega vaadata üle kasutusele jäävate indikaatorite arvutusmetoodikad
Adressaat	SIM, koos allasutustega
Periood	Võimalusel perioodil 2026–2027, uuendatav perioodiks 2027–2030

8. Arengkava programmide kooskõla EL-i algatuste ning siseturvalisuse fondide erieesmärkidega

Soovitus 8.1 Arengukava ja EL-i õigus- ning poliitikaraamistiku süsteemse kooskõla tagamine

Leid	STAK-i programmid on üldjoontes kooskõlas EL-i siseturvalisuse strateegiliste eesmärkide ja rahastamisprioriteetidega. Samas on pärast arengukava koostamist EL-i õigus- ja poliitikaraamistik täienenud
Järeldus	STAK-i hea sidusus EL-i strateegilise raamistiku ning fondide eesmärkidega toetab Eesti ja EL-i ühiste julgeolekusihtide saavutamist. Samas, ühekordne EL-i algatustega kooskõla hindamine ei ole kiiresti muutuvas õigus- ja ohukeskkonnas piisav. Uued EL-i nõuded ei puuduta üksnes õigusaktide ülevõtmist, vaid eeldavad ka konkreetsete institutsionaalsete võimekuste, koostöömudelite, andmevahetuse, personali, koolituse ja tulemusnäitajate arendamist
Soovitus	Planeerida STAK-i programmide iga-aastase uuendamise ning uue 2030+ arengukava ettevalmistamise käigus planeerimissüsteemi sisse süsteemne EL-i õigus- ja poliitikaraamistiku vastavusanalüüs. Analüüsis hinnata iga olulise EL-i algatuse puhul selle õiguslikke ja strateegilisi nõudeid, vastutavaid programme ja asutusi, vajalikke võimearendusi, tulemusnäitajaid, rakendamistähtaegu ning võimalikku rahastusvajadust
Adressaat	SIM, kaasates allasutusi
Periood	Jätkuv tegevus iga-aastasel programmide uuendamisel ning strateegiline planeerimine aastateks 2027–2030 ja EL perioodiks 2028+

Soovitus 8.2 EL-i järgmise eelarveperioodi vahendite planeerimisest (1)

Leid	Siseministeeriumi valitsemisala tehnoloogilised süsteemid vajavad intervjueeritud ekspertide hinnangul edasi arendamiseks täiendavaid rahalisi vahendeid, kuna nii mõnegi süsteemi tehnoloogiline eluiga hakkab lähenema kriitilisele piirile või ei võimalda süsteemi tänane arhitektuur uute võimekuste loomist
Järeldus	STAK-i hea sidusus EL-i strateegilise raamistiku ning fondide eesmärkidega annab võimaluse taotleda arendamiseks vajalikke rahalisi vahendeid EL siseturvalisuse fondidest
Soovitus	2028+ EL eelarveperioodi vahendite riigisisesel planeerimisel on soovitav seada fookusesse kaasaegsete tehnoloogiliste, eelkõige digitaalsete lahenduste edasi arendus ning kasutajate koolitamine nende uute lahenduste kasutusele võtuks
Adressaat	SIM, kaasates allasutusi
Periood	Jätkuv tegevus iga-aastasel programmide uuendamisel ning strateegiline planeerimine aastateks 2027–2030 ja EL perioodiks 2028+

Soovitus 8.3 EL-i järgmise eelarveperioodi vahendite planeerimisest (2)

Leid	Muutunud julgeolekuolukorrast tingituna on kriisireguleerimise ja elanikkonnakaitse temaatika liikunud Euroopa initsiatiivides senisest olulisemale kohale. Samas toodi hindamise käigus läbi viidud töötubades eraldi probleemina välja, et Eestis on märkimisväärselt puudu varjenditest ja varjumiskohtadest ning KOV-ide kriisivalmiduse tase on ebaühtlane
Järeldus	Arvestades, et EL riigiplaani määrus asetab tugeva rõhu kriisideks ja katastroofideks valmisolekule, ühiskonna kerksusele ning kriitiliste teenuste toimepidevusele, on võimalik taotleda abikõlbulikke tegevusi vastavast ühisrahastust
Soovitus	2028+ EL eelarveperioodi vahendite riigisisesel planeerimisel on soovitav täiendavalt seada fookusesse kriisireguleerimise süsteemi edasi arendus ning elanikkonnakaitsega seotud lahendused, sh tsiviillennuvõimekuse tagamine
Adressaat	SIM, kaasates allasutusi
Periood	Jätkuv tegevus iga-aastasel programmide uuendamisel ning strateegiline planeerimine aastateks 2027–2030 ja EL perioodiks 2028+

9. Lisad

Lisa 1 – Metoodika

Hindamiskriteeriumid ja -küsimused

Hindamise aluseks olid hindamiskriteeriumid tulemuslikkus, asjakohasus, tõhusus ja nendele vastavad hindamisküsimused.

Tulemuslikkuse kriteerium aitas hinnata, mil määral on arengukava programmides ja tegevustes seatud eesmärgid saavutatud või on nende saavutamise poole liigutud. Hindamisel keskendusime peamiselt eesmärkide saavutamisele läbi mõõdikute edenemise, uurdes ka nende muutuste põhiseid. Tulemuslikkuse kriteerium oli otseselt seotud hindamise esimese alameesmärgiga (hindamise alaeesmärgid on nimetatud aruande sissejuhatuses) - anda hinnang arengukava programmide eesmärkide saavutamise edenemisele ja selleks tehtud tegevuste tõhususele. Tulemuslikkuse hindamisel ei analüüsitud arengukava ja programmide eelarvete kasutamist.

Asjakohasuse kriteerium aitas hinnata kuivõrd programmides seatud eesmärgid ja prioriteedid on aja- ja asjakohased ning kas elluviidud tegevused on kooskõlas taotletavate eesmärkidega. Hindasime tegevuste vastavust eesootavate väljakutsete ja probleemide valguses. Lisaks hindasime programmide kooskõla "Eesti 2035" sihtide ja aluspõhimõtetega ning EL-i valdkondlike algatustega. Asjakohasuse kriteerium oli otseselt seotud hindamise teise alameesmärgiga - anda hinnang programmide aja- ja asjakohasusele väliste mõjurite ning muutujate valguses.

Tõhususe kriteerium aitas hinnata kuivõrd arengukava juhtimismudel on toetanud eesmärkide saavutamist. Hindamisel keskendusime juhtimisstruktuuri toimivusele. Tõhususe kriteerium oli otseselt seotud esimese hindamise alaeesmärgiga - anda hinnang arengukava programmide eesmärkide saavutamise edenemisele ja selleks tehtud tegevuste tõhususele. Tõhususe analüüsimisel kasutasime ainult kvalitatiivseid andmeid, st analüüsimisel ei kasutatud asutuste eelarveid, tegevuskulusid, investeeringute, ressursside jms andmeid.

Iga hindamiskriteeriumiga olid seotud hindamisküsimused järgmiselt.

Tulemuslikkus

1.1. Kuidas on edenetud programmides seatud eesmärkide saavutamisel? Sh analüüsida võimalusel mõõdikute alusel olulisemaid piirkondlikke arenguerisusi.

1.2. Milliseks võib hinnata programmide raames ellu viidud tegevuste mõju programmi eesmärkide täitmisele ning nende laiemat mõju valdkonna arengu vaates?

1.3. Millised on peamised praktikad ja kõrvalekalded alaeesmärkide lõikes, mis on mõjutanud programmi tulemuste saavutamist?

1.4 Kuivõrd arengukava alaeesmärgid ja nende saavutamiseks loodud viis programmi moodustavad terviku, on piisavad ja jätkuvalt aktuaalsed arengukava üldeesmärgi saavutamiseks?

1.5. Kuivõrd olemasolevad partnerlus- ja koostöövõrgustikud (näiteks vabatahtlikud) toetavad arengukava programmide väljundite saavutamist?

1.6. Kuivõrd arengukava tegevussuunad aitavad kaasa strateegia „Eesti 2035“ sihtide saavutamisele ja aluspõhimõtete hoidmisele ning toetavad soolise võrdõiguslikkust, võrdse

kohtlemise, sh ligipääsetavuse edendamist, tasakaalustatud regionaalset arengut, keskkonnahoidu ja kliimat? Kus on arengukava vaates siin suurimad probleemid ja milliste sekkumistega neid täiendavalt adresseerida?

1.7. Kuivõrd arengukava programmid on kooskõlas muude valdkondlike EL-i algatuste ning EL-i siseturvalisuse fondide eesmärkidega?

1.8. Kuivõrd on kriminaaltulu tuvastamise, arestimise ja konfiskeerimise võimekuse kasvatamine (programmi 3: Kindel sisejulgeolek tegevus 3.2) tegelikult vähendanud raske ja organiseeritud kuritegevuse tasuvust? Kuidas on mõjutanud MONEYVAL-i soovituste rakendamine rahapesu ja terrorismi rahastamise tõkestamist.

Asjakohasus

2.1. Kas programmis seatud eesmärgid ning tegevused ja väljakutsed on aja- ja asjakohased, aitavad saavutada programmi ja arengukava eesmärke ning lahendada kitsaskohti, mille lahendamiseks need ellu kutsuti?

2.2. Kuivõrd vastavad programmi eesmärgid ja tegevused ühiskonna ja sihtrühmade vajadustele?

2.3. Milliseid uusi väljakutseid on kaasa toonud muutunud tegevuskeskkond, kuidas peab nendega arvestama programmi elluviimisel? Mil määral peaks muutma programmi tegevuste eesmärke ja/või mõõdikuid ning nende sihttasemeid arvestades muutunud tegevuskeskkonda?

2.4. Millised on soovitused tegevuste muutmiseks ning täiendamiseks sellel arengukava perioodil? Millised on soovitused 2028+ EL-i eelarveperioodi vahendite riigisiseseks planeerimiseks? Teha põhjendatud ettepanekuid sekkumiste uuendamiseks ning täiendamiseks.

2.5. Millised on soovitused eesmärkide muutmiseks 2030+ perioodil?

2.6. Kuivõrd on arengukava eesmärgid ja tegevussuunad piisavalt paindlikud ja tulevikku vaatavad, et arvestada uusi ja ettenägematuid ohte, seal hulgas hübriidohte?

2.7. Milliseid riske on tekitanud Hiina tehnoloogia ja tarneahelate sõltuvus (programmi 3: Kindel sisejulgeolek tegevus 3.1)? Kas strateegiliste majandushuvide ebapiisav kaitstus on riskina piisavalt maandatud?

2.8. Kuivõrd on Sisekaitseakadeemia (SKA) panustanud IKT- ja digipädevuste arendamisse vabatahtlike hulgas ja esmareageerijate seas, et vastata küberkuritegevuse kasvule (nt küberkuritegudest teatamine ja tuvastamine, programm 5: Tark ja innovaatiline siseturvalisus)?

2.9. Kuivõrd asjakohased on SKA pakutavad taseme- ja täienduskoolitused (programmi 5: Tark ja innovaatiline siseturvalisus tegevus 5.1), et tagada piisav asjatundlike ja võimekate spetsialistide järelkasv kriitilistes STAK-i kriitilistes valdkondades, nagu elanikkonnakaitse, narkokuritegevuse vastane võitlus (nt spektromeetrite kasutamine) ja CBRN-ohud?

Tõhusus

3.1. Kuivõrd on arengukava juhtimis- ja rakendamismudel tõhus? Mil määral toetab arengukava eesmärkide saavutamist?

3.2. Millised tegurid on takistanud ja/või kaasa aidanud arengukava juhtimisele ja rakendamisele?

3.4 Kuivõrd on arengukava rakendamise juhtimismudel (juhtkomisjon, partnerite kaasamine, aruandlus) aidanud lahendada programmidest üleskerkinud erimeelsusi ja takistusi ning kas aruandlussüsteem on seejuures otsuste tegemist ja põhjendatust toetanud?

Kasutatud andmekogumise ja analüüsimeetodid

Hindamise läbiviimiseks lähtusime kombineeritud lähenemisest, mis võimaldas kaasata kõiki asjakohaseid sihtrühmi ning kogutud andmete triangulatsiooni. Hindamise läbiviimiseks kasutasime dokumendianalüüsi, personaal- ja fookusgrupiintervjuusid, temaatilisi töötubasid, andmete sünteesi, kirjalikku tagasisidestamist ning valideerimisseminare.

Dokumendianalüüs

Dokumendianalüüsi aluseks olid peamiselt STAK ja selle 2025-2028 perioodi programmide tekstid ning perioodide 2020-2024 tulemusaruanded. Lisaks kasutasime teisi asjakohaseid varasemaid analüüse ja hindamisi, teisi valdkondlike strateegiaid, ülevaateid jms. Kõik kasutatud allikad on aruandes vastavalt viidatud. Dokumendianalüüs tegime kvalitatiivse ja kvantitatiivse sisuanalüüsi meetodil. Kuna hindamine tuli teha arengukava programmide lõikes, siis võtsime juba dokumendianalüüsi tegemisel arvesse programmipõhist struktuuri ning otsisime ja rühmitasime teemade kaupa sobivat sisendit iga konkreetse programmi ja hindamisküsimuse jaoks. Analüüsi esimeses osas koondasime ja süstematiseerisime tulemusaruannete andmed, vastates püstitatud hindamisküsimustele ning hinnates seatud eesmärkide ja indikaatorite täitmist. Seejärel analüüsisime täiendavaid valdkondlikke dokumente, et tagada andmete triangulatsioon, leida tulemustele toetavaid fakte, tuvastada põhjuslikke seoseid ning avada kontekstuaalset taustainfot.

Lisaks arengukava dokumentidele ja tulemusaruannetele kasutasime tausta ja konteksti loomiseks peamiselt järgmiseid aga ka teisi aruandes viidatud allikaid:

- Eesti Rakendusuuringute Keskus CentAR. (2024) Euroopa Liidu perioodi 2021—2027 Varjupaiga-, Rände- ja Integratsioonifondi, Sisejulgeolekufondi ning piirihalduse ja viisapoliitika rahastu vahehindamine. Siseministeerium.
- Sisekaitseakadeemia. (2025). Eesti sisejulgeolekut mõjutavate globaalsete arengutrendide prognoos 2026–2030. Link.
- Sisekaitseakadeemia. (2024). Sisejulgeoleku väliskeskkonna trendid ja prognoos: raport. Link.
- Sisekaitseakadeemia. (2025). Venemaale määratud rahvusvahelised sanktsioonid ja Eesti: raport. Link.
- Sisekaitseakadeemia. (2025). Venemaa võimalike arengute mõjust Eesti julgeolekule. Link.
- Sisekaitseakadeemia. (2025). Merealune kriitiline taristu hübriidse vaenutegevuse sihtmärgina: Läänemere kaasused ja järeldused Eesti julgeoleku vaatest. Link.
- Siseministeerium. (2021). 29.06.2021 „Siseturvalisuse arengukava 2020–2030“ juhtkomisjoni kohtumise kokkuvõte. Link.
- Siseministeerium. (2021). „Siseturvalisuse arengukava 2020–2030“ juhtkomisjoni kohtumise protokoll. Link.

- Siseministeerium. (2023). 24.05.2023 „Siseturvalisuse arengukava 2020–2030“ juhtkomisjoni koosoleku kokkuvõte. Link.
- Siseministeerium. (2025). Siseturvalisuse arengukava 2030 juhtkomisjoni kohtumise kokkuvõte. Link.
- Siseministeerium. (2026). „Siseturvalisuse arengukava 2020-2030" juhtkomisjoni koosoleku kokkuvõte. Link.
- Tartu Ülikool. (2026). Vabatahtlikud ja vabatahtlikkus Eestis. Hetkeolukord ja tulevikuväljavaated. Projekt „Vabatahtlike ja kogukondlike tegevuste suundumuste ja seirevõimaluste analüüs“ (VABU)“.

Dokumendianalüüsi keerukus seisnes selles, et hinnatava perioodi (2020–2025) jooksul olid arengukava programmide ja tegevuste nimed ning struktuur korduvalt muutunud. Seetõttu otsustasime lähtuda arengukava (sh alaeesmärkide, programmide ja tegevuste) viimasest, alates 2025. aastast kehtivast struktuurist ja tekstiversioonist ning kohandasime varasemate aastate tegevused sisu järgi sarnaste programmide või tegevuste alla. Selle tulemusel võis juhtuda, et mõni perioodi algusaastatel eraldi sõnastatud tegevus (mida 2025. aasta programmi tekstis enam nii selgelt esile ei tooda) võis andmete kogumisel ja analüüsimisel saada vähem tähelepanu ning ei ole aruandes kajastatud, kuna selle kohta ei olnud piisavalt informatsiooni.

Samuti on aastate jooksul toimunud palju muudatusi mõõdikute süsteemis. Osade mõõdikute kasutamisest on loobutud, teisi on juurde lisatud, mõnel puuduvad sihttasemed ning osasid mõõdetakse üle aasta. Seetõttu esitasime aruande lisas 3 mõõdikute tabelis kõik aastate 2020–2024 tulemusaruannetes kasutatud mõõdikud koos olemasolevate siht- ja saavutustasemetega. Tulemuslikkuse hindamisel ja analüüsi tegemisel lähtusime läbivalt nendest 2024. aasta mõõdikutest, mille puhul olid olemas nii siht- kui ka saavutustase. Vajadusel kasutasime lisaks ka teisi mõõdikuid ja varasemate aastate tulemuste trende.

2025. aasta kohta varasemate aastatega sarnast tulemusaruannet koostatud ei ole. Selle aasta kohta esitas SIM meile töödokumendina väljavõtte RM-ile esitatud STAK-i tulemusvaldkonna 2025. aasta aruandest koos valitud mõõdikute ning tekstilise ülevaatega arengukava rakendamise kohta.

Samas töödokumendis esitas SIM info uue, alates 2027. aastast kehtima hakkava programmide struktuuripuu kohta, mida kasutasime oma analüüsis.

Intervjuud

Empiirilise materjali kogumiseks ning dokumendianalüüsi tulemuste täpsustamiseks tegime poolstruktureeritud fookusgrupiintervjuud. Intervjuud korraldasime asutuste ja programmide põhiselt, mis tagas analüüsi jaoks mitu olulist metoodilist eelist:

- Asutuse- ja programmipõhine rühmitamine võimaldas ühte aruteluringi koondada konkreetse teema ja programmi elluviimise eest vahetult vastutavad ekspertgrupid. See soodustas sünergiat, tekitas osalejate vahel sisulise arutelu ning aitas paremini mõista tulemusaruannetes esitatud informatsiooni.

- Fookusgrupiintervjuude formaat võimaldas sama asutuse või programmi raames eri tasanditel töötavatel spetsialistidel täiendada teineteise vastuseid, tagades seeläbi kogutud andmete mitmekülgsuse ja parema tasakaalustatuse.

Intervjuude aluseks oli poolstruktureeritud intervjuukava. Algselt koostati üldine raamkava, mis lähtus hindamisküsimustest ning kattis kõik hinnatavad teemad. Enne iga intervjuu läbiviimist kohandati ja täpsustati üldist kava vastavalt konkreetse asutuse spetsiifikale ning fookuses olevale programmile.

Kõik fookusgrupiintervjuud viidi läbi veebikeskkonnas (MS Teams), mis võimaldas kaasata hõlpsalt eri asukohtades viibivaid eksperte ning hoida ajakasutuse efektiivsena. SIM-i ja haldusala asutuste esindajatele saatsime arutelu teemad ja vastavate programmide sekkumisloogika skeemid enne intervjuu toimumist ette, et nad saaksid paremini vestluseks valmistuda.

Arvesse võttes hinnatavate teemade suurt mahtu ning sellest tulenevat intervjuu küsimuste rohkust, planeeriti iga intervjuu kestuseks üldiselt kaks tundi. Üksikutel intervjuudel, kus ajaraam osutus teemade mahukuse tõttu kriitiliseks, kohandati vestlust ning mõnede alateemade käsitlemist lühendati veidi, et püsida kokkulepitud ajakavas. Antud kohandused ei vähendanud tulemuste põhjalikkust ega usaldusväärsust, kuna kriitilised teemad ja peamised hindamisküsimused said fookusgrupiintervjuudes kaetud ning lühendatud teemade puhul toetuti täiendavalt dokumendianalüüsi või teiste vestluste ja töötubade andmetele.

Kokku toimus 13 fookusgrupiintervjuud, milles oli kokku 66 osalejat.

Tabel 15. Toimunud intervjuude ülevaade

TOIMUMISE AEG	TEEMA	ASUTUSED	OSALEJATE ARV
12.05	Programmid 1-4: PPA töökorraldus, korrakaitse ja süüteomenetlus, sisejulgeolek ja piirivalve- ning rändepoliitika. Sh programmide tulemuslikkus ja asjakohasus, eelarve kasutamine, koostöö ja soovitused tulevikuks.	SIM	5
04.05	Programmid 1-3: kriisivalmidus, elanikkonnakaitse ja päästepoliitika. Sh asjakohasus ja tulemuslikkus, mõõdikud, koostöö, EL-i rahastus, soovitused tulevikuks	SIM	3
27.04	Programm 5 ja tõhusus: programmi ja arengukava asjakohasus, tulemuslikkus ning tõhusus; mõõdikud. Sh koostöö, trendid ja tulevikuvaade ning soovitused tulevikuks	SIM	8
08.05	Programmid 1-3: arengukava analüüs programmide lõikes, asutusesisene sisuline töö. Sh programmide kitsaskohad ja positiivsed arengud, koostöö ja tulevikutrendid	PPA	7
30.04	Programmid 1-3: arengukava analüüs programmide lõikes. Sh tulemuslikkus ja asjakohasus, ressursside kasutamine, koostöö ja soovitused tulevikuks	PÄA	8
30.04	Programmid 1-3: arengukava analüüs programmide lõikes. Sh asjakohasus ja tulemuslikkus, vastavus sihtrühmadele, ressursi kasutus, koostöö ja soovitused tulevikuks	HK	3

TOIMUMISE AEG	TEEMA	ASUTUSED	OSALEJATE ARV
5.05	Programm 5: programmi kitsaskohad ja positiivsed arengud. Sh tulemuslikkus ja asjakohasus, koostöö ja tuleviku trendid ning analüüs	SKA	4
08.05	STAK-i juhtimine ja elluviimine. Sh rollid ja funktsioon, koostöö ja kaasamine, asjakohasus ja tulemuslikkus, tõhusus, tuleviku trendid ja soovitused tulevikuks	STAK-i juhtkomisjoni liikmed (KAM, KUM, RAM, JDM)	4
28.04	Programm 1: tegevus 1.3 tulemuslikkus ja asjakohasus. Sh TAP kogemus, STAK mõõdikud, koostöö ja soovitused tulevikuks	Kohtla-Järve LV Võru LV Hiiumaa Saaremaa Tallinna Strateegiakeskus	9
30.04	Programm 1: tegevus 1.3 tulemuslikkus ja asjakohasus. Sh TAP kogemus, STAK mõõdikud, koostöö ja soovitused tulevikuks	Viljandi LV Rapla Rakvere LV	3
27.04	Programm 1: tulemuslikkus ja asjakohasus. Sh turvalisuse nõukogu, koostöö, välistegurid ja tuleviku trendid ning soovitused tulevikuks	SA Jõgevamaa Arendus- ja Ettevõtluskeskus Pärnumaa Omavalitsuste Liit SA Võrumaa Arenduskeskus	3
29.04	Programm 1 ja 2: vabaühenduste roll siseturvalisuse tagamisel. Sh programmide asjakohasus ja tulemuslikkus, kaasatus ja koostöö, ressursside kasutus, väliskeskkond ja tuleviku trendid, soovitused	Eesti Abipolitseinike Kogu Päästeliit MTÜ Eesti Vabatahtlik Mere- ja Järvepääste MTÜ Eesti Naabrivalve Eesti Turvaettevõtete Liit	6
5.05	Programm 1 ja 2: vabaühenduste roll siseturvalisuse tagamisel. Sh programmide asjakohasus ja tulemuslikkus, kaasatus ja koostöö, ressursside kasutus, väliskeskkond ja tuleviku trendid, soovitused	Külaliikumine Kodukant Eesti Lastevanemate Liit Eesti Pensionäride Ühenduste Liit	3

Kõik fookusgrupiintervjuud salvestasime osalejate eelneval nõusolekul. Andmete töötlemise hõlbustamiseks ja täpsuse tagamiseks kasutasime MS Teamsi funktsionaalsust, mis koostas vestlustest automaatsed transkriptsioonid. Kogutud kvalitatiivse materjali analüüsimisel kasutasime sisuanalüüsi meetodit, mis lähtus STAK programmidest ja programmide tegevustest, hindamiskriteeriumitest ja -küsimustest. Intervjuude tulemuste süntees toimus järgmistes etappides:

1. Automaatsete transkriptsioonide põhjal süstematiseerisime ja kodeerisime intervjuude tulemused tehisaru (Google Gemini Pro) abil, lähtudes hindamisküsimustel ja programmide struktuuril põhinevast analüüsiraamistikust.

2. Tehisaru poolt teostatud esmase kodeerimise ja teemade koondamise järel tegime sisu kvaliteedikontrolli, mille käigus veendusime koodide ja tsitaatide täpsuses ning korrigeerisime tehisaru üksikud tõlgendusvead.

3. Struktureeritud ja kodeeritud intervjuude tulemuste alusel täiendasime varem läbiviidud dokumendianalüüsi tulemusi (vt altpoolt hindamistulemuste koostamise kirjeldust).

Kõik intervjuud olid sisukad ja põhjalikud. Osalejad olid üldiselt hästi ette valmistunud, oskasid teemasid avada, küsimustele vastata ning omavahel diskuteerida. Kokkuvõtlikult saab lugeda intervjuusid nii sisu kui ka osalejate kaetuse poolest piisavaks. Keegi oluline osapool ei jäänud intervjueerimata ja tulemused küllastusid kõikide peamiste teemade lõikes.

Temaatilised töötoad

Töötubade eesmärk oli valdkondlike sidusrühmade ja valdkonna asutuste esindajatega ühiselt hinnata ja valideerida arengukava eesmärkide elluviimise tulemuslikkust ning tegevuste ja eesmärkide asjakohasust muutuvas tegevuskeskkonnas.

Töötubades osalesid asjakohaste ministeeriumide ja allasutuste esindajad, valdkondlikud eksperdid, olulisemad partnerid ning kodanikuühiskonna esindajad.

Töötubade aruteluteemade sisendiks kasutasime varem tehtud dokumendianalüüsi ja fookusgrupiintervjuude tulemusi, mille põhjal moodustasime kaks temaatilist töötuba:

- 1. töötuba: Programm 1 („Ennetava ja turvalise elukeskkonna kujundamine“), Programm 2 („Kiire ja asjatundlik abi“) ning Programm 5 („Tark ja innovaatiline siseturvalisus“).

- 2. töötuba: Programm 3 („Kindel sisejulgeolek“), Programm 4 („Eesti arengut toetav kodakondsus-, rände- ja identiteedihaldus poliitika“) ning Programm 5 („Tark ja innovaatiline siseturvalisus“).

Mõlemas töötoas läbiti sarnaselt kaks ülesannet, mille täitmiseks toimusid juures arutelud väiksemates laudkondades ja iga laudkond keskendus konkreetsele programmile:

- 1. ülesanne keskendus STAK-i tulemuslikkusele, hinnates tegureid, mis on mõjutanud STAK-i eesmärkide saavutamist. Andsime osalejatele töölehtedel ette varasema analüüsi käigus selgunud programmide eesmärkide saavutamist toetanud ja takistanud tegurite kirjeldused. Osalejate ülesanne oli esmalt valideerida nende tegurite asjakohasust, st täiendada sõnastusi, märkida asjakohatud tegurid või lisada uusi. Seejärel hindas grupp iga

allesjäänud teguri mõju ehk seda, kuidas ja kelle suhtes see eesmärgi saavutamisel avaldus. Viimasena hinnati ühiselt iga teguri mõju olulisust 10-pallisel skaalal (1 – ei ole oluline ja 10 – väga oluline).

- 2. ülesanne keskendus programmide eesmärkide ja tegevuste ajakohasuse määramisele muutunud julgeoleku- ja sotsiaalmajanduslikus keskkonnas. Selle lahendamiseks andsime osalejatele töölehtedel varasemast analüüsist selgunud muutunud väliskeskkonnast tulenevate siseturvalisuse väljakutsete kirjeldused. Osalejate ülesanne oli esmalt valideerida nende väljakutsete asjakohasust, st täiendada sõnastusi, märkida asjakohatud väljakutsed või lisada uusi. Seejärel hinnati, kas nii loetelusse allesjäänud uued väliskeskkonna kui ka olemasolevad arengukava väljakutsed on endiselt asjakohased, lisades igale väljakutsele sisulise põhjenduse. Edasi liiguti arengukava tegevussuundade ja eesmärkide ajakohasuse hindamise juurde, st arutati kas programmide praegused eesmärgid ja tegevussuunad on märgitud väljakutseid arvesse võttes jätkuvalt vajalikud ning tehti ettepanekud uute tegevuste lisamiseks. Viimase sammuna valisid osalejad igas tegevussuunas välja kolm kõige olulisemat tegevust, mis aitavad tuvastatud väljakutseid kõige tõhusamalt lahendada.

Mõlema ülesande arutelud toimusid laudkondades, kus iga laudkond lahendas ülesandeid ühe konkreetse programmi vaates. Esimeses töötoas oli neli laudkonda ehk arutelugruppi, millest kaks keskendusid programmile 1 („Ennetava ja turvalise elukeskkonna kujundamine“) ja kaks programmile 2 („Kiire ja asjatundlik abi“). Teises töötoas oli vähem osalejaid ning seal moodustati kolm laudkonda ehk kaks gruppi lahendasid ülesandeid programmi 4 („Eesti arengut toetav kodakondsus-, rände- ja identiteedihalduspoliitika“) ja üks suurem grupp programmi 3 („Kindel sisejulgeolek“) vaatest.

Selline lähenemine võimaldas programmide lõikes kahe arutelugrupi tulemusi võrrelda ja täiendada. Pärast iga ülesande täitmist esitlesid laudkonnad oma tulemusi, misjärel oli teistel võimalik neid ühise arutelu kaudu täiendada. Programmi 3 arutanud laudkonna puhul sellist teise grupiga ristvalideerimist ei toimunud, kuid suurema koosseisu tõttu kestis nende arutelu oluliselt kauem ning tulemuste valideerimine toimus vahetult grupi sees.

Programmi 5 („Tark ja innovaatiline siseturvalisus“) teemad olid lisatud kõigi ülejäänud nelja programmi töölehtedele vastavate tegurite ja väljakutsete alla ühesuguses sõnastuses. Seega toimus 5. programmi tulemuslikkuse ja asjakohasuse arutelu sisuliselt kõikides laudkondades, kuid just vastava sisuprogrammi vaates. Töötubade tulemuste analüüsimiseks koondasime programmi 5 teemad uuesti eraldi kokku.

Töötubades osales kokku 32 osalejat 16 erinevast asutusest/organisatsioonist (vt allolev tabel).

Tabel 16. Toimunud töötoad

TOIMUMISE AEG	TEEMA	Asutused	OSALEJATE ARV
17.06	Programmide „Ennetava ja turvalise elukeskkonna kujundamine“, „Kiire ja asjatundlik abi“ ja „Tark ja innovaatiline siseturvalisus“ tulemuslikkus ja asjakohasus	Eesti Lastevanemate Liit Eesti Naabrivalve Eesti Punane Rist Eesti Turvaettevõtete Liit Eesti Pensionäride Ühenduste Liit Häirekeskus	20

TOIMUMISE AEG	TEEMA	Asutused	OSALEJATE ARV
		Jõhvi Vallavalitsus MTÜ Eesti Naabrivalve MTÜ SPIN Politsei- ja Piirivalveamet PPA Rakvere linnavalitsus Saaremaa Vallavalitsus SIM SKA SMIT	
18.06	Programmide „Kindel sisejulgeolek“, „Kodakondsus-, rände- ja identiteedihalduspoliitika“ ja „Tark ja innovaatiline siseturvalisus“ tulemuslikkus ja asjakohasus	Eesti Inimõiguste Keskus Eesti Linnade ja Valdade Liit Eesti Punane Rist Eesti Turvaettevõtete Liit Eesti Pensionäride Ühenduste Liit Integratsiooni Sihtasutus Jõhvi Vallavalitsus PPA PÄA SIM SKA Euroopa rändevõrgustiku Eesti kontaktpunkt SMIT	12

Töötubade tulemuste kasutamiseks edasises analüüsis koostasime töölehtede, laudkondade moderaatorite märkmete ning üldise arutelu märkmete põhjal kokkuvõtted. Nende alusel täiendasime ja valideerisime varasemalt koostatud analüüsi temaatilise sisuanalüüsi meetodil.

Töötubade arutelude sisukust ja olulist saab hinnata heaks. Kõik osalejad panustasid aruteludesse väga aktiivselt ning oli näha, et erinevate asutuste vaated täiendasid üksteist hästi ja tekitasid edasiviivat diskussiooni. Seega, kui intervjuud olid asutusepõhised, siis töötubades programmide kaupa moodustatud erinvate asutuste esindajatest koosnevad segarühmad andsid analüüsile olulist lisaväärtust.

Töötubades osalejate valimit võib pidada õnnestunuks, kuivõrd kaetud olid kõik asutused ja valdkonnad. Eriti aktiivselt lõid kaasa partnerorganisatsioonid ja vabaühendused. Täiendavat lisaväärtust andis asjaolu, et osa töötubades osalejatest oli varem intervjueeritud, kuid paljud osalesid arutelus esmakordselt, mis lõi hea võimaluse mõtete ja tagasiside ristaruteluks.

Hindamistulemuste koostamine ja tulemuste valideerimine

Andmete analüüs ja hindamistulemuste kujunemine toetus läbivalt programmide sekkumisloogikatele (vt lisa 2) ning toimus töö käigus samm-sammult ehk dokumendianalüüsil põhinevaid esmaseid tulemusi täiendasime intervjuudega ning neid omakorda töötubade tulemustega, pöördudes vajadusel tagasi algdokumentide või intervjuude kokkuvõtete juurde. Selliselt kujunesid iga programmi, tegevuse ja hindamisküsimuse raames välja olulisemad

teemaplokid, mida meeskonnas ühiselt trianguleerisime, et otsustada teema kajastamise vajalikkus ning sellele antav hinnang.

Tulemuste kujundamisel ja hinnangute andmisel kasutasime nn alt üles lähenemist. Tulemuslikkust puhul hindasime esmalt tegevuste ja nende hindamisküsimuste kaupa, mida oli võimalik tegevustele taandada (HK 1.1 kuni 1.3). Saadud tulemuste põhjal kujundasime programmide ja arengukavaülesed koondhinnangud. Viimase juurde tõime nende hindamisküsimuste analüüsi, mis eeldasid programmide või arengukavaülest lähenemist (HK 1.4 ja 1.5).

Asjakohasuse hindamisel alustasime analüüsi väljakutsete kaupa, uurides esmalt, kas algselt programmides püstitatud väljakutsed on jätkuvalt asjakohased, millised on uued esilekerkinud väljakutsed ning kas programmide eesmärgid ja tegevused on nende valguses olulised. Selliselt koostasime vastused hindamisküsimuste HK 2.1–2.3, 2.7, 2.8 ja 2.9 lõikes. Nende põhjal kujunes asjakohasuse koondhinnang programmide ning arengukava üleselt, samuti ettepanekud ja soovitused muudatuste tegemiseks (HK 2.4–2.6).

Täiesti eraldiseisvalt viisime läbi tõhususe analüüsi, kuivõrd see puudutas STAK-i rakendamist programmideüleselt. Samuti analüüsisime eraldi metoodikaga STAK-i kooskõla EL-i algatuste ja „Eesti 2035“ strateegiaga. Viimaste metoodikat on lähemalt kirjeldatud vastavalt 4. ja 5. peatükis.

Tulemuste valideerimine ja kvaliteedikontroll toimus mitmetasandiliselt:

- Kogu metoodiline lähenemine kooskõlastati esmalt SIM-ga lähtearuandes. Töö käigus kooskõlastasime täiendavalt andmete kogumist ja analüüsi käiku projekti juhtrühmaga, sh intervjuude valimi ja kavad, töötubade korralduse jms.
- Dokumendianalüüsi esmased tulemused koondasime vahearuande formaati. Vahearuanne kajastas vaid tulemusaruannete esmast analüüsi, sest selle eesmärk oli kooskõlastada edasise analüüsi ja lõpparuande struktuur (nt tegevustepõhine lähenemine analüüsis) ning saada tagasisidet selle kohta, kas oleme STAK-i loogikat tulemusaruannete põhjal õigesti mõistnud. See andis kindluse, et edasine andmete kogumine ja analüüs tuginevad õigetele alustele.
- Hindamise lõpptulemused koos soovitustega koondasime esmalt lõpparuande eelnõusse, et SIM-il oleks võimalik sellele tagasisidet anda. Toimus kaks soovituste valideerimise seminari, millest esimesel valideeriti 1. ja 2. programmiga ning teisel 3., 4. ja 5. programmiga ja üldiste teemadega (juhtimine, arengukava seosed EL-i algatuste ja „Eesti 2035“ strateegiaga) seotud soovitusi. Valideerimisseminaridel osalesid SIM-i esindajad.
- Lisaks esitas SIM lõpparuande eelnõule kirjalikku tagasisidet. Valideerimisseminaride ja kirjaliku tagasiside põhjal tegime lõpparuandesse vajalikud täiendused
- Lisaks toimus tulemuste kvaliteedikontroll ja triangulatsioon hindamismeeskonna sees koos ekspertidega.

Lisa 2 – STAK-i programmide sekkumisloogikad

Programmi „Ennetava ja turvalise keskkonna kujundamine” sekkumisloogika

Väljakutsed (STAK 2020-2030)	Ennetustöö on valdkondade vahel killustunud		Senine vabatahtliku tegevuse korraldus ei taga selle jätkusuutlikkust		Elanike teadmised, hoiakud, oskused ning neist tingitud käitumine ei aita piisavalt ära hoida ohtusid elul, tervisele ja varale
Eesmärk (STAK 2020-2030)	Eesti on ohutu elukeskkonna ja turvaliste kogukondadega ühiskond, kus elanikud oskavad turvalisuseriske märgata, neid vältida ja vajadusel neile adekvaatselt reageerida. Tehakse mitmekesist ennetustööd, mida iseloomustab valdkonnaülesus, kogukonnakesksus ja eri partnerite koostöö. Igaühe kaasatus ja panus iseenda ning kogukonna turvalisusesse vähendab ohtu elule, tervisele, keskkonnale ja varale.				
Sisend (eelarve täitmine, tuh €; Tulemusaruanded)	Kulud 2020: 43 780 | 2021: 43 174 | 2022: 33 955 | 2023: 42 320 | 2024: 38 643 | KOKKU: 201 872 Investeeringud 2020: 1 564 | 2021: 1 271 | 2022: 1 348 | 2023: 1 437 | 2024: 592 | KOKKU: 6 212				
Tegevused (STAK 2020-2030; Lisa 1)	Valdkondadeülese ennetuse tõhustamine (sh vabatahtliku võimaluste mitmekesistamine)	Ohtude ennetamine ning tervist ja elu säästva käitumise kujundamine	Vägivalla ennetamine ja selle riski varajane märkamine (sh kannatanute kaitsmine)	Isikute ja ettevõtjate teadmiste ja oskuste parendamine oma vara kaitsmiseks varguse, lõhkumise ja õnnetuse eest	Inimeste oskuste edendamine avalikus kohas ohtusid ennetada ja märgata ning nende ilmnemisel käituda (sh ohutut ja turvalist käitumist soodustav avalik ruum)
	1. Õnnetuste, süütegude ja varakahjude ennetamine		2. Siseturvalisuse vabatahtlike kaasamine		3. Turvalise keskkonna kujundamine
Elluviijad (planeerivad raha programmis / *ei planeeri*; Lisa 1)	SIM, PPA, PÄA, *SOM, TAI, HTM, HARNO, JUM, MARO-d, KOV-id, MTÜ-d, haridusasutused, erasektor, ELVL, REM*		SIM, PPA PÄA, HÄK, *SOM, TAI, JUM, KOV-id, KAM, Kaitseliit*		SIM, PPA PÄA, SOM, TAI, JUM, KOV-id
Väljundid ehk väljund näitajad (STAK 2020-2030; Lisa 1)	Oma elukohta turvaliseks hindavate elanike osakaal		Elanike osakaal, kes hindavad oma oskusi ennast ja teisi õnnetuse korral aidata piisavaks		Siseturvalisuse vabatahtlike arv (päästjad, merepäästjad, abipolitseinikud, Häirekeskuse vabatahtlikud, abidemineerijad)
	Elanike osakaal, kes nõustuvad, et inimesed peaksid ise osalema omaenda ja kodukoha turvalisuse tagamisel Inimeste osakaal, kes on viimase aasta jooksul kasutanud ennetusabinõusid oma vara kaitsmiseks varguse, lõhkumise ja õnnetuse eest KOV-de osakaal kelle arengukavas on turvalisus eesmärgistatud Tuleohutusalase ja veeohutuse alase teadlikkuse indeks Naabrivalvega liitunud piirkondade arv Tules ja veeõnnetustes hukkunute arv Tulekahjude varakahju Eesti päästepiirkonnas registreeritud ohuolukordade arv Perevägivallaga seotud tapmised ja mõrvad (katsega) Korduva lähisuhtevägivalla ohvrite osakaal registreeritud lähisuhtevägivalla kuritegudes		Siseturvalisuse vabatahtlike arv (päästjad, abipolitseinikud, merepäästjad Häirekeskuse vabatahtlikud, abidemineerijad) Aktiivsete Häirekeskuse vabatahtlike osakaal Aktiivsete abipolitseinike osakaal Siseturvalisuse vabatahtlike usaldusväärsus (naabrivalve abipolitsei, vabatahtlik pääste)		Elanike osakaal, kes peavad turvaliseks avalikel üritustel osalemist Elanike osakaal, kes peab turvaliseks öösel oma ümbruskonnas liikumist Omaniku või valdaja rahulolu (ohutus)teenuse pakkujaga Süüteo sooritanud relvaomanike osakaal kõikidest sooritanud süütegudest Inimeste usaldus turvateenuste vastu Elanike teadlikkus riigiinfotelefonist 1247 Registreeritud varguste arv
Tulemused (Tulemusaruanne 2020, 2021, 2022, 2023, 2024)	**KOV võimestamine:** käivitati turvalisuse arenguprogramm (SIM) **Koordinatsioon:** loodi valdkonnaülene ennetusnõukogu ja ministeeriumite vahelised lepingud (SIM) **Programmid:** Juurutati sihistatud programmid (VEPA, SPIN, MARAC jt) ning tagati püsirahastus riigieelarvest või pikaajalistest välisvahenditest (SIM, PPA) **Teaduspõhisus:** loodi sekkumiste hindamissüsteem ja uuringud alaealiste süütegude ning veebiturvalisuse kohta (SIM, PPA) **Vägivallaennetus:** juurutati proaktiivne vestlusmeetod ja ohvrite häirenuputeenus (PPA, SIM) **Koduohutus:** rakendati projekt „Kodud tuleohutuks“, kodunõustamised ja kukkumistuvastusega nutiandurid (PÄA) **Liiklus:** seadustati KOV-ide kiiruskaamerad ja parandati operatiivteenistuste andmevahetust (SIM, PPA, SMIT)		**Regulatsioon:** loodi abipolitseinike kriisiroll ja ühtlustati vabatahtlike sotsiaalsed tagatised (SIM, PPA) **Motivatsioon:** juurutati e-õpe, mentorlus ja staažiristid pikaajalise panuse väärtustamiseks (PPA, Häirekeskus) **Rollid:** kaasati vabatahtlikke demineerimisse, evakuatsiooni ja riigiinfo telefoni 1247 töösse (PÄA, Häirekeskus) **Võimekus:** tarniti autonoomsed merepäästejaamad ja lihtsustati kulude hüvitamise korda (PPA) **Digiareng:** IT-analüüs ühtse vabatahtlike portaali (VAPO) loomiseks (SIM, SMIT)		**Võrgustikud:** sõlmiti koostöölepingud maakondlike arendusorganisatsioonidega ja teadmusvahetuse seminarid (SIM) **Avalik ruum:** loodi ürituste riskipõhine koostöömudel ja juurutati „turvalise ruumiloome“ põhimõtteid (SIM, PPA, PÄA) **Digitaliseerimine:** loodi küttesüsteemide portaal, uus relvaregister ja automaatne taustakontroll (PÄA, PPA, SMIT) **Kriisivalmidus:** rajati ohusireenid, märgistati varjumiskohad ja juurutati „Ole valmis!“ juhised (PÄA, Häirekeskus) **Erasektor:** integreeriti turvaettevõtted ja kindlustusseltsid ohutussüsteemi ning kaasati tootjad teavitustöösse (SIM, PPA, PÄA)
Välistegurid (STAK 2020-2030; STAK LISA 5)	Geopoliitiline olukord ja infosõda, majanduskeskkond, demograafia koosseisu muutused, tehnoloogia ja küberoht				
Mõju (Tulemusaruanne 2024)	Elanikkonna kõrge turvatunne, siseturvalisuse vabatahtlike arvu kasvutrend, eluhoonete tulekahjude langustrend, tuleohutusalaselt kontrollitud ehituste arvu kasv, lapskannatanutega registreeritud seksuaalkuritegude avastamise kasv, süüteo sooritanud relvaomanike relvalubade kehtetuks tunnistamise langus				

Programmi „Kiire ja asjatundlik abi" sekkumisloogika

Väljakutsed (STAK 2020-2030)	Siseturvalisuse teenuste jätkusuutlik ja kvaliteetne pakkumine üle riigi on raskendatud		Tuleviku kogukonnad vajavad uusi lahendusi reageerimises		Vähene reageerimisvõimekus ootamatustele	
Eesmärk (STAK 2020-2030)	Inimesed tunnevad ennast kaitstuna ja avalikus kohas turvaliselt. Ohtu sattumisel on abi saamine ja osutamine kiire ja asjatundlik. Suurendatud on võimekust paljude kaasabil ohule reageerida ja leevendada ohu realiseerumisel tekitatud kahju. Järelevalvet avaliku ruumi üle ja sündmuste lahendamist toetavad vähem bürokraatlik õiguskeskkond ning jätkusuutlikud innovaatilised infotehnoloogia- ja sidelahendused.					
Sisend (eelarve täitmine, tuh €; Tulemusaruanded)	Kulud: 2020: 171 627| 2021: 175 149 | 2022: 202 156 | 2023: 226 641 | 2024: 240 352 | KOKKU: 1 015 925 Investeeringud: 2020: 10 767| 2021: 8 895| 2022: 8 353 | 2023: 17 270 | 2024: 14 488 | KOKKU: 59 773					
Tegevused (STAK 2020-2030; Lisa 2)	Avaliku korra ja ohtude seisundi seire	Hädaabiteadete menetlemine, operatiivressursside ja operatiivinfo juhtimine, abi- ja infoteadete vastuvõtmine ja töötlemine	Avaliku korra tagamine, demineerimine, päästmine maismaal, abi osutamine Eesti merealadel ja piiriveekogudel		Järelevalve automatiseerimine, menetluste digitaliseerimine, abitus seisundis isikute abistamine, isikute kinnipidamine	
	1. Hädaabiteadete vastuvõtmine ning abi väljasaatmine	2. Avaliku korra tagamine	3. Demineerimine	4. Päästmine maismaal ja siseveekogudel	5. Abi osutamine Eesti päästepiirkonnas	6. Süüteomenetlus
Elluviijad (planeerivad raha programmis / *ei planeeri*; Lisa 2)	SIM, HÄK, PPA, PÄA, SMIT, *MKM, KAM, JUM, RIKS, Terviseamet*	SIM, PPA, HÄK, REM, *KOV-id, JUM*	PÄA, SIM, *KAPO, KOV-id*	PÄA, SIM, *KOV-id*	SIM, PPA, *HÄK, SMIT, KOV-id, partnerid*	SIM, HÄK, PÄA, SMIT, PPA, *KOV-id, MKM*
Väljundid ehk väljund näitajad (STAK 2020-2030; Lisa 2)	Elanike rahulolu hädaabiteadete menetlemisega		Elanike rahulolu päästesündmuste lahendamisega		Elanike rahulolu politseitööga	
	Nende kõnede osatähtsus protsentides, millele on vastatud 10 sekundi jooksul Teadete, milles sisaldub oht elule ja tervisele, menetlemise kiirus Abivajadusega kõnede osakaal vastatud 112 kõnedest Alternatiivsete kanalite kasutamise osakaal	Politseipatrullide keskmine väljapanek Politsei poolt tihe-/hajaasustusega alal elu ja tervist ohustavale sündmusele piirajaga reageerimiste osakaal Atesteeritud patrullpolitseinike osakaal (võrreldes patrullpolitseinike arvuga) Abipolitseinike poolt patrulltegevuses osaletud aeg KOV-ide arv, kus on ametisse nimetatud korrakaitseametnik ja ametis olevate korrakaitseametnike arv	Pommi- ja plahvatusohu korral on mandril tagatud demineerijate kohalejõudmine 90 min jooksul Plaaniliste demineerimistööde käigus kontrollitud maa-ala	Elupäästevõimekusega päästekomando keskmine kohalejõudmise aeg elupääste-sündmuste Eesti elanike osakaal, kellele on 15 min jooksul tagatud kutseliste- või/ja vabatahtlike päästemeeskondade poolt abi osutamine	Keskmine otsingu- ja päästetööde ressursi alarmeerimise aeg lennu- või merepääste juhtumile, kui ohus on inimelu Keskmine otsingu- ja päästeüksuse lennu- või mereõnnetuse sündmuskohale jõudmise aeg	Kriminaalmenetluse digitaalselt läbiviimise osakaal Väärteomenetluste (kiir- ja üldmenetlus) digitaalselt läbiviimise osakaal
Tulemused (Tulemusaruanne 2020, 2021, 2022, 2023, 2024)	**Kiirem ja kättesaadavam abi:** Hädaabinumbri ligipääsu parandamine (tugi erivajadustega inimestele, võõrkeeled, täpne asukoht, reaalajatekst), uue ohuhinnangu metoodika juurutamine kiirabi väljasõitude vähendamiseks. **Kriisi- ja ohuteavitus:** Riigiinfotelefoni 1247 (sh Ukraina kõnekeskus) käivitamine ja riigieelarveliseks teenuseks muutmine, EE-ALARM ohuteavitusüsteemi käivitamine **Süsteemiarendused:** Digitaalse relvaloa menetlus, riigiside kontseptsioon, sotsiaalprobleemide uuring hädaabikõnedes, uue päästekorraldaja kutsestandardi väljatöötamine, Päästeameti COVID-19 lisategevused ning ühisvalveteenistuste laienemine.	**Õigusruumi kaasajastamine:** Liiklusseaduse (kiiruskaamerad, trahvimäärad), turvategevuse seaduse ning riigikaitse- ja erakorralise seisukorra seaduse uuendamine KAPO ja PPA võimekuse tõstmiseks. **Reageerimisvõime:** Andmevahetuse uuendamine operatiivsema reageerimise tagamiseks.	**Ohutus ja taristu:** Nüüdisaegse kinnise lõhkamiskoha avamine ja ohutuse kasv (nt 2022. a 0 plahvatust). **Koostöö ja arendus:** Vabatahtlike kaasamine, koostöö TalTechiga lõhkamiskohtade arendamisel ja uue Erikeemia grupi loomine Päästeametis.	**Taristu ja varustus:** Päästehoonete, varustuse ja alarmsõidukite disaini kaasajastamine ning veevõtukohtade rajamise toetamine. **Merepääste ja reostustõrje:** Riigilaevastiku loomine, Kaitseministeeriumi ja PPA laevastiku ühendamine, pidev mereseire, Eesti-Soome reostuskoostöö ja merepääste väljaõppe uuendamine. **Arendustegevus:** TÜ uuring ja arendusprojekt päästevõrgustiku tõhustamiseks.	**Õhu- ja merepääste:** PPA koordinatsioonikeskuse funktsioonide ümberkorraldamine (SAR-süsteem merel), riigiülese meditsiinikopteri võimekuse arendamine ja helikopteri reageerimisaja lühendamise ettevalmistamine (15 min baasist). **Eriohud:** Üleriigilise CBRN/HazMat (keemia- ja kiirgusohud) koostööformaadi loomine.	**Täisdigitaalne menetlus:** Seadusemuudatused ja andmevahetuse arendused paberivaba jälitusmenetluse realiseerimiseks ja digitaalse täismenetluse ettevalmistamiseks **Taristu optimeerimine:** Tartu ja Jõhvi arestimajade sulgemine, andes ülesanded üle vanglasüsteemile.
Välistegurid (STAK 2020-2030; STAK LISA 5)	Demograafia koosseisu muutused, majanduskeskkond					
Mõju (Tulemusaruanne 2024)	Häirekeskuse kõnede kiire menetlemine vaatamata tööjõu ja järelkasvuga seotud probleemidele, päästesündmuste arvu vähenemine, uute päästekomandode loomine, vabatahtlike demineerijate kaasamine, merepääste valdkonnas teenindatud juhtumite arvu kasv, süüteomenetluste suurem menetlemise võime tänu moderniseerimisele					

Programmi „Kindel sisejulgeolek" sekkumisloogika

Väljakutsed (STAK 2020-2030)	Hübriidohtude ja mõjutustegevuse kasv	CBRN intsidentide riski kasv ja ohtude olemuse pidev muutumine	Majanduslik surve välisriikide poolt, strateegiliste majandushuvide ebapiisav kaitstus	Ideoloogilise ja religioosse äärmusluse jätkuv levik maailmas	Raske ja organiseeritud kuritegevuse olemuse muutumine	Suurenev surve kriisiennetuseks ja hädaolukordadeks valmisoleku suutlikkuse parandamiseks	Suurenenud surve piirihaldusele
Eesmärk (STAK 2020-2030)	Eesti sisejulgeolek on kindel ning seda ohustavad tegurid on hästi teadvustatud ja maandatud mitmesuguste riigisiseste tegevuste ja rahvusvahelise koostöö kaudu. Eesti elanikkond ning avalik, kolmas ja erasektor on valmis tulema toime erinevate Eestit ohustavate kriisidega.						
Sisend (eelarve täitmine, tuh €; Tulemusaruanded)	Kulud: 2020: 122 630| 2021: 141 080| 2022: 184 602 | 2023: 179 503 | 2024: 167 120 | KOKKU: 794 935 Investeeringud: 2020: 9 489| 2021: 16 060| 2022: 21 352 | 2023: 21 069 | 2024: 17 614 | KOKKU: 85 584						
Tegevused (STAK 2020-2030; Lisa 3)	Majandusjulgeoleku suurendamine, radikaliseerumise ennetamine ja tõkestamine, terrorismivastane võitlus, CBRN sündmuste lahendamine		Küber-, narko-, majanduskuritegevuse vastane võitlus, rahapesu ja terrorismi rahastamise tõkestamine, kriminaaltulu tuvastamine ja konfiskeerimine, inimkaubanduse tõkestamine, kriminalistika arendamine		Ohtude tuvastamine, kriisideks valmistumine, kriisijärgne taastamine	Piirikontroll, riigipiiri valvamine ja kaitse, piiriolukorra info haldamine ning operatiivkoostöö	
	1. Põhiseadusliku korra tagamine		2. Raske ja organiseeritud kuritegevuse vastane võitlus		3. Elanikkonnakaitse, kriisideks valmisolek ja nende lahendamine	4. Piirihaldus	
Elluviijad (planeerivad raha programmis / *ei planeeri*; Lisa 3)	SIM, PPA, *EKEI, JUM, MKM, RIA, Prokuratuur*		SIM, PPA, *JUM, Prokuratuur, MTA*		SIM, SKA PÄA, PPA, KAPO, *HÄK, SMIT*	PPA, SIM, SMIT, SKA, *VÄM, RAM, MKM, MTA, KV, VTA*	
Väljundid ehk väljund näitajad (STAK 2020-2030; Lisa 3)	Elanike osakaal, kes hindavad oma teadlikkust küberkuritegevusega seotud riskidest heaks		Täiskasvanute osakaal, kes peavad narkootikume (liigiti) kättesaadavaks		Elanike osakaal, kes hindavad heaks Eesti valmisolekut tulla toime erinevate kriisidega	Maismaapiiri kaetus tehnilise seirega	
	Elanike osakaal, kes hindab heas oma valmisolekut tulla toime terroriaktiga, kui see peaks juhtuma Elanike osakaal, kes on puutunud kokku äärmuslusega veebis Elanike osakaal, kes hindab oma valmisolekut tulla toime välisriigi mõjutustegevuse kasvuga heaks Muudest rahvustest inimeste osakaal, kes usaldavad Venemaa-Ukraina konflikti teemal Venemaa uudistekanaleid ja ei usalda Eesti kanaleid		Narkootiliste ainete kasutamisest otseselt tingitud surmad Elu jooksul mõnda illegaalset uimastit proovinud 15-16 aastaste osakaal Korruptsioonitajumise indeks Elanike osakaal, kes hindavad oma teadlikkust küberkuritegevusega seotud riskidest heaks Arestitud vara Konfiskeeritud vara		Kohalike omavalitsuste kriisideks valmisoleku indeks Elanike osakaal, kes hindavad heaks Eesti valmisolekut tulla toime erinevate kriisidega Elanike hädaolukordadeks valmisoleku indeks Siseministeeriumi valitsemisala asutuste kriisideks valmisoleku indeks Ulatusliku evakuatsiooni läbiviimise võime Elanike osakaal, kellele on tagatud avalikud varjumiskohad Ohuteavituse kanalite arv	Maismaapiiri kaetus tehnilise seirega Järvepiiri kaetus tehnilise seirega Jõepiiri kaetus tehnilise seirega	
Tulemused (Tulemusaruanne, 2020, 2021, 2022, 2023, 2024)	**Mõjutustegevuse tõkestamine:** Agressiooniaktide kriminaliseerimine, sanktsioonide juhtrühm ja Vene propagandakanalite sulgemine. **Majandusjulgeolek:** Välisinvesteeringute taustakontrolli käivitamine ja uus terrorismi rahastamise riskihinnang. **Ennetus ja võimekus:** Radikaliseerumise ennetuskontseptsioon, teemapõhine baasõpe (PPA, SKA) ja KAPO uue hoone valmimine.		**Narkopoliitika:** Strateegia "Narkopoliitika 2030", kiirmeetmed uutele ainetele, spektromeetrite kasutuselevõtt ja Hea Samariitlase akt. **Küber- ja finantskuriteod:** PPA ja SKA digi- ja kübervõimekuse tõstmine, e-aresti juurutamine ning edukas MONEYVAL hindamine. **Ohvriabi ja koostöö:** Uus ohvriabi seadus, inimkaubanduse ennetus ning rahvusvahelise infovahetuse tõhustamine		**Kriisijuhtimine ja taristu:** Elanikkonnakaitse 2.0 raamdokument, varjendite nõuded, ulatusliku evakuatsiooni plaan ja SITREP infosüsteemi arendamine. **Valmisoleku tõstmine:** Ohuteavituse EE-ALARM laiendamine, regionaalsed kriisikomisjonid, PPA kriisireserv ja SKA elanikkonnakaitse teaduskeskuse loomine. **Õppused ja seadusandlus:** Suurõppused (CREVEX, DELA24), KOV-ide kriisivalmiduse hindamine ning hädaolukorra seaduse uuendamine.	**Piiritaristu ja seire:** Tööd Idapiiri väljaehitamiseks, Saatse täisautomatiseeritud piiripunkti avamine ja mereseiresüsteemi uuendamine. **Õigusruum ja piirangud:** Seadusemuudatus massilise sisserände tõrjumiseks ning Venemaa ja Valgevene kodanike sisenemise piiramine. **Organisatsioon:** PPA struktuuris piirivalve suuna tugevdamine ja piirijärjekordade süsteemi kaasajastamine.	
Välistegurid (STAK 2020-2030; STAK LISA 5)	Geopoliitiline olukord ja infosõda, ühiskonnagruppide lõhestamise ja sisekonfliktide katsed, hübriidohud, küberkuritegevus ja piiriülene kuritegevus, majandusjulgeolek ja elutähtsate teenuste toimepidevus						
Mõju (Tulemusaruanne 2024)	Elanike osakaalu kasv, kelle hinnangul on Eesti välispiir hästi kaitstud, riigi valmisolek kriisideks on paranenud (ohuteavituse süsteemide paigaldamine, riigitkaitse õppused)						

Programmi „Eesti arengut toetav kodakondsus-, rände- ja identiteedihalduspoliitika“ sekkumisloogika

Väljakutsed (STAK 2020-2030)	Suurenenud vajadus kvalifitseeritud tööjõu järele	Eestisse saabuvate uussisserändajate profiilide mitmekesistumine	Ebaseadusliku sisse- ja läbirände võimalik kasv	Eesti kodakondsuse omandamise huvi vähenemine	Suurenev surve tagada turvaline identiteedihaldus ning seda toetavad tehnoloogilised lahendused
Eesmärk (STAK 2020-2030)	Eesti kodakondsus-, rände- ja identiteedihalduspoliitika on usaldusväärsed, innovaatilised ja inimesekeskset, toetades Eesti arengut, ühiskonna sidusust ja toimimist ning tagades siseturvalisust				
Sisend (eelarve täitmine, tuh €; Tulemusaruanded)	Kulud: 2020: 26 766| 2021: 23 647| 2022: 33 592| 2023: 40 340| 2024: 38 149 | KOKKU: 162 494 Investeeringud: 2020: 3 119| 2021: 3 965| 2022: 4 107 | 2023: 2 410| 2024: 1 885 | KOKKU: 15 486				
Tegevused (STAK 2020-2030; Lisa 4)	Eesti arenguvajadustest lähtuva tasakaalustatud sisserändepoliitika kujundamine ja elluviimine Eesti sisserändepoliitikast teadlikkuse suurendamine Tõhusa migratsioonijärelevalve ja tagasisaatmispoliitika elluviimine Rahvusvahelise kaitse taotlejate ja saajate vastuvõtusüsteemi arendamine ja menetlemise võimekuse tagamine		Eesti kodakondsuse saamise valmiduse suurendamine ja kodanikustaatuse väärtustamine		Identiteedihaldusvaldkonna stabiilsuse tagamine ning turvaline ja tõsikindel isikutuvastus ning selle turvaline ja nutikas arendamine. Eeltoodud valdkonna tõhus juhtimine, haldamine ning koostöö Isikut tõendavate dokumentide ja identiteedihalduspoliitika valdkonna rahvusvaheline koostöö ning Eesti kui eduka e-riigi kuvandi jätkuvuse tagamine
	1. Rände- ja kodakondsuspoliitika kujundamine ja elluviimine		2. Migratsioonijärelvalve		3. Isikute tõsikindel tuvastamine ja dokumentide välja andmine
Elluviijad (planeerivad raha programmis / *ei planeeri*; Lisa 4)	SIM, PPA, KAPO, *MKM, SOM, SOM SKA, Terviseamet, VÄM, HTM, RAM, KUM, EAS, Startup Estonia, WIE, töötajate, tööandjate katusorganisatsioonid, õppeasutused jm välismaalastega kokku puutuvad esindusorganisatsioonid, SA Archimedes, INSA, kohtud ja erinevad sotsiaalpartnerid, JUM, RAM, SA Hoolekandeteenused, KOV-id*		SIM, PPA SMIT, KAPO, *MKM, SOM, HTM, JUM, RAM, MTA, TI, Frontex, kohtud, vanglateenistused, IOM, EPR, KOM, VÄM, PÄA, KOV-id*		SIM, PPA, SMIT, KAMPO, *MKM, RAM, VÄRM, RIA, EAS, MTA, SK, muud erasektori osapooled,*
Väljundid ehk väljund näitajad (STAK 2020-2030; Lisa 4)	Elanike osakaal, kes peavad sisserännet peamiseks mureks		Teistest rahvustest isikute hulgas tugeva ja keskmise riigiidentiteediga isikute osakaal		Turvalist elektroonset identiteedi kasutavate inimeste osakaal elektroonilist identiteeti (eID-d) omavatest isikutest
	Eesti kodakondsuse taotlemiseks mõeldud keeleõppelepingu sõlminud ja selle täitnud isikute arv Eesti kodakondsuse saanud isikute arv E-teenuste osakaal rändemenetlusest		Keskmine Eestis ebaseaduslikult viibimise aeg enne välismaalase tabamist Kontrollitud ettevõtetes tuvastatud ebaseaduslike töötavate välismaalaste osakaal Lahkumisettekirjutuste arv Vabatahtlikult tagasi pöörduvate välismaalaste osakaal lahkumisettekirjutuste arvust		E-taotluskeskkonnas Eesti kodaniku isikut tõendava dokumendi taotluse esitanute osakaal Eestis välise teenusepakkuja vahendusel isikut tõendavate dokumendi kätte saanute osakaal Rahulolu Eesti kodaniku isikut tõendava dokumendi taotlemise e-teenusega
Tulemused (Tulemusaruanne 2020, 2021, 2022, 2023, 2024)	**Kriisid ja piirangud:** Ukraina sõjapõgenike Eestis viibimise õigusliku aluse loomine, massilise sisserände tõkestamise meetmed ning sisenemispiirangud Venemaa ja Valgevene kodanikele. **Töö- ja õpiränne:** Välistööjõu kaasamise paindlikumaks muutmine (sh diginomaadi viisa ja EL sinise kaardi direktiivi ülevõtmine), lühiajalise töötamise registreerimiskeskkonna juurutamine ja õpirände regulatsiooni karmistamine. **Kodakondsus ja kohanemine:** Uus partnerlusleping KOV-idega uusisserändajate kohanemiseks, keeleõpe välismaalastele, rahvastikuregistri e-teenuste arendus ning paindlikumad reeglid kodakondsuse äravõtmiseks. **Menetluste tõhustamine:** Uue viisaregistri arendamine, legaalse sissetuleku nõuete ajakohastamine, tagasisaatmise hoiatusteadete kasutuselevõtt ja Euroopa Liidu rändepakti läbirääkimised.		**Infosüsteemid ja andmevahetus:** Migratsioonijärelevalve andmekogu (MIGIS) loomine ja rakendamine ning majutusettevõtete klientide andmete elektrooniline edastamine PPA-le. **Õigusruum ja järelevalve:** Seadusemuudatused õpi- ja tööränne kontrollimiseks ning ebaseaduslikult viibivate välismaalaste kinnipidamiseks. **Järelkontroll:** Tähtajaliste ja pikaajaliste elamislubade ning lühiajalise töötamise tõhusam järelkontroll.		**Biomeetria ja identiteet:** Automaatse biomeetrilise isikutuvastuse süsteemi (ABIS) ja näobiomeetria võrdlusteenuse käivitamine ning elektroonilise identiteedi (eID) õigusruumi korrastamine. **Dokumendid ja teenused:** Uue disainiga passide ja biomeetriliste isikutunnistuste kasutuselevõtt, dokumendiväljastuse uued hanked ning passide kättetoimetamine kulleriga välismaal. **E-residentsus:** Programmi laiendamine, taotluskeskkonna uuendamine ning e-residentide eel- ja järelkontrolli oluline tõhustamine.
Välistegurid (STAK 2020-2030; STAK LISA 5)	Majanduslik ja geopoliitiline olukord				
Mõju (Tulemusaruanne 2024)	Elanikkonna suhtumise muutus sisserändesse, tugeva riigiidentiteediga teistest rahvusest isikute kasv, ebaseaduslikult Eestis viibivate isikute riigipoolse tagasisaatmise suutlikkuse kasv, digitaalse dokumendisüsteemi kasutamise kasv				

Programmi „Tark ja innovaatiline siseturvalisus" sekkumisloogika

Väljakutsed (STAK 2020-2030)	Siseturvalisuse teenuste pakkumiseks napib teenistujaid	Digi- ja infoajastu keskkond vajab uudseid lähenemisi	Töötajate oskuseid on vaja nüüdisajastada
Eesmärk (STAK 2020-2030)	Siseturvalisuse asutused on atraktiivsed tööandjad ja inimesed teevad tähendusrikast tööd. Siseturvalisuse valdkonnas tegutsevad asjatundlikud, võimekad ja pühendunud inimesed. Siseturvalisuse tagamisel ollakse uuendusmeelsed, kasutatakse tarku ja innovaatilisi lahendusi.		
Sisend (eelarve täitmine, tuh €; Tulemusaruanded)	Kulud: 2020: 16 645| 2021: 14 871| 2022: 19 714 | 2023: 23 226 | 2024: 27 193 | KOKKU: 101 659 Investeeringud: 2020: 8 236 | 2021: 486 | 2022: 944 | 2023: 2 076 | 2024: 1 611 | KOKKU: 13 353		
Tegevused (STAK 2020-2030; Lisa 5)	Luua Siseministeeriumi valitsemisala töötajatele paindlikud arengu- ja karjäärivõimalused, mis toetavad asjatundliku ja pühendunud töötajaskonna olemasolu. Aidata kaasa, et siseturvalisusesse panustajad moodustaksid ühtse meeskonna. Pöörata tähelepanu töötajate tervise hoidmisele ja toetamisele	Luua Siseministeeriumi valitsemisalas paremad eeldused optimaalse ja mõjusate innovaatiliste lahenduste väljatöötamiseks Arendada siseturvalisuse valdkonna teadusvõimelust ning toetada teadus- ja tõenduspõhist poliitikakujundamist	
	1. Tasemeõpe ja täiendkoolitus Sisekaitseakadeemias	2. Sisekaitseakadeemia teadus-, arendus-, ja innovatsioonitegevus	3. IKT teenuste pakkumine SIM valitsemisalast väljapoole
Elluviijad (planeerivad raha programmis / *ei planeeri*; Lisa 5)	SIM, SKA	SKA	SIM, SMIT
Väljundid ehk väljund näitajad (STAK 2020-2030; Lisa 5)	Töötajate vabatahtliku voolavuse määr	Ühele õppekohale esitatud avalduste arv	Innovatsioonis järgmisele küpsusastmele jõudmise määr
	Nominaalajaga lõpetajate osakaal Osalejate rahulolu õppe sisu ja korraldusega Täiendkoolituses aasta jooksul osalenud õppijate arv Tööandjate rahulolu tasemeõppe lõpetajate ettevalmistusega	SKA publitseeritud poliitika kujundamist ja rakendamist toetavate raportite ja mõttepaberite arv SKA publitseeritud kõrgtasemeliste publikatsioonide arv SKA teadus- ja arendusprojektide arv	Teenuse kasutajate rahulolu
Tulemused (Tulemusaruanne, 2020, 2021, 2022, 2023, 2024)	**Õppe kaasajastamine:** Uue tööturu vajadustele vastava politseiõppe moodulipõhise haridusmudeli väljatöötamine, mikrokraadid ja Erasmus+ projekti raames hübriidohtude magistrikava väljatöötamine. **Fookusteemad ja populariseerimine:** Küberkuritegevuse vastase õppe edendamine, täiendõppe mahu kasv ning päästekorraldaja eriala populariseerimine (sh eristipendium). **Taristu:** Väike-Maarja taktikakeskuse ettevalmistamine ja Narva arenduskeskuse kontseptsiooni loomine. **Organisatsioon ja inimesed:** Eriteenistuste juhtimispõhimõtete ühtlustamine ja töötajate vaimse tervise toetamine.	**Teadus- ja kompetentsikeskused:** Sisejulgeoleku teadus- ja kaugseirekeskuse rajamine ning teadurite koosseisu laiendamine. **Tõenduspõhine poliitika:** Analüüside, rakendusuuringute ja publikatsioonide koostamine poliitikaloome toetamiseks (sh koostöö TalTechiga ja teadusajakirjade väljaandmine). **Uudsed tehnoloogiad:** Mehitamata õhusõidukite (droonide) seire- ja tõrjekontseptsiooni väljatöötamine ning uue seiretehnoloogia soetamine. **Innovatsiooni ja juhtimise arendus:** Innovatsioonisüsteemide arengu seire ja PPA arenguprogrammid teenusepõhise juhtimise juurutamiseks	**Kliendikesksus ja disain:** Teenusedisaini põhimõtete ulatuslik juurutamine ning arenguprogrammid asutuste teenuseomanikele. **Välispartnerite IKT-tugi:** SMITi teenuste osutamine teistele riigiasutustele (nt Transpordiamet, Rahapesu Andmebüroo).
Välistegurid (STAK 2020-2030; STAK LISA 5)	Küberohud, demograafia koosseisu muutused		
Mõju (Tulemusaruanne 2024)	SKA sisseastumisavalduste kasv, droonitõrje võimekuse kasv		

Lisa 3 - Arengukava ja programmide eesmärgid ja mõõdikud

STAK-i mõõdikud

Arengukava mõõdikud	Suund	Tegelik						Sihttase				
		2018	2020	2021	2022	2023	2024	2020	2021	2022	2023	2024
Üldeesmärk: Eesti inimesed tunnevad, et nad elavad vabas ja turvalises ühiskonnas, kus igaühe väärtus, kaasatus ja panus kogukonna turvalisusesse loovad ühe turvalisima riigi Euroopas. Koostöös parandatakse elukeskkonda, vähendatakse ohtu elule, tervisele, varale ja põhiseaduslikule korrale ning tagatakse kiire ja asjatundlik abi												
Eestit turvaliseks riigiks hindavate elanike osakaal	Suurem parem	94%	92%	92%	90%	-	88%	94%	92%	94%	94%	94%
Elanike osakaal, kes peavad riigi peamiseks mureks Eestis kuritegevust	Väiksem parem	3%	1%	1%	1%	1%	2%	3%	3%	3%	3%	3%
Elanike osakaal, kes peavad riigi peamiseks mureks Eestis sisserännet	Väiksem parem	12%	15%	8%	10%	9%	8%	12%	12%	12%	12%	12%
Elanike osakaal, kes peavad riigi peamiseks mureks Eestis terrorismi	Väiksem parem	1%	0%	0%	1%	1%	1%	1%	1%	1%	1%	1%
Siseturvalisuse tagamisse kaasatud elanike osakaal	Suurem parem		17%	17%	27%	-	27%	17%	17%	20%	20%	25%
Siseturvalisuse asutuste usaldusväärsus - PPA	Suurem parem	89%	91%	86%	84%	88%	85%	89%	89%	89%	89%	89%
Siseturvalisuse asutuste usaldusväärsus - PÄA	Suurem parem	97%	95%	95%	93%	97%	96%	97%	97%	97%	97%	97%
Siseturvalisuse asutuste usaldusväärsus - HÄK	Suurem parem	94%	93%	94%	93%	96%	95%	94%	94%	94%	94%	94%
Vigastussurmade arv (inimest)	Väiksem parem	687	768	796	825	806	-	680	670	660	650	640

Eesmärk on täidetud

Eesmärk ei ole täidetud

Allikas: Programm siseturvalisus 2020–2023, 2021–2024, 2022–2025, 2023–2026, 2024–2027, 2026–2029, Siseturvalisuse aastate 2020–2024 tulemusaruanded.

Programmi „Ennetava ja turvalise keskkonna kujundamine" mõõdikud

Programm / Tegevus-suund	Mõõdikud	Suund	Tegelik					Sihttase					
			2020	2021	2022	2023	2024	2020	2021	2022	2023	2024	2025
Programm 1. Ennetava ja turvalise elukeskkonna kujundamine 2026–2029	Eesmärk: Eesti on ohutu elukeskkonna ja turvaliste kogukondadega ühiskond, kus elanikud oskavad turvalisusriske märgata, neid vältida ja vajadusel neile adekvaatselt reageerida. Tehakse mitmekesist ennetustööd, mida iseloomustab valdkonnaülesus, kogukonnakeskus ja eri partnerite koostöö. Igaühe kaasatus ja panus iseenda ning kogukonna turvalisusesse vähendab ohtu elule, tervisele, keskkonnale ja varale.												
	Oma elukohta turvaliseks hindavate elanike osakaal	Suurem parem	92%		92%		91%	≥ 96%	≥ 96%	≥ 96%	≥ 96%	96%	96%
	Elanike osakaal, kes hindavad oma oskusi ennast ja teisi õnnetuse korral aidata piisavaks	Suurem parem	61%		53%		58%	> 61%	> 61%	> 61%	> 65%	66%	66%
	Siseturvalisuse vabatahtlike arv - vabatahtlikud päästjad	Suurem parem	2163	2319	2426 in.	2628 in.	2872 in.	≥ 2250	≥ 2550	≥ 2550	≥ 2700	2900 in.	3100 in.
	Siseturvalisuse vabatahtlike arv - vabatahtlikud merepäästjad	Suurem parem	444	599	645 in.	693 in.	752 in.	≥ 575	≥ 500	≥ 550	≥ 600	600 in.	750 in.
	Siseturvalisuse vabatahtlike arv - abipolitseinikud	Suurem parem	1236	1186	1109 in.	1184 in.	1235 in.	≥ 1100	≥ 1200	≥ 1400	≥ 1600	1800 in.	1800 in.
	Siseturvalisuse vabatahtlike arv - Häirekeskuse vabatahtlikud	Suurem parem			247 in.	252 in.	156 in.			≥ 170	≥ 210	220 in.	230 in.
	Elanike osakaal, kel on valmidus hakata vabatahtlikuks - naabrivalves	Suurem parem	47%		49%		50%	> 56%	> 56%	> 56%	> 56%	56%	56%
	Elanike osakaal, kel on valmidus hakata vabatahtlikuks - abipolitseinikuna	Suurem parem	13%		14%		17%	> 13%	> 13%	> 13%	> 13%	13%	15%
	Elanike osakaal, kel on valmidus hakata vabatahtlikuks - vabatahtliku päästjana	Suurem parem	17%		19%		23%	> 15%	> 15%	> 15%	> 15%	15%	17%
	Elanike osakaal, kel on valmidus hakata vabatahtlikuks - Häirekeskuses	Suurem parem			15%		15%				≥ 15%	15%	15%

Programm / Tegevus-suund	Mõõdikud	Suund	Tegelik					Sihttase					
			2020	2021	2022	2023	2024	2020	2021	2022	2023	2024	2025
	Siseturvalisuse vabatahtlike usaldusväärsus - naabrivalve	Suurem parem	77%		74%		72%	≥ 78%	≥ 78%	≥ 78%	≥ 78%	78%	78%
	Siseturvalisuse vabatahtlike usaldusväärsus - abipolitsei	Suurem parem	75%		73%		77%	≥ 78%	≥ 78%	≥ 78%	≥ 78%	78%	80%
	Siseturvalisuse vabatahtlike usaldusväärsus - vabatahtlik pääste	Suurem parem	84%		83%		86%	≥ 87%	≥ 87%	≥ 87%	≥ 87%	87%	90%
Tegevussuund 1. Õnnetuste, süütegude ja varakahjude ennetamine	Eesmärk: Riigiasutuste, kohalike omavalitsuste, vabaühenduste ja erasektori teaduspõhises koostöös on loodud turvaline elukeskkond ning mõjusa ennetustöö abil on vähenenud riskikäitumine, õnnetused, süüteod ja varakahjud, inimesed on teadlikumad ning oskavad ohte ennetada ja neile reageerida												
	Perevägivalla tõttu hukkunute arv	Väiksem parem			7 in.	6 in.						10 in.	5 in.
	Registreeritud varavastaste kuritegude arv	Väiksem parem			11846 tk.	13932 tk.	14841 tk.					10000 tk.	10000 tk.
	Registreeritud varguste arv	Väiksem parem			8027 tk.	9699 tk.	10049 tk.					7000 tk.	7000 tk.
	Naabrivalvega liitunud piirkondade arv	Suurem parem			580 tk.	580 tk.	576 tk.					7000 tk.	700 tk.
	Tulekahjude varakahju	Väiksem parem			12,514,733.00 €	17,500,000.00 €	13,700,000.00 €					11,000,000.00 €	11,000,000.00 €
	Elanike osakaal, kes nõustuvad, et inimesed peaksid ise aktiivselt osalema omaenda ja kodukoha turvalisuse tagamisel	Suurem parem			90%		79%					93%	93%
	Kohalike omavalitsuste osakaal, kelle arengukavas on turvalisus eesmärgistatud	Suurem parem			58%	67%						70%	76%
	Eluhoonete tulekahjude arv	Väiksem parem			549 tk.	498 tk.	473 tk.					700 tk.	700 tk.
	Siseveekogudel toimunud õnnetuste arv	Väiksem parem			70 tk.	63 tk.	82 tk.					100 tk.	100 tk.

Programm / Tegevus-suund	Mõõdikud	Suund	Tegelik					Sihttase					
			2020	2021	2022	2023	2024	2020	2021	2022	2023	2024	2025
	Eesti päästepiirkonnas registreeritud ohuolukordade arv	Väiksem parem			191 tk.	194 tk.	222 tk.					180 tk.	180 tk.
	Eesti päästepiirkonnas registreeritud mereabi juhtumite arv	Väiksem parem			81 tk.	108 tk.	145 tk.					70 tk.	70 tk.
	Eesti merealal hukkunud inimeste arv	Väiksem parem			5 in.	5 in.	7 in.					4 in.	4 in.
	Eesti merealal teadmata kadunud inimeste arv	Väiksem parem			3 in.							4 in.	4 in.
	Tuleohutusalase teadlikkuse indeks	Suurem parem			60								71
	Veeohutuse alase teadlikkuse indeks	Suurem parem					57.6						80
	Tules hukkunute arv	Väiksem parem			48 in.	35 in.	34 in.					16 in.	12 in.
	Veeõnnetustes hukkunute arv	Väiksem parem			30 in.	38 in.	42 in.					24 in.	20 in.
	Lapskannatanutega registreeritud seksuaalkuriteod (avastamine)	Suurem parem			530 tk.	637 tk.	647 tk.					505 tk.	705 tk.
	Korduva lähisuhtevägivalla ohvrite osakaal registreeritud lähisuhtevägivalla kuritegudes	Väiksem parem			19%	19%	19%					16%	14%
	Heas tuleohutusalases seisukorras olevate ehitiste osakaal kontrollitud ehitistest	Suurem parem			28%	35%	47%					51%	56%
	Tuleohutusalaselt kontrollitud ehitiste arv	Suurem parem			7768 tk.	8582 tk.	11771 tk.					8000 tk.	8000 tk.

Programm / Tegevus-suund	Mõõdikud	Suund	Tegelik					Sihttase					
			2020	2021	2022	2023	2024	2020	2021	2022	2023	2024	2025
	Inimeste osakaal, kes on viimase aasta jooksul kasutanud ennetusabinõusid oma vara kaitsmiseks varguse, lõhkumise ja õnnetuste eest	Suurem parem			78%		76%					75%	75%
Tegevussuund 2. Siseturvalisuse vabatahtlike kaasamine	Eesmärk: Vabatahtlike roll kogukonna turvalisuse tagamisel on suurenenud ning pädevad ja motiveeritud vabatahtlikud on tõhusalt kogukonna turvalisuse tagamisele kaasatud.												
	Siseturvalisuse vabatahtlike arv - vabatahtlikud päästjad	Suurem parem			2426 in.	2628 in.	2872 in.					2900 in.	3100 in.
	Siseturvalisuse vabatahtlike arv - vabatahtlikud merepäästjad	Suurem parem			645 in.	693 in.	752 in.					600 in.	750 in.
	Siseturvalisuse vabatahtlike arv – abipolitseinikud	Suurem parem			1109 in.	1184 in.	1235 in.					1800 in.	1800 in.
	Siseturvalisuse vabatahtlike arv - Häirekeskuse vabatahtlikud	Suurem parem			247 in.	252 in.	156 in.					220 in.	230 in.
	Aktiivsete abipolitseinike osakaal	Suurem parem			45%	43%	56%					45%	45%
	Aktiivsete Häirekeskuse vabatahtlike osakaal	Suurem parem			36%	42%	66%					44%	46%
	Elanike osakaal, kes peavad informeeritust siseturvalisuse vabatahtlike tegevustest heaks	Suurem parem			35%							50%	50%
Tegevussuund 3. Turvalise avaliku ruumi tagamine	Eesmärk: Avalik ruum ja elukeskkond on turvaline, milles rakendatud meetmed ja reeglid aitavad ennetada riske ja vältida ohte												
	Elanike osakaal, kes peavad turvaliseks avalikel üritustel osalemist	Suurem parem			83%		85%					90%	90%

Programm / Tegevus-suund	Mõõdikud	Suund	Tegelik					Sihttase					
			2020	2021	2022	2023	2024	2020	2021	2022	2023	2024	2025
	Elanike osakaal, kes peab turvaliseks öösel oma ümbruskonnas liikumist	Suurem parem			82%		83%					82%	82%
	Elanike osakaal, kes peab kodukohas suureks probleemiks avalikus kohas alkoholi ja narkootikumide tarbimist	Väiksem parem			7%		10%					15%	15%
	Elanike osakaal, kes peab kodukohas kodu ümbruses suureks probleemiks heakorrastamata avalikku ruumi	Väiksem parem			6%		5%					10%	10%
	Valdkondlike kutsetunnistuste arv: tuleohutusekspert ja -spetsialist	Suurem parem			161 in.							81 in.	81 in.
	Valdkondlike kutsetunnistuste arv: korstnapühkija, pottsepp	Suurem parem			855 in.							806 in.	806 in.
	Valdkondlike kutsetunnistuste arv: turvasüsteemide projekteerija ja tehnik	Suurem parem			572 in.							732 in.	732 in.
	Valdkondlike kutsetunnistuste arv: vetelpäästja	Suurem parem			114 in.							92 in.	92 in.
	Omaniku või valdaja rahulolu (ohutus)teenuse pakkujaga	Suurem parem					94%						
Tegevussuund 4. Tegevus- ja relvalubade väljaandmine	Turvateenuse pakkujate osas tehtud ettekirjutuste arv	Väiksem parem			1 tk.		0 tk.					5 tk.	5 tk.
	Relvaseaduse alusel väljastatud tegevuslubade omajatele tehtud ettekirjutuste arv	Väiksem parem					0 tk.						5 tk.

Programm / Tegevus-suund	Mõõdikud	Suund	Tegelik					Sihttase					
			2020	2021	2022	2023	2024	2020	2021	2022	2023	2024	2025
	Süüteo sooritanud relvaomanike relvalubade kehtetuks tunnistamiste arv	Väiksem parem			40 tk.	45 tk.	13 tk.					24 tk.	24 tk.
	Enda või teise isiku turvalisust või Eesti Vabariigi julgeolekut ohustanud relvaomanike relvalubade kehtetuks tunnistamiste arv	Väiksem parem			64 tk.	70 tk.	21 tk.					40 tk.	40 tk.
	Inimeste usaldus turvateenuste vastu	Suurem parem			73%		71%					75%	

Eesmärk on täidetud

Eesmärk ei ole täidetud

Allikas: Programm siseturvalisus 2020–2023, 2021–2024, 2022–2025, 2023–2026, 2024–2027, 2026–2029, Siseturvalisuse aastate 2020–2024 tulemusaruanded.

Programmi „Kiire ja asjatundlik abi" mõõdikud

Programm / Tegevus-suund	Eesmärgi mõõdikud	Suund	Tegelik					Sihttase					
			2020	2021	2022	2023	2024	2020	2021	2022	2023	2024	2025
Programm 2. "Kiire ja asjatundlik abi"	Eesmärk: Inimesed tunnevad ennast kaitstuna ja avalikus kohas turvaliselt. Ohtu sattumisel on abi saamine ja osutamine kiire ja asjatundlik. Suurendatud on võimekust paljude kaasabil ohule reageerida ja leevendada ohu realiseerumisel tekitatud kahju. Järelevalvet avaliku ruumi üle ja sündmuste lahendamist toetavad vähem bürokraatlik õiguskeskkond ning jätkusuutlikud innovaatilised infotehnoloogia- ja sidelahendused.												
	Avaliku korra raskete rikkumiste arv	Väiksem parem		1105 tk	930 tk.	896 tk.	903 tk.			1777 tk.	1777 tk.	1777 tk.	1777 tk.
	Elanike rahulolu hädaabiteadete menetlemisega	Suurem parem	97%	96%		91%	88%	≥ 97%	≥ 97%	≥ 97%	≥ 97%	97%	97%
	Elanike rahulolu politsei tööga	Suurem parem	85%	84%		79%	76%	≥ 82%	≥ 82%	≥ 82%	≥ 82%	90%	90%
	Elanike teadlikkus hädaabinumbrist 112 - pääste	Suurem parem	92%	94%			96%	≥ 95%	≥ 95%	≥ 95%	≥ 95%	95%	95%
	Elanike teadlikkus hädaabinumbrist 112 - kiirabi	Suurem parem	92%	92%			96%	≥ 95%	≥ 95%	≥ 95%	≥ 95%	95%	95%
	Elanike teadlikkus hädaabinumbrist 112 - politsei	Suurem parem	89%	91%			96%	≥ 87%	≥ 90%	≥ 93%	≥ 95%	95%	95%
	Elanike rahulolu päästesündmuste lahendamisega	Suurem parem	93%	92%	92%	91%	93%	93%	≥ 93%	≥ 93%	≥ 97%	93%	93%
Tegevussuund 1. Hädaabi- ja infoteadete vastuvõtmine ning abi väljasaatmine	Kogu ööpäeva jooksul on tagatud ligipääs kiirele abile erinevates kanalites, ohule ja sündmusele antakse asjakohane hinnang ning abiosutaja saadetakse õigel ajal välja.												
	Nende kõnede osatähtsus protsentides, millele on vastatud 10 sekundi jooksul	Suurem parem			91%	92%	96%					92%	92%
	Teadete, milles sisaldub oht elule ja tervisele, menetlemise kiirus	Väiksem parem			2,31 min	2,18 min	1,5 min					2,15 min	2 min
	Koostööpartnerite rahulolu Häirekeskusega (PPA, PÄA, kiirabi)	Suurem parem			77%							80%	80%
	Elanike teadlikkus riigiinfotelefonist 1247	Suurem parem					51%					50%	50%
	Keskmine otsingu- ja päästetööde ressursi alarmeerimise aeg lennu- või merepääste juhtumile, kui teade on laekunud läbi Häirekeskuse	Väiksem parem			5,54 min	4,56 min	8,97 min					4 min	4 min

Programm / Tegevus-suund	Eesmärgi mõõdikud	Suund	Tegelik					Sihttase					
			2020	2021	2022	2023	2024	2020	2021	2022	2023	2024	2025
Tegevussuund 2. Avaliku korra tagamine	Avaliku korra hoidmine on kõigi ülesanne, mida täidavad erinevad korrakaitseorganid lähtudes ohust ja korrarikkumise liigist. Igale sündmusele reageeritakse optimaalsete jõududega korrarikkumise lõpetamiseks. Inimeste elu ja tervist ohustavatele sündmustele reageeritakse esmajärjekorras, et võimalik tagajärg oleks minimaalne.												
	Politseipatrullide keskmine väljapanek	Suurem parem			80	68	62					86	86
	Tiheasustusega alal elu ja tervist ohustavale sündmusele piirajaga reageerimiste osakaal	Suurem parem			84%	83%	92%					99%	99%
	Hajaasustusega alal elu ja tervist ohustavale sündmusele piirajaga reageerimiste osakaal	Suurem parem			74%	74%	80%					95%	95%
Tegevussuund 3. Demineerimine	Kiire ja asjakohane reageerimine pommi- ja plahvatusohu korral aitab vähendada nii inim-, vara- kui ka keskkonnakahju. Päästevõrgustik koos partneritega on nii koos kui ka eraldi valmis reageerima õnnetusele või ohule senisest paremini												
	Pommi- ja plahvatusohu korral on mandril tagatud demineerijate kohalejõudmine 90 min jooksul	Suurem parem			100%	86.80%	100%					100%	100%
Tegevussuund 4. Päästmine maismaal ja siseveekogudes	Kiire ja asjakohane reageerimine õnnetustele ja ohtudele aitab vähendada nii inim-, vara- kui ka keskkonnakahju, esmajärjekorras reageeritakse sündmustele, kus on ohus inimeste elu või tervis												
	Elupäästevõimekusega päästekomando keskmine kohalejõudmise aeg elupäästesündmusele (minutites)	Väiksem parem			9,4 min	9,56 min	9,5 min					10 min	10 min
	Eesti elanike osakaal, kellele on 15 min jooksul tagatud kutseliste- või/ja vabatahtlike päästemeeskondade poolt abi osutamine	Suurem parem			94.30%	92.40%	92.05%					92%	92%
Tegevussuund 5. Abi osutamine Eesti merealadel ja piiriveekogudel	Eesti päästepiirkonnas hätta sattunud inimene saab riigi otsingu- ja päästeteenistuselt kiiresti asjakohast abi ning päästetakse												
	Keskmine kohalejõudmise aeg õhusõidukiga otsingu- ja päästetööde sündmuskohale Eesti päästepiirkonnas (tundides)	Väiksem parem			1 h	1,14 h	1,39 h					2 h	2 h
	Keskmine kohalejõudmise aeg päästeressursiga otsingu- ja päästetööde sündmuskohale piiriveekogudel (tundides)	Väiksem parem			0,32 h	1,7 h	0,48 h					1 h	1 h
	Keskmine kohalejõudmise aeg päästeressursiga otsingu- ja päästetööde sündmuskohale Eesti päästepiirkonnas merealal (tundides)	Väiksem parem			0,35 h	0,41 h	0,73 h					1 h	1 h

Programm / Tegevus-suund	Eesmärgi mõõdikud	Suund	Tegelik					Sihttase					
			2020	2021	2022	2023	2024	2020	2021	2022	2023	2024	2025
	Keskmine otsingu- ja päästetööde ressursi alarmeerimise aeg lennu- või merepääste juhtumile, kui ohus on inimelu	Väiksem parem			4,48 min	4,15 min	6,18 min					4 min	4 min
Tegevussuund 6. Süüteomenetluse tõhustamine	Sündmuste lahendamist ja korrarikkumiste lõpetamist toetavad digilahendused ja automaatsed järelevalvesüsteemid, mille abil on süütegude menetlemine muutunud inimestele mugavamaks, kiiremaks ja efektiivsemaks												
	Suutlikkuse tagamine hoiatamismenetluses registreerida ja menetleda juhtumeid automaatse liiklusjärelevalve abil	Suurem parem			306555 tk.	260977 tk.	320923 tk.					250000 tk.	250000 tk.
	Kriminaalmenetluse digitaalselt läbiviimise osakaal	Suurem parem			0%		5.50%					0%	30%
	Väärteomenetluste (kiir- ja üldmenetlus) digitaalselt läbiviimise osakaal	Suurem parem			0%							0%	30%
	Digikriminalistika kaughallatava vaatlussüsteemi kasutamise osakaal	Suurem parem			0%		100%					100%	100%
	Digitaalsete tõendite koopiafailide automatiseeritud arhiveerimise osakaal	Suurem parem			0%							100%	100%
	Kriminalistika teenuse töövoogude halduskeskkonna liidestatus ühtse digitaalse süüteomenetluse süsteemiga	Suurem parem			0%							0%	0%

Eesmärk on täidetud

Eesmärk ei ole täidetud

Allikas: Programm siseturvalisus 2020–2023, 2021–2024, 2022–2025, 2023–2026, 2024–2027, 2026–2029, Siseturvalisuse aastate 2020–2024 tulemusaruanded.

Programmi „Kindel sisejulgeolek“ mõõdikud

Programm / Tegevus-suund	Eesmärgi mõõdikud	Suund	Tegelik					Sihttase					
			2020	2021	2022	2023	2024	2020	2021	2022	2023	2024	2025
Programm 3 "Kindel sisejulgeolek"	Eesmärk: Eesti teadvustab ja maandab sisejulgeolekut ohustavaid tegureid kvaliteetse õigusloome, võimearenduse ning siseriikliku ja rahvusvahelise koostöö kaudu. Eesti elanikud ning avalik, kolmas ja erasektor on valmis tulema toime erinevate võimalike kriisidega												
	Elanike osakaal, kes hindab Eesti valmisolekut tulla toime välisriigi mõjutustegevuse kasvuga heaks	Suurem parem	37%		49%		52%	57%	57%	57%	57%	60%	
	Elanike osakaal, kelle hinnangul on Eesti välispiir hästi kaitstud	Suurem parem	64%	56%	56%	65%		60%	60%	60%	60%	65%	65%
	Maismaapiiri kaetus tehnilise seirega (sh Peipsi järv, Narva jõgi)	Suurem parem	52%	57%	57%	57%	64%	52%	52%	52%	52%	70%	75%
	Elanike osakaal, kes hindavad oma teadlikkust küberkuritegevusega seotud riskidest heaks	Suurem parem	58%		59%		52%	58%	58%	59%	60%	60%	
	Elanike osakaal, kes peavad narkootikume kergelt kättesaadavaks: kanep	Väiksem parem	24%		36%		44%	24%		24%		24%	
	Elanike osakaal, kes peavad narkootikume kergelt kättesaadavaks: amfetamiin	Väiksem parem	10%		21%		23%	10%		10%		10%	
	Elanike osakaal, kes peavad narkootikume kergelt kättesaadavaks: rahusti/uinuti arsti korralduseta	Väiksem parem	12%		23%		23%	12%		12%		12%	
	Elanike osakaal, kes peavad narkootikume kergelt kättesaadavaks: ecstasy	Väiksem parem	10%		23%		22%	10%		10%		10%	
	Elanike osakaal, kes peavad narkootikume kergelt kättesaadavaks: kokaiin	Väiksem parem	7%		16%		19%	7%		7%		7%	
	Elanike osakaal, kes peavad narkootikume kergelt kättesaadavaks: dopinguained	Väiksem parem	7%					7%		7%		7%	
	Elanike osakaal, kes hindavad heaks Eesti valmisolekut tulla toime erinevate kriisidega	Suurem parem	56%		56%		52%	56%		56%		60%	
	MONEYVAL-i hinnang rahapesu ja terrorismi rahastamise vastase võitluse kohta	Suurem parem	Andmed puudu			Soovituse d on täidetud	Tehnilise vastavuse soovitused on peaaegu täidetud					Tehnilise vastavuse soovitused on täidetud	Eesti vasta b nõuet ele
	Korruptsioonitaju indeks[40] (punktid)	Suurem parem	75	74	74	76	76	73	73	73	73	77	77
	Korruptsioonitaju indeks (koht)	Väiksem parem		13	14	12	13			13	12	11	10

Programm / Tegevus-suund	Eesmärgi mõõdikud	Suund	Tegelik					Sihttase					
			2020	2021	2022	2023	2024	2020	2021	2022	2023	2024	2025
	Muudest rahvustest inimeste osakaal, kes usaldavad Venemaa Ukraina konflikti teemal Venemaa uudistekanaleid ja ei usalda Eesti kanaleid	Väiksem parem			16.6		15					14	
	Elanike osakaal, kes hindab heaks Eesti valmisolekut tulla toime terroriaktiga, kui see peaks juhtuma	Suurem parem	40%		40%		41%	45%	45%	45%	45%	45%	
Tegevussuund 1. Põhiseaduslikku korra tagamine	Eesmärk: Eesti julgeolek ja põhiseaduslik kord on tagatud ning seda ohustavad tegurid on teadvustatud, ennetatud ja maandatud.												
	Elanike osakaal, kes hindab Eesti valmisolekut tulla toime välisriigi mõjutustegevuse kasvuga heaks	Suurem parem			49%		52%					60%	
	Elanike osakaal, kes hindab heaks Eesti valmisolekut tulla toime terroriaktiga, kui see peaks juhtuma	Suurem parem			40%		41%					45%	
Tegevussuund 2. Raske ja organiseeritud kuritegevuse vastane võitlus	Eesmärk: Kuritegevuse tasuvus on vähenenud tänu õiguskaitseasutuste võimearendustele, koostöö tõhustamisele avaliku ja erasektori vahel, kriminaaltulu leidmist ja konfiskeerimist puudutavate seaduste kaasajastamisele ning ühiskonna teadlikkuse tõstmisele.												
	Elanike osakaal, kes hindavad oma teadlikkust küberkuritegevusega seotud riskidest heaks	Suurem parem			59%		52%					60%	-
	Elanike osakaal, kes peavad narkootikume kergelt kättesaadavaks: kanep	Väiksem parem			36%		44%					24%	-
	Elanike osakaal, kes peavad narkootikume kergelt kättesaadavaks: amfetamiin	Väiksem parem			21%		23%					10%	-
	Elanike osakaal, kes peavad narkootikume kergelt kättesaadavaks: rahusti/uinuti arsti korralduseta	Väiksem parem			23%		23%					12%	-
	Elanike osakaal, kes peavad narkootikume kergelt kättesaadavaks: ecstasy	Väiksem parem			23%		22%					10%	-
	Elanike osakaal, kes peavad narkootikume kergelt kättesaadavaks: kokaiin	Väiksem parem			16%		19%					7%	-
	Elanike osakaal, kes peavad narkootikume kergelt kättesaadavaks: dopinguained	Väiksem parem										7%	-
	MONEYVAL-i hinnang rahapesu ja terrorismi rahastamise vastase võitluse kohta	Suurem parem				Soovituse d on täidetud	Tehnilise vastavuse soovitused on peaaegu täidetud					Tehnilise vastavuse soovitused on täidetud	Eesti vas-tab nõue-tele

Programm / Tegevus-suund	Eesmärgi mõõdikud	Suund	Tegelik					Sihttase					
			2020	2021	2022	2023	2024	2020	2021	2022	2023	2024	2025
	Korruptsioonitaju indeks (punktid)	Suurem parem	75	74	74	76	76	73	73	73	73	77	77
	Korruptsioonitaju indeks (koht)	Suurem parem		13	14	12	13			13	12	11	10
Tegevussuund 3. Elanikkonnakaitse, kriisideks valmisolek ja nende lahendamine	Eesmärk: Eesti ühiskond ja inimesed on kriisiteadlikud ning valmis toime tulema erinevate kriisidega. Siseturvalisuse asutused on valmis kriise lahendama, tagades riigi, sh elanike, siseturvalisuse ja -julgeoleku												
	Elanike osakaal, kes hindavad heaks Eesti valmisolekut tulla toime erinevate kriisidega	Suurem parem			56%		52%					60%	
	Elanike hädaolukordadeks valmisoleku indeks	Suurem parem				44.1							65
	Kohalike omavalitsuste kriisideks valmisoleku indeks	Suurem parem				6						7	7
	Ulatusliku evakuatsiooni läbiviimise võime	Suurem parem				10000 in.						10000 in.	
Tegevussuund 4. Piirihaldus	Eesti piir kui Euroopa Liidu välispiir on valvatud ja kaitstud. Tagatud on piirirežiimi nõuete täitmine, tõkestatud on piiri ebaseaduslik ületamine, ebaseaduslikud toimingud piiri lähedal, inimkaubandus ja salakaubavedu. Eesti piiril on tagatud reisijasõbralik piirikontroll, mis vastab Schengeni ühtse viisaruumi nõuetele.												
	Elanike osakaal, kelle hinnangul on Eesti välispiir hästi kaitstud	Suurem parem			56%	65%						65%	65%
	Maismaapiiri kaetus tehnilise seirega (sh Peipsi järv, Narva jõgi)	Suurem parem			57%	57%	64%					70%	75%

Eesmärk on täidetud

Eesmärk ei ole täidetud

Allikas: Programm siseturvalisus 2020–2023, 2021–2024, 2022–2025, 2023–2026, 2024–2027, 2026–2029, Siseturvalisuse aastate 2020–2024 tulemusaruanded.

Programmi „Eesti arengut toetav kodakondsus-, rände- ja identiteedihalduspoliitika“ mõõdikud

Programm / Tegevussuund	Mõõdikud	Suund	Tegelik						Sihttase				
			2018	2020	2021	2022	2023	2024	2020	2021	2022	2023	2024
Programm "Eesti arengut toetav kodakondsus-, rände- ja identiteedihalduspoliitika 2026–2029"	Eesmärk: Eesti kodakondsus-, rände- ja identiteedihalduspoliitika on usaldusväärsed, innovaatilised ja inimesekesksed, toetades Eesti arengut, ühiskonna sidusust ja toimimist ning tagades siseturvalisust												
	Elanike osakaal, kes peavad sisserännet riigi peamiseks mureks	Väiksem parem	12%	15%	8%	10%	9%	8%	12%	12%	12%	12%	12%
	Teistest rahvustest isikute hulgas tugeva riigiidentiteediga isikute osakaal	Suurem parem	39%/ 47% (2017)	39%/ 46%		-	43%	-		40%/ 55%	40%/ 55%	40%/ 55%	40%
	Teistest rahvustest isikute hulgas keskmise riigiidentiteediga isikute osakaal	Suurem parem		39%/ 46%	-	-	46%	-	40%/ 55%	40%/ 55%	40%/ 55%	40%/ 55%	55%
	Elanike osakaal, kes hindavad Eesti valmisolekut tulla toime ulatusliku põgenike sisserändega heaks	Suurem parem	36%	37%	36%	42%	-	40%	36%	36%	36%	36%	36%
	Turvalist identiteeti kasutavate inimeste osakaal elektroonilist identiteeti (eID-d) omavatest isikutest		64% (2019)	65%	90%	79%	72%		70%	70%	70%	70%	70%
	E-taotluskeskkonnas taotletavate toiminguliikide osakaal kõikidest identiteedi- ja rändevaldkonna toiminguliikidest*		-	33%	33%	33%	38%		33%	45%	50%	50%	50%
	Eesti elanike osakaal, kes kasutavad riiklikku eID (MID, ID1) vahendit vähemalt kord aastas	Suurem parem	64% (2019)	63%	69%	79%	72%	82%	70%	70%	70%	70%	70%
	Rahulolu Eesti kodaniku isikut tõendava dokumendi taotlemise e-teenusega	Suurem parem	-	91%	93%	94%	90%	93%	91%	85%	85%	85%	85%
	Rahvastikuregistris olevate elukohaandmete osakaal tegelikkusele vastavatest andmetest			75%					75%	75%	75%	75%	
Tegevussuund 1. Rände- ja kodakondsuspoliitika kujundamine ning elluviimine	Eesmärk: Rändepoliitika arvestab Eesti arenguvajadustega ning Eesti kodakondsus on väärtustatud. Rände- ja kodakondsuspoliitika on suunatud rahvuse ja riigi kestlikkusele, avaliku korra ning riigi julgeoleku tagamisele. Toetutakse kaasaegsetele ja innovaatilistele lahendustele, mis tagavad kliendikesksed teenused ning tõhusa eel- ja järelkontrolli												
	Määratlemata kodakondsusega isikute arv		77 876	68 992	66 557					68 000	67 000	66 000	66 000
	Määratlemata kodakondsusega Eesti kodakondsuse taotlejate arv		423	500	414					500	500	520	520

Programm / Tegevussuund	Mõõdikud	Suund	Tegelik						Sihttase				
			2018	2020	2021	2022	2023	2024	2020	2021	2022	2023	2024
	Eesti kodakondsuse taotlemiseks mõeldud keeleõppelepingu sõlminud isikute arv (inimest)	Suurem parem	-	269	177	136	505	70					250
	Eesti kodakondsuse taotlemiseks mõeldud keeleõppelepingu täitnud isikute arv (inimest)	Suurem parem	-	28	20	82	83	81					250
	Välismaalaste osakaal, kes on vabatahtlikult tagasi pöördunud	Suurem parem	82%	89%	88%	89%	83%	82%				82%	80%
	Välismaalaste osakaal, kes on sunniviisiliselt välja saadetud	Väiksem parem	18%	10%	11%	10%	17%	18%				18%	20%
	Eesti kodakondsuse saanud isikute (sh määratlemata kodakondsusega) arv (inimest))	Suurem parem	752 (324)	752 (764)	764 (1 008)	787	1 074	736		764 (501)	764 (501)	840	840
	E-teenuste arv rände- ja kodakondsuse menetlusest (teenust)	Suurem parem				-	-	4					
	Olemasolevate e-teenuste kasutatavus	Suurem parem				-	-	90%					
Tegevussuund 2. Migratsioonijärelevalve	Eesmärk: Migratsioonijärelevalve tagab tõhusa järelevalve välismaalaste Eestisse saabumise, Eestis ajutise viibimise, elamise ja töötamise üle. Tõhus tagasisaatmispoliitika panustab avaliku korra või riigi julgeoleku tagamisse, võttes kasutusele erinevad meetmed, et ebaseaduslikult riigis viibivad välismaalased kiiresti ja inimväärikalt oma päritoluriiki tagasi saata												
	Keskmine Eestis ebaseaduslikult viibimise aeg enne välismaalase tabamist (päeva)	Väiksem parem		-	-	62	94	49			75	75	75
	Füüsiliste kontrolltoimingute läbiviimine tööandjate suhtes			495						570	570	570	570
	Kontrollitud ettevõtetes tuvastatud ebaseaduslike töötavate välismaalaste osakaal	Suurem parem		-	10%	11%	9%	5%			9%	8%	7%
	Lahkumisettekirjutuste arv	Suurem parem				1 189	1 042	776					
	Vabatahtlikult tagasi pöörduvate välismaalaste osakaal lahkumisettekirjutuste arvust	Suurem parem				92%	87%	82%					

Programm / Tegevussuund	Mõõdikud	Suund	Tegelik						Sihttase				
			2018	2020	2021	2022	2023	2024	2020	2021	2022	2023	2024
Tegevussuund 3. Isikute tõsikindel tuvastamine ja dokumentide välja andmine	Eesmärk: Identiteedihaldus on tõsikindel, jätkusuutlik ja kasutajasõbralik ning arvestab avaliku korra ja riigi julgeoleku vajadusi												
	Turvalist identiteeti kasutavate inimeste osakaal eID-d omavatest isikutest**		57%	67%	69%				70%	70%	70%	70%	70%
	Eesti elanike osakaal, kes kasutavad riiklikku eID (MID, ID1) vahendit vähemalt kord aastas	Suurem parem	64% (2019)	63%	69%	79%	72%	82%				70%	70%
	Rahulolu Eesti kodaniku isikut tõendava dokumendi taotlemise e-teenusega	Suurem parem				94%	90%	93%					
	E-taotluskeskkonnas Eesti kodaniku isikut tõendava dokumendi taotluse esitanute osakaal	Suurem parem	21%	29%	45%	60%	61%	63%	25%	35%	40%	45%	45%
	Eestis välise teenusepakkuja vahendusel isikut tõendavate dokumendi kätte saanute osakaal	Suurem parem				-	-	-					
Tegevussuund 4. Tõhus rahvastiku-toimingute poliitika***	Eesmärk: Rahvastikuandmed on kvaliteetsed ning toetavad riigi, kohalike omavalitsuste ja Eesti elanike avalike ülesannete täitmist ja lihtsat asjaajamist.												
	Rahvastikuregistris olevate elukohaandmete tegelikkusele vastavate andmete osakaal		75%	75%						75%	75%	75%	75%

Eesmärk on täidetud

Eesmärk ei ole täidetud

**Alates 2024. aastast seda mõõdikut programmi tasandil pole.*
*** Mõõdik on ka üldine programmimõõdik, kus tasemed ja sihid on teised.*
****Perioodi 2020–2023 ja 2021–2024 tegevus.*

Allikas: Programm siseturvalisus 2020–2023, 2021–2024, 2022–2025, 2023–2026, 2024–2027, 2026–2029, Siseturvalisuse aastate 2020–2024 tulemusaruanded.

Programmi „Tark ja innovaatiline siseturvalisus“ mõõdikud

Programm / Tegevus-suund	Mõõdikud	Suund	Tegelik						Sihttase				
			2018	2020	2021	2022	2023	2024	2020	2021	2022	2023	2024
.Programm 5. Tark ja innovaatiline siseturvalisus 2026–2029	Eesmärk: Siseturvalisuse asutused on atraktiivsed tööandjad ja inimesed teevad tähendusrikast tööd. Siseturvalisuse valdkonnas tegutsevad asjatundlikud, võimekad ja pühendunud inimesed. Siseturvalisuse tagamisel ollakse uuendusmeelsed, kasutatakse tarku ja innovaatilisi lahendusi												
	Vabatahtliku voolavuse määr PPA-s	Väiksem parem	7%	4,9%	6,5%	8,9%	7,2%	5,5%	6,6%	6,3%	6,2%	6,1%	7,2%
	Vabatahtliku voolavuse määr HÄK-is	Väiksem parem	9%	6,9%	12,5%	21,7%	6,2%	6,47%	8,8%	8,8%	8,8%	8,8%	12%
	Vabatahtliku voolavuse määr SKA-s	Väiksem parem	8%	7,3%	6,7%	12,6%	6,6%	8,83%	7,9%	7,9%	7,5%	7,0%	7,0%
	Vabatahtliku voolavuse määr PÄA-s	Väiksem parem	4%	4%	4%	4,1%	3,7%	5,0%	4,1%	4,1%	4,4%	4,5%	4,0%
	Vabatahtliku voolavuse määr SIM-is	Väiksem parem	15%	9,0%	10,5%	17,2%	8,07%	12,0%	12%	12%	10%	10%	9,0%
	Vabatahtliku voolavuse määr SMIT-is	Väiksem parem	14%	7,4%	10,5%	14,4%	9,5%	8,1%	14%	13%	15%	15%	15%
	SKA-s esitatud sisseastumisavalduste arv avalikul konkursil	Suurem parem		1003	1118	857	854	1 277				820	920
	Ühele õppekohale esitatud avalduste arv avalikul konkursil - kõrgharidusõppes	Suurem parem	4,1	5	4,28	2,87	3,2	-	3,4	3,2	3,1	3	3
	Ühele õppekohale esitatud avalduste arv avalikul konkursil - kutseõppes	Suurem parem	2,9	2,32	3,01	1,81	1,89	-	3	2,9	2,8	2,7	2,7
	Teadurite arv SKA-s (31.12 info)	Suurem parem	3,5	3,5	3,5	8	8,8	12,8		3,5	7,5	12	14
	SKA publitseeritud poliitika kujundamist ja rakendamist toetavate raportite ja mõttepaberite arv	Suurem parem		13	7	15	11	10				17	17
	Teadus- ja arendustegevuse ning innovatsiooni (TAI) eelarve osakaal valitsemisala eelarvest	Suurem parem				0,57%	0,62%	-					
	SIM valitsemisala TAI juhtimiskogu rahulolu TAI tegevustega SIM-i valitsemisalas	Suurem parem											

Programm / Tegevus-suund	Mõõdikud	Suund	Tegelik						Sihttase				
			2018	2020	2021	2022	2023	2024	2020	2021	2022	2023	2024
Teised olulisemad näitajad, mida eesmärgi täitmise hindamisel seiratakse	SIM valitsemisala töötajate üldine rahulolu 10-palli skaalal - SIM	Suurem parem	8,3	-	8	-	8,8	-	8,5	8,5	8,8	8,8	
	SIM valitsemisala töötajate üldine rahulolu 10-palli skaalal - PPA	Suurem parem	7,6	7,8	7,8	-	8,0	-	7,6	7,8	7,8	7,8	
	SIM valitsemisala töötajate üldine rahulolu 10-palli skaalal - PÄA	Suurem parem	7,8	-	7,8	-	7,8	-	7,8	7,8	7,8	7,8	
	SIM valitsemisala töötajate üldine rahulolu 10-palli skaalal - HÄK	Suurem parem	7,6	7,6	7,6	-	8,0	-	7,6	8	8	8	
	SIM valitsemisala töötajate üldine rahulolu 10-palli skaalal - SKA	Suurem parem	7,6	7,7	-	-	8,1	-	7,6	7,8	7,8	8	
	SIM valitsemisala töötajate üldine rahulolu 10-palli skaalal - SMIT	Suurem parem	8	8,3	8,3	-	8,2	-	8	8	8	8	
Tegevussuund 1. Tasemeõpe ja täienduskoolitus Sisekaitseakadeemias	Eesmärk: Tasemeõpe ja täienduskoolitus Sisekaitseakadeemias on aja- ja asjakohane ning tagab tõenduspõhiste teadmiste siirde õppesse. Mitmekülgsed õppimisvõimalused, praktilised õpikeskkonnad ning digiõppe osakaalu suurendamine loob paremad eeldused siseturvalisuse valdkonnas töötajate professionaalseks enesearenguks												
	Täienduskoolituses aasta jooksul osalenud õppijate arv (inimest)	Suurem parem		4 932	5 899	7 846	7 917	7 190		4 000	4 000	7 000	7 000
	Täiendõppe maht (koolituspäeva)	Suurem parem		1 823	2 185	2 628	2 924	2 998				2 500	2 500
	Nominaalajaga lõpetajate osakaal			83,73%	85,51%	86,70%	86,44%	-		80%	80%	80%	80%
	Nominaalajaga lõpetajate osakaal magistriõppes	Suurem parem						26,6%					
	Nominaalajaga lõpetajate osakaal kõrgharidusõppes	Suurem parem						63,9%					
	Nominaalajaga lõpetajate osakaal kutseõppes	Suurem parem						88,9%					
	Õppuri rahulolu õppe sisu ja korraldusega tasemeõppes	Suurem parem											
	Õppuri rahulolu õppe sisu ja korraldusega täienduskoolituses	Suurem parem											
	Tööandjate rahulolu tasemeõppe lõpetajate ettevalmistusega	Suurem parem						3,9					

Programm / Tegevus-suund	Mõõdikud	Suund	Tegelik						Sihttase				
			2018	2020	2021	2022	2023	2024	2020	2021	2022	2023	2024
Tegevussuund 2. Sisekaitseakadeemia teadus-, arendus- ja innovatsioonitegevus	Eesmärk: Teadus-, arendus- ja innovatsioonitegevus toetab siseturvalisuse arengu kujundamist ja elluviimist, pakkudes teaduspõhiseid lahendusi ja rakenduslikke eksperimente siseturvalisuse valdkonna probleemidele, et suurendada tõhusust ja uuenduslikkust												
	Teadustöö kohustusega teenistujate arv SKA-s (taandatuna täistööajale 31.12 info)	Suurem parem		-	-	50,35	50,8	62,95				51	51
	SKA-s publitseeritud kõrgetasemeliste publikatsioonide arv	Suurem parem		24	32	20	38	34				25	30
	SKA teadus- ja arendusprojektide arv	Suurem parem				-	-	6					
	SKA-s korraldatud teadussündmuste arv	Suurem parem		-	-	29	37	47				30	35
	SIM-i valitsemisala organisatsioonide innovatsioonikäpsuse tase** - SIM	Suurem parem				-	-	-					
	SIM-i valitsemisala organisatsioonide innovatsioonikäpsuse tase - PPA	Suurem parem				2	-	-					
	SIM-i valitsemisala organisatsioonide innovatsioonikäpsuse tase - PÄA	Suurem parem				-	-	-					
	SIM-i valitsemisala organisatsioonide innovatsioonikäpsuse tase - HÄK	Suurem parem				2,1	-	-					
	SIM-i valitsemisala organisatsioonide innovatsioonikäpsuse tase - SKA	Suurem parem				-	-	-					
	SIM-i valitsemisala organisatsioonide innovatsioonikäpsuse tase – SMIT	Suurem parem				-	-	-					

Programm / Tegevus-suund	Mõõdikud	Suund	Tegelik						Sihttase				
			2018	2020	2021	2022	2023	2024	2020	2021	2022	2023	2024
Tegevussuund 3. IKT teenuste pakkumine SIM valitsemisalast väljapoole	Eesmärk: IKT teenused nii SIM-i valitsemisalas kui valitsemisalast väljapoole on töökindlad, kaasaegsed, vastavad turbenõuetele ning kasutajate rahulolu teenusega on kõrge												
	IKT teenuse kasutaja rahulolu	Suurem parem				82%	85%	-		77%	-	77%	77%
	IKT teenuse käideldavus	Suurem parem				-	-	-					
	IKT teenuse turvalisus	Suurem parem				-	-	-					

Eesmärk on täidetud
Eesmärk ei ole täidetud

** Mõõdik on ka üldine programmimõõdik, kus tasemed ja sihid on teised*
***Valitsemisala asutuste innovatsiooni organisatsiooniline võimekus ehk küpsustase, kus 0 – pidurdav, 1 – algeline, 2 – edasiarememud. 3 – jätkusuutlik, 4 – küps.*
Allikas: Programm siseturvalisus 2020–2023, 2021–2024, 2022–2025, 2023–2026, 2024–2027, 2026–2029, Siseturvalisuse aastate 2020–2024 tulemusaruanded

Lisa 4 - STAK programmide kooskõla EL-i algatustega

Euroopa Parlamendi ja nõukogu direktiiv (EL) 2022/2557, 14. detsember 2022, mis käsitleb elutähtsa teenuse osutajate toimepidevust ja millega tunnistatakse kehtetuks nõukogu direktiiv 2008/114/EÜ (EMPs kohaldatav tekst)[67]

„Ennetava ja turvalise elukeskkonna kujundamine 2026-2029“

Programmi ja direktiivi vaheline seos tuleneb nende ühisest alaeesmärgist edendada avaliku, era- ja kolmanda sektori koostööd elutähtsate teenuste tagamisel kriisiolukorras. Täpsemalt näeb programm ette meetmete kujundamist, millega tõhustatakse riigiasutuste, kohalike omavalitsuste, vabaühenduste ja erasektori vahelist teaduspõhist koostööd turvalise elukeskkonna loomiseks. Nõue omakorda tulenebki direktiivist, kus nähakse ette vastavate meetmete välja töötamist, mis toetaksid kohalike omavalitsuste, vabaühenduste ja erasektori vahelist koostööd.

„Kiire ja asjatundlik abi 2026-2029“

Direktiiv ja programm on omavahel kaudselt seotud. Direktiiv käsitleb olukordi, kus ühiskondlikud funktsioonid või majandustegevus on ohus ning sätestab liikmesriikidele kohustuse arendada kriisideks valmisolekut. Programmi üks alaeesmärkidest on tagada, et päästevõrgustik oleks valmis reageerima õnnetustele ja ohtudele, kindlustades sündmuskohtadel füüsilise turvalisuse ja avaliku korra.

„Kindel sisejulgeolek 2026-2029“

Programmi üks läbiv eesmärk on Eesti ühiskonna valmisoleku tõstmine kriisidega toimetulekuks. Direktiiv näeb ette avaliku ja erasektori koostöö tugevdamine ohtude maandamisel. Seega sisaldavad nii programm kui ka direktiiv kattuvaid eesmärke ning on seega omavahel otseselt kooskõlas.

Programmi tegevussuundadeks on muuhulgas elutähtsate teenuste toimepidevuse tagamine, kriisideks ja ressursimahukateks sündmusteks valmisolekule ning reageerimisele. Toetades vahetult direktiivi eesmärki tagada, et elutähtsa teenuse osutajatel oleks kriisi olukorras oma tegevuse jätkamiseks vajalik õigusraamistik.

Täpsemalt näeb direktiiv näeb ette, et liikmesriigil tuleb koostada vastavad meetmed, mis aitaksid avaliku ja erasektori ning avalik-õiguslike ja eraõiguslike üksuste vahelist koostööd tõhustada. Seejuures, kuidas elutähtsa teenuse osutajaid identifitseerida ning milliseid osapooli tuleks kriisi olukorras kindlasti kaasata. Ühe sellise meetmena on programmis eesmärk: „nõustada ja täiendada strateegilise tähtsusega objektide omanike riskianalüüse ja turvaplaane julgeoleku ja avaliku korra ohtude ja maandamismeetmete osas.“

Programm panustab küberruumi ohtude tõrjumisse ja küberjulgeoleku tagamisse (võrgu- ja infosüsteemide kaudu tekkivate ohtude eest kaitse). Sellega panustatakse direktiivi nõudesse luua elutähtsa teenuse osutajatele terviklik kübertoimepidevuse raamistik.

[67] Euroopa Parlamendi ja nõukogu direktiiv (EL) 2022/2557, 14. detsember 2022, mis käsitleb elutähtsa teenuse osutajate toimepidevust ja millega tunnistatakse kehtetuks nõukogu direktiiv 2008/114/EÜ. Link.

„Eesti arengut toetav kodakondsus-, rände- ja identiteedi-halduspoliitika 2026-2029“

Programmiga sekkutakse rände-, kodakondsus- ja identiteedihalduspoliitika haldamisse, mis ei ole direktiivis otseseks fookuses. Programmi seos direktiiviga on seega tõlgendatav, tulenedes mõlema dokumendi sihist toetada stabiilset ühiskonnakorraldust, mille üheks osaks on toimivad ja töökindlad teenused nii normaal- kui ka kriisiolukorras.

„Tark ja innovaatiline siseturvalisus 2026-2029“

Programmiga maandatakse elutähtsate teenustega seotud küberriske ning edendatakse nende teenuste kriisiolukorras toimimiseks vajalikku IKT võimekust. See omakorda vastab direktiivi nõudele kindlustada siseturu toimimine ka kriisiolukorras, mis eeldab muuhulgas, et digilahenduste töövõime oleks tagatud ka keerulisemates olukordades.

Euroopa Parlamendi ja nõukogu direktiiv (EL) 2022/2555, 14. detsember 2022, mis käsitleb meetmeid, millega tagada küberturvalisuse ühtlaselt kõrge tase kogu liidus, ja millega muudetakse määrust (EL) nr 910/2014 ja direktiivi (EL) 2018/1972 ning tunnistatakse kehtetuks direktiiv (EL) 2016/1148 (küberturvalisuse 2. direktiiv) (EMP-s kohaldatav tekst)[68]

„Ennetava ja turvalise elukeskkonna kujundamine 2026-2029“

Programmi tegevused on suunatud ennekõike füüsilise elukeskkonna turvalisuse suurendamisele, mis ei haaku otseselt küberturvalisuse nõuete tõstmisega. Programmil on küll kaudne seos Eesti digiühiskond 2030 arengukavaga, mis puudutab üldiseid tegevusi kuritegevust ennetavate hoiakute kujundamiseks. Näiteks laste seksuaalse väärkohtlemise ohvriks langemise ennetamine veebis, mille raames on muuhulgas kavandatud tegevusi nii laste, lapsevanemate kui ka spetsialistide teadlikkuse ja digioskuste suurendamiseks. Või näiteks digitaalse relvade järelevalvesüsteemi loomine. Küll aga ei haaku programm laiemalt direktiivi eesmärgiga tõhustada EL-is küberturvalisuse alast võimekust ning tagada elutähtsate teenuste toimivus digitaalses keskkonnas.

„Kiire ja asjatundlik abi 2026-2029“

Direktiiv seab aluse tegevustele tagamaks küberturvalisuse alane võimekus liikmesriikide ametkondades ja poliitikakujundamise juures. Programm hõlmab muu hulgas küberkuritegude lahendamist ja elanike teadlikkuse tõstmist. Kaudne seos direktiivi ja programmi vahel on seega leitav, arvestades, et direktiiviga on EL-is kehtestatud meetmed küberturvalisuse alase teabe vahetamiseks ning vajaduse võimekuste tõstmiseks.

„Kindel sisejulgeolek 2026-2029“

Programmitegevused on suunatud riigi julgeoleku tagamisele küberruumis, millega täidetakse otseselt direktiivis püsitatud küberturvalisuse võimekuse arendamise eesmärke.

Täpsemalt, programmi alaeesmärgina on sõnastatud vajadus kaitsta riigi julgeolekut võrgu- ja infosüsteemide kaudu levivate ohtude eest. Direktiivi üks eesmärkidest on tõhustada meetmeid, mis tugevdaksid kriitilise kübertaristu kaitset.

[68] Euroopa Parlamendi ja nõukogu direktiiv (EL) 2022/2555, 14. detsember 2022, mis käsitleb meetmeid, millega tagada küberturvalisuse ühtlaselt kõrge tase kogu liidus, ja millega muudetakse määrust (EL) nr 910/2014 ja direktiivi (EL) 2018/1972 ning tunnistatakse kehtetuks direktiiv (EL) 2016/1148 (küberturvalisuse 2. direktiiv. Link.

„Eesti arengut toetav kodakondsus-, rände- ja identiteedi-halduspoliitika 2026-2029“

Programm sisaldab isikutuvastust ja migratsiooni järelevalvet puudutavaid tegevusi, mis haakuvad direktiivis sätestatud isikuandmete edastamise ja kaitse artiklitega, mida tuleb arvestada programmi tegevuste elluviimisel.

„Tark ja innovaatiline siseturvalisus 2026-2029“

Programmiga koordineeritakse muuhulgas kesksete IT-teenuste osutamist ja andmekaitset erinevate avaliku sektori asutuste vahel. Direktiiviga on sätestatud nii küberturvalisuse arendamise ja kriitilise kübertaristu kaitse meetmed kui ka isikuandmete vahetamist ja kaitset puudutavad nõuded. Ehk programmi tegevuste elluviimine on otseselt mõjutatud direktiivis sätestatust.

Euroopa Parlamendi ja nõukogu määrus (EL) 2019/1896, 13. november 2019, mis käsitleb Euroopa piiri- ja rannikuvalvet ning millega tunnistatakse kehtetuks määrused (EL) nr 1052/2013 ning (EL) 2016/1624[69]

„Ennetava ja turvalise elukeskkonna kujundamine 2026-2029“

Määrus keskendub spetsiifiliselt EL-i välispiiri haldamisele ja sellega seotud teemade. Programm keskendub riigisisene ennetustöö ja kogukondade turvatunde edendamiseks eesmärkidele. Seega otsene seos puudub. Turvalise elukeskkonna kujundamine näeb ühe valdkonnana ette ka merepäästevõimekuse edendamist, mis võiks kaudselt haakuda Frontex-i pädevustega või merepiirivalve teadmussiirdega, aga määruses ei ole sellist liiki koostööd kirjeldatud.

„Kiire ja asjatundlik abi 2026-2029“

Programm ja EL-i määrus on omavahel seotud läbi merehädaliste otsingu- ja päästeoperatsioonide (SAR) strateegilise planeerimise ning rahvusvahelise koostöö. EL-i määruse kohaselt käivitub SAR piirihalduse osana merepiiri patrull- ja vaatlustegevuse käigus. Liikmesriikidel, sealhulgas Eestil, peab olema operatsioonide läbiviimiseks vastav võimekus, et tagada nendeks operatsioonideks tehniline võimekus ja tugi, näiteks panustades merepiirivalve koostööse läbi Frontex-i. Programmi tegevused aitavad muuhulgas tagada, et Eestil oleks selleks olemas vastavad võimekused.

„Kindel sisejulgeolek 2026-2029“

Programmi tegevustes nähakse muu hulgas ette piiriolukorra ülese teadlikkuse tagamine ja piiriülese operatiivkoostöö korraldus. Eraldi on ühtlasi välja toodud kohustus tagada teabevahetus partnervõrgustikega (Frontex, EUROSUR) ja Eesti ametnike lähetamine Frontexi ühisoperatsioonidele rahvusvahelise koostöö tõhustamiseks. Kõik nimetatud tegevused on tihedalt seotud määruses sätestatuga, mida viiakse ellu eesmärgiga tugevdada liikmesriikide võimekusi EL-i välispiiri valvamisel.

„Eesti arengut toetav kodakondsus-, rände- ja identiteedi-halduspoliitika 2026-2029“

Programmiga täidetakse muu hulgas selle EL määruse artiklit nr 79, mis on aluseks kolmandate riikide kodanike ebaseadusliku rände vastaste tegevuste teostamiseks.

[69] Euroopa Parlamendi ja nõukogu määrus (EL) 2019/1896, 13. november 2019, mis käsitleb Euroopa piiri- ja rannikuvalvet ning millega tunnistatakse kehtetuks määrused (EL) nr 1052/2013 ning (EL) 2016/1624. Link.

„Tark ja innovaatiline siseturvalisus 2026-2029“

EL-i määrus näeb piirihalduse ühe vajaliku osana ette piirihaldustöötajate ja alalise korpuse ühtlustatud koolitamist ühiste põhiõppekavade alusel, tehes seda koostöös liikmesriikide haridusasutustega. Programm panustab otseselt selle eesmärgi täitmisesse läbi Sisekaitseakadeemia tasemeõppe ja täienduskoolituse ning üldise teadus-, arendus- ja innovatsioonitegevusega piirihalduse valdkonnas.

Euroopa Parlamendi ja nõukogu määrus (EL) 2024/1351, 14.mai 2024, mis käsitleb varjupaiga- ja rändehaldust ning millega muudetakse määruseid (EL) 2021/1147 ja (EL) 2021/1060 ning tunnistatakse kehtetuks määrus (EL) nr 604/2013[70]

„Ennetava ja turvalise elukeskkonna kujundamine 2026-2029“

Programm ei tegele vahetult varjupaigamenetlusega, kuid loob pikaajalised eeldused sisserändajate ja rahvusvahelise kaitse saajate kohanemiseks ning kogukondliku turvalisuse tagamiseks.

„Kiire ja asjatundlik abi 2026-2029“

Programm haakub EL-i määrusega kaudselt läbi merehädaliste otsingu- ja päästeoperatsioonide (SAR) alase koostöö võimekuste arendamisega.

„Kindel sisejulgeolek 2026-2029“

EL-i määrus eeldab liikmesriikidelt välispiiri tulemuslikku haldamist ning kohustab liikmesriike kontrollima varjupaigataotlejate tausta, eesmärgiga ennetada võimalikku ohtu sisejulgeolekule. Programmi tegevused panustavad määruse eesmärkidesse idapiiri väljaehitamise, rändesurve ja hübriidkriisidega toimetuleku ning julgeolekukontrolli tagamise kaudu.

„Eesti arengut toetav kodakondsus-, rände- ja identiteedi-halduspoliitika 2026-2029“

Programmi tegevused panustavad otseselt määruses sätestatud ülesannete rakendamisesse siseriiklikul tasandil.

Näiteks puudutab programm rahvusvahelise kaitse andmise riikliku registri (RAKS) ja EL-i sõrmejälgede võrdlemise süsteemi (EURODAC) haldamist ning arendamist. Mõlema infosüsteemiga seotud tegevused on aluseks laiemast EL-i ühtse rändeinfo- ja seiresüsteemi toimimisest. Samuti hõlmavad programmi tegevused migratsioonijärelevalve korraldamist, mis peab olema kooskõlas EL-i määruses sätestatud nõuete ja eesmärkidega.

„Tark ja innovaatiline siseturvalisus 2026-2029“

Programmi tegevused panustavad määruse rakendamiseks vajalikesse koolitusvajadusse ja IKT võimekuste arendamisesse. Näiteks, SKA tagab piirivalve- ja rändeasutuste töötajate väljaõppe . Politseihariduses juurutatud uus moodulipõhine õpe võimaldab ametnikel kiiremini omandada esmased oskused ja spetsialiseeruda. SMIT omakorda tagab kriitiliste teenuste ja andmebaaside

[70] Euroopa Parlamendi ja nõukogu määrus (EL) 2024/1351, 14.mai 2024, mis käsitleb varjupaiga- ja rändehaldust ning millega muudetakse määruseid (EL) 2021/1147 ja (EL) 2021/1060 ning tunnistatakse kehtetuks määrus (EL) nr 604/2013. Link.

töökindluse, turvalisuse ja koostalitusvõime EL-i süsteemidega, mis on infosüsteemide konsolideerimise aluseks.

Ettepanek: Euroopa Parlamendi ja Nõukogu määrus, milles käsitletakse liidu elanikkonnakaitse mehhanismi ning liidu toetust tervisealasteks hädaolukordadeks valmisolekule ja neile reageerimisele ning millega tunnistatakse kehtetuks otsus nr 1313/2013/EL (liidu elanikkonnakaitse mehhanismi kohta)[71]

„Ennetava ja turvalise elukeskkonna kujundamine 2026-2029“

EL-i algatuse eesmärk on toetada hädaolukordade ennetamiseks vajalike mehhanismide loomist ning suurendada EL-i liikmesriikide vastupidavust erinevat tüüpi kriisiolukordades toime tulemiseks. Programm on nende sihtidega kooskõlas, toetades otseselt KOV-ide turvalisuse arenguprogramme, suurendades vabatahtlike kaasamist ja aitamaks välja töötada teaduspõhiseid meetmeid hädaolukordade ennetamiseks.

„Kiire ja asjatundlik abi 2026-2029“

Programm toetab hädaolukordadeks valmisolekut läbi kiirreageerimisvõimekuste arendamise, nagu päästevõimekuse tõstmine ja kohalike kogukondade valmisoleku parandamine häda- ja kriisiolukordadega toimetulekuks. EL-i algatus keskendub üleeuroopalisteks kriisideks valmistumisele ning EL-i institutsionaalsete võimekuste arendamisele suurte kriisidega toimetulekuks, nagu pandeemia ja sõda. Seega jääb programmi ning algatuse vaheline seos kaudseks, kuna ühega reguleeritakse hädaolukordi ja teine keskendub Eesti siseselt reageerimisvõimekuste edendamisele.

„Kindel sisejulgeolek 2026-2029“

Programmi eesmärk on toetada elanikkonnakaitse poliitikakujundamist ja hädaolukordade haldusmehhanismide välja töötamist. See vastab otseselt EL-i algatusele, ainsa erinevusega, et algatus käsitleb valmisolekumehhanisme EL-i üleselt ja programmi fookus on siseriiklike võimekuste arendamisel.

„Eesti arengut toetav kodakondsus-, rände- ja identiteedi-halduspoliitika 2026-2029“

EL-i algatus ei puuduta kodakondsus-, rände- ja identiteedihalduspoliitika kujundamist ega sisalda nende valdkondade edendamisega seotud meetmeid.

„Tark ja innovaatiline siseturvalisus 2026-2029“

EL-i algatuses on muu hulgas sõnastatud eesmärk integreerida kriisijuhtimisse kaasaegsed teadus-arendus ja innovatsiooni võimekused ning arendada hädaolukordadega toimetulekuks olulisi kübervõimekusi. Programmi fookuses on arendada neid samu võimekusi Eestis, mis tagab põhimõttelise valmisoleku ka hädaolukordadeks.

[71] Ettepanek: Euroopa Parlamendi ja Nõukogu määrus, milles käsitletakse liidu elanikkonnakaitse mehhanismi ning liidu toetust tervisealasteks hädaolukordadeks valmisolekule ja neile reageerimisele ning millega tunnistatakse kehtetuks otsus nr 1313/2013/EL. Link.

Ettepanek: määrus ELi küberturvalisuse määruse kohta[72]

„Ennetava ja turvalise elukeskkonna kujundamine 2026-2029“

EL-i algatusega võrreldes on programmi keskmes ennekõike elanikkonna teadlikkuse tõstmine, mitte niivõrd küberturvalisuse arendamine erinevates siseturvalisuse valdkondades, nagu seda on EL-i algatuses. Seega jääb selle programmi seos algatusega kaudsemaks, kus programmi tegevused küll põhimõtteliselt toetavad algatuse eesmärke, aga ei ole otseselt nendega seotud (ehk algatus ei reguleeri selle programmi tegevusi ja meetmeid).

„Kiire ja asjatundlik abi 2026-2029“

EL-i algatus keskendub muu hulgas andmevahetuse kiiruse ja hädaabiteenuste IKT-süsteemide küberturvalisuse võimekuse arendamisele. Sarnast eesmärki järgitakse programmitegevustes. Täpsemalt, programmis keskendutakse uue põlvkonna 112 infosüsteemide arendamisele ja riigiinfo telefoni 1247 laiendamisse. Samuti süüteomenetluse ja digitaalkriminalistika arendamisele.

„Kindel sisejulgeolek 2026-2029“

EL-i algatusega soovitakse luua õiguslik raamistik, et kaitsta EL-i kriitilisi IKT tarneahelaid kolmandate riikide (nt Venemaa, Hiina) vaenuliku mõjutustegevuse, spionaaži ja tehnoloogiliste sõltuvuste eest. Programmis on samuti võetud sihiks arendada Venemaa ja Hiina mõjutustegevuse vastaseid võimekusi ning kaitsta tarneahelaid ja küberruumi.

„Eesti arengut toetav kodakondsus-, rände- ja identiteedi-halduspoliitika 2026-2029“

EL-i algatus seab üheks prioriteediks sertifitseerimisskeemide väljatöötamisvõimekuse parandamise erinevates valdkondades, näiteks Euroopa digitaalse identiteedi raamistik. Programm keskendub otseselt eID teenuste (ID-kaart, Mobiil-ID) arendamisele ning seab prioriteetseks väljakutseks riikliku dokumentide sertifitseerimis- ja usaldusteenuse toimepidevuse tagamise. Seega edendavad nii programm kui ka EL-i algatus samasisulisi teenuseid ning toetavad samu eesmärke.

„Tark ja innovaatiline siseturvalisus 2026-2029“

EL-i algatuses rõhutatakse vajadust arendada ja kasutada uusi tehnoloogiaid, sealhulgas tehisaru ja suurandmeid. Sarnane siht on ka programmi tegevustel, millega soovitakse võtta siseturvalisuse tagamisel üha tõhusamalt kasutusele uusi tehnoloogiaid ning võimekusi.

Euroopa Parlamendi ja nõukogu direktiiv (EL) 2024/1260, 24. aprill 2024, mis käsitleb kriminaaltulu tuvastamist ja konfiskeerimist[73]

Direktiivi eesmärk on muuta kriminaaltulu tuvastamine ja konfiskeerimine liikmesriikides tulemuslikumaks, käsitledes terviklikult vara tuvastamist ja jälitamist, külmutamist, haldamist ning konfiskeerimist. Direktiiv tugevdab kriminaaltulu tuvastamise üksuste õigusi saada juurdepääsu erinevatele registritele ja andmetele ning näeb ette asutustevahelise ja piiriülese koostöö parandamise. Samuti peavad liikmesriigid 24. maiks 2027 vastu võtma riikliku kriminaaltulu

[72] Euroopa Komisjon. Ettepanek: määrus ELi küberturvalisuse määruse kohta. 2026. Link.
[73] Euroopa Parlamendi ja nõukogu direktiiv (EL) 2024/1260, 24. aprill 2024, mis käsitleb kriminaaltulu tuvastamist ja konfiskeerimist. Link.

tuvastamise strateegia, milles määratakse muu hulgas kindlaks prioriteedid, asutuste ülesanded, koostöökorraldus, ressursid, koolitus ja tulemuste hindamine.

„Ennetava ja turvalise elukeskkonna kujundamine 2026-2029“

Programmi ja direktiivi vahel otsene seos puudub. Programmi põhifookus on õnnetuste ja süütegude ennetamisel, kogukondliku turvalisuse tugevdamisel ning vabatahtlike kaasamisel, samal ajal kui direktiiv reguleerib eelkõige raske ja organiseeritud kuritegevusega seotud kriminaaltulu tuvastamist, külmutamist, haldamist ja konfiskeerimist.

„Kiire ja asjatundlik abi 2026-2029“

Programmi ja direktiivi seos on kaudne. Programmi tegevussuund „Süüteomenetluse tõhustamine“ hõlmab kriminaalmenetluse digitaliseerimist ja õiguskaitseasutuste menetlusvõimekuse arendamist, mis toetab ka kriminaaltulu tuvastamiseks, külmutamiseks ja konfiskeerimiseks vajalike menetlustoimingute tõhusust.

Direktiivi põhirõhk on siiski spetsialiseeritud finantsuurimisel, kriminaaltulu tuvastamisel ja vara tagasivõitmise institutsionaalsel korraldusel, mistõttu ei ole programmi seos direktiiviga otsene.

„Kindel sisejulgeolek 2026-2029“

Programmi ja direktiivi vahel on otsene seos. Programmi raske ja organiseeritud kuritegevuse vastase võitluse üheks eesmärgiks on vähendada kuritegevuse tasuvust õiguskaitseasutuste võimearenduse, koostöö ning kriminaaltulu tuvastamise ja konfiskeerimise kaudu. Direktiivi keskne eesmärk on sama: muuta organiseeritud ja muu raske kuritegevuse toimepanemine vähem tulusaks, tugevdades kuritegeliku vara tuvastamist ja selle äravõtmist.

Direktiiv näeb ette, et kriminaaltulu tuvastamise üksustel peab olema vajalik juurdepääs muu hulgas kinnisvara-, ettevõtlus-, tegelike kasusaajate, pangakontode, maksu-, tolli- ja krüptovaraandmetele ning tõhusad võimalused teiste liikmesriikide asutustega teabe vahetamiseks. See haakub programmi vajadusega arendada õiguskaitseasutuste andmekasutust, finantsuurimise võimekust ning riigisisest ja rahvusvahelist koostööd.

Direktiiviga kaasnev kohustus koostada riiklik kriminaaltulu tuvastamise strateegia on järgmise STAK-i planeerimisel eriti oluline, kuna strateegias tuleb käsitleda asutuste rolle, koostöökorraldust, ressursse, koolitust ja tulemuste hindamist. Seetõttu peaks järgmise perioodi programm siduma raske ja organiseeritud kuritegevuse vastase võitluse senisest süsteemsemalt kogu kriminaaltulu käibelt kõrvaldamise ahelaga.

„Eesti arengut toetav kodakondsus-, rände- ja identiteedi-halduspoliitika 2026-2029“

Programmi seos direktiiviga on kaudne, kuid andmekasutuse seisukohalt oluline. Direktiiv näeb ette, et kriminaaltulu tuvastamise üksustel peab oma ülesannete täitmiseks olema juurdepääs muu hulgas kodakondsus- ja rahvastikuandmetele ning teistele isikute ja vara tuvastamist võimaldavatele registritele.

Programmi tegevused isikute tõsikindla tuvastamise, identiteedihalduse ja andmekvaliteedi arendamisel toetavad seega kaudselt õiguskaitseasutuste võimalust tuvastada vara tegelikke omanikke ning seostada isikuid erinevates registrites sisalduva varaga.

„Tark ja innovaatiline siseturvalisus 2026-2029“

Programmi ja direktiivi seos on kaudne. Direktiiv eeldab kriminaaltulu tuvastamise ja arestitud ning konfiskeeritud vara haldamisega tegelevatelt asutustelt piisavaid tehnilisi ja tehnoloogilisi ressursse ning spetsialiseeritud väljaõpet. Samuti tuleb tagada toimiv andmevahetus ja võimalus kasutada erinevaid riiklikke registreid.

Euroopa Parlamendi ja nõukogu direktiiv (EL) 2026/1021, 29. aprill 2026, mis käsitleb korruptsiooni vastu võitlemist[74]

Direktiiv loob EL-is senisest terviklikuma korruptsioonivastase raamistiku, hõlmates nii korruptsioonisüütegude määratlemist ja menetlemist kui ka korruptsiooni ennetamist. Liikmesriikidel tuleb muu hulgas hinnata kõrgema korruptsiooniriskiga tegevusvaldkondi ja ametikohti, rakendada riskidele kohandatud ennetusmeetmeid, tagada korruptsiooni ennetamise ja uurimisega tegelevatele üksustele vajalikud ressursid ning korraldada ametnikele ja õiguskaitseasutustele ajakohast koolitust. Direktiiv näeb samuti ette riikliku korruptsiooni ennetamise ja tõkestamise strateegia.

„Ennetava ja turvalise elukeskkonna kujundamine 2026-2029“

Programmi ja direktiivi vaheline seos on kaudne. Mõlemad lähtuvad ennetuse ning erinevate ühiskondlike osapoolte koostöö põhimõttest. Direktiiv rõhutab korruptsiooniennetuses teadlikkuse suurendamist ning võimalust kaasata kodanikuühiskonda, akadeemilisi asutusi, vabaühendusi ja kogukondlikke organisatsioone.

Korruptsiooni ennetamine ei ole aga praeguses programmis eraldiseisev tegevussuund. Seetõttu võib programmi käsitleda direktiivi eesmärke üldisel ennetus- ja koostöötasandil toetavana, kuid otsene regulatiivne seos on kaudne.

„Kiire ja asjatundlik abi 2026-2029“

Programmi seos direktiiviga on kaudne ning tuleneb eelkõige süüteomenetluse tõhustamise tegevussuunast. Direktiiv näeb ette, et korruptsioonikuritegude uurimiseks oleks pädevatel asutustel kasutada tõhusad ja proportsionaalsed uurimisvahendid, sealhulgas vajaduse korral raske ja organiseeritud kuritegevuse uurimisel kasutatavad erivahendid.

Programmis kavandatud kriminaalmenetluse digitaliseerimine, digitaalkriminalistika ja menetlusprotsesside arendamine võivad seetõttu kaudselt toetada ka korruptsioonikuritegude tõhusamat avastamist ja menetlemist.

[74] Euroopa Parlamendi ja nõukogu direktiiv (EL) 2026/1021, 29. aprill 2026, mis käsitleb korruptsiooni vastu võitlemist. Link.

„Kindel sisejulgeolek 2026-2029“

Programmi ja direktiivi vahel on otsene seos. Korruptsioon on programmis käsitletud raske ja organiseeritud kuritegevuse vastase võitluse osana. Direktiiv rõhutab, et korruptsioon võib võimaldada organiseeritud ja muud rasket kuritegevust ning ohustada ühiskonna, avalike institutsioonide ja õigusriigi toimimist.

Direktiiv eeldab lisaks korruptsioonikuritegude uurimisele ka ennetavat lähenemist. Eriti oluline on direktiivi mõistes õiguskaitseasutuste endi sisese korruptsiooniohu maandamine: liikmesriigid peavad rakendama korruptsiooni ennetavaid meetmeid kõrge riskiga ametikohtadel ning õiguskaitse- ja kohtuasutustes, sealhulgas ametisse nimetamise ja ametialase käitumisega seotud meetmeid.

Eeltoodust tulenevalt peaks järgmise STAK-i raames käsitlema korruptsiooni mitte ainult uuritava kuriteoliigina, vaid ka õiguskaitseasutuste enda sisekontrolli ja organisatsioonilise vastupanuvõime küsimusena.

„Eesti arengut toetav kodakondsus-, rände- ja identiteedi-halduspoliitika 2026-2029“

Programmi ja direktiivi vahel on kaudne seos. Direktiiv nõuab kõrgema korruptsiooniriskiga tegevusvaldkondade regulaarset hindamist ning nimetab ühe võimaliku riskivaldkonnana investeerimisest lähtuvaid elamisloa skeeme.

Programmi raames korraldatakse elamislubade, rände ja kodakondsusega seotud menetlusi, mistõttu tuleb nende teenuste kujundamisel arvestada ka korruptsiooni-, huvide konflikti ja menetluse väärkasutamise riskidega. See seos ei tähenda, et korruptsioonivastane tegevus peaks olema programmi eraldiseisev eesmärk, kuid teenuste riskijuhtimisel ja järelevalvel tuleb direktiivi põhimõtteid arvestada.

„Tark ja innovaatiline siseturvalisus 2026-2029“

Programmi seos direktiiviga on kaudne. Direktiiv kohustab liikmesriike tagama ametnikele korruptsiooniriskide äratundmiseks ajakohase koolituse ning korruptsioonikuritegusid uurivatele õiguskaitseasutustele spetsialiseeritud väljaõppe. Samuti tuleb korruptsiooni ennetamise ja uurimisega tegelevatele asutustele tagada vajalikud tehnilised ja tehnoloogilised ressursid.

Programmi kaudu korraldatav Sisekaitseakadeemia õppe- ja täienduskoolitustegevus, teadus- ja arendustegevus ning tehnoloogiliste lahenduste arendamine saavad seega toetada direktiivi rakendamist, eelkõige korruptsiooniriskide juhtimise, finantsuurimise, uurimismeetodite ning ametialase eetika ja terviklikkuse valdkonnas.

Euroopa Liidu raske ja organiseeritud kuritegevuse vastase võitluse prioriteedid 2026–2029 (EMPACT)[75]

Tegemist ei ole eraldiseisva õigusaktiga, vaid EL-i raske ja organiseeritud kuritegevuse vastase võitluse poliitikaraamistikuga. Nõukogu on aastateks 2026–2029 määranud seitse prioriteeti: kõige

[75] Euroopa Ülemkogu. Euroopa Liidu Nõukogu. EL-i võitlus organiseeritud kuritegevuse vastu. Link.

ohtlikumate kuritegelike võrgustike ja isikute tõkestamine; kiiresti kasvava veebikuritegevuse, sealhulgas küberrünnete, laste seksuaalse ärakasutamise ja veebipettuste vastu võitlemine; uimastikaubanduse tõkestamine; rändajate smugeldamise ja inimkaubanduse tõkestamine; tulirelvade ja lõhkeainetega seotud kuritegevus; keskkonnakuritegevus ning majandus- ja finantskuritegevus.

„Ennetava ja turvalise elukeskkonna kujundamine 2026-2029“

Programmi ja EMPACT-i prioriteetide vahel on kaudne, kuid mitmes valdkonnas sisuline seos. Programmi tegevused hõlmavad kuritegevuse ja varakahjude ennetamist, laste seksuaalse väärkohtlemise ennetamist veebikeskkonnas, elanikkonna teadlikkuse parandamist ning relvade seadusliku käitlemise järelevalvet.

Need tegevused toetavad eelkõige veebipettuste ja laste seksuaalse ärakasutamise ennetamisega seotud EMPACT-i eesmärke. Samas on EMPACT-i põhifookus raske ja organiseeritud kuritegevuse võrgustike operatiivsel tõkestamisel, mistõttu jääb selle programmi seos eeskätt ennetavaks ja toetavaks.

„Kiire ja asjatundlik abi 2026-2029“

Programmi seos EMPACT-i prioriteetidega on kaudne. Süüteomenetluse tõhustamine, digitaalkriminalistika ning küberkuritegude menetlemise võimekuse arendamine toetavad õiguskaitseasutuste suutlikkust lahendada ka EMPACT-i prioriteetidega hõlmatud raskeid ja piiriüleseid kuritegusid.

Eriti oluline on seos veebipettuste ja muu tehnoloogiapõhise kuritegevusega, mille puhul sõltub tulemuslik menetlus üha enam kiirest andmetöötlusest, digitaalse tõendusmaterjali kasutamisest ning rahvusvahelisest teabevahetusest.

„Kindel sisejulgeolek 2026-2029“

Programmi ja EMPACT-i prioriteetide vahel on otsene seos. Programmi tegevussuund „Raske ja organiseeritud kuritegevuse vastane võitlus“ kattub sisuliselt EMPACT-i eesmärgiga vähendada EL-is kõige suuremat ohtu kujutavate kuritegelike võrgustike mõju.

EMPACT-i 2026–2029 tsüklis on erilise tähelepanu all kõige ohtlikumate kuritegelike võrgustike ja võtmeisikute tuvastamine ja tegevuse häirimine. Nende puhul rõhutatakse korruptsiooni, paralleelsete finantssüsteemide ja seaduslike ettevõtlusstruktuuride kuritarvitamist, rahapesu ning kriminaaltulu konfiskeerimist. See lähenemine toetab STAK-i vajadust liikuda üksikutele kuriteoliikidele keskendumiselt rohkem ohupõhisele, võrgustike ja nende majandusliku võimekuse mõjutamisele suunatud tegevusele.

„Eesti arengut toetav kodakondsus-, rände- ja identiteedi-halduspoliitika 2026-2029“

Programmi ja EMPACT-i vahel on kaudne seos eelkõige inimkaubanduse tõkestamise kaudu. Programmi migratsioonijärelevalve ja isikutuvastuse tegevused aitavad tuvastada ebaseadusliku rände juhtumeid ning võimalikke identiteedi väärkasutusi.

EMPACT käsitleb aga rändajate smugeldamist ja inimkaubandust eelkõige organiseeritud kuritegevuse vaates, mistõttu toimub nende võrgustike uurimine ja tõkestamine peamiselt programmi „Kindel sisejulgeolek“ kaudu. Kodakondsus-, rände- ja identiteedihalduse programm toetab seda eeskätt järelevalve, isikutuvastuse ja andmete kaudu.

„Tark ja innovaatiline siseturvalisus 2026-2029“

Programm toetab EMPACT-i prioriteetide elluviimiseks vajalikku võimekust kaudselt. Raske ja organiseeritud kuritegevuse kiire tehnoloogiline areng ning tehisaru, krüptovara ja digitaalsete suhtluskanalite kasutamine tähendab, et õiguskaitseasutused vajavad järjest enam uusi tehnoloogilisi oskusi, kaasaegseid infosüsteeme ja spetsialiseeritud väljaõpet. Nõukogu rõhutab EMPACT raamistikus samuti, et organiseeritud kuritegevus liigub üha enam veebikeskkonda ning seda kiirendavad tehisaru ja muud uued tehnoloogiad.

Sisekaitseakadeemia õppe- ja täienduskoolitustegevus ning siseturvalisuse teadus-, arendus- ja innovatsioonitegevus toetavad seega kõigi EMPACT-i prioriteetide rakendamiseks vajalike professionaalsete ja tehnoloogiliste võimekuste arendamist.

EL-i rahapesu ja terrorismi rahastamise tõkestamise õigusraamistik

Selle ploki all on analüüsitud koos kogu uut EL-i AML/CFT raamistikku: määrust (EL) 2024/1624[76], mis käsitleb finantssüsteemi rahapesu ja terrorismi rahastamise eesmärgil kasutamise tõkestamist; direktiivi (EL) 2024/1640[77], mis sätestab liikmesriikide rahapesu ja terrorismi rahastamise tõkestamise mehhanismid; ning määrust (EL) 2024/1620[78], millega loodi Rahapesu ja Terrorismi Rahastamise Tõkestamise Amet (AMLA). Laiemasse õigusraamistikku kuulub ka määrus (EL) 2023/1113[79] raha- ja krüptovaraülekannete kohta.

„Ennetava ja turvalise elukeskkonna kujundamine 2026-2029“

Programmi ning EL-i rahapesuvastase raamistiku vahel otsene seos puudub. Programmi fookus on elanike ja kogukondade turvalisusel ning õnnetuste ja süütegude varajasel ennetamisel, samal ajal kui rahapesuvastased õigusaktid keskenduvad finantssüsteemi kaitsele, kohustatud isikutele, finantsluurele, järelevalvele ja pädevate asutuste koostööle.

Kaudse seosena võib välja tuua kelmuste ja varavastaste kuritegude ennetamise, kuna nendest saadud kriminaaltulu võib liikuda rahapesuskeemidesse, kuid see ei moodusta programmi tegevuste keskset osa.

---

[76] Euroopa Parlamendi ja nõukogu määrus (EL) 2024/1624, 31. mai 2024, mis käsitleb finantssüsteemi rahapesu ja terrorismi rahastamise eesmärgil kasutamise tõkestamist. Link.

[77] Euroopa Parlamendi ja nõukogu direktiiv (EL) 2024/1640, 31. mai 2024, mis käsitleb mehhanisme, mille liikmesriigid peavad kehtestama, et tõkestada finantssüsteemi kasutamist rahapesu ja terrorismi rahastamise eesmärgil, millega muudetakse direktiivi (EL) 2019/1937 ning muudetakse direktiivi (EL) 2015/849 ja tunnistatakse see kehtetuks. Link.

[78] Euroopa Parlamendi ja nõukogu määrus (EL) 2024/1620, 31. mai 2024, millega asutatakse Rahapesu ja Terrorismi Rahastamise Tõkestamise Amet ning muudetakse määruseid (EL) nr 1093/2010, (EL) nr 1094/2010 ja (EL) nr 1095/2010. Link.

[79] Euroopa Parlamendi ja nõukogu määrus (EL) 2023/1113, 31. mai 2023, mis käsitleb rahaülekannetes ja teatavates krüptovaraülekannetes edastatavat teavet ning millega muudetakse direktiivi (EL) 2015/849. Link.

„Kiire ja asjatundlik abi 2026-2029“

Programmi seos rahapesuvastase raamistikuga on kaudne. Süüteomenetluse digitaliseerimine, digitaalkriminalistika ja õiguskaitseasutuste uurimisvõimekuse parandamine toetavad kaudselt ka rahapesu ning selle eelkuritegude uurimist.

Rahapesuvastase raamistiku keskne rõhk on siiski finantsluurel, riskipõhisel järelevalvel, kohustatud isikute tegevusel ja asutustevahelisel finantsteabe vahetamisel. Seetõttu on programmi roll eelkõige menetluslikku ja tehnilist võimekust toetav.

„Kindel sisejulgeolek 2026-2029“

Programmi ja EL-i rahapesuvastase raamistiku vahel on otsene seos. Programmis käsitletakse rahapesu ja terrorismi rahastamise tõkestamist raske ja organiseeritud kuritegevuse vastase võitluse osana. Uus EL-i raamistik tugevdab rahapesu ja terrorismi rahastamise riskipõhist käsitlust, Rahapesu Andmebüroo rolli, riigisisest ja rahvusvahelist teabevahetust ning pädevate asutuste koostööd.

Direktiiv (EL) 2024/1640 näeb ette FIU-de ulatusliku koostöö, turvalise FIU.net teabevahetussüsteemi kasutamise ning võimaluse teha piiriüleste juhtumite puhul ühiseid analüüse. Samuti peab finantsteave jõudma pädevate uurimis- ja õiguskaitseasutusteni võimalikult tõhusalt.

„Eesti arengut toetav kodakondsus-, rände- ja identiteedi-halduspoliitika 2026-2029“

Programmi seos EL-i rahapesuvastase raamistikuga on kaudne. Rahapesu tõkestamise süsteem tugineb isikute, tegelike kasusaajate ning erinevate registriandmete usaldusväärsele tuvastamisele. Seetõttu toetavad riikliku identiteedihalduse, isikutuvastuse ja usaldusväärsete alusandmete arendamine kaudselt ka rahapesu tõkestamise süsteemi toimimist. Samas ei ole rahapesu järelevalve ega finantsluure selle programmi ülesanne ning seetõttu ei saa programmi ja AML/CFT raamistiku seost pidada otseseks.

„Tark ja innovaatiline siseturvalisus 2026-2029“

Programmi seos EL-i rahapesuvastase raamistikuga on kaudne, kuid võimearenduse seisukohalt kindlasti oluline. Uus raamistik suurendab finantsluures ja õiguskaitses turvalise andmevahetuse, suurte andmemahtude analüüsi ning kaasaegsete tehnoloogiliste lahenduste tähtsust. Direktiiv näeb ette rahapesu andmebüroode tiheda koostöö ja võimaluse kasutada kaasaegseid tehnoloogiaid ning samal ajal ühiste analüüside ja ühtlustatud tööpraktikate toetamist.

Programmi kaudu saab toetada rahapesu ja terrorismi rahastamise tõkestamiseks vajalike spetsialistide väljaõpet, finantsuurimise ja krüptovara-alaste pädevuste arendamist, teadus- ja arendustegevust ning turvalisi andmevahetus- ja analüüsilahendusi.

Lisa 5 – Arengukava tegevussuundade ja strateegia „Eesti 2035“ sihtide seoste analüüs

ALAEESMÄRK 1: „Ennetava ja turvalise elukeskkonna kujundamine“

„Eesti 2035“ sihid / Arengukava alaeesmärgi tegevussuunad	Inimene | Eestis elavad arukad, tegusad ja tervist hoidvad inimesed	Ühiskond | Eesti ühiskond on hooliv, koostöömeelne ja avatud	Majandus | Eesti majandus on tugev, uuendusmeelne ja vastutustundlik	Elukeskkond | Eestis on kõigi vajadusi arvestav, turvaline ja kvaliteetne elukeskkond	Riigivalitsemine | Eesti on uuendusmeelne, usaldusväärne ja inimesekeskne riik
1.1 Terviklikum ja igaühe panusel põhinev ennetustöö turvalisuse tagamiseks	OLULINE Otsene ja mõõdetav positiivne mõju sihi toetamisel läbi teaduspõhiste noortele suunatud programmide, mis muudavad noorte hoiakuid ja käitumist pikaajaliselt, vähendades tulevikus riske tervisele	TUGEV Vabatahtlike võrgustike ja maakondlike turvalisuse nõukogude toimimine on ühiskonna koostöömeelsuse ja hoolivuse hoidmiseks määrava tähtsusega. Selle ebaõnnestumine tekitaks kriisiolukordades ja igapäevases turvalisuses suure olulise lünga	TOETAV Kuigi tegevussuund on suunatud sisejulgeoleku spetsiifilistele ülesannetele, loob selle tulemuslikkus (säästetud inimelud ja vähenenud retsidiivsus) pikaajalise positiivse fooni riigi majanduslikule stabiilsusele	OLULINE Ennetustegevuste ja kohalike koostöövõrgustike arendamine avaldab otsest mõju turvalise elukeskkonna tagamisele kohalikul tasandil, ühtlustades piirkondlikke turvariske	TUGEV Valitsemisalade ülene vägivallaennetuse kokkulepe ja ühtse Vabariigi Valitsuse ennetusnõukogu loomine panustab riigivalitsemise ühtsusesse ja dubleerimise vähendamisesse
1.2 Vähem inimkannatanutega õnnetusi	OLULINE Panustab otseselt ja mõõdetavalt inimeste elude säästmisesse ja riskikäitumise vähendamisse, pakkudes elanikkonnale elupäästvaid teadmisi ja praktilisi oskusi	OLULINE Kogukondlik koostöö ja vabatahtlike panus on õnnetuste ennetamise võtmetegur, mis peegeldab ühiskonna hoolivust ja ühist pingutust inimkaotuste vähendamisel	TOETAV Kuigi tegevussuund on suunatud spetsiifiliste sisejulgeoleku ja päästeülesannete täitmisele, loob suursündmuste ja varakahjude edukas ennetamine hädavajaliku stabiilse fooni riigi majanduse toimimiseks ja ettevõtluskeskkonna kaitsmiseks	OLULINE Otsene ja mõõdetav panus füüsilise elukeskkonna turvalisemaks muutmisesse, mis vähendab keskkonna- ja varakahjusid	OLULINE Teaduspõhise koostöö juurutamine panustab otseselt riigi innovatsioonivõimekusse ja toetab seeläbi ka teenuste kvaliteeti
1.3 Vähem vägivalda	OLULINE Tegevussuunaga luuakse spetsiifilised, teaduspõhised ennetus- ja tugimeetmed, mis	TUGEV Pere- ja lähisuhtevägivalla ohvrite terviklik kaitsmine on ühiskonna hoolivuse	TOETAV Kuigi tegevussuund on suunatud otseselt isikuvastaste süütegude vähendamisele, loob	OLULINE Vägivalla tõkestamine kodukeskkonnas ning sellega seotud proaktiivsed lahendused	OLULINE Tegevuste digitaliseerimine (nt registrite liidestamine) on otsesed andmepõhised

„Eesti 2035“ sihid / Arengukava alaeesmärgi tegevussuunad	Inimene | Eestis elavad arukad, tegusad ja tervist hoidvad inimesed	Ühiskond | Eesti ühiskond on hooliv, koostöömeelne ja avatud	Majandus | Eesti majandus on tugev, uuendusmeelne ja vastutustundlik	Elukeskkond | Eestis on kõigi vajadusi arvestav, turvaline ja kvaliteetne elukeskkond	Riigivalitsemine | Eesti on uuendusmeelne, usaldusväärne ja inimesekeskne riik
	kaitsevad elanike füüsilist ja vaimset tervist ning vähendavad otseselt vägivallast põhjustatud suremust ja vigastusi	tagamisel määrava tähtsusega. Antud suuna alarahastamine või hääbumine tekitaks ühiskondlikult suuri riske ja pikaajalisi sotsiaalkaitse kriise	vägivalla ohjamise süsteemsus kaudsed pikaajalised eeldused sotsiaalkulutuste säästmiseks ja majanduskeskkonna stabiilsuse toetamiseks	parandavad otseselt elanike turvatunnet ja elukeskkonna kvaliteeti	ja uuendusmeelsed sammud, mis toetavad riigivalitsemise sihti
1.4 Turvalisem avalik ruum	OLULINE Tegevussuund hõlmab sihistatud sekkumismeetmeid, mis pidurdavad noorte riskikäitumist ja toetavad elanike tervislikku eluviisi turvalises keskkonnas	OLULINE Tegevused toetavad otseselt kogukondlikku koosloomet ja elanike kaasalöömist oma elukeskkonna turvalisemaks muutmisel, mis suurendab ühiskondlikku koostöömeelsust ja usaldust	TOETAV Kuigi tegevussuund on suunatud korrakaitse spetsiifiliste ülesannete täitmisele, loob turvalise avaliku ruumi kujundamine vajalikud eeldused stabiilse majandustegevuse toimimiseks	TUGEV Süütegusid ja õnnetusi ennetava ruumikujunduse juurutamine kohalikes omavalitsustes on kõigi vajadusi arvestava ja turvalise elukeskkonna tagamisel määrava tähtsusega, hoides ära pikaajalisi piirkondlikke riske ja ebavõrdsust	OLULINE Kasutusele on võetud mitmeid uuenduslikke lahendusi (automaatsed riskimudelid, veebipolitsei jms) mis toetavad riigi usaldusväärsust
1.5 Kaitstum vara, ohutum keskkond	OLULINE Tegevused (nagu küttekollete kontroll ning hooldus) omavad otsest ja praktiliselt mõõdetavat mõju inimeste tervise ja elu kaitsmisel eluruumides aset leidvate õnnetuste eest	OLULINE Naabrivalve ja kogukondlike algatuste toetamine edendab otseselt ühiskonna koostöömeelsust ja hoolivust, luues võrgustikke, mis aitavad ühiselt inimeste vara kaitsta ja kodukoha turvalisust suurendada	TUGEV Suurõnnetuste ja varakahjude ennetamine ning kemikaaliohutuse tagamine tööstusettevõtetes on Eesti majanduskeskkonna stabiilsuse, investeeringute kaitse ja jätkusuutlikkuse tagamisel määrava tähtsusega	OLULINE Ehitus- ja kemikaaliobjektide range riiklik kontroll ning koostöö kohalike omavalitsustega tuleohutusnõuete tõendamiseks tagavad elanikele stabiilselt turvalise ja ohutu elukeskkonna	OLULINE Järelevalveprotsesside tugevdamine ja koostöö teiste ametkondadega näitab uuendusmeelsust

ALAEESMÄRK 2: „Kiire ja asjatundlik abi“

„Eesti 2035“ sihid / Arengukava alaeesmärgi tegevussuunad	Inimene | Eestis elavad arukad, tegusad ja tervist hoidvad inimesed	Ühiskond | Eesti ühiskond on hooliv, koostöömeelne ja avatud	Majandus | Eesti majandus on tugev, uuendusmeelne ja vastutustundlik	Elukeskkond | Eestis on kõigi vajadusi arvestav, turvaline ja kvaliteetne elukeskkond	Riigivalitsemine | Eesti on uuendusmeelne, usaldusväärne ja inimesekeskne riik
2.1 Avaliku korra tagamise ja pääste valmisoleku planeerimine	OLULINE Riskipõhise seire ja operatiivse valmisoleku planeerimine on hädavajalik, et asutused suudaksid muutuvas ohupildis ressursse õigesti ja elu säästvalt jaotada, kuid tegelikku reageerimisvõimekust ohustab eesliinitöötajate nappus	OLULINE Vabatahtliku ressursi teadlik planeerimine ja sidumine riikliku pääste- ja korrakaitsesüsteemiga on otsene ja mõõdetav panus ühiskondliku koostöömeelsuse tugevdamisse	TOETAV Kuigi tegevussuund on suunatud operatiivse valmisoleku tagamisele, aitab valveteenistuste ja järelevalvesüsteemide optimeerimine kaudselt kaasa riigi finantside säästmisele ning tagab ettevõtlusele turvalise majanduskeskkonna fooni	OLULINE Regionaalne valmisolek tagab elanikele ühtlasema turvalisuse taseme	OLULINE Digitaalsetele lahendustele üleminek tõestab riigi tehnoloogilist uuendusmeelsust ja suurendab elanike usaldusväärsust operatiivteenistuste suhtes
2.2 Teadete kiire vastuvõtmine, abivajaduse täpne väljaselgitamine ja abi väljasaatmine	TUGEV Hädaabiteadete kiire ja täpne töötlemine Häirekeskuses on elupäästevõimekuse ahela esimene ja kriitilisim lüli, mille sujuv toimimine mõjutab otseselt vigastussurmade ennetamist ja rasketest õnnetustest tingitud tervisekahjude minimeerimist	OLULINE Erivajadustega arvestavate uute sidekanalite ja mitmekeelsete kriisitoe süsteemide arendamine tagab ühiskonnas kõigi vajadusi arvestava, avatud ja hooliva riigivalitsemise	TOETAV Kuigi tegevused on suunatud operatiivvõimekuste parandamisele, toetab ekslike kõnede ja valehäirete süsteemne vähendamine riikliku ressursi säästlikku ja optimaalset kasutamist	OLULINE Teavitussüsteemide operatiivne haldamine ja andmete reaalajas vahendamine mõjutab otseselt elukeskkonna turvalisust suursündmuste ja loodusõnnetuste korral	OLULINE Siseturvalisuse valdkonna teenuste digitaliseerimine toetab uuendusmeelsust
2.3 Reageerimine õnnetustele ja ohtudele	TUGEV Võimekus õnnetustele ja ohtudele operatiivselt ja professionaalne reageerida on riiklikul tasandil elupäästevõimekuse	OLULINE Vabatahtlike päästjate (sh merepääste) ja abipolitseinike laiaulatuslik kaasatus õnnetuste lahendamisse näitab ühiskonna	TUGEV Operatiivne pääste- ja reostustõrjevõimekus on kriitilise tähtsusega riigi majandusliku taristu ja varade kaitsmisel, kuna kuna selliste	OLULINE Spetsiifiliste reageerimisvõimekuste arendamine (näiteks keemiapääste) tagab füüsilise elukeskkonna kaitsmise ja kahjude	OLULINE Kaughallatavate vaatlussüsteemide lõimimine pääste- ja politseitöösse näitab riigi tehnoloogilist

„Eesti 2035“ sihid Arengukava alaeesmärgi tegevussuunad	Inimene | Eestis elavad arukad, tegusad ja tervist hoidvad inimesed	Ühiskond | Eesti ühiskond on hooliv, koostöömeelne ja avatud	Majandus | Eesti majandus on tugev, uuendusmeelne ja vastutustundlik	Elukeskkond | Eestis on kõigi vajadusi arvestav, turvaline ja kvaliteetne elukeskkond	Riigivalitsemine | Eesti on uuendusmeelne, usaldusväärne ja inimesekeskne riik
	hoidmiseks määrava tähtsusega, hoides otseselt ära vigastussurmade arvu tõusu	koostöömeelsust ja tugevdab usaldust siseturvalisuse asutuste vastu	ohuolukordade kiire ning tõhus lahendamine hoiab ära mõjusad majanduslikud kahjud	leevendamise suursündmuste ajal	uuendusmeelsust ja tõstab usaldusväärsust
2.4 Sündmuste lahendamine	OLULINE Automaatsete järelevalvesüsteemide ja tõhusa menetluse kaudu vähendatakse liikluses ja avalikus ruumis riskikäitumist, pakkudes elanikele otsest kaitset tervisekahjude eest.	OLULINE Menetlusprotsesside korrastamine ja koostöö kohalike omavalitsustega muudab sündmuste lahendamise abivajajate jaoks inimkesksemaks ja kvaliteetsemaks.	TOETAV Protsesside lihtsustamine ja digitaliseerimine säästab asutuste kulusid ning tagab avalike vahendite efektiivsema ja sihipärasema laekumise	OLULINE Kohalike omavalitsuste kaasamine ja nende korrakaitsevõimekuse arendamine võimaldab lahendada avaliku korra rikkumisi senisest operatiivsemalt ja kohalike vajadusi arvestavamalt	TUGEV Hoiatusmenetluse infosüsteemi (HIS2) täiemahuline väljaarendamine on riigi uuendusmeelsuse ja usaldusväärsuse tagamisel määrava tähtsusega, kujundades menetlustoiminguid haldustõusamaks

ALAEESMÄRK 3: „Kindel sisejulgeolek“

„Eesti 2035“ sihid / Arengukava alaeesmärgi tegevussuunad	Inimene | Eestis elavad arukad, tegusad ja tervist hoidvad inimesed	Ühiskond | Eesti ühiskond on hooliv, koostöömeelne ja avatud	Majandus | Eesti majandus on tugev, uuendusmeelne ja vastutustundlik	Elukeskkond | Eestis on kõigi vajadusi arvestav, turvaline ja kvaliteetne elukeskkond	Riigivalitsemine | Eesti on uuendusmeelne, usaldusväärne ja inimesekeskne riik
3.1 Põhiseadusliku korra tagamine	OLULINE Tegevused (koolitused esmatasandi spetsialistidele ja teavitustöö) omavad otsest mõju elanikkonna kaitseks äärmuslike ideoloogiate mõjude eest	TUGEV Vaenuliku luure- ja mõjutustegevuse pärssimine on riigi ühtsuse ja koostöömeelsuse hoidmisel määrava tähtsusega. Tegevuste ebaõnnestumine tooks kaasa ühiskonna sügava polariseerumise ja soodustaks siseriiklikute konfliktide teket	TUGEV Kriitilisi teenuseid osutavate ettevõtete kaitsmine välismõjude eest on Eesti majanduse sõltumatuse ja vastutustundliku toimimise tagamisel määrava tähtsusega, hoides ära teenuste kaaperdamist välisriikide poolt	OLULINE Tehnoloogiline võimearendus ja järelevalve kriitiliste objektide üle tagavad elukeskkonna kaitstuse rünnakute või suurõnnetuste korral	TUGEV Riigi julgeolekuasutuste võimekus riigivastase luuretegevuse ennetamisel ning salastatud teabe kaitsmisel on riigi iseseisvuse ja põhiseadusliku korra säilimiseks määrava tähtsusega
3.2 Raske ja organiseeritud kuritegevuse vastane võitlus	OLULINE Tegevussuund tegeleb vahetult narkokuritegevuse ohjamisega, luues spetsiifilised ja elupäästvad sekkumismeetmed nõudluse ja pakkumise vähendamiseks	OLULINE Tegevused tagavad ühiskonna kõige haavatavamate gruppide kaitse rahvusvaheliste kuritegelike võrgustike eest, edendades inimõigusi ja hoolivust	TUGEV Finants- ja majanduskuritegude (sh rahapesu ja korruptsiooni) uurimine ning kuritegelikul teel teenitud tulu konfiskeerimine on riigi finantssüsteemi stabiilsuse ja vastutustundliku majanduskeskkonna kaitsmisel määrava tähtsusega	OLULINE Organiseeritud gruppide tegevuse tõkestamine piirkondades tagab elanikele turvalise ja kvaliteetse elukeskkonna säilimise	TUGEV Küberkuritegevuse vastase võimekuse arendamine SMIT-i ja PPA poolt on kriitilise tähtsusega e-riigi taristu ja digitaalsete e-teenuste usaldusväärsuse tagamisel
3.3 Kriisideks valmisolek ja nende lahendamine	OLULINE Tegevused panustavad otseselt elanike individuaalsete toimetulekuoskuste ja ohuteadlikkuse kasvatamisesse	TUGEV Kriisireservide loomine on määrava tähtsusega ühiskonna ühtsuse ja kerksuse suurendamiseks. Selle tegevuse	OLULINE Erasektori teenuste toimepidevuse ja riikliku varustuskindluse planeerimine on hädavajalik majanduskeskkonna	TUGEV Sireenivõrgustike, EE-ALARM-i ja elanike varjumisvõimaluste väljaarendamine on laia riigikaitse ja turvalise	OLULINE Ohuteavitusplatvormide arendamine tõstab vahetult riigi usaldusväärsust ja suutlikkust kriise professionaalselt juhtida

„Eesti 2035“ sihid Arengukava alaeesmärgi tegevussuunad	Inimene | Eestis elavad arukad, tegusad ja tervist hoidvad inimesed	Ühiskond | Eesti ühiskond on hooliv, koostöömeelne ja avatud	Majandus | Eesti majandus on tugev, uuendusmeelne ja vastutustundlik	Elukeskkond | Eestis on kõigi vajadusi arvestav, turvaline ja kvaliteetne elukeskkond	Riigivalitsemine | Eesti on uuendusmeelne, usaldusväärne ja inimesekeskne riik
		ebaõnnestumine või puudumine jätaks ühiskonna kriiside korral kaitsetuks	stabiilsuse ja elanike esmavajaduste katmiseks pikemaajaliste kriiside ja tarneahelate katkemise korral	elukeskkonna tagamisel kriitilise tähtsusega	
3.4 Piirihaldus	OLULINE Tugevdatud järelevalve välispiiril ja kontrollimeetmed piiripunktides omavad otsest ja mõõdetavat mõju riigiüleste terviseriskide ennetamisel, tõkestades uimastite ja salakauba jõudmist siseturule.	OLULINE Piirihalduse võimekus tagada mastapse rändesurve ajal põhiõigusi austav ja reisijasõbralik piirikontroll toetab vahetult Eesti kuvandit avatud ja hoolivast ühiskonnast.	TOETAV Tõhus välispiiri kontroll loob hädavajaliku õigusliku ja füüsilise stabiilsuse, mis kaitseb Eesti siseturgu ebaseadusliku majandustegevuse eest, toetades seeläbi vastutustundlikku ärikliimat.	TUGEV Eesti idapiiri täielik väljaehitamine ja varustamine kaasaegse tehnilise seirega on Eesti elukeskkonna pikaajalise turvalisuse ja puutumatuse tagamisel määrava tähtsusega	OLULINE Näiteks täisautomatiseeritud piirilahenduste ja biomeetriliste kontrollisüsteemide juurutamine tõstab Eesti usaldusväärsust

ALAEESMÄRK 4: „Eesti arengut toetav kodakondsus-, rände- ja identiteedihalduspoliitika“

„Eesti 2035“ sihid Arengukava alaeesmärgi tegevussuunad	Inimene | Eestis elavad arukad, tegusad ja tervist hoidvad inimesed	Ühiskond | Eesti ühiskond on hooliv, koostöömeelne ja avatud	Majandus | Eesti majandus on tugev, uuendusmeelne ja vastutustundlik	Elukeskkond | Eestis on kõigi vajadusi arvestav, turvaline ja kvaliteetne elukeskkond	Riigivalitsemine | Eesti on uuendusmeelne, usaldusväärne ja inimesekeskne riik
4.1 Tasakaalustatud rändepoliitika	OLULINE Tegevustega luuakse paindlikud ja sihistatud õiguslikud ning nõustamisalased meetmed talentide kaasamiseks ja sõjapõgenike kiireks toetamiseks	OLULINE Hooliva ja avatud ühiskonna säilitamine rändesurve tingimustes on otseselt tagatud läbi rahvusvahelise kaitse ja ajutise kaitse saajate vastuvõtusüsteemide professionaalse juhtimise, mis hoiab ära	TUGEV Kvalifitseeritud spetsialistide sisserände soodustamine on Eesti majanduse elujõulisuse ja ettevõtete globaalse konkurentsivõime tagamisel määrava tähtsusega, täites otseselt riigi kõige	OLULINE Õigusruumi kohandamine ja valmisoleku loomine rändesurveks omab otsest mõju riigi ja elukeskkonna stabiilsuse ja turvalisuse tagamisele	OLULINE Digitaalsete menetluskeskkondade ja viisaregistri juurutamine on otsene ja mõõdetav panus riigi e-teenuste inimesekesksuse ja uuendusmeelsuse arendamisse.

„Eesti 2035“ sihid Arengukava alaeesmärgi tegevussuunad	Inimene | Eestis elavad arukad, tegusad ja tervist hoidvad inimesed	Ühiskond | Eesti ühiskond on hooliv, koostöömeelne ja avatud	Majandus | Eesti majandus on tugev, uuendusmeelne ja vastutustundlik	Elukeskkond | Eestis on kõigi vajadusi arvestav, turvaline ja kvaliteetne elukeskkond	Riigivalitsemine | Eesti on uuendusmeelne, usaldusväärne ja inimesekeskne riik
		ühiskonna polariseerumise	kriitilisemaid tööjõuvajaduse lünki		
4.2 Tasakaalustatud kodakondsuspoliitika	OLULINE Tegevused toetavad otseselt inimeste ühiskondlikku tegusust ja arengut, pakkudes riiklikult koordineeritud tugiteenuseid kodakondsuse omandamiseks	OLULINE Kodakondsuse omandamise soodustamine ja riigiidentiteedi tugevdamine on otsene ja mõõdetav panus hooliva ja sidusa ühiskonna kujundamisesse	TOETAV Kodakondsuspoliitika panustab majanduse eesmärkidesse kaudselt, pakkudes pikaajaliselt riiki jäänud välisspetsialistidele ja püsielanikele täielikku õiguslikku lõimitust, mis soodustab nende püsivat ja vastutustundlikku panustamist Eesti tööturul	TOETAV Toetab elukeskkonna pikaajalist stabiilsust ja julgeolekut, integreerides elanikke Eesti õigusruumi ja vähendades potentsiaalseid mõjutustegevustest tulenevaud riske	OLULINE Õiguskuulekuse kontroll ning keeleõppe lepingute süsteemne haldamine tagavad usaldusväärse ja inimesekeskse riigivalitsemise
4.3 Usaldusväärne ja turvaline identiteedihalduspoliitika	OLULINE Identiteedihaldus tagab elanikele turvalise digitaalse identiteedi, mis on igapäevaselt arukalt ja tegusalt e-riigi ning terviseteenuste kasutamise vältimatu ja usaldusväärne eeltingimus	OLULINE eID kättesaadavuse parandamine välismaal ja e-residentsuse tehnoloogiline uuendamine avardavad otseselt Eesti ühiskonna avatust ja rahvusvahelist sidusust	TUGEV Turvalise eID toimimine ja e-residentsuse riskide maandamine on Eesti digitaalse majanduse, ettevõtluskeskkonna innovatsiooni ja finantsusaldusväärsuse tagamisel määrava tähtsusega	OLULINE ABIS-e rakendamine ja biomeetriliste kontrollimeetmete juurutamine on elukeskkonna turvalisuse tagamisel otsese ja kriitilise tähtsusega, hoides ära raskeid identiteedipettusi	TUGEV Riikliku eID baastarkvara ja ABIS-süsteemi haldamine on e-riigi toimimise, usaldusväärsuse ja riigivalitsemise jätkusuutlikkuse seisukohalt määrava tähtsusega. Tõrked selles valdkonnas halvaksid kogu riigi igapäevase digitaalse asjaajamise

ALAEESMÄRK 5: „Tark ja innovaatiline siseturvalisus“

„Eesti 2035“ sihid / Arengukava alaeesmärgi tegevussuunad	Inimene | Eestis elavad arukad, tegusad ja tervist hoidvad inimesed	Ühiskond | Eesti ühiskond on hooliv, koostöömeelne ja avatud	Majandus | Eesti majandus on tugev, uuendusmeelne ja vastutustundlik	Elukeskkond | Eestis on kõigi vajadusi arvestav, turvaline ja kvaliteetne elukeskkond	Riigivalitsemine | Eesti on uuendusmeelne, usaldusväärne ja inimesekeskne riik
5.1 Inimeste hoidmine ja arendamine	OLULINE Spetsiifilised vaimse tervise toetusmeetmed, karjäärikeskuse käivitamine ning taseme- ja täiendusõppe kaasajastamine mõjutavad otseselt sisejulgeoleku spetsialistide teadmiste baasi ja arukust, tagades elanikele professionaalse abi.	OLULINE Mentorlusprogrammide, ühtsete juhtimispõhimõtete ja kutseliste-vabatahtlike koostöö arendamine tugevdab otseselt hoolivust ja koostöömeelsust organisatsioonides, parandades sisejulgeoleku usaldusväärsust	TOETAV Eriteenistuste ühtlustamine ja madal õpingute katkestamise määr parandavad riigi ressursside kasutamise efektiivsust, luues kaudselt stabiilse aluse kvalifitseeritud personali kättesaadavuseks tööturul	TUGEV Sisekaitseakadeemia õppe mahu suurendamine, stipendiumite süsteem ja päästetaktika harjutusväljakute arendamine on kriitilise tähtsusega riigi reageerimissuutlikkuse hoidmisel. Selle ebaõnnestumine tooks pikaajaliselt kaasa järeleandmised elukeskkonna turvalisuses	OLULINE Juhtide digi- ja kriisipädevuse arendamine toetab otseselt riigiasutuste usaldusväärsust ja inimesekesksust
5.2 Innovatsiooni ja tõenduspõhise poliitikakujundamise edendamine	OLULINE Teaduspõhiste teavituste ja nutikate päästetehnoloogiate arendamine toetab mõõdetavalt elanikkonna ohutusalast arukust ning loob käitumisteaduslikud alused pikaajaliste terviseriskide ennetamiseks	OLULINE Innovatsioonialase kogemuse vahetamise toetamine arendab mõõdetavalt ühiskonna kaasatust ja asutustevahelist sidusust	OLULINE Arengukoostöö kaitsetööstusega pakub tugevat, otsest ja mõõdetavat tuge pikaajalise vastutustundliku ärikliima ja riikliku innovatsiooni edendamisel	OLULINE Tehnoloogiliste lahenduste ja uuringute tulemuste juurutamine päästetöösse ja järelevalvesse avaldab otsest ja pikaajalist mõju turvalise ning kvaliteetse elukeskkonna kaitsmisele	TUGEV Nutikate seiremudelite arendamine on riigi pikaajalise uuendusmeelsuse, tõenduspõhisuse ja usaldusväärsuse tagamisel määrava tähtsusega

Lisa 6 – Arengukava alaeesmärkide ja tegevussuundade ning strateegia „Eesti 2035“ horisontaalsete põhimõtete seoste analüüs

ALAEESMÄRK 1: „Ennetava ja turvalise elukeskkonna kujundamine“

„Eesti 2035“ horisontaalsed põhimõtted / Arengukava alaeesmärgi tegevussuunad	Sooline võrdõiguslikkus	Võrdne kohtlemine, sh ligipääsetavus	Tasakaalustatud regionaalne areng	Keskkonnahoid ja kliima
1.1 Terviklikum ja igaühe panusel põhinev ennetustöö turvalisuse tagamiseks	OLULINE Tegevussuund panustab soolise võrdõiguslikkuse hoidmisesse läbi mitmekesise ennetustöö (näiteks noorte kuritegevuse, mida iseloomustab laialdane elanikkonna kaasatus	OLULINE Tegevussuund keskendub turvalisusalase ennetustöö kättesaadavaks tegemisele kõigile ühiskonnarühmadele, arvestades inimeste eri vajaduste, vanuse ning keele- ja kultuuritaustaga. Ennetusprogrammides kaasatakse süsteemselt riskioludes elavaid noori ning vähemate võimalustega sihtrühmi	TUGEV Tegevussuund panustab otseselt regionaalse ebavõrdsuse vähendamisesse turvalisuse planeerimisel, toetades kohalike omavalitsuste ja maakondade võimekust. Igasse maakonda on rajatud elujõulised turvalisuse nõukogud ja koostöövõrgustikud koostöös maakondlike arendusorganisatsioonidega (MARO-d), tagades, et ennetustööd tehakse piirkondlikke eripärasid ja väljakutseid arvestades ühtlaselt üle riigi	KAUDNE Tegevussuund panustab keskkonnahoidu eelkõige kaudselt, kujundades kodanike teadlikkust ja keskkonnahoidlikku vastutustundlikkust
1.2 Vähem inim-kannatanutega õnnetusi	TUGEV Ennetuskampaaniad ja nõustamised adresseerivad otseselt meeste riskikäitumist ja alkoholitarvitamisest tingitud ohte. Tegevussuund aitab seeläbi vähendada soolist lõhet oodatavas elueas ja tervena elatud aastates	TUGEV Ohutussõnumeid ja teavituskampaaniaid tõlgitakse ning viiakse läbi erinevates keeltes	OLULINE Vee- ja tuleohutusennetuses ning kohalike veevõtukohtade ja küttekollete kontrollis tehakse tihedat koostööd kõigi KOV-idega, vähendades seeläbi piirkondlikke eripärasid tules ja vees hukkunute statistikas	OLULINE Tegevussuund panustab keskkonna kaitsesse läbi maastiku-, metsa- ning ehitustulekahjude ennetamise ja tõkestamise, mis hoiab ära ulatuslikke keskkonnakahjusid, kasvuhoonegaaside heidet ning looduskeskkonna saastumist põlemisjääkidega
1.3 Vähem vägivalda	TUGEV Tegevussuund on kõige otsesemalt ja seotud soolise	TUGEV Tegevussuuna läbiv aluspõhimõte on tagada kõigile	OLULINE Vägivalla ennetamise ja ohvriabi võrgustikud on laiendatud üle-	VÄHENE / PUUDUV Tegevussuund on suunatud isikuvastaste süütegudega

„Eesti 2035“ horisontaalsed põhimõtted Arengukava alaeesmärgi tegevussuunad	Sooline võrdõiguslikkus	Võrdne kohtlemine, sh ligipääsetavus	Tasakaalustatud regionaalne areng	Keskkonnahoid ja kliima
	võrdõiguslikkuse ja soopõhise vägivalla tõkestamisega. Tegevussuunaga viiakse ellu Lähisuhtevägivalla ennetamise alaseid tegevusi	vägivallaohvritele igakülgne ja terviklik abi, lähtudes individuaalsetest vajadustest, inimväärikusest ning võrdse kohtlemise põhimõttest	eestiliseks. Samuti jälgitakse perevägivalla ja alaealiste õigusrikkumiste piirkondlikku dünaamikat ning suunatakse spetsialistide koolitusi eelkõige suurema koormusega regioonidesse	tegelemisele, pere- ja lähisuhtevägivalla tõkestamisele ning ohvrite kaitsele. Tegevustel puudub mõõdetav puutumus keskkonnahoiu ja kliimaeesmärkidega
1.4 Turvalisem avalik ruum	OLULINE Avaliku ruumi turvalisuse ja ruumiloome planeerimisel arvestatakse eri ühiskonnarühmade turvatundega avalikus ruumis	OLULINE Avaliku ruumi turvalisuse planeerimisel on kesksel kohal keskkonna füüsiline ligipääsetavus ja ohutus kõigile elanikele. Turvalise ruumiloome põhimõtete integreerimine omavalitsuste planeerimistegevusse tagab avaliku ruumi parema valgustatuse, nähtavuse ja füüsilise ligipääsetavuse	OLULINE Tegevussuund tegeleb vahetult avaliku ruumi turvalisuse ja planeerimise (turvaline ruumiloome) ühtlustamisega omavalitsustes. Samuti toetatakse piirkondlike valvekaamerate võrgustike arendamist ning omavalitsuste korrakaitseametnike võimekuse kasvatamist regionaalsetes keskustes	OLULINE Turvalise ruumiloome põhimõtete lõimimisel omavalitsuste planeerimistegevusse tehakse koostööd Kliimaministeeriumiga, tagades avaliku ruumi säästliku, turvalise ja keskkonnahoidliku kujundamise. Kvaliteetse ja turvalise avaliku ruumi loomine soodustab tervislikke eluviise
1.5 Kaitstum vara, ohutum keskkond	KAUDNE Vara kaitse ja tehniline järelevalve on suunatud kogu elanikkonnale soost sõltumatult	KAUDNE Tehniline ohutusjärelevalve tagab universaalse kaitse kõigile elanikele ja kinnisvaraomanikele. Ligipääsetavuse vaates tagatakse, et ohutusjärelevalve infokanalid on elanikele digitaalselt ja kasutajasõbralikult kättesaadavad. Kogukondliku naabrivalve toetamine edendab kohalikku tähelepanelikkust ja tuge erivajadustega või üksi elavate naabrite suhtes	KAUDNE Ehitus- ja kemikaaliohutuse järelevalvet ning küttekollete kontrolli teostatakse riskipõhiselt üle kogu Eesti. Regionaalset turvalisust ja kogukondlikku sidusust tugevdab oluliselt naabrivalve liikumise laiendamine maapiirkondadesse ja väiksematesse asulatesse, kus naabrite omavaheline tundmine ja valvatus korvab riikliku reageerimisressursi kaugust	TUGEV Tegevussuunal on vahetu ja tugev panus keskkonnakahjude ärahoidmisesse. Päästeameti teostatav kemikaaliohutuse kontroll suurõnnetuse ohuga ja ohtlikes ettevõtetes ennetab mastaapseid keemia- ja keskkonnaõnnetusi ning tagab keskkonnanõuete täitmise. Tuleohutuse kontroll ja järelevalve hoiavad ära hoone- ja tööstustulekahjudest tulenevaid keskkonnareostusi

ALAEESMÄRK 2: „Kiire ja asjatundlik abi“

„Eesti 2035“ horisontaalsed põhimõtted / Arengukava alaeesmärgi tegevussuunad	Sooline võrdõiguslikkus	Võrdne kohtlemine, sh ligipääsetavus	Tasakaalustatud regionaalne areng	Keskkonnahoid ja kliima
2.1 Avaliku korra tagamise ja pääste valmisoleku planeerimine	OLULINE Tegevussuund panustab soolise võrdõiguslikkuse hoidmisesse eelkõige operatiivteenistuste baasvalmiduse ning sündmuste seire riskipõhise planeerimise kaudu. Valmisoleku planeerimisel arvestatakse elanikkonna sooliste ja vanuseliste eripäradega ohuolukordades ning analüüsitakse patrullide ja päästeressursside vajadust selliselt, et reageerimisvõimekus kataks kogu elanikkonna vajadusi	OLULINE Tegevussuund panustab võrdsesse kohtlemisse ning ligipääsetavusse läbi operatiivressursside strateegilise planeerimise, tagades teenuste ühtlase kättesaadavuse ja kriteeriumipõhise abi valmisoleku kõigile elanikerühmadele	TUGEV Tegevussuund panustab otseselt regionaalsesse tasakaalu, tagades turvalisuse ja pääste valmisoleku planeerimise kogu Eesti territooriumil, arvestades regionaalseid eripärasid ja geograafilist asendit	OLULINE Tegevussuund panustab keskkonnahoidu ja kliimaeesmärkidesse läbi kliimamuutustest tingitud riskide integreerimise pääste- ja korrakaitse valmisoleku planeerimisse. Valmisoleku planeerimisel tuginetakse teaduspõhistele tulevikuvaadetele ja prognoosidele, mis arvestavad kliimamuutustest tulenevaid uusi ohte ning koordineeritakse tegevusi Kliimaministeeriumi ja teiste partneritega
2.2 Teadete kiire vastuvõtmine, abivajaduse täpne väljaselgitamine ja abi väljasaatmine	OLULINE Soolise võrdõiguslikkuse ja soopõhise turvalisuse vaates on oluline roll Häirekeskuse töötajate pädevusel ja kriteeriumipõhisel ohuhindamisel kriitilistes situatsioonides, eelkõige pere- ja lähisuhtevägivalla teadete menetlemisel	TUGEV 112 ja 1247 kaudu osutatakse teenuseid erinevates keeltes, tagades seeläbi võrdse ligipääsu teabele ja abile ka muukeelsele elanikkonnale	OLULINE Häirekeskuse ühtne infosüsteem tagab, et teadete vastuvõtmise ja abivajaduse töötlemise kiirus ning kvaliteet oleks tagatud võimalikult võrdselt ja sõltumatult sellest, kus piirkonnas helistaja asub	KAUDNE Tegevussuuna panus on eelkõige kaudne ja toetav, tagades keskkonna- ja reostusõnnetuste ning loodusnähtustest tingitud hädaabiteadete viivitamatu vastuvõtmise. Operatiivne teabe edastamine ja abi kiire väljasaatmine võimaldab sündmustele kiiresti reageerida ning ennetada või vähendada keskkonnareostuse ja looduskahjude ulatust
2.3 Reageerimine õnnetustele ja ohtudele	OLULINE Tõhus väljakutsetele reageerimine pakub vahetut kaitset kõigile	TUGEV Väljakutsetele reageerimine (patrullid, päästeteenistus,	TUGEV Väljakutsetele reageerimisel on regionaalne mõõde üks põhilisi	TUGEV Tegevussuunal on otsene panus keskkonna ning kliima kaitsesse.

„Eesti 2035“ horisontaalsed põhimõtted / Arengukava alaeesmärgi tegevussuunad	Sooline võrdõiguslikkus	Võrdne kohtlemine, sh ligipääsetavus	Tasakaalustatud regionaalne areng	Keskkonnahoid ja kliima
	elanikele. Tulemusaruannetest ilmneb, et politseipatrullide väljasõitudest olulise osa moodustavad isikuvastased süüteod ja joobes isikutega seotud vahejuhtumid koduseinte vahel või avalikus ruumis, kus sekkumise kiirus on määrava tähtsusega vägivallaohvrite kaitsmiseks	demineerimine ja merepääste) põhineb erapooletuse põhimõttel, kus abi osutatakse kõigile ohus olijatele sõltumata nende vanusest, soost, rahvusest või puudest	väljakutseid ja fookusvaldkondi. Regionaalse reageerimisvõimekuse tugevdamiseks on rajatud uued päästekomandod ning merepäästeüksused rannikul, suurendatud vabatahtlike kaasatust hajaasustuses	Tegevustega tagatakse kriitiline võimekus maastiku- ja metsatulekahjude kustutamiseks, merepäästetöödeks, reageerimiseks üleujutustele, tormikahjustuste likvideerimiseks ning keemia-, kiirgus- ja demineerimisohtude neutraliseerimiseks
2.4 Sündmuste lahendamine	TUGEV Tegevussuund panustab soolise võrdõiguslikkuse tagamisse läbi kannatanukeskse lähenemise soopõhiste kuritegude (lähisuhtevägivald, seksuaalkuriteod, ahistamine) menetlemisel	OLULINE Süüteomenetluse valdkonnas tagatakse võrdne kohtlemine menetlusprotsesside erapooletuse, mittediskrimineerimise ja menetlusõiguste kaitse kaudu. Erilist tähelepanu pööratakse haavatavatele sihtrühmadega arvestamisele menetlustoimingute läbiviimisel ning neile vajaliku tugiisiku- ja tõlketeenuse tagamisele	OLULINE Tegevussuund panustab regionaalsesse võrdsusesse tagades, et süütegude menetlemine ja õiguskaitse on samaväärselt kättesaadav ning tõhus kõigis maakonnamudelites ja piirkondades	OLULINE Süüteomenetluse tegevussuund panustab keskkonnahoidu eelkõige digitaliseerimise ja ressursisäästlikkuse kaudu

ALAEESMÄRK 3: „Kindel sisejulgeolek“

„Eesti 2035“ horisontaalsed põhimõtted / Arengukava alaeesmärgi tegevussuunad	Sooline võrdõiguslikkus	Võrdne kohtlemine, sh ligipääsetavus	Tasakaalustatud regionaalne areng	Keskkonnahoid ja kliima
3.1 Põhiseadusliku korra tagamine	OLULINE Tegevussuund panustab soolise võrdõiguslikkuse hoidmisesse eelkõige läbi radikaliseerumise ja hübriidohtude ennetamise ning tõkestamise, tagades turvalise ja vaba ühiskonna kõigile elanikele. Radikaliseerumise ennetamise tegevuskavas ja teadlikkuse tõstmises arvestatakse erinevate sihtrühmade haavatavust ning neile suunatud värbamis- ja mõjutuskanaleid. Vägivaldse äärmusluse ja terroriohtude varajane tuvastamine kaitseb ühiskonna haavatavamaid rühmi ning aitab ennetada vägivalda	OLULINE Tegevussuund panustab võrdsesse kohtlemisse ja põhiõiguste kaitsesse läbi põhiseadusliku korra kaitsmise. Mõjutustegevuse, radikaliseerumise ja vägivaldse äärmusluse tõkestamisel keskendutakse vaenu õhutamise ja ühiskonna polariseerimise ärahoidmisele, mis kaitseb otseselt erinevaid vähemusi ja haavatavaid rühmi	OLULINE Tegevussuund panustab regionaalsesse tasakaalu ja sotsiaalsesse sidususse eelkõige piirkondlike julgeolekuriskide ja vaenuliku mõjutustegevuse maandamise kaudu, pöörates erilist tähelepanu spetsiifiliste piirkondade (nt Ida-Virumaa ja kagu-Eesti piirialad) turvatundele. Venekeelse elanikkonnaga piirkondades tegeletakse vaenuliku infomõju ja radikaliseerumise ennetamisega, tugevdades kohapealset ühist riigiidentiteeti ja sidusust	KAUDNE Tegevussuund panustab keskkonnahoidu ja kliimaeesmärkidesse kaudselt läbi julgeoleku tagamise ning kriitilise keskkonnataristu kaitsmise. Majandusjulgeoleku ja vaenuliku tegevuse ennetamise raames tuvastatakse ja maandatakse riske, mis on seotud strateegilise taristuga
3.2 Raske ja organiseeritud kuritegevuse vastane võitlus	TUGEV Tegevussuunas on soolise võrdõiguslikkuse ja inimõiguste kaitsel erakordselt suur ja otsene kaal, mis avaldub eelkõige inimkaubanduse vastases võitluses ja ohvrite abistamises	TUGEV Tegevussuund panustab oluliselt haavatavate ühiskonnarühmade võrdsesse kohtlemisse ja kaitse tagamisse läbi inimkaubanduse, tööalase ekspluateerimise ja kuriteoohvriks langemise ennetamise	OLULINE Tegevussuund panustab regionaalarengusse, tõkestades piirkondlikult spetsiifilisi kuritegevuse vorme ja ebaseaduslikke turge (nt narkokaubandus Ida-Virumaal ja suuremates linnades, piiriülene salakaubavedu ning inimkaubandus)	OLULINE Tegevussuund panustab keskkonna kaitsesse eelkõige keskkonna- ja reostusalaste raskete kuritegude (nt ebaseaduslik jäätmevedu, ohtlike ainete käitlemine, keskkonnareostused ja salaküttimine) ning nendega seotud korruptsiooni tõkestamise kaudu
3.3 Kriisideks valmisolek ja nende lahendamine	OLULINE Kriisideks valmistumisel, elanikkonnakaitse planeerimisel ja ulatusliku evakuatsiooni korraldamisel arvestatakse	TUGEV Tegevussuund panustab keskselt ligipääsetavusse ja võrdsesse kohtlemisse, tagades kriisiinfo, ohuteavituse ja kaitsemeetmete	TUGEV Tegevussuund avaldab regionaalse arengu ja kriisikindluse tagamisele otsesest mõju. Tegevuste raames	TUGEV Tegevussuunal on tugev ja otsene seos kliimamuutustega kohanemise ning keskkonnakaitsesündmustele

„Eesti 2035“ horisontaalsed põhimõtted / Arengukava alaeesmärgi tegevussuunad	Sooline võrdõiguslikkus	Võrdne kohtlemine, sh ligipääsetavus	Tasakaalustatud regionaalne areng	Keskkonnahoid ja kliima
	otseselt sooliste ja vanuseliste eripäradega ning eri ühiskonnarühmade vahetute vajadustega	kättesaadavuse kõigile ühiskonnaliikmetele. Riikliku ohuteavitussüsteemi ning elanikkonnakaitse juhiste arendamisel tagatakse info kättesaadavus eri keeltes	toetatakse süsteemselt kõigi kohalike omavalitsuste kriisivalmidust. Elanikkonnakaitse meetmeid arendatakse tasakaalustatult üle Eesti	reageerimisega. Elanikkonnakaitse ja kriisideks valmistumise raames arvestatakse vahetult kliimamuutustest tingitud äärmuslike ilmastikunähtustest tulenevate riskidega ja tagatakse valmisolek nende tagajärgede leevendamiseks
3.4 Piirihaldus	OLULINE Soolise võrdõiguslikkuse ja haavatavate rühmade kaitse vaates on piirihaldusel oluline roll ebaseadusliku rände, inimkaubanduse ning salakaubaveo tõkestamisel piiril	OLULINE Tegevussuund tagab ELi välispiiril ja piiripunktides reisijasõbraliku, põhiõigusi austava ning mittediskrimineeriva piirikontrolli ja piirihalduse	TUGEV Tegevussuund panustab otseselt ja ulatuslikult piiriregioonide turvalisusse ja taristu arengusse. Idapiiri täielik väljaehitamine ning kordonite ja piiripunktide ajakohastamine toob piirialadele olulisi riiklikke investeeringuid. Tõhus piirihaldus ja salakaubaveo ning ebaseadusliku rände tõkestamine suurendab vahetult piiriäärsete kogukondade ja omavalitsuste elukeskkonna turvalisust ning majanduslikku stabiilsust	OLULINE Tegevussuund panustab keskkonnahoidu läbi piiririba ja piiriveekogude keskkonnanõuete järgimise ning tehnoloogia säästliku kasutamise

ALAEESMÄRK 4: „Eesti arengut toetav kodakondsus-, rände- ja identiteedihalduspoliitika“

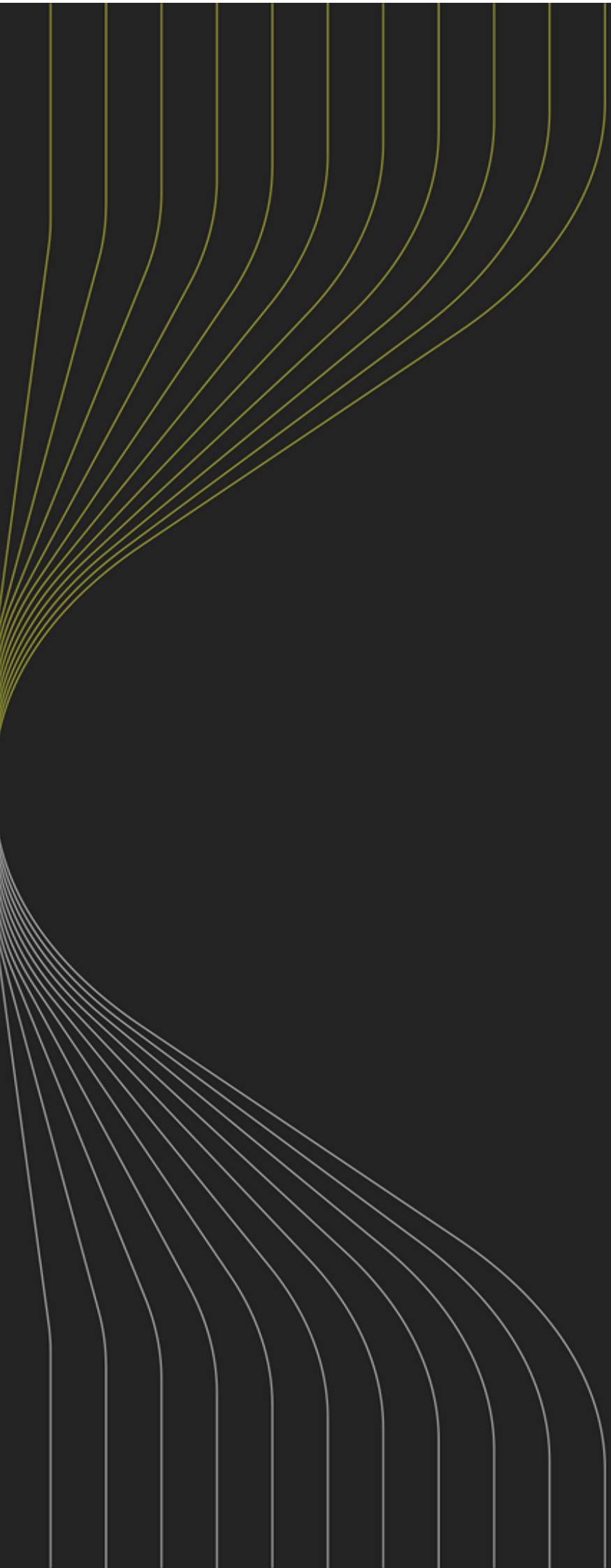
„Eesti 2035“ horisontaalsed põhimõtted / Arengukava alaeesmärgi tegevussuunad	Sooline võrdõiguslikkus	Võrdne kohtlemine, sh ligipääsetavus	Tasakaalustatud regionaalne areng	Keskkonnahoid ja kliima
4.1 Tasakaalustatud rändepoliitika	TUGEV Tegevussuund panustab soolisesse võrdõiguslikkusesse eelkõige pererände, töö- ja õpirände ning rahvusvahelise kaitse menetlemise kaudu. Sisserändajate ja nende pereliikmete Eestisse asumisel pööratakse tähelepanu tuge vajavatele sihtrühmadele, toetades nende kohanemist ja tööturule integreerumist	TUGEV Tegevussuund panustab otseselt võrdsesse kohtlemisse ja põhiõiguste tagamisse rände- ja varjupaigamenetlustes. Rahvusvahelise kaitse ja varjupaiga andmisel tagatakse võrdsed ja mittediskrimineerivad tingimused, võttes arvesse taotlejate erivajadusi, inimõigusi ning tagades vajadusele vastava tõlketeenuse	OLULINE Tegevussuund panustab regionaalsesse arengusse eelkõige tööjõu kättesaadavuse ja regionaalsete majandusvajaduste toetamise kaudu. Välismaise kvalifitseeritud tööjõu ja oskustöötajõu kaasamine aitab leevendada tööjõupuudust ka väljaspool pealinna piirkonda paiknevates ettevõtetes ja tööstusharudes	KAUDNE Tegevussuund panustab keskkonnahoidu ja kliimaeesmärkidesse eelkõige digitaalsete rändemenetluste ja andmebaaside arendamise kaudu. Menetluste paberivabaks muutmine ja e-teenuste osatähtsuse suurendamine vähendavad halduskoormust ja keskkonnajalajälge
4.2 Tasakaalustatud kodakondsuspoliitika	OLULINE Tegevussuund tagab sooliselt võrdsed ja mittediskrimineerivad tingimused Eesti kodakondsuse taotlemisel ning keeleõppelepingute sõlmimisel kõigile püsielanikele ja määratlemata kodakondsusega isikutele	OLULINE Tegevussuund tagab võrdsed võimalused Eesti kodakondsuse omandamiseks ja riigiidentiteediga seotud õiguste realiseerimiseks kõigile seaduslikele püsielanikele ja määratlemata kodakondsusega isikutele	TUGEV Tegevussuund panustab otseselt piirkondlikku sidususse. Tasuta eesti keele õppe, keeleõppelepingute ning teavituskampaaniate pakkumine piirialadel aitab tõsta kohapealsete elanike keeleoskust ning suurendada nende võimalusi osaleda Eesti ühiskonna- ja tööturuelus. See aitab otseselt vähendada regionaalset sotsiaal-majanduslikku eraldatust ning tugevdada sisejulgeolekut piirialadel	KAUDNE Tegevussuuna panus keskkonnahoidu on kaudne. Peamine keskkonnasäästlik mõju avaldub kodakondsusmenetluste ja keeleõppelepingutega seotud toimingute digitaliseerimises ning e-teenuste kaudu asjaajamise võimaldamises
4.3 Usaldusväärne ja turvaline identiteedihalduspoliitika	KAUDNE Tegevussuund panustab soolisesse võrdõiguslikkusesse kaudselt, tagades	TUGEV Tegevussuund panustab keskselt ligipääsetavusse ja võrdsesse kohtlemisse läbi digitaalse ja	OLULINE Tegevussuund toetab regionaalselt tasakaalustatud elukeskkonda ja asukohast	OLULINE Tegevussuunal on mõju keskkonna jalajälje vähendamisele. Läbi eID

„Eesti 2035“ horisontaalsed põhimõtted / Arengukava alaeesmärgi tegevussuunad	Sooline võrdõiguslikkus	Võrdne kohtlemine, sh ligipääsetavus	Tasakaalustatud regionaalne areng	Keskkonnahoid ja kliima
	mittediskrimineeriva ja erapooletu ligipääsu füüsilistele ning digitaalsetele isikut tõendavatele dokumentidele ja eID vahenditele kõigile Eesti elanikele sõltumata nende soost	füüsilise identiteedihalduse arendamise. Kliendisõbralikud teeninduskanalid, e-taotlemise lahendused ning välise teenusepakkuja kaasamine dokumentide kättesaamisel tagavad võrdsed ja mugavad võimalused dokumentide taotlemiseks sõltumata inimese asukohast või liikumispiirangutest	sõltumatut toimimist eelkõige digitaalsete eID lahenduste ja avalike teenuste kättesaadavuse kaudu. Dokumentide kättesaadavuse laiendamine väliste teenusepakkujate kaudu parandab kättesaadavust maapiirkondades ja vähemasustatud piirkondades	vahendite ja digitaalse allkirjastamise võimaluse saab vähendada transpordi jalajälge ja paberdokumentide trükkimist

ALAEESMÄRK 5: „Tark ja innovaatiline siseturvalisus“

„Eesti 2035“ horisontaalsed põhimõtted / Arengukava alaeesmärgi tegevussuunad	Sooline võrdõiguslikkus	Võrdne kohtlemine, sh ligipääsetavus	Tasakaalustatud regionaalne areng	Keskkonnahoid ja kliima
5.1 Inimeste hoidmine ja arendamine	TUGEV Tegevussuund panustab otseselt soolise võrdõiguslikkuse edendamisse läbi tasakaalustatud värbamise, võrdsete arenguvõimaluste ja organisatsioonikultuuri kaasajastamise	TUGEV Tegevussuund panustab keskselt võrdsesse kohtlemisse ja ligipääsetavusse läbi takistusteta õpi- ning töökeskkonna loomise	TUGEV Tegevussuund panustab otseselt ja oluliselt piirkondlikku tasakaalustatusse läbi õppevõimaluste ning tööhõive hajutamise üle Eesti	KAUDNE Tegevussuuna panus keskkonnahoidu ja kliimaeesmärkidesse on oma olemuselt kaudne ja toetav. Peamine keskkonnasäästlik mõju avaldub õppe- ja karjääriteenuste digitaliseerimise ning paindlike õpivormide kaudu
5.2 Innovatsiooni ja tõenduspõhise poliitikakujundamise edendamine	OLULINE Tegevussuund panustab soolisesse võrdõiguslikkusesse läbi tõenduspõhise ja sooneutraalse/sootundliku	OLULINE Tegevussuund panustab võrdsesse kohtlemisse ja ligipääsetavusse läbi digitaalse kaasatuse ning teaduspõhise poliitikakujunduse	OLULINE Tegevussuund toetab tasakaalustatud regionaalset arengut eelkõige piirkondliku IKT-tugiinfrastruktuuri ja hajutatud teadustaristu kaudu	KAUDNE Tegevussuuna panus keskkonnahoidu ja kliimaeesmärkidesse on toetav ning kaudne, avaldudes digitaliseerimise, ebaefektiivse

„Eesti 2035“ horisontaalsed põhimõtted / Arengukava alaeesmärgi tegevussuunad	Sooline võrdõiguslikkus	Võrdne kohtlemine, sh ligipääsetavus	Tasakaalustatud regionaalne areng	Keskkonnahoid ja kliima
	teadmise loome ning turvalise digikeskkonna tagamise			IKT-taristu vähendamise ja nutikate seirelahenduste kaudu

Question the answer